

ČLOVĚK II

**Božena
Benešová**

Městská knihovna v Praze

půjčuje

knihy, audioknihy,
obrazy, deskové hry...

nabízí prostory pro

samostatné studium,
skupinová setkání,
přednášky, konference...

poskytuje online služby

e-knihy, digitalizované dokumenty,
přednášky, kurzy...

pořádá

autorská čtení, přednášky,
koncerty, filmové projekce,
akce pro děti...

podporuje tvoření v kreativních dílnách

DOK16 pro práci se dřevem a papírem
Atelier pro šití a vyšívání

Suterén pro 3D tisk, knižní vazbu, kaligrafii a pyrografii

mlp.cz
e-knihovna.cz
knihovna@mlp.cz
facebook.com/knihovna

Člověk II

Božena Benešová

Znění tohoto textu vychází z díla [Člověk](#) tak, jak bylo vydáno nakladatelstvím Melantrich v Praze v roce 1934. Pro potřeby vydání Městské knihovny v Praze byl text redakčně zpracován.

Text díla (Božena Benešová: Člověk II), publikovaného [Městskou knihovnou v Praze](#), není vázán autorskými právy.

Vydání (obálka, upoutávka, citační stránka a grafická úprava), jehož autorem je Městská knihovna v Praze, podléhá licenci [Creative Commons Uveďte autora-Nevyužívejte dílo komerčně-Zachovejte licenci 3.0 Česko](#).

Verze 1.0 z 23. 12. 2022.

OBSAH

9	6
10	42
11	67
12	90
13	104
14	117
15	135
16	161
17	180
18	189
19	217
20	249

Nevěděla, že jest na cestě k ní, ale onoho letního dne, kdy se blížil, probudila se s tuchou a s radostí tak jásavou, že ji macecha zpozorovala hned zrána.

„Marie si dnes již zpívala, ač je úmrtní den její matky,“ žalovala muži. „Nezdá se ti, že tento nedostatek piety je přímo příznačný pro dnešní mládež? Marie je moderní alespoň v tom.“

Vladimír Baryl se chystal do kanceláře a byl mrzut.

Měl opět dobré místo svých mladších let v továrně, které kdysi pomohl k rozkvětu, i plat měl stejný i možnost rozvíjeti své řečnické schopnosti, ale neradoval se z toho.

„Zhrzená skýva je tedy zase pokorně zdvižena,“ opakoval si denně, když vycházel, a zklamání z bývalých snů před ním vyvstávalo, mžíc mu hněvivým smutkem prezíravé oči.

Vladimír Baryl věděl však nyní, že nelze jíti za hořem nad minulostí. Rdousil jej denně a osekával jeho přes noc vyrostlé ostny pohrdáním k celému malichernému osudu, ke všem příkrčeným slabochům, kteří nedocenili jeho velkých plánů a žil v očekávání muže, jenž se jich znova ujme.

Sabina věděla, že není radno mluvit s manželem jistým způsobem, zvláště ráno ne, věděla, ale to bylo jen o důvod víc, aby tak činila, když nový den nesliboval jiného vzrušení než hádku.

A když mu onoho červencového jitra zastoupila cestu, aby ho šlehla svým švitořivě jízlivým způsobem, blýskaly jí oči podivnou a záludnou otázkou:

„Dohněvá ho něco nebo někdo přece tak, že půjde konečně zase na víno?“ plálo v nich potměšile.

Muž nepil totiž již po mnoho měsíců. Ani jednou za celý poslední rok nezpozorovala, že by se byl „usadil“ ať v elegantních restau-

racích na náměstí, ať v nenápadných hospůdkách. I z obchodních cest přijížděl teď přesně, nerozpačit a vždy svěží. Nevěřila tomu dlouho, pozorovala, sledovala, ba pronásledovala ho přímo. Ale i zbystřený čich i plíživé pochůzky přesvědčovaly ji stále, že neměl vína v ústech ode dne, kdy se vrátily s Marií domů, tenkrát po onom svrchovaně nudném pobytu ve Světlych Křížanech, který skončil den po pouti tak neočekávaně Mariiným prohlášením, že musí hned odejeti k tatínkovi. A že pojede sama, neodhodlá-li se macecha jeti zároveň s ní. Odhodlala se, neboť Mariin hlas byl tenkrát tak rozhodný a její oči žádaly tak naléhavě, že nebylo možno vzepříti se jí. Ještě týž večer byly doma, ještě týž večer mluvila Marie s otcem.

Co mu řekla, mohla Sabina sotva tušiti, neboť ji zcela vyloučili z důvěrného hovoru, ale od onoho dne nechal muž pít a jal se právě tak vášnivě šetřit, jak uměl rozhazovat.

A když musila konečně uvěřiti tomuto obratu, bylo jí poznání trapnější než pochybnost, neboť choť, jemuž nebylo co vyčítati, byl ještě mnohem prozíravější a jízlivější než ten, kterého znala vratkého a křičícího. Zvláště jeho stále bdělá šetrnost bouřila ji jako nejtěžší příkoří. Ani v dobách nejhorších potíží peněžitých nežádal po ní takového uskrovnění v jídle a v šatech jako nyní, kdy měl příjmy, které by umožnily příjemný život. Žádným lichocením, žádnou hrubostí nedal se obměkčiti k štedrosti.

Blížila se mu často kočkovitě.

„To kvůli mně, kvůli mému zašlapanému mládí ses vzdal své neblahé náruživosti?“ zeptala se před několika dny a mazlivě ho pohládila.

Ušklíbl se, jako by její ruka byla struhadlem.

„Kvůli tobě jsem začal,“ utrl se, „přestat mohu jen kvůli sobě. A pokud jde o zašlapané mládí, zdá se mi, že přeceňuješ oboje: i mládí i nohu, která dosud pevně nedošlápla.“

Sabině bylo pětadvacet let a nedovedla se opanovat ani při menších křivdách. Vykřikla hlasitou nadávkou a potichu si přísahala alespoň po sté, že si namluví prvního muže, s kterým ji osud svede, třeba

neměl ani krejcaru a byl diurnistou. Ale zároveň s touto přísahou ji napadlo, že nadejde zanedlouho šťastný den, kdy manžel dostane nejen plat, ale i procenta z obchodů, uzavřených v posledním půlroce, a umínila si, že hroznou pomstu odloží alespoň tak dlouho, až na něm vymámí přinejmenším klobouk a slunečník... A zatím se možná najde někdo, kdo nebude diurnistou.

„Jakýsi přemravní základ, příliš mnoho trpící ctnosti jest ve mně,“ uvažovala pak po všecy zbývající dni a těmito úvahami stávala se den ze dne zlostnější k muži i k pastorkyni. Velmi složité vnitřní účty měla s oběma, a dnes, když slyšela Marii notovat radostnou písničku, rozhodla se k novému výstupu. Rozzlobí-li se muž opravdu až k vzteku a opije-li se, tím lépe pro ni i pro nový klobouk i pro vše, co s ním souvisí!

A jak nyní stála proti manželu, bylo jí radostí připomenouti mu, jaký smutně památný den dnes vzešel, a zjistiti zároveň, že jediným ušlechtilým a pietním člověkem je v celé rodině pouze ona, přezíraná Sabina i nemilovaná macecha.

Chtěl zlostně odpovědět, že nikterak nezapomněl a jeho dcera jistě také ne, ale z Mariina pokoje zazněla nová píseň, veselejší předešlé, a on se rozhodl zajít k ní.

Stála v bílých šatech, připravena k vycházce, a odzbrojila otce úsměvem.

„Marie,“ začal přísně, snaže se necítiti dnes tolik otcovské pýchy, kolik v něm vždy vzbuzoval pohled na dceru, viděl-li ji jako nyní svítit mládím a krásou.

Dívala se na něho stále stejně jásavě, a on, který znal záři jejích očí, pozoroval udiven, kolik radosti ji dnes roznítilo. Byla velmi podobná své matce, uvědomil si to mocněji než jindy, a bráně se pohnutí, pronesl drsně:

„V tento den bys přece zpívati neměla.“

Zarděla se.

„Nezapomněla jsem, chci právě jít na hřbitov,“ řekla. „Ale jsou radosti silnější než vzpomínky.“

A její srdce bilo bezpečnou jistotou:

„Cyril přijede! Cyril přijede!“

A najednou se jí chtělo zlíbatí tatínka a rozplakat se štěstím na jeho rameni, štěstím, které nebylo o nic menší, protože právě před osmi lety umřela její milovaná matka.

„Doprovodím tě k hrobu,“ řekl, dojat dceřinou něžností, „kancelář se nezhroutí, přijdu-li tam o hodinu později. A kdyby se zhroutila, měl bych jen radost, neboť pak by i největší tupci pochopili, že ji nesu já. Pojdme tedy. Vzpomínka na mrtvé je vždy svatá a v den výročí nejsvětější. Já jsem pro přísné zachovávání formy – netvař se tedy, jako bychom šli na ples.“

V předsíni, zase mužovi přímo v cestě, stála i tentokrát Sabina.

„Musím se přece také vyplakat na hrobě své předchůdkyně v trýzní,“ sdělila mu okamžitě.

Odsunul ji suchou, pevnou rukou.

„Opovaž se zajít tam ještě někdy!“ vykřikl na ni. „Je-li tvým životním povoláním věšet se mi na paty v radosti i ve smutku, alespoň modlit se a vzpomínat mne nech čistotně!“

A bouchl dveřmi co nejnásilněji.

„Počkej!“ vykřikla za ním vztekle a jediné její slovo se rozhlaholilo jako fanfára nadávek.

„Dovršeno!“ řekla pak sama k sobě, přistupujíc k oknu, aby ještě zahlédla muže i dceru. „Je-li atom spravedlnosti na světě, bude moje pomsta vydatná. On je hrdopych řvoucí a ona je hrdopych přezíravý, jenom nebesa vědí, který je horší. Ale já, já zvítězím nad oběma.“

Marie obrátila hlavu a ještě z ulice postřehla Sabinin nenávistný pohled.

Bylo jí macechy líto. Nemohla ji milovat, viděla však její ustavičné pokořování a snažila se ze všech sil o zmírnění domácích sporů.

Šla dlouho mlčky vedle otce mezi nízkými bílými vilami, kde teď z každé zahrady padaly popínavé růže přes zdobné mřížoví, kaštanovou alejí, vonnou ještě nocí a chladem, ke bráně hřbitovní.

Chystala se po celou cestu poprositi ho, aby jednal s macechou trpělivěji, chystala se poprositi o to s první narážkou na svou lásku, ale nedovedla ještě soustřediti myšlenek. Bála se také, aby z každého slova, jež by o ní pronesla, nevytryskla radost ještě jásavější než z písně.

Na hrobě rostly dvě túje a zalévaly jitřním sametovým stínem rov i kříž.

„Na tom světě žádná jiná,“ svítilo z pomníku rudnoucím pozlátkem a Vladimír Baryl přečetl polohlasně tento nápis, jako by četl verš z evangelia.

Smekl a šedivá hlava mu hluboce poklesla.

Marie klekla na trávník, zaplakala náhlým zaštkáním, ale ani v slzách nenalezla jiného slova, které by řekla drahým hrudám, než jásavě:

„Maminko, dnes přijede Cyril, můj milý, můj budoucí muž!“

Otec zatím upravoval výhonky břečťanové, plazící se po dojemných slovech.

„Starý člověk již nedovede plakat na hrobech,“ řekl a vzdychl zhluboka. „Ale ctí je za to tím více.“

Povstala, stiskla ruku pod lístky břečťanovými a odhodlala se konečně mluvit.

„Tatínku,“ zeptala se bez úvodu, „proč nejsi k maceše laskavější? Vždyť ona stále chodí uražena, a ovšem, vybíjí pak svůj hněv, jak může. Ale ona je mladá a pošetilá. Na tobě je, abys byl spravedlivý.“

Zachmuřil se a přejel si dlouhou bradu nervózním pohybem.

„Nevěděl jsem, že mám prostořeké dítě a beztaktní nadto,“ řekl zostra. „Stojíme přece na matčině hrobě a já jsem mluvil o něm.“

„Nejsem přece dítětem a můj život nebyl z nejlehčích. Dovol mi mluvit s tebou upřímně.“

Nervózi ruka Barylova pozbyla vlády a dlouhé vousy se rozptylovaly v šedé rampouchy pod neklidnými prsty.

„Má milá,“ řekl suše, „dá-li se vše, co mi snad chceš říci, povědět, než dojdeme odsud k továrně, tedy naslouchám. Povolil jsem ti loni

na jistou rozmluvu pět minut, a tys je věrně dodržela. Od té doby mám důvěru v tvou stručnost.“

Usmál se vlídně, ale jeho tvář nebyla nikdy pánovitější, než když se vlídně usmívala.

„Tenkrát, v onen srpnový večer, dalo mi tvé sdělení jednu z nejpěknějších chvil celého života. Neruš ji v mé paměti a neříkej mi dnes nic nepříjemného,“ doložil, a jako by dceru ještě dodatečně odměňoval, opětoval milý a pánovitý úsměv.

A oba vzpomněli stejně živě chvíle, kdy Marie tak nenadále přijela z prázdninového pobytu a oznámila otci, že vrátila slovo Janu Vanskému.

Nikdy neviděla ho potěšenějšího, nikdy ji nepolíbil radostněji než po oněch prvních slovech.

„Tedy přece, přece!“ opakoval tenkrát a vidina pokořeného slabobského Jana mu asi stála před zrakem, jiskřícím zadostučiněním.

„A proč jsi to vlastně udělala?“ zeptal se až po chvíli a jen z otcovské povinnosti.

„Poznala jsem, že ho nemiluji,“ odpověděla, sklánějíc hlavu.

„Až nyní?“ ušklíbl se posměšně.

„Až nyní. Ale chvála bohu, přece ne pozdě. Jan si zaslouží větší lásky, než jsem mu mohla dáti já.“

Postřehl úctu, s jakou vyslovila Janovo jméno, chtěl říci něco jízlivého, ale myšlenka na trapnou peněžní záležitost mu rázem zmátla slova a vítězný záblesk v zornicích již ani nezadoutnal.

„My máme... my máme s oním člověkem nevyřízené účty... něco o tom snad víš...“ zakoktal. „Nebylo by na čase, kdyby si na ně vzpomněl nyní, kdy se již nedere do rodiny.“

Podívala se na něho, srdce i pokořenou pýchu mu vzkřísil její pevný pohled.

„Jan nám nikdy nevzkročí do cesty a nikdy nás nebude upomínat. Zklamali jsme ho oba, ale on není z lidí, kteří vyčítají. A my uděláme všechno, aby nás alespoň půjčka netížila příliš. My jsme poctiví a dovedeme se bít s životem,“ řekla.

A tenkrát se napřímil a tónem, jehož neslyšela od matčiny smrti, zvolal:

„Dosti o tom! Ty nevíš, kolik nocí jsem probděl v posledních letech! Ženy nejsou k tomu, aby jim mužové sdělovali svá utrpení. Nikdy jsem nevěřil podobným tlachům. Ani tobě nic nepovím o svém žalu, ani ty nemáš vědět, jak bídne bývalo někdy tvému otci... Ale poctivý byl vždy a pyšný bude ode dneška zase. Bloudovy velkodušnosti nepotřebuji. Snášel jsem ji jen proto, že jsem se domníval, že miluješ tuto snůšku lidských slabostí. Ale dnes jsem tebe poznal a sebe zase našel.“

A dále neřekl ani slova a jméno Janovo nepřešlo jeho úst po celý rok. Od onoho dne nevypil však ani kapky a pracoval s energií, před níž umlkaly všechny připomínky nedávné minulosti.

Poklonila se jeho hrdé umíněnosti, nejtříživější žal zmizel z jejího mládí. Milovala ho, podivujíc se denně nové síle, s kterou zakotvil v životě, ale k sdílnosti mezi nimi nedošlo již od onoho večera. Ani nejplášším slovem nedotkla se nikdy své lásky k Cyrilovi.

„Nadejde chvíle, kdy mu řeknu vše naráz,“ myslívala si.

A tuto chvíli, zlacena snovou svatozáří po dlouhé měsíce, cítila nyní vcházeti do skutečnosti.

„Dnes přijede Cyril, a dnes tedy zví všechno,“ myslila si v radostném trnutí, a vzpomínka na loňský hovor zdála se tkáti sdílnost tak řídkou mezi nimi.

U brány hřbitovní obrátili se oba ještě jednou k hrobu pod tújemi a Baryl si znova všiml, jak šťastná je dnes Mariina tvář. Nemohl ji dobře přičísti prosbě, pronesené u kříže, a rozčilil se zase. Bylo mu nyní trapno, že dcera mlčí, zalitoval, že ji vzpomínkami odvedl od hovoru.

„Kňourání o tak zvané spravedlnosti jest vše, cos mi chtěla říci?“ zeptal se stroze.

„Zatím ano. A tys mi dosud splnil každou prosbu, tatínku. Dnes tě tedy prosím z celé duše: obměkči se a buď k maceše laskavější.“

Až se tvé srdce obrátí k ní, též ona se změní. Vždyť ti snad ani tolik neublížila, jako ty zazlíváš. Nebo snad ublížila-li, ale nevědomky.“

Barylovi zežloutla pleť na lícních kostech, Marie pochopila, že řekla příliš mnoho. Zнала předzvěsti otcova hněvu, leknutí jí na okamžik ztemnilo hled.

„Neublížila?“ opakoval posupně. „A nevědomky zase možná ublížila?“

Stanul a řekl tlumeně:

„Jsou lidé, kteří ubližují slušnému člověku pouhou svou jsoucností. Dělají-li to nevědomky, tím hůře a tím většího pohrdání zasluhují! Dokud této pravdy nepochopíš, nebudeš člověkem mně rovnocenným. Ale ty ji zcela chápeš, má milá, pouze janovština tě ještě občas posedává. Ba zdá se mi, že častěji, než dokud jsi byla jeho nevěstou. Zpětné vlivy jsou u tebe silnější než přímé, to je vždy důkazem slabosti.“

Podíval se na dceru.

Její svěží, nebojácné mládí odpovědělo němě na jeho výpady.

Mávl odmítavě rukou.

„Také o tom dosti,“ pokračoval ostře, „a mám-li s tebou mluvit několik důvěrných slov, ať mají opravdu váhu. Tedy: jsou lidé, s kterými nemožno žít jinak než s nahajkou v ruce. Běda člověku, který by ji odložil, ať ze soucitu, ať z pohodlnosti jen na čtvrt hodiny! A Sabina je z nich. Nevíš, a snad je dobře, že nevíš, jakými zbraněmi se mstí tyto stvůry, přestanou-li se bát krotitele. Zuby jimi nejsou, ani drápy, jen špína a kal, který nestřeseš po celý život. Ona je z druhu žen, které nectí ani Boha, ani manžela, proto musí býti držena v kleci. Mezi námi není možná žádná změna.“

„Oženil ses s ní přece z lásky,“ namítl tiše.

Pohlédl na ni, jako by byla dítětem, které právě zažvatlalo první větičku. Zaváhal na vteřinu.

„Oženil jsem se s ní proto, že jsem byl nepřítelny smutkem, když umřela tvoje matka,“ pokračoval pak přísně. „Strašná prázdnota,

kteřá v mém životě zůstala po ní, zhltila mi rozum i soudnost. Pravím ti to dnes a nikdy to již nebudu opakovat: byl jsem opilý, když jsem po prvé potkal Sabinu pod tújemi tohoto hřbitova. Ne tak opilý, jako může býti třeba Karel Vlach po páté láhvi vína, zcela jinak opilý jsem byl, a chci, abys to věděla: steskem po mladosti jsem byl nepřičetný. Neboť vzpomínky na mládí a na všechny jeho touhy až příšerně ožijí, umře-li ten, kdo tiše stárnul vedle nás a s kým tichly a stárly současně. Jako by nás anděl strážný pustil z očí, tolik svodu má k nám moci, kolik stesku v nás je. A já jsem se vždycky bál jediného: stesku jsem se bál. Snad to kdysi pochopíš. Ať je Bůh s tebou ve chvíli, která čeká na každé horké srdce... se mnou tenkrát nebyl.“

Nepromluvila chvíli pohnutím.

Vraceli se již k chmurnému městu kaštanovou alejí, rozehranou teď sluncem, když našla slova.

„Myslím stále na tebe a nemohu se zbavit starostí. Často se ptám sama sebe, jaký by byl tvůj život, kdybych já někdy odešla z domova a tvůj poměr k maceše se nezměnil.“

Doufala, že se jí podařilo ovládnouti hlas, aby vyzněl otázkou k vzdálené, beztvárné budoucnosti.

Otec však postřehl cosi nezvyklého.

„Co znamenají tato slova?“ zeptal se okamžitě.

Zčervenala temným ruměncem.

„Že tě mám velice ráda a že myslím na tvůj osud vždycky společně se svým,“ odpověděla něžně a chvatně.

Vladimír Baryl rázem zapomněl na celou sotva doznělou rozmluvu o velikém stesku.

Oči pod skly zazářily mu hrdou nadějí a celá sveřepá tvář mu omládlá jako vždy, když se před ním zatřpytila iluze. A jak se nyní zadíval na Marii, jedna z iluzí nejdražších, ještě nepohřbených zahalila mu teple růžovou mlhou minulost i budoucnost a nejdražší sen se mu zatřpytil zrovna před očima.

Tak jako kdysi snil nejkrásnější plány o vlastní činnosti a slávě, která pokryje jeho stezkyездеjší a nesmrtelností obetká jeho památku, právě tak se mu nyní rojily představy budoucnosti dceřiny.

A v jejich záři nebylo místečka pro člověka prostředního, pro zetě, který by mohl býti jen srovnán s mladými inženýry bez ctižádosti, jichž byla plná továrna, s příkrčenými úředníky, kterých bylo plné město, s muži bez velkých myšlenek, bez vzletu, bez zásad, jichž byla plná vlast. A jeho budoucí syn vyvstal pak před ním, oddaný žák, který zdvihne korouhev z pokleslé ruky mistrovy, vítěz v bojích, v kterých on ztroskotal, někdo, kdo převezme jeho myšlenky, rozžehne znova Hvězdu východní, uskuteční v praxi velkorysé programy národní, bude slavný a bohatý a neskonale vděčen otci, který mu předal takové dědictví, zároveň se ženou tak lepu a něžnou...

Viděl, že se Marie straní všech společností a naprosto nenaléhal, aby se jich zúčastnila. Věřil v její budoucí štěstí mocnou vírou a zdálo se mu, že ji musí potkati právě v odloučenosti, daleko všech městských zábav a plesů, které překypují prostřednostmi, jistě, samozřejmě, jako nepromlčitelný slib sudiček její kráse a jeho důvěře.

A možná, že již potkalo!

„Víš,“ řekl konečně, pozoruje nadšeným pohledem přelet radosti a rozpaků na její vzrušené tváři, „víš, do jaké míry ti nyní důvěřuji. Zjeví-li se v tvém životě někdo, kdo bude hoden, abys ho milovala, věřím, že přijdeš ke mně a řekneš mi to prvnímu. A věřím také, že se nezmýlíš po druhé. Viděla jsi již, kam vede shovívavost s rozfňukanými chlapci, poznala jsi sama, jak málo se Jan Vanský hodil pro tebe. Očekávám, že můj opravdový zeť bude mu podoben co nejméně.“

Zarděla se ještě hlubším plamenem.

„Nebude mu podoben ani trochu,“ řekla pevně, ale sklopila oči před jeho hrdým pohledem.

Porozuměla, kam zaletěly jeho iluze, pochopila, kolik pozdního smutného blouznění vyvolala její první narážka.

Okamžitá sklíčenost ji přepadla, ale srdce, bušící stále radostnou jistotou, zvítězilo prvním úderem nad zmatkem.

A zatím kdy jemu ještě luzné obrazy mátožily myšlenky, byly její již zase jasné a soustředěné.

„Řeknu ti tedy, co jsem ti chtěla říci dávno, tatínku. Jsi-li přesvědčen, že je Sabina opravdu nenapravitelná, skoncuji svou muku a její trápení. Rozejdi se se ženou, kterou pohrdáš, dříve než vás nenávist oba uvede do neštěstí.“

Teplá růžová mlha protrhla se před Barylovými zraky. Dvě náhle zúžené, hrozné oči zastavily dceru, přibily ji téměř k nejbližšímu kaštanovému pni.

„A k takové hanebnosti radíš ty? Mně?!“ vykřikl hlasem i pohledem. A když neodpovídala hned, pokračoval hněvivěji a hněvivěji:

„Otcův vliv patrně nestačí, kde celá doba otravuje! A my žijeme v době, za kterou se stydím, kdykoli na ni vzpomenu! Nechceš přece, abych se styděl i vzpomínaje na tebe! Anebo nechápe tvůj vrabčí mozeček vůbec, jakou dvojí nestvůrnost dnes již vylíhl? Napřed po mne chceš jakousi záplatovanou shovívavost k osobě, která je stvořena pro knutu a která o sobě zcela dobře ví, že je stvořena pro ni, a když ti to řeknu, vyslovíš slovo všech časových hlupců a nemravníků: rozejdi se s ní tedy! Jako bys zapoměla, že je mou ženou, jako bys ani nevěděla, co je manželství!“

Stál před dcerou hrozně.

Radost s její tváře vyprchala v tu chvíli úplně. Horce a přísně hleděli si do očí.

„Manželství je svátost a svátost je Bohem ustanovena,“ pokračoval příkře. „Znáš špatně svého otce, radíš-li ho do jedné smečky s padouchy, kteří neuznávají zákonů nejsvětějších.“

„Tatínku!“ zaprosila rozechvěle.

Nepřipustil ji však k slovu, mluvil ještě dlouho. Vzpomněl si na celou řadu rozvodů, o nichž se v poslední době vypravovalo v městě, odsoudil všechny stejně, odmítl všechny stejně vášnivě. Neptal

se po příčinách, neuznával žádného důvodu tak silného, aby směl rozpoutati manželství. Byla-li žena nevěrná muži, tedy jedině jeho vinou, protože neměl dosti autority, aby ji držel na uzdě. A zbývalo mu ještě právo a síla trestati ji dodatečně citelněji než rozvodem! Provinil-li se manžel, bylo prostě povinností ženinou odpustit mu bezvýhradně, neměla-li vůbec dosti vrozeného taktu, aby přezírala drobné spády, které v životě mužově neznamenaají pranic. Pranic, měřeno posvátností manželství. Kdo pozbyl tohoto citu, jako by se vyřadil z lidí, kterým možno důvěřovati a jež možno ctíti!

Křičel, když docházeli továrny na druhém konci městském.

„Uklidni se, mírni se,“ prosila Marie každou větou sklíčenější a pokládala dlaň na jeho prudce rozmávanou ruku.

„A konce?“ zvolal, nemírně se nikterak, ač nejeden udivený pohled šel do ulice za ním. „Lidé ničí svá manželství jen proto, aby jejich rozpoutané chtíče jako špinavý kal zavalily svět a jeho lepší příslušníky, aby otrávil nevinnost dívek a idealismus jinochů! Jinak bývalo za mé generace, jinak jsem cítil tyto věci já a moji přátelé! Ani Vanský, studený vypočítavec, který se oženil s husičkou, nikdy nepomýšlel na rozvod. A dalo by se přece leccos vykládat právě o jeho manželství...“

Přestal křičet, přestal se dokonce hlučně hněvat, jakmile si připomněl Hugona. Ušklíbal se jen a potichu, téměř zálibně se zlobil.

Stáli nyní před ohromným, dávno rozduněným čtvercem továrním, okny přízemní kanceláře viděli již ředitele Drozdíka, který, vzor píce a dochvilnosti, obcházel od rána všechny místnosti, ale Barylovi nevadilo to pranic. Jaksi vyzývavě hleděl právě na své neobsazené místo.

„Nu, máš mi ještě co říci?“ zabouřil na dceru před samým průčelím, „nepůjdu vůbec do klece, máš-li pro mne dobré noviny!“

„Nemám žádných, tatínku,“ řekla pobledlá a rozloučila se s ním chvatně.

Nemohla s ním mluvit o Cyrilu Trojušovi, byl by ji přibíl zase pohledem, třeba k veřeji továrních vrat, a křičel možná tak, že by jeho hlas pronikl až do kanceláře.

Cítla, že se za ní ohlíží, srdce se jí vzbouřilo prudkým neklidem. A neklid vzrostl v žal, když si představila, že tento pohled není snad již hněvivý, že se proměnil, sotva poodešla, že zjihnul opět onou pošetilou nadějí, která se dovolávala budoucnosti, blouzněním podivným a dětinským, které ji rozesmutňovalo ještě více než hněv.

„Jak podivný je tatínek,“ myslila si teskně. „Kolik idealismu je v něm a kolik zloby zároveň. Kolik síly a kolik slabosti. Zdá se mi někdy, že mu zcela rozumím, a přejde krátká chvíle – a nevím o něm pranic. Jako bych ho nikdy neviděla celého, jeho podoba se mi rozpadne v několik osob, a žalno je z toho, smutno.“

Žalno a smutno bylo Marii zrovna tak dlouho, než zašla za tovární roh.

Všechny myšlenky na otce odstoupily od ní.

„Cyril přijede, Cyril přijede!“ zabušilo pojednou její srdce blaženou bezpečností do chmur a celý život zdál se jí jediným červencovým jitem.

Vladimír Baryl chodil ještě dlouho zcela zbytečně po továrním dvoře a do kanceláře vstoupil tak hřmotně, že na okamžik zdvihl všechny pohledy od per. Ale on měl v závodě výjimečné postavení, žádná otázka se k němu neodvážila, ba ani přísný ředitel se neodhodlal zeptati třeba jen zablesknutím z podobostí: „Proč jste se dnes tak vyzývavě opozdil, pane kolego?“ neboť i ředitel věděl, jak nesnadný bývá někdy hovor s tímto člověkem, kterého přece zná tak dávno.

Před pětadvaceti lety nastoupili v závodě oba současně k společnému pracovnímu stolku o dvou deskách, dva vášniví mladí ctižádostivci. Jenže mladý Baryl nenáviděl svého pultu a mladý Drozdík svůj miloval. Světem se mu stala továrna, která Barylovi i v dobách nejzladěnějších byla jen klecí nebo pastí, kterou nastražil malý život, aby v ní ochromoval sílu a věznil vzlet. Drozdíka měl rád povýšenou

náklonností ironického srdce, které se ze zklamání hojí pozorováním cizích slabostí a choutek. Jeho inteligence značně převyšovala inteligenci kolegovu, odbornými vědomostmi nad něho vynikal i panským vystupováním a býval mu dobrým rádcem v dobách, kdy se jejich postup v továrně, před nedávnem založené, ještě příliš nerozcházel. Bez nejmenší důvěrnosti dovedl říci dvě, tři věty, které poučily chápavého posluchače lépe než snůška odborných pokynů. A dovedl více: uměl se tvářiti tak, jako by si ani nebyl vědom, že radí a poučuje. A za všechna léta, kdy se z Drozdíka stával solidností a pílí pán vyšší a vyšší, přihodilo se nejednou, že Baryl od něho vyslechl leccos, co sám kdysi vštípil do jeho pracovité a zaryté hlavy jako poučení, které bylo vymyšleno jí, nebo dokonce jako rozkaz, udělený podřízenému ve formě protektorské rady. A jeho ústa mlčela a jeho posměšné oči nezablýskly víc než obvykle.

„Mám vás velmi rád, vzhledem k minulosti, proto mám právo mluvit s vámi až nepříjemně upřímně,“ říkával přísný blahobytný pán v době, kdy Baryl přestal mysliti na závod a celý se ponořil do velikých plánů o politické kariéře a národnostní záchraně dvou stolic. A když neslavně skončily volby a neslavněji ještě pohasla „Hvězda východní“, a Baryl jako propadlý zlému osudu upíjel se patrněji a patrněji, nebylo dne, kdy by nebyl zaslechl čítankových poznámek o věku, který musí býti prost nezřízeností všeho druhu, a o vášních, které podřívají ducha i tělo. Také prosby se ozývaly, naléhavé a blahovolné prosby představeného, který ví, že „zachraňovat“ pracovníka, jakým býval do nedávna Baryl, je zásluhou i ziskem zároveň.

A když Vladimír opravdu nechal podivných projevů, kandidatur, spekulací a nakonec i vína, přičítal si Drozdík jeho polepšení právě tak k zásluhám vlastním, jako si je přičítala Sabina. A právě tak nedůvěřivě hledíval často na něho, a kdyby byl měl více pohyblivosti, byl by se vydal i na stejné špehy.

„Snad mu v lebce nevychází opět nějaká hvězda?“ myslil si dnes, pozoruje ho. „Nebo slyšel snad někde o nějakém zvláště dobrém

víně?“ a dvakrát za dopoledne vešel do Barylovy kanceláře, aby se přesvědčil, zda znepokojující výraz z jeho tváře nezmizel.

„Nezapomněl jste, že vám bude dnes nebo zítra odjeti na podzimní turné, starý příteli?“ zeptal se ho jako mimochodem, když společně vycházeli za zvonění poledního. „Nemyslíte zase příliš mnoho na budoucnost, a ne dosti na šedivý dnešek?“

Baryl pohlédl na ředitele tak zvysoka, jako by tovární chodba, kterou kráčeli, byla koridorem jeho dědičného zámku, řekl však zcela vlídně:

„Již přes čtvrt století podivuji se vašemu bystrozraku, pane řediteli. Ano, myslím na budoucnost. Zda příliš, nedovedu odhadnout. Na budoucnost svých dětí nemyslíme nikdy dosti. Podzimní turné nastoupím ještě dnes a mé tvůrčí myšlenky prospějí mu více než kalkulace celé účtárny.“

Usmál se, ne však na ředitele, ale na celé modré polední nebe.

„Snad se slečna dcera nebude vdávat?“ odhadl ředitel tento pohled a přátelsky zadržel Baryla v chůzi.

„Na zvědavost je času dost,“ odbyl ho Baryl a neodporoval ani nepřisvědčil.

„Užasneš, šplhoune, až ti řeknu, kdo bude mým zetěm,“ stálo však teď nejen v jeho úsměvu, ale i v každém vousisku jeho pyšně vztyčené brady.

A nepřekázelo mu ani trochu, že to neví sám, že to patrně neví ani Marie, tak jasná a určitá byla jeho víra ve velikou její budoucnost.

Zapomněl již úplně, že s ní mluvil vlastně o zcela jiných věcech, zapomněl na svůj hněv, na křik na ulici, na úmrtní den ženin, ba i na Sabininy zlomyslnosti, a než došel domů, byl tak obestřen zlatým zášeřím polosnu a tak nesen hrdostí, že si i Marie bezděčně vzpomněla na „Hvězdu východní“.

Ne, nemohla mu oznámiti Cyrilův příchod. Jeho hněvu by se dovedla postavit čelem, proti jeho iluzím neměla zbraně. Radostně jako nikdy dosud schystala mu věci na cestu.

Rozloučil se s ní bez jediné narážky na ranní procházku, ale když ji líbal na čelo, oči se mu zamžily a hlas trochu roztrásl.

„Mám na světě jenom tebe,“ řekl. „Ti, kteří mi zbyli z dávných přátel, nestojí za nic, neboť věčně přištipkují osud. A jakou mám ženu, víš sama. Tobě však jsem dal všechno a od tebe všechno očekávám.“

A ona si myslila:

„Jaké štěstí, že odjíždíš právě dnes...“

K večeru téhož dne šla na nádraží.

Neměla jiných zpráv než ty, které věštilo její srdce, ale myšlenka na marné čekání ani jí nepřišla.

V davu, který vyproudil z vídeňského rychlíku, poznala Cyrila okamžitě.

Těž on, jako by o celou hlavu převyšovala všechny, spatřil ji v stejné vteřině stejným zářením pohledu.

„Věděla jsi, že přijedu?!“ zajásal místo pozdravu, ale nepodivil se ani trochu, že ji vidí již teď. Divil se jen, že je ještě krásnější, než jaká žila v jeho vzpomínkách.

„Věděla jsem, že jsi na cestě ke mně,“ odpověděla radostně a nedovedla si představit, že by toho mohla nevědět a nedovedla domyslet smutku, kdyby nebyl přijel a jí samotné bylo se vrátit z těchto míst.

Rozesmáli se šťastni, přeplnění radostí z tohoto setkání po dlouhých měsících, opojeni svou přítomností. Ani vzpomínek nebylo v tu chvíli mezi nimi. A otázek nebylo a budoucnost se nehlásila ani nejmenší starostí do jejich úsměvů. Ruku v ruce vyšli z nádraží, spjati tak pevně, jako by byli rostli spolu od dětství, jako by se znali do poslední myšlenky.

„Zůstanu zde několik dní,“ řekl Cyril a vkročil do cizího města, jako by nesl radost a mír všem jeho obyvatelům.

Chodili pak dlouho letním parkem plným růží a kosatců, mezi šťastnými milenci a mezi několika trpkými samotáři, kteří se ploužili po osamělých stezkách, ale neměli oči pro cizí štěstí ani pro cizí žalost.

Na lavičce před vodotryskem s pískajícím Faunem usedli konečně k dlouhému hovoru a Cyril vypravoval o svém životě v mansardovém pokojíku, o návštěvě Viktorově, o cestě do Pešti. A nejvíc o plánech a naděích.

„První den, kdy se tvůj otec vrátí, promluví s ním o naší lásce a neodejdu, dokud nebudeš mou nevěstou,“ řekl nakonec.

Usmála se lehkým zachvěním rtů.

„Tvou nevěstou jsem od loňského srpna,“ odpověděla, „ale nespěchej příliš sdělit to tatínkovi. Neznáš ho a nemluvílo by se ti s ním dobře.“

„Nebojím se žádné debaty s ním,“ odpověděl vesele, líbaje znova a znova její ruce.

„Ale já se jí bojím,“ chtěla říci a vzpomínka na dnešní jitro bolestně ji rozmrazila.

„Líto je mi ho nevýslovně,“ zašeptala pojednou jakýmsi vryvným vzdechem, ale dřív než tento vzlyk dozněl, horká vlna štěstí a opojení z blízkosti nejdražšího člověka proměnila jej v jasot.

Vzhlédl k ní pozorně, pochopil její zaštkání.

„Je-li nutný boj, povedu jej. Prožil jsem horší věci než náraz nespravedlnosti. Ale lítost není dobrou zbrojí,“ řekl přísně jí jako sobě.

Uvědomila si rázem, kolik utrpení a vnitřních bojů zračí jeho tvář, není-li některou vteřinou prosvětlena láskou.

„Miluji tě nade vše,“ pokračoval hned nato „a není pro mne již života bez tebe. Od první chvíle, kdy jsem tě spatřil, cítilo tak mé srdce, které jsem chtěl zakřiknouti. Neuznávám ničí právo na tebe kromě svého. Vzal jsem tě Janovi, snad jsem mu způsobil bolest, ale pravím ti, že jsem si po celý rok ani jednou na něho nevzpomněl, tak zcela jasno mi bylo, že jsem nemohl jednat jinak, jako jsem nemohl jinak cítit. Na tvého otce vzpomněl jsem si však často. Ty se domníváš, že ho neznám, ale mýlíš se. Právě v den, který rozhodl celý můj život, setkal jsem se s ním, a nebylo to hladké setkání, Marie. Víím, že mi nebude snadno mluvit s ním o naší lásce, ale právě proto chci

tak učiniti co nejdříve. Ne ty, já mu řeknu, že pro jeho dceru přišel nový ženich, jistě ještě nevítanější, než mu byl Jan.“

A po krátké pomlčce zeptal se naléhavě:

„Proč ho nesmírně lituješ?“

„Proto, že ho mám velice ráda, a protože byl v životě mnohokráte nešťasten,“ odpověděla hledíc do jeho rozhořených temných očí.

„Miluješ mne?“ zeptal se místo odpovědi.

„Nade vše. Věděla jsem to také po celou dobu, ale dnes, když jsem tě spatřila, má láska vzrostla tak, jak jsem si nikdy nemyslela, že by mohla vzrůst.“

Políbil ji vášnivě.

„Ano,“ řekl, „i já cítím, jak se rozhořívá každým okamžikem, ač se mi zdálo, že tě nikdy již nemohu milovati víc než při našem loučení tenkrát v noci. A láska je největší jistota celého života, celého světa, celého vesmíru. Věřím, že jsi mi byla určena nejvyšší mocí a nejvyšší prozřetelností. Co je mi po tvém otci? Miloval bych ho, jako jsem kdysi miloval svého, kdyby pochopil mé právo na tebe. Nepochopí-li a bude-li překážeti mé lásce, stane se mi rázem nepřitelem. Ty jdeš životem se mnou od první chvíle našeho setkání a já již nikdy nepustím tvé ruky, pro nikoho, pro nikoho.“

„Vím, že jsi vůdcem, a ráda půjdu s tebou kamkoli,“ řekla po chvíli a oči jí zářily zlatým přísvitem. „Nelekala jsem se loni, když se mi budoucnost zdála jako černá paní, stojící u mrtvol, jak bych se jí mohla báti dnes, kdy vím, že obrátila k nám zářící tvář plnou dobroty? Ale snad právě proto, že se nebojím bouře, mám jakýsi malý, malinký, snad dětinský strach z každého zamračení. I z tohoto starého Fauna trochu, Cyrile.“

Vzpomněl lítosti a leknutí, které se před okamžikem zakmitly v jejím milujícím pohledu, a usmál se konejšivě.

„Přeješ-li si, odložím rozmluvu s tatínkem alespoň na tak dlouho, než dostanu příznivou odpověď z Vídně,“ svolil.

Marie věděla o jeho žádosti a vítala všechno, co ustanovil a zařídil. Těšila se na Vídeň, blažila ji představa potopit se v neznámých

vlnách s milovaným člověkem. Mluvili o budoucnosti, o plánech, Cyril rozestíral před ní obraz za obrazem, jak si je kreslil v posledních dnech, celý svět lásky, tvorby a vášnivé práce.

Minulo několik dní tak krásných jako první. Chodili na dlouhé výlety do okolních dědin středem ohromných polí, plných žňového ruchu, a vraceli se do města až večer, zlatí letním sluncem, tiší a blažení svou rostoucí láskou.

Zdejší kraj byl ještě úrodnější a klidnější než u Křížan, teplá, laskavá země, která dala svým lidem bohatství a sebevědomí a klid. Lány tu vlály zlatěji než kdekoliv jinde ve vlasti, a nyní, ve velikém letním zrání, zdálo se, že nemají konce, že se rozduily měkkými vlnami jako povodeň úrody pro celý svět. Jen tu a tam zbylo mezi nimi místečko pro dědinu, do které jako by ani žádná cesta nevedla jinak než z pole a ústila opět do pole, rozryta jen koly vozů naložených bohatstvím pozemským.

Našli si louku na kterémsi ostrově uprostřed polí, nekvětnatou již a nevidaně zelenou. Ohromná lípa stála v jejím středu, jediný strom široko daleko, starý a velebný, jako by přežil obětní háj. Rozšuměla se někdy hlubokým, teskným zpěvem o zmařené kráse a marných obětech, ale luční tráva jí neodpovídala ani šelestem. A tu jako by se rozhněvala a rozlétostnila, zabouřila kvílivě a její píseň zdála se prýštit až z kořenů, a přece rozechvívat i poslední nazlátlé ratolístky.

Cyril s Marií zamilovali si tento strom, vraceli se do jeho stínu z každé procházky, volal je jako domov nejkrásnějších slov a nejvroucnějších polibků. A divili se denně jeho tajemné živé kráse skoro tak, jako se divili své denně vroucnější lásce.

K rozmluvě prvního dne se již nevrátili, ale časem i ve chvílích nejslunnějších zdálo se Cyrilovi, že se zářící duhovky Mariiny temní přelétavým žalem. Cítil její nepojmenovanou úzkost přecházeti v své štěstí.

„Bojíš se něčeho?“ zeptal se kdysi teskně.

„Ne,“ odpověděla. „Kdo věří v lásku jako já, k tomu nemá strach přístupu. Trpím někdy, těžko by mi bylo říci čím. Snad vědomím, že jsem si ničím nezasloužila štěstí sedět tu vedle tebe a milovati tě, jako tě miluji. Ničím netrpím, ničím, ne-li odvahou k vinám.“

„Myslíš tedy na Jana?“ zeptal se marně ovládaným hlasem.

„Ne,“ odvětila téměř drsně, „nikdy nemyslím na Jana. Slýchám někdy vzlyk, kterým odpověděl loni na mé sbohem, takový divný jako ptačí vzlyk, který hned pokryla křížanská noc, úžas jím zněl i leknutí i bolest, a cítím dosud, jak jsem se prohřešila proti jeho důvěřivému srdci, ale nikdy na něho nemyslím jako na živého člověka. Jako by mi dávno mrtvý duchovým zrakem připomínal žal, který kdysi prožil kvůli mně na zemi, bývá mi někdy, ale jsou to chvíle prchavější než myšlenka, která je zachytí, a nemají moci ani k mé lásce, ani k mému štěstí.“

„Byly by zbytečnou trýzní,“ odpověděl nervózně. „Dovedu si představit, že Jan Vanský plakal, když tě ztratil, ale nevěřím, že by trpěl dlouho a příliš hluboce. Kvietisté nemají v programu trpět pro svět-ské milování. Nepochybně již dávno úplně zdomácněl v Křížanech a je mu tam poklidně blaze, jak by mu nebylo nikde jinde na světě. On nikdy netoužil po opojení láskou nebo tvůrčí prací, on chtěl jen lad a smír bez varu a bolesti, a ten jistě našel v samotě, kde si hraje s Vítkem, těší Jenovku a pohodlně přezírá Silbermannovy spády.“

Zavrtěla hlavou.

„Nevěřím tomu,“ řekla, „znám ho a vím, že dovede velice trpět a že je pod vším zevním ladem z lidí nejneklidnějších. Víš sám, jak těžce si každé poznání probojoval v mládí a jak býval nervózní a roztržitý i ve svých nejšťastnějších dnech. A to z vnitřní nespokojenosti se sebou.“

„On vždy bojoval jen sám se sebou,“ zvolal Cyril, „a to věru nejsou nejhorší zápasy, má-li člověk mírné nároky a duši bez vášní a zloby! Jedinou nenávist měl v srdci od malička, nenávist ke Karlu Vlachovi, a té nepřemohl. Jinak ho ušetřil život všeho, čím ohrožuje své bojovníky. Nedal se mu zmýliti na žádné křížovatce, neobelstil

ho ničím, nezatížil ho žádným poutem, které se přetrhává jen napětím do krvava.“

Častěji a častěji znepokojovala Marii nyní Cyrilova tvář, nemluvil-li o své lásce nebo o své nové práci.

„Psal jsi mi tak často, že jsi šťasten a kliden a mne nenapadlo pochybovati o tom,“ řekla mu kdysi. „Ale teď máš někdy oči člověka, jehož sny byly mučivé, a umlkneš-li někdy v hovoru, zjeví se na tvé tváři nepokoj a bol skoro takový, jako loni, v posledních dnech křížanských.“

„O svých snech nevím pranic a mé oči lžou, nesvítí-li se štěstím a vírou,“ odpověděl.

„Mýlila jsem se tedy a ty nebýváš smuten, když jsi sám?“ zeptala se ho však znova, když si podávali ruce na rozchodnou několika hodin.

„Smuten?!“ zvolal téměř hrozivě. „Nikdy! Byl bych nevděčnickem, kdyby můj dnešní život nebyl jediným díkůvzdáním osudu. Jsem snad někdy neklidný a prudký tak, že tím až trpíš, ale vždyť i to pomine, až budu trvale s tebou, až budeš mou ženou. Potom odtáhnou poslední přízraky z mého života.“

Neodpověděla a on pokračoval vzrušeněji.

„Vždyť i po tobě vídám někdy strast, i když se usmíváš. Tvoje duše je pokojná, tvé srdce je mé a klid a jistota září z tebe jako krása. A přece cítím někdy, že se chvěješ před čímśi, čeho snad nepojmenuješ ani sobě.“

Usmála se svým tichým, téměř přísným úsměvem.

„Až budu umět pojmenovat, řeknu ti o tom jistě.“

Unikla jeho tázavému pohledu, rozešli se u prvních vil předměstských.

Spěchala domů, ale jako po každé po rozloučení s milým krok její zpomalil na schodech a v předsíni dlouho postála.

„Přetvařuji se,“ vyčítala si vášnivě, „přetvařuji se, jak nejzbaběleji možno! Před těmito dveřmi ladím teď denně tvář, aby oklamala

tatínka. A vcházím domů se slovy promyšleně lhostejnými a s očima tak proľhanýma, že se ani nebojí jeho otázek.“

Od chvíle, kdy se otec vrátil z obchodní cesty, uléhala večer co večer s černými myšlenkami na možnou srážku, ale každého jitra odstoupily od ní jistěji než sny. Úzkost, která ji potmě rdousila černýma rukama, neměla k ní přístup v slunci. Ale přesto její bytost, trpící každým rozeľláním jako rozjitřenou ranou, toužila po rozhodnutí.

„Proč váhám?“ vyčítala si. „Před čím ustupuji? Čeho se bojím tak strašně?“

Jakýsi nejvnitřnější, nejtišší hlas jako by předzvěstně odpovídal na tyto otázky v bezesných nocích.

„Ne, ne,“ odmítala jeho temné nápovědi, „tatínek mne miluje a pochopí všechno. Jen pravé chvíle třeba vyčkati, pravé chvíle...“

Když nyní vstoupila do pokoje, seděl otec nad archem černým ciframi a ona si oddychla. Nebylo nebezpečí, že by chtěl zpytovat její tvář, počítal, dobře věděla co.

„Ještě letos o Vánocích mu pošlu dosavadní úroky a za pět, šest roků bude náš účet vyrovnán. Myslil-li ten holobrádek, že opravdového muže pokořil tím, že mu půjčil peníze na velikou věc, které ani nemohl pochopiti, zmýlil se,“ řekl, skládaje papíry, a hleděl na dceru jako vítěz.

Zabolela ji znova tato nesmírná schopnost k iluzím, věděla, že mu nebude možno splatiti Janovi celý dluh, ani kdyby dožil stáří biblického, ani kdyby šetřil a pracoval sebevíce.

„On se domníval, že jdu za přeludem,“ pokračoval a dunivě se rozchodil po světnici. „Všichni skrčenci říkají přelud metě, ke které mají příliš krátký krok. Jak by tak neříkali hvězdě? Ale přijde doba, kdy nejen Jan Vanský a jeho táta, ale celá smečka posměváčků odprosí Vladimíra Baryla. Odprosí za politické programy a především za Hvězdu východní. Kdyby dnes mladý, silný a nadšený pracovník stál vedle mne a já mu svěřil své plány a rozpočty, za několik měsíců bylo by lidem jasno, kudy vede cesta k velikosti a jednotě dvou národů.“

Na lících mu naskočily ostré plameny.

„Kdybych měl syna, svět by se mi snad nikdy nebyl zhnusil, ale idealistům bez dědice je trudno, nesmírně trudno. Co jim zbývá, Marie? Hněv na dnešek a naděje na zítřek. Ani dne bych nemohl žít bez hněvu a bez naděje.“

A najednou ze všech myšlenek na strasti a iluze stanul před dcerou a pronesl zase slovo své hrdosti a své něhy:

„Nemám však syna, mám jenom tebe. Najdi si muže, neboť muž jest ženiným osudem, ale najdi takového, jenž bude hoden, aby šel v mých stopách. Jsi přece důkladně vyléčena ze shovívavosti k různým jankům, cítím, že budu spokojen, až mi přivedeš svého příštího ženicha. Prapor veliké myšlenky unesou jen silné a čisté ruce, hejskům nebo nedochůdčatům změní se v špinavý cár. A já poznám slušného muže od darebáka pouhým čichem. V mládí jsem tak poznával i ženy.“

Chodil, jako by byl dosud mlád, tvářil se, jako by po celý život nebyl ani jedenkrát zavrával, a jako vždy, když mu vědomí vlastních zásluh a myšlenek vzbouřilo krev, rozespílal se malému dnešku a lidem bez kázně, bez mravnosti, bez idealismu.

Sabininy kroky zazněly předsíní.

„Nehádáte se přece?“ zeptala se u samých dveří bázlivě a úlisně.

„Rozumíme si vždy výtečně, nevтіrá-li se nikdo mezi nás,“ odpověděl posupně. „Marie se vrátila z procházky a já jí vypravuji o lidech, kteří jsou na světě jen proto, aby se vtírali a podlamovali. Bude rozhodně vhodnější, nebudeš-li této řeči naslouchati ty.“

Neodpověděla, plízivý úsměv proběhl jí tváří.

„Jsi již dlouho doma?“ zeptala se Marie starostlivě. „Hynu vždy strachem, že tě potká neštěstí, nemám-li tě chvilku na očích. Chodí- váš přec vždy sama a vždy za město. Teprve před nedávnem ukradli hned za baštou mladé ženě kabelku. Ale kabelka není vším, co může býti mladé ženě uzmuť.“

Po celou večeri byla k pastorkyni nezvykle pozorná a laskavá.

Byla vůbec jiná, než když odešla z domu. Téměř tak jí jiskřily oči, jako by již nejen nový klobouk a nový slunečník dostala od muže, ale jako by i vytouženého bohatého a dvorného milence potkala na dnešní vycházce. Kladla manželovi na talíř nejlepší kousky, pobízela Marii, usmívala se koketně.

„Ne vždy je život prázdný a pustý,“ prohlásila za večere několi-krát, ale nikdo jí neodpovídal. Jedla, jako by její chuť měla vyvážit dosavadní životní prázdnotu, ale svit jejích potměšilých očí zůstal hladov.

„Byla jsem dnes také na dlouhé procházce,“ sdělila Marii, odklá-
dajíc konečně příbor, „na zajímavé procházce. I v našem kraji ro-
mantickými bohy opomenutém nalezne člověk někdy zvláštnost. Jdeš, jdeš, až tě z pšenice nebo ječmene oči bolí – a hle, najednou spatříš krásný strom. Strom okouzlí každého, kdo je moderní a má smysl pro prostou krásu. Dříve se domnívali lidé, že musí býti nad-
šení mořem, nebo alespoň ledovci, my lidé dnešní víme, že toho naprosto netřeba. Hle, Vladimíre, opět jeden rozdíl mezi generací naší a tvou: my máme smysl pro velikost a krásu každého zjevu – snad proto neseme tak trpce, nevidí-li někdo krásy naší.“

A naklonila se k muži s vábícím úsměvem.

Zdvihl hlavu, vyburcován z myšlenek na skvělou budoucnost.

„Přestaň bzučet,“ zakázal si zhurta. „Mouchu přece nemohu vidět velikou, tím méně krásnou.“

Pobledla kolem úst a zálud v očích se jí roztřpytil, ale uražená pýcha nevehnala jí tentokrát do nich slzí. Plakala naposled onoho jitra, kdy muž před ní zavřel dveře jako před psíkem, který by ho chtěl doprovodit na hřbitov. Několik dní si připadala jako mučed-
nice, několik dalších jako tragická hrdinka, čekající slavného dne, který pomstí její zneuctění. Ale muž odjel do světa, nemaje ani tuchy o jejích mstivých přísahách, a pastorkyně chodila po celou dobu, jako by nebylo tragického žalu v její blízkosti... A když se vrátil, spokojen s obchody, nedovezl jí nejmenšího dárku, jenž by

svědčil o jakémkoli pokání a na Marii hleděl hrději než jindy. Zнала tyto pohledy, ó, znala je, pálily ji, jako by každý z nich pečetil vždy znova mužovo pohrdání k její vlastní modernosti a pýše! Míra jejího týrání byla dovršena, tolik cítila.

„Na zemi není spravedlnosti a v Boha nevěřím,“ říkala si ještě včera, chodíc parkem v loňských šatech. A najednou na ni přišlo vnuknutí, ano vnuknutí...

„Arnold Silbermann mi dlouho imponoval,“ promluvila nyní z myšlenek, nevšímajíc si zdánlivě poznámky o mouše, „dnes mi neimponuje již ani trochu. Rozumem se přece jen pozná velice málo, vnuknutím vše. Náhlý hlas žene tě do samoty, a hle, kolik záhad se ti rozřeší v samotě... Ani lesa netřeba, nám moderním stačí smrk nebo buk nebo lípa, abychom pocítili odloučenost od profánního světa... A našli krásné vzrušení.“

Neřekla více, ale Marie probděla noc.

„Zítřa požádám Cyrila, aby šel k tatínkovi,“ opakovala si. „Proč je ve mně tolik nepochopitelné úzkosti? Proč jsem dnes, když mluvil zase o mé budoucnosti, nenalezla slov říci mu všecko? Proč mám dosti odvahy mluvit s ním o Janovi, a ne o Cyrilovi?“

Letní noc svítila velikým tichem do jejích výčitek i obav. Myslíla na dětství, na tatínka, na svou lásku k němu. Od dětství ho milovala, od prvního poznání světa zdál se jí zajímavější než všichni ostatní lidé. Za mamčiněho života býval velmi něžný i k nebožce i k malé dcerušce, ale ona přece záhy ucítila, že jeho něha i v překypění i v hořkosti je docela jiná, než jakou vídala u ostatních manželů a otců. Poznala v dětském, zpola uvědoměném jasnozření, že se touto něhou poutá úmyslně, aby mu mysl neulétala příliš daleko od malé domácnosti. Milovala ho bouřlivě, i když často, raněna nějakou jeho drsností, šla vyplakat do matčina klína své dětské hoře. Po mamčině smrti zahrnul se u nich smutek a tesknost, nad něž nedovedla si představit větší. Tenkrát, zbavena rázem matčiných konejšivých slov, trpěla svým horoucně milovaným otcem víc, než

si dovedla ujasnit její čtrnáctiletá hlava. Jména svého žalu neznala, ale mladým citem tušila všechno: i to, že tatínek jde za jakýmsi přeludem, kterému se posmívají lidé, i to, že jeho hrdost roste právě tímto nepochopením. A nejvíc a nejbezpečněji věděla, že trpí a že svému trápení uniká do snu i do pohrdání. A později do čehosi horšího...

Lesní studánka v křížanském hájku zjevila se před ní, zázračný pramének, jehož první doušek měl moc splnit každé lidské přání, a ona stála nad ní s dlouhovlasým, modrookým hochem, s nímž se spřátelila důvěrně, ač se znali sotva několik hodin. Měl tak výmluvnou tvář a oči tak prosebné, když jí pod březovou stříškou podával číšku s vodou, že ona, mladičká, světa neznalá, pochopila, jak tyto teskné a vroucí pohledy prosí: napij se a přej si něco, co by nějak spojilo náš příští život... Ona však vzala číšku z jeho ruky a modlila se rozumem i srdcem: dej, Všemohoucí, ať se změní můj tatínek, ať nechá neblahých vášní a bludných drah... Dlouho, dlouho však trvalo, než nebe vyslyšelo její pokornou prosbu.

Mariiny myšlenky se v probdělé noci přeplnily obrazy z minulosti. Vzpomínala, jak ji otec odvezl do ciziny a jak ji tam nechal po tři roky, neoznamuje jí o svém životě nic, než co uznal za dobré sdělit milovanému, ale nedospělému dítěti. Tesknila tam velice, ale nechtěla se poddávat žádnému smutku, hledala si radost mezi družkami i v přírodě, učila se, milovala učitelky, hory i knihy, ale bolest přece mluvila a tesknota neustávala. Žádného člověka již nepotkala, s kterým by byla mohla mluvit tak důvěrně, jako hned napoprvé mluvila s Janem Vanským, vedle nikoho nedovedla překročit ohradu tarasící lidskou sdílnost tak prostě jako vedle něho... Kolik se navzpomínala na něho, kolik se navzpomínala na tatínka! A jak jí bývalo veselo, když myslila na Jana, o němž přece věděla, že je smuten, a jak se jí po každé roztřásla hrud' nevyštkaným pláčem, když myslila na otce, který psával v podivně temných větách o slávě a štěstí, které ještě čekají jeho a s ním i jeho dceru!

Poslední rok bývaly jeho listy zamlklejší a řidší a její úzkost se stupňovala. Ke konci třetího léta povolal ji domů a až do Inšpruku přijel jí naproti. Poznala prvním pohledem v jeho rozrytou tvář, že v jeho životě ztroskotalo se ještě něco jiného než plány o politické kariéře. Nemluvil s ní téměř, rozkousáváje věty v tříšť posměšných poznámek, nedobré věci vypravovala zato jeho bytost rozhněvaná a vášnivá. O všech lidech začínal rozmluvy, žádné však neskončil pro pohrdavou zlobu. O vrchním inženýru Drozdíkovi, který se stal zatím ředitelem, mluvil jako o vypaseném pavouku, o příteli Vlachovi, kterého kdysi měl rád, jako o svíčkové bábě, a Hugona Vanského ani nepojmenoval, pouze s výmluvným pohrdáním označil ho za patolízala a příživníka.

„Jenom jeho vlastní syn je ještě bezcharakternější a hloupější než on,“ mínil tenkrát zavile. A najednou se div nezalykal zlým, tlumeným smíchem.

„Ten panáček se přece do tebe zamiloval,“ řekl, když již dojížděli Vídně. „Kdyby tušil, že tu teď vystupujeme, jistě by stál u východu jako nosič a považoval by za štěstí nésti tvůj kufr...“

Tenkrát po první mluvil s otcem o Janovi, pokusila se říci mu, že se v něm mýlí.

„Nemýlím se nikdy,“ odpověděl příkře, „a nejméně, pokud jde o něj. Mladého člověka, který dovede říci, že nemá žádných zásad a žádných ideálů, a který národnost i charakter i vědu považuje za něco velmi podružného při hledání smyslu životního, pokládám za roztrhaný lavičník a jednám s ním podle toho.“

Ostatně i otcovy roztráštěné věty tichly, čím blíže k domovu. V moravském vlaku za Břeclavou mlčel již docela, rýha na jeho čele se hloubila a na její stále nesmělejší otázky neodpovídal vůbec.

Až když v rodném městě kráčeli již k domovu, řekl pojednou, nedívaje se na ni:

„Hned uvidíš svou macechu. Oženil jsem se totiž. Ona je někdo pode mnou i pod tebou, ale toho již nezměníme... Musíš se nějak

vpravit do nových poměrů, jako jsem se vpravil já. Neboť rodina je svatá, i když nás tíží.“

Div nevykřikla tenkrát na ulici údivem a smutkem. Pochopila, že se stalo cosi hrozného, neodčinitelného. Hle, nenapsal jí nikdy ani slova o svém druhém sňatku – mohlo být horšího odsouzení nad to? A lítost ji od oné chvíle neopustila po řadu let, lítost a smutek, kterému se vzpíralo její mládí jako jhu. Tíhou bylo všechno, co měl pro ni domov, poutem každý cit, který tu na ni čekal. Tatínkova láska byla pánovitá, bránila každému volnému projevu, přecházela v tyranství právě tak snadno jako v nadšení. A jeho postavení se třásl, příjmy byly obmezeny jako nikdy, zato ovzduší nasálo vzájemným posměchem a podivínskými plány a vínem. Bránila se opět zármutku ze všech sil, nevěřila v jeho trvání, volala po jiném životě vůlí i činem, ale tíha domácí ji ochromovala, ať dělala cokoliv.

„A konec byl takový, jaký jsem vždy věděla, že bude. Ano, vždy věděla přece vše a toto vědomí tížilo nejvíce,“ myslila si, za všemi obrazy, jež táhly vzpomínkami. „Zasnoubila jsem se s Janem z vděčnosti a ze soucitu s jeho velikou láskou. Otec mu ublížil, já jsem ho chtěla utěšit. Ale dnes vím, jak málo jsem byla šťastná a jak málo svobodná, když jsem se mu zaslíbila. Opředl mne, nevěda a snad ani nechtě. Jímal, jako jímají děti nebo pokorní žebráci. Není proti nim obrany, protože nikdy neútočí, ale očí od tebe neodvrátí a každý jejich pohled říká: nechceš-li zatížit svého svědomí, neoslyšíš mne... Jinak, ó, jinak hoří má láska k Cyrilovi, svobodná a radostná, rostoucí od prvního setkání...“

„Macecha mne asi špehovala na procházce,“ uvědomovala si znova a znova za všemi myšlenkami. „Poznala jistě Cyrila a řekne otci vše, co jsem mu měla říci sama... Snad dokonce již řekla...“

Povstala v náhlém zděšení, ale ani zvuku nezaslechla v celém bytě, prozářeném měsíčním světlem, ač prošla všechny světnice a naslouchala též u ložnice.

V obývacím pokoji stál dosud mamčin šicí stůl i její knihovnička, jak tam snad stávala ode dne svatebního. Modrý pás světlý je spojoval jako nezemský koberec a Marii se zdálo, že vidí drahou postavu povstati ze židle u okna, kráčet ke stojánku a listovati v kterém-si svazku, přečísti několik milých řádků, usmáti se šťastně a sáhnouti hned zase po odložené práci. Tam sedávala též ona u mamčiných nohou a poslouchala její pohádky. Nebylo v nich nikdy princezen a kouzel, ale krásně a tajuplně zněly přece. Nejčastěji vypravovaly o tichých ženách, které žily šťastně, protože dovedly velice milovat. A láska byla mocí, která provázela je životem bezpečněji než požehnání dobrých víl a která zaklínala zlé mocnosti jistěji než čarovný prsten.

Již maličká věděla, že mamčiny pohádky nějak souvisejí s domovem, že je vypravuje o sobě a tatínkovi. A vždycky měli její hrdinové krásné děvčátko, které milovali jako sebe a které rostlo a krásnělo a moudřelo v jejich lásce.

Měsíční pruh ležel dosud na podlaze a Marie si vyvolávala líbez-né dětské vzpomínky na matčiny zřeky o veliké lásce.

„Rozuměla bys mi i dnes?“ šeptala, jako by tady v nezemském světle seděla opravdu živá bytost. „Pochopila bys, že je mi láska osudem, jako byla tobě? Jenže tys nezpůsobila nikomu bolesti, když jsi potkala svého milého a když jsi šla za ním, žehnali ti rodiče a slavná byla tvá svatba v starém dómě... A já jsem zdělila tvou velkou víru v lásku, ale není mi přáno jíti ke štěstí bez otřesů. A přece jsem šťastnější než ty, vím, že štěstí roste cenou, kterou za ně platíme.“

Poklekla. Nikdy se neutíkala k Bohu s pochybnostmi a starostmi, ale svůj dík mu posílala nyní.

„Děkuji ti, že jsi můj život nenechal bez posvěcení! Dal jsi mým mladým rukám pevnost, aby samy tesaly svůj osud, a dal jsi mému srdci statečnost, aby uneslo Janův žal. Dej mu i sílu, aby uneslo vše ostatní!“

Vstala, vzpomínky zapadly, minulosti nebylo již v její paměti. I milý stůl a knihovnička se staly cizími vzdálenými předměty.

A otcovský byt studil prázdnotou, a ničeho nebylo zde, co by mluvilo k jejímu rozjásání.

Zdřímala až na úsvitě. Sotva zavřela oči, spatřila cizí tvář. Ne tvář živou, ale cos jako odlitek sňatý z mrtvého obličeje, na němž se zachytla křeč smrtelného zápasu, škleb tuhnoucích úst a odboj na čele, bouřícím se proti věčnému odpočinku. A tato strašná cizí tvář bez těla sklonila se až k jejímu horkému obličejí a promluvila pojednou známým hlasem: „Dal jsem ti na světě všechno a všechno od tebe očekávám...“ Potom letěla výš a výš, ale vznášela se nad ní dlouho nehybně a výhruzně jako vyhaslý svět nad světem živým.

Když se probudila, byl dívčí pokoj zalit sluncem a její srdce se uklidnilo, pozdravujíc nový den. Nechápala již nočního rozechvění, a když se sešla s rodiči, musela se mu dokonce usmáti. Byli klidní, tatínek mluvil s macechou vlídně, ona nezaútočila ani pohledem.

„Co znamenaly tvé včerejší náarážky?“ zeptala se však Marie přece po otcově odchodu. Sabinin pohled spočinul s dětinskou nechápavostí na její otázce.

„Nebylo nárážek, byly jen tlumené vzdechy jako vždy,“ zašveholila bez rozpaků. „Promyslíla jsem si v posledních dnech rozdíl mezi generací naší a generací tvého otce a zhušťuji své myšlenky v aforismy. Kéž bych našla někoho, kdo by ocenil tuto duchovní práci.“

Usedla do nejměkčího křesla, vzdychla si a přinutila Marii k dlouhé rozmluvě o hořkém utrpení žen, které nemohou svůj duševní var vlítí v chlad svých manželů, protože lidem po padesáti letech naprosto chybí smysl pro tragičnost, a její výklad, slátaný z citátů a frází, nedotkl se ani zdaleka osamělých procházek a krásných stromů.

„Jaké bláhové obavy říkáte si, že mne špehuje!“ myslila si Marie, naslouchajíc netrpělivě. „Základem její povahy jest pohodlnost ve všem. Tatínek se mýlí, domnívá-li se, že si nenamlouvá ze strachu před jeho přísností, právě tak jako se mýlí ona, když velebí svou

mravnost. Jest prostě příliš lenivá, aby si zašněrovala střevíce, natož aby si vyhledala milence. Jak teprve, aby chodila za mnou?“

Uklidnila se, a když se odpoledne sešla s Cyrilem, nekryl již nejmenší stín jejího čela. Marně jí připomněl včerejší loučení.

„Včera se mi zdálo, že nesu žal i strach,“ odpověděla mu, „ba ty víš, jak často se mi tak zdává. A víš také proč, i když mlčím. Na tatínka myslím, a připomínám si bolest, kterou bude mít, až zví, že chci za tebou. Znáám ho a vím, že se nesmíří snadno s myšlenkou, že jsem si zamilovala rozvedeného člověka a ještě k tomu takového, který se nikdy nebude zajímat o jeho myšlenky. Ale vždyť vše to je blud a předsudek, říkám si po každé v božím slunci. A když jsem s tebou, již vůbec nechápu, jakými malovanými příšerami si kazím radost.“

Prožili krásné odpoledne v přírodě. Cyril byl zvláště vesel. Dostal ráno odpověď z Vídně, příznivější, než doufal. Správa veliké hudební školy jmenovala ho učitelem, a podmínky na tomto soukromém učilišti byly lepší než na jakémkoli ústavě státním, život svobodnější a pestřejší. Rozjařil se úplně, představuje si budoucí činnost, v které nebylo nic pedantického a byrokratického, a která nadto poprávala dosti času k vlastní práci.

Z dlouhé procházky zamířili na svou milovanou louku. Stín ležel již sametově sytým kruhem na trávníku, když usedli pod lípu.

„Štěstí, štěstí!“ zajásal Cyril, klada hlavu do Mariina klína. „Věděl jsem vždy, že na mne čekáš! A přišlo jsi a já tě vítám do svého života jako vladaře, ne, jako boha, který sestoupil k smrtelníku!“

Schýlila se k němu a s blaženým úsměvem připomněla si, jakou bouřnou hořkost zračila tato milovaná tvář, když ji spatřila po prvé, kolikrát ještě potom vídala ji rozrytou hořem a utrpením.

Chmury byly daleko, štěstí bylo zde. Umlkli jeho blízkostí, uchvázeni jeho němým horkým proudem.

Když Marie pozvedla hlavu, spatřila muže, krácejícího nízkou travou. Světlo předzápadní oblávalo mu dlouhé, stříbřité vousy a každý rys jeho ostré tváře zdál se dvojnásobně výrazný soumráč-

ným přísvitem i napětím. Přesto nepoznala v první vteřině člověka nejznámějšího.

„Tatínku!“ vydechla pak a popošla mu vstříc.

Dvě křiklavě rudé skvrny hořely mu na tvářích.

„Jdu se podívat, zda Sabina netrpí přeludy,“ řekl však hlasem zcela ovládaným. „Povídala mi před hodinou: chceš vidět něco tak zajímavého, jako já jsem viděla včera? Moderní krásu a moderní milence? šklíbila se po svém opičáckém způsobu, a když jsem ji požádal, aby hleděla lidsky, popsala mi cestu a páreček, jež možno najít.“

Stanul vztyčen, pojednou hrozivý, opíraje se o svou pevnou hůl, a jeho oči vbodly se do dceřiny tváře.

Řekla mu vroucně a provinile:

„Je mi nesmírně líto, že tě sem posílá Sabina. Trapno je mi a bolestno, že jsem s tebou nemluvila sama. Odpusť mi to, tatínku, odtrpěla jsem si to, věř mi. Zde je Cyril, můj milý, který dávno chtěl jít k tobě a říci ti o naší lásce.“

Baryl přistoupil ještě o krok.

„Tatínku!“ zaúpěla Marie, rázem roztřesená bázní, a zavěsila se celou tíhou na jeho rameno.

Zbledl, až zavrával, a hrud' se mu rozechvěla smíchem, který zněl jako štkaní.

„On je to, on je to opravdu! Trojuchý cynik od Lysého berana!“ vykřikl, a jako by pořád ještě nechápal celé této pravdy, sklonil se, prohlížel Cyrila zespoda s ohromným pohrdáním, potřásaje zároveň vztekle ramenem, jako by se mu do něho zakouslo nějaké zvíře.

Marie se po vteřině uklidnila.

„Ano, tatínku, on je to. Řekl, že tě zná, tedy ovšem znáš i ty jeho, ač jste mi žádný neřekli, kde a kdy jste se setkali. Je to můj milý a já toužím po tom, abych byla jeho ženou, neboť ho miluji nade všecko. Veliká je naše láska a nikdo nemá práva stavěti se jí do cesty.“

Neměl tohoto práva Jan, nemáš ho ani ty... Proč se díváš tak strašně, tatínku?!"

Barylovy zřítelnice na okamžik strnuly.

„Čím že chceš býti?! Jeho ženou?!" rozchechtal se pojednou, ale smích mu ještě nedozněl v suchých prsou, když mu dvě veliké, kalné slzy vylezly zpod brýlí.

„On tě tedy podvedl!" zaskřípal zuby. „On ti dokonce neřekl, že je ženat? Manželku má i dítě, tento podlec, a nejlepších z dívek svádí!"

Setřásl Marii a obrátil svou vztekou bledost znova k Cyrilovi. A Cyril řekl prudce do jeho zlého zamlčení:

„Mýlíte se. Jsem zcela svobodným člověkem. Nemám v životě pouta než to, které mne spojuje s Marií. Bude mou ženou a není překážky, která by nám stála v cestě, není-li jí váš předsudek a vaše sobectví a snad pomluva několika bab – překážky nicotnější než pýr ve větru."

Baryl se zvolna otočil k dceři. Stála nyní vedle milého. Její oči nebyly horečné, ale otec z nich vyčetl vášnivější odhodlání než z planoucích zraků Cyrilových.

„Byla bys schopna takového hříchu?!" vykřikl. „Byla bys schopna pošlapat nejsvětější božský i lidský zákon?! Myslí-li zhýralec jako on, že se dá manželství odhodit proto, že se dvěma darebům nehřeší v něm dost pohodlně, smíš tak myslet i ty? Otrávil tě a zneuctil těmito názory, hodnými zloděje potouchlého, zbabělce neschopného unést osud. Ale jsou ještě muži, kteří dovedou na nestoudných klucích pomstít pohanu!"

„Co chcete mstít a koho?" zeptal se Cyril chladně. „Mou bývalou ženu snad, která byla právě tak ráda, když se zbavila mne, jako já jsem byl rád, když jsem se zbavil jí? Nebo dokonce Marii, kterou miluji jako štěstí celého života a která tak miluje mne? Dobrovolně se mi dala, dobrovolně půjde se mnou životem až do smrti. Proč přede mnou stojíte s tváří znetvořenou nenávistí a soudem, k němuž nemáte práva? Jsem-li vám nevítaným zetěm, protože nemám

dosud ani světské slávy, ani bohatství, ujišťuji vás, že mám větší ctižádost než tu, která vede k nim. A nenávidíte-li mne snad proto, že jsem vás kdysi viděl v slabosti a ponížení, pravím vám, že je na vás vyhladiti tuto vzpomínku z mé paměti. Ale práva stavěti se mezi nás nemáte.“

Objal Marii a ona k němu horoucně přilnula.

„Nemáš, tatínku. Víš, jak velice tě mám ráda. Svět se ti posmíval, přátelé tě opouštěli, hořké a malé chvíle byly v tvém životě, vím o nich víc, než se domníváš. Ale já jsem vždycky věřila, že jsi dobrý a šlechetný přese vše. A nevíš, čím mi tato víra byla v době, kdy kolísal celý náš život, nevíš, jak mne nesla po všechna léta až k dnešnímu dni. Nervi ji tyranskou zlobou z mého srdce, dnes, ve chvíli rozhodné! A nemysli, že mne Cyril sváděl. Věděla jsem dřív, než jsem ho znala, že je ženat, když jsem ho po prvé políbila, ani rozveden nebyl, ale tato myšlenka vůbec nezavadila o mou lásku. Tys nechtěl, abych se zasnoubila s Janem Vanským, protože se ti zdál málo silný a málo činný. Nevím, měl-lis pravdu v tom, ale pravdu jsi měl, když jsi říkal, že není mužem pro mne. Ale Cyril jest podle mého srdce i podle tvého: sáhne si směle po všem, co mu život chtěl odepřít, a dovede jednat, tatínku. Sladké jest býti jeho milou, štěstím bude býti jeho ženou.“

Slova jí slétala ze rtů stále něžněji a náruživěji.

„Mlč, nestoudná!“ vykřikl pojednou Baryl nepřítelně. „Já se postarám, aby... aby...“

Zajíkl se, nemohl domluvit. A najednou jako by ze zakletého kruhu vykročil, couvl o krok a zdvihl hůl. Zlomek vteřiny váhal o směru rány, potom napřáhl rámě.

Cyril bleskným odklonem uhnul kovovému násadci, namířenému přímo na jeho temeno a dvě lipové ratolesti, šelestíce v smrti, spadly okamžik nato k zemi.

„Když jste mne chtěl udeřiti po prvé, byl jste opilý vínem. Dnes jste ještě opilejší nespravedlností,“ řekl pohrdavě.

Vytrhl hůl ze starcovy ruky, zlomil ji ve dvě a daleko na temnici se louku odhodil kusy.

Baryl dutě zakvílel, jako by na trávník byla dopadla jeho vytržená a přelomená ruka. Vjel si všemi prsty do vousů a divoce koulel očima.

„Špatný herec,“ pomyslel si Cyril, více znechucen než uražen, a jeho odpor přecházel v netrpělivost tváří v tvář tomuto člověku, který asi po celý život pořádal hlučné nebo pitvorné scény, aby si přehlušil prázdnotu vlastního nitra. A když se setkal se zrakem Mariiným, stejná netrpělivost, z níž jako by se propaloval i záblesk studu, odpovídala jeho pohledu.

„Já tebe, své dítě, nevydám zmaru!“ řval teď Baryl na dceru. „Já ne! Myslíš, že jsem nesvědomitý a hříšný jako on? Ani Sabině jsem nedal zapadnout do bahna, natož tobě! Láska! Každý padouch, kterému se zachce nové ženy, a každá frejírka za otcovými nebo manželovými zády o ní žvástá. Při prvním setkání s tímto nadutým hejskem jsem cítil, že mi neštěstí vkročilo do cesty, a chtěl jsem mu rozbít prázdnou lebku... A teď že by měl být tvým galánem a mým synem?!“

A jako by na okamžik zapomněl, že jeho zlomená hůl leží daleko v trávě, zdvihl zaťatou pěst.

„Okamžitě domů, okamžitě se mnou, zavřu tě, zavřu tě!“ řval chraptivě. „Místo jedné špatné ženštiny budu teď střežiti dvě, ale uhlídám obě. Tebe jsem dnes prohlédl a tebe přimáčknu ještě trochu více, neboť ty jsi prohnanější než ona a já za tebe odpovídám před Bohem přísněji než za ni!“

Křičel, ale jeho hlas byl již vyprahlý a zdvižená ruka poklesla.

Marie se na něho dívala jako na cizince.

„Neposlechnu tě, tatínku,“ řekla pevně a smutně. „Nejsi mi, čím jsi byl do dnešního večera a nikdy již nebudeš. Tvá nespravedlivá rána nestihla Cyrilovu hlavu, ale mou lásku k tobě – a byla smrtelná. Poznala jsem, jak jsi nelítostný a sobecký a vím již všechno, i to, proč jsem s tebou nemohla mluvit o své lásce. Mé srdce tušilo bolest

chvíle, kdy se bude musit odvrátit od tebe, kdysi tak milovaného, tušilo a bránilo se do posledního okamžiku. Ale nyní je konec mezi námi.“

Zavěsila se pevně do Cyrila.

„Odjedeme odsud ještě dnes,“ řekl jí.

Věděla, že uslyší tato slova, sklonila hlavu oddaně na jeho rameno.

„Sbohem, tatínku!“ zašeptala do prázdna, jako by ani neviděla tváře před sebou. „Protrpěla jsem mnoho pro tebe, unesu tedy myšlenku, že i ty budeš trpět pro mne. Ještě včera mi bylo, jako by černé ruce škrtily mé štěstí, když jsem si vzpomněla na tvůj žal, ale dnes vím, jaký jsi, a tvůj zármutek mne nedojímá. Neprosím tě o požehnání do nového života a tvé kletby se nebojím. Vidím, že se ti křiví rty k zlořečení, marně bys je křičel, nedoletělo by ke mně, neuslyšel by je osud. Křičel bys slova zuřivá a nespravedlivá a sobecká – jak by se jediné takové mohlo dotknouti lásky?“

Odvrátila se úplně, a když ruku v ruce kráčela s Cyrilem k městu, ohlédl se pouze on.

Zhroucen v nízké trávě seděl starý člověk tak bezmocně, jako by ani nemohl vstáti, ale obrys od vzpurného čela až k vlnám bílých vousů, rozlitých po schoulené hrudi, ryl temnou, němou zlobou do červánkového pozadí.

„Marie,“ řekl Cyril a slzy mu vstoupily do očí, „vím, jak bolestné je loučení, i když nás veliká víra nese přes jeho hrůzu. Já jsem nemiloval těch, od nichž jsem odcházel, a přece jsem trpěl a bojoval. Budu stát u tebe, aby žádný děs neměl k tobě přístupu, budu tě chránit zla vnitřního i zevního celou svou silou, celou svou láskou. A nebude pro nás minulosti.“

Zaplakala po prvé od oné noci, kdy se zaslíbili.

„Mám na světě teď jenom tebe,“ odpověděla, „a nechci mít nikoho jiného kromě tebe. Nikdy.“

Do Vídně odjeli ještě téže noci.

Sníh ležel vysoko na křížanských polích, celé svátky padal na dědinu, úzké chodníky vydlabali v něm lidé jen podél chalup a do chlívů na dvoře. Nebylo barvy široko daleko, vesnice se příkrčila pod nízké nebe bílá a mdlá. Lesík zdál se mnohem blíže než v létě, ale byl oddělen hlubokými závěsemi od lidských příbytků, zázračný pramen zamrzl pod březovou stříškou, i potok za humny utichl pod pevným brněním.

Před bývalým hotelem „Austria“ stály selské saně a Adéla Vanská se loučila s odjíždějícím manželem. Pobyl tři dni v rodině, Vánoce s ní oslavil u zdobené jedličky, jak považoval za vhodné, daroval ženě listovní papír a zimní šál a synovi knoflíky do manžet, ale již den po Štěpánu odjížděl zase do Vídně, stále stejně přesný, násilně křepký, s promyšleně barvenými vlasy a s úsměvem čas od času příliš trpkým pro jeho mírnou tvář.

„Dej pozor na své zdraví a piš mi každý týden!“ přikázal, podáváje ženě naposled ruku, ale hned zase pohlédl na hodinky a pobídl Jana, aby pospíchal.

„Vždyť máš prázdnou a nebylo by zrovna neštěstím, kdybychom opravdu nestihli vlak,“ mínil Jan, usedaje vedle něho na nízké sedátko.

„Kdybych byl v životě pracoval jen tolik, kolik je předepsáno, neměl bych také práva požadovat od něho něco více,“ odpověděl Vanský přísně, nehledě na syna.

„Ano, dobře,“ řekl Jan, uvědomil si, že otcova slova byla vlastně pokáráním, vzal opratě a pobídl koníka.

Paní Adéla stála ještě chvíli na prahu, dívala se za mužem i za synem smutným pohledem a šla pak do zahrady zametat stezky, ač se nebe perlilo nízkými mraky sněhovými a každou chvíli mohly napadat nové spousty.

„Říkají: zbytečná práce, i Andula se usmála, když jsem sem šla,“ myslila si, „ale která práce není zbytečná? Žádná nebo každá, jak kdo pohlíží na svět.“ A dala se do metení, těšíc se již na chvíli, kdy se jí krev rozproudí pohybem a tváře se rozhoří i v mrazu.

Bydlela nyní stále u syna, po prázdninách před třemi lety nevrátila se již s manželem do Vídně, a měla tenkrát pobýti v Křížanech tak dlouho, až Jan tam zdomácní a až se zcela upokojí. A potom míjel den po dni, měsíc po měsíci, na Janovi nebylo znáti, že by v Křížanech něčeho pohřešoval, ba nebylo ani znáti, že by se něčím znepokojoval, ale Adéla neodjížděla přece. Vypravila se občas za mužem, zeptala se na jeho zdraví, spíží doma prohlédla i prádlo, ale sotva týden minul, cítila se nervózní a malátná. A Hugo jí řekl tónem, který považoval za velmi milý a teplý: „Zdá se mi, že ti ve Vídni neslouží. Bojím se také trochu o hochy, je tak mlád a nikdy dosud nebyl bez rodičů. Zajed' se zase na několik dní podívat, má-li co jíst a nezesedlačil-li tam příliš.“ A ona po každé jela tak ráda!

Zaslechla nyní ze zahrady, jak naposledy zazvonily rolničky v oklice vesnické cesty, a čekala tiše na chvíli, kdy ze západní strany uslyší příjížděti vlak, který měl odvézt Hugona. Nebylo to z nelásky k němu, z touhy dokonce, aby byl již nadobro pryč z této končiny, ne, jen proto čekala na hukot, že jí všechny křížanské způsoby přešly dávno do krve a řídily její myšlenky. A že křížanští lidé měli po každé radost, zaslechli-li za zvláště tichých podvečerů supění vzdáleného vlaku, těšila se i ona na chvíli, kdy k ní doletí.

„Slyšet – opravdu, dnes slyšet!“ zjistila po chvíli spokojena, že správně uhodla, spokojena i s kupkami sněhovými, které rychle navrstvila po celé délce hlavní pěšiny.

„Kdybych byla mladší, všechny stezky bych ještě umetla,“ vzdychla si, „ale takto nelze, nelze. Musím se denně cvičit, abych přemohla tu hloupou slabost. Ale snad nejsem vůbec slabá, snad na mne chodí jen lenost... taková zimní lenost, jakou mají teď zvířata a stromy.“

Usmála se při vzpomínce na své pěkné hospodářství, ale cítila se opravdu příliš unavena, aby se ještě podívala na králíky a kuřata, a vešla do světnice zrovna, když vlak zapískal na nádraží.

Vanský se synem dojeli několik minut předtím.

Mlčky seděli vedle sebe v saních, mlčky poháněl Jan vychrtlého koníka, otcova nervóza přecházela na něho, a po celou cestu se mu zdálo, že by se těžce provinil, kdyby se nepříčinil ze všech sil, aby dorazili co nejrychleji.

„Nedovedeš nic odhadnout správně,“ řekl mu otec, když pak seděli v těsné, zakouřené čekárně. „Kdybys byl jel trochu pomaleji, i pohovořit bychom si byli mohli i čerstvého vzduchu užítí. Ty ho ovšem máš nadbytek – ale já?“

Jan letmo pohlédl na otce, který nezrůžověl ani za ostré jízdy větrem a mrazem.

„Mohl bys zde přece zůstatí nadobro,“ mínil pak, ale zalitoval okamžitě. Nejen, že cítil v tu chvíli, jak málo si skutečně přeje, aby otec zůstal, zalekl se i, že ho pohoršil jedním z bezděčných slov, která mu tak často vyklouzla.

Starší Vanský jaksí příliš svižně povstal z lavičky.

„Až budu stár, budu mysliti na čerstvý vzduch a zotavení,“ řekl úsečně, ale vlídně, „nyní na to není kdy. Nyní méně než jindy, rozumíš? Tři dni jsem si urval, abych spatřil tebe a maminku, doslova urval. Vzhledem k událostem, které mohou nastati, je vůbec sporno, bude-li mi možno nastoupiti letos dovolenou, bylo tedy nutno vydechnout alespoň na chvíli...“

Mluvil zdánlivě klidně, stoje teď zpříma před Janem v krásném cestovním kožichu, víc zdobném než teplém, ale vzrušeně se díval na jeho tvář.

„Něco nového se událo?“ zeptal se Jan pod tímto nezvyklým pohledem a snažil se připomenouti si, kdy naposledy důkladně četl noviny a našel-li v nich něco zvláštního.

„Něco nového se udá,“ odpověděl Vanský staženými rty a modré krotké oči mu pojednou zablýskly tak, že uznal za dobré, odvrátiti trochu hlavu, ač byl ve vesnické čekárně sám se svým jediným dítětem.

„Totiž něco starého to v základě bude,“ opravil se, snaže se mluvit zcela suše. „Že krize v parlamentě vyvrcholuje, tolik doufám, víš i ty. Ale to není vše. Odročením nedosáhne se tentokrát nápravy. Do podrobností se pouštět nemohu, ale zprávy jsou zcela spolehlivé... Hrabě Stauding jest jediný muž, který přichází vážně v úvahu. Ano, jediný. V úvahu.“

„Tak?“ protáhl Jan a byl by rád vložil hodně zájmu do tohoto slovíčka. Ale vyznělo mdle, sám cítil neupřímnost za tak vlašnou účastí a usmál se zcela nemístně.

Vanský odstoupil ještě o krok. Sdílnost byla poslední jeho ctností a jako všichni uzavření lidé považoval každé sebezastřenější sdělení za zvláště důvěrné a očekával u posluchače neobyčejný ozvuk.

A nyní, když Jan na zprávu, kterou pokládal nejen za svrchovaně zajímavou, ale i za velmi důvěrnou, nenašel jiné odpovědi než citoslovce všech znuděných posluchačů, lítost i zlost vedraly se mu do tváře a on se odvrátil nadobro.

Po celé tři dni chystal se říci synovi tuto velikou novinu, po celé tři dni mu vžitá nesdílnost bránila dostati se k ní, nyní bezprostředně před rozloučením uvolnil se mu jazyk k prvnímu náběhu – a Jan nejenže nejevil zájmu o to, co mu bylo naznačeno, on se i usmíval, jako by tušení neměl, jak může nemístný úsměv urazit i bolet!

Vanský, mrače se víc, než bylo jeho obyčejem, rozevřel brašnu a vytáhl knížku. Jan pochopil.

„Vlak ještě nejede,“ řekl provinile, „chtěl-lis mi něco říci, tatínku, pověz, času máme dosti.“

„Nic jiného, než co si budeš moci za několik týdnů přečísti v novinách,“ odpovídal otec odměřeně, a nedívaje se již na syna, otevřel anglickou brožuru a dal se do čtení. Byla velmi poučná vzhledem

k chystanému zákonu o jakýchsi meziclech, ale Vanský se nedovedl pohroužit ani do dat, ani do cifer.

„Jak divně tupý je můj syn,“ myslil si zahořkle. „Všechno v životě jsem mu povolil, nepochopitelně sláb jsem byl vždy vůči němu... Peníze utratil, do díry se zahrabal, přes moje varování se zasnoubil s dcerou kompromitovaného člověka, a já jsem mu přece všechno odpouštěl a vždy znova. Proč? Patrně proto, že měl dlouho schopnost vzbuzovat ve mně iluzi, že je v něm přece více, než dovede projevit jeho pitomé mládí, něco, co snad přece časem uzraje a ukáže světu, že můj syn není docela bez vynikajících vlastností. Ale teď? Není již iluzí, není již iluzí... Tři roky tu sedí a při každém shledání jeví méně a méně zájmu o věci opravdu vážné. Tato tupost je rodinným rysem všech Hlinků... Sneseš ji u manželky, ale proklatě zlobí u syna.“

Vzpomněl si na svou přetichou ženu, která se také nikdy nezajímala o situaci v parlamentě ani o to, kdy přijde hrabě Stauding v úvahu, vzpomněl si i na jejího strýce podivína, který prošel půl světa, aby churavý a mrzutý zhasl v nevšímavosti k lidem i k událostem, a jeho úsměv trpkl a trpkl.

„Kdybych měl nějaký hřích na svědomí, řekl bych si: Bůh mne spravedlivě potrestal v synovi mém, ale korektnějšího člověka nade mne sotva je na světě a shovívavějšího otce již vůbec není! A koho jsem tím vychoval? Lehkomyslného pošetilce, který promarnil peníze, jež jsem hned při svém zasnoubení určil pro blaho celé budoucí rodiny, jak se sluší, a netečného snílka, který nerozezná žádné hodnoty, ani pracovní, ani myšlenkové... Myslil jsem kdysi, že on je povaha mnohem hlubší,“ uvažoval stále mrzutěji, šustě úmyslně při listování. „Tenkrát, když mu nevěsta dala košem takorba před svatbou, očekával jsem přinejmenším, že si to pár týdnů odstúne, ale potom že nebude již chtít tohoto hnízda ani vidět. Ale on se tu zahrabal zcela pohodlně, a měl-li vůbec nějaký zármutek, léčil ho v pohodlí a v teple.“

Jan pozoroval, že otec nečte, cítil, že se hněvá, ale nedovedl si vymyslet, co by řekl, aby ho vyvedl z chmur.

„Je mi velmi líto, že tě tak dlouho neuvidím,“ pronesl namáhavě. „Maminka ovšem může jeti k tobě, kdy si bude přát. Myslím si stejně, že se jí tu v zimě velice stýská, když nemá práce v hospodářství. A já zcela dobře mohu zůstat sám.“

„A zešuntět podle vůle?“ chtěl vybuchnouti otec, ale protože nenáviděl přímých výpadů, řekl pouze nervózně:

„Zdá se mi, že neoceňuješ dosti oběti, kterou ti oba přinášíme. Mohl bys přece pochopit, že se zde nejen matce velmi stýská, ale že též já trpím její stálou nepřítomností. Odhodlali-li jsme se přece k tomuto způsobu života, který dokonce může zavdat příčinu k mylným domněnkám, je to pouze z lásky k tobě. A to málo, co od tebe ještě očekávám na tomto světě, je, abys pochopil, žeš nám oběma dlužen mnoho úcty i vděčnosti.“

Vlak zahvízdl, Jan byl zbaven odpovědi. Otec okamžitě změnil tvářnost. Tento signál, který ho volal do světa, ostře a čistotně přerýzl jeho myšlenky na syna a na ženu.

„Nu, buď tu sbohem!“ řekl chvatně. „Napověděl jsem ti dnes leccos, o čem bys měl uvažovat,“ a pružně vyšel na peron v dekorativním kožichu s anglickou brožurou v ruce.

„Sbohem! Přeji ti všeho štěstí, tatínku!“ zavolal za ním Jan do kupé.

Hustý bílý kouř prorazil širokým šroubem mlhu a soumrak, osvětlená okna zablýskla oranžovým řetězem před Janovým zrakem. Za kterýmsi spatřil ještě otcovu tvář s hebkými licousy, téměř strojově zdvihl ruku na poslední pozdrav, potom vydechl volněji a ubíral se k saním. Così jako výčitky cítil, nedomluvené, sotva nařeknuté výčitky otcovy, jak je znal od dětství, pronášené hlasem křehkým a suchým, který vždy napovídal více, než obsáhla slova. Ale již v příštím okamžiku zapomněl na přízvuk a věty se mu zdály bez dosahu a významu. Nepříjemná tíha posledních dní, nevolnost člověka, kterého přinutí k lehké, ale zbytečné a nevhodné práci, jakou mu bylo každé naslouchání a odpovídání, byla z něho šťastně sňata.

„Dobře je pouze o samotě,“ řekl si, „neboť co konečně řekne člověk člověku? Každý nějak pochopí, že je mu nejlépe a nejpravdivěji v mlčení, a není věru třeba zalhávat to.“

Seděl již v saních, když pojednou z postranního východu vyběhla na cestu před nádražím mladá žena v šedivém huňatém plášti, s černou lacinou kožišinou na krku a se studentským kufříčkem v ruce.

Jan rychle pobídl koníka, znepokojen neurčitým nebezpečím. Ale pojednou se rozlehl šerem jasný povědomý hlas:

„Stůj! Přednosta mi řekl, že jsi tady, a neutečeš mi, dělej, co dělej! Dohnala bych, myslím, tvou herku za pět minut, ale ani pět minut se nechci brodit sněhem, když mohu sedět. Já mám totiž nový plášť i nové šaty. Hlásím ti to napřed, aby ses nemohl tvářit, žeš mne nepoznal.“

Jan zastavil koníka.

„Neviděl jsem tě u vlaku, odpusť, Jenovko,“ řekl, podávaje jí ze sedadla ruku.

„Jak jsi mohl? Stáls jistě u první třídy a já jsem se vyřítila z velmi demokratického kompartimá. Mezi námi jsou odjakživa jisté hráze, milý příteli.“

Zachytla se jeho ruky, i v šeru uviděl její světlé oči zablýsknouti zrovna do svých.

Tíha, kterou sotva setřásl, ulehla na něho zdvojeně. Ničeho si nepřál méně než setkání s Jenovkou, a snaže se sám sobě zastříti nelibost, pomáhal jí do saní.

„Zdaleka jsem přijela, zajímavé Vánoce jsem si zařídila,“ rozhovořila se, nečekajíc na jeho otázky. „Ale ode všech zajímavostí mne tak řečené city dotáhly sem. Vítek je přece zdrav?“

„Zcela zdrav,“ odpověděl právě tak chvatně, jak mluvila ona, „deně k nám chodívá hned po škole, maminka mu nachystá svačinu a on jí za to vykládá jako dospělý člověk křížanské novinky i okolní. Vítek zná všechny lidi a maminka s ním rozmlouvá celé hodiny. A naku-

povat umí také. Leccos jí přinese z Ovesného, čeho u nás nedostane, a my tu žijeme přepychově, pomalu tak, jako kdysi Silbermann. Jenom s učením Vítkovým není maminka zcela spokojena. Slíbila mu opravdový bič, donese-li v půlroce o dvojku méně, bojím se však, že mu ještě některá přibude. Stokrát víc ho těší chodit s Martinem než sedět u čítanky. To je ovšem docela lhostejné. Nemyslím, že tě příliš mrzí, nejeví-li veliké touhy po dlouhém učení.“

Mluvil ještě chvíli stále stejným spádem hlasovým, uvědomuje si za každou větou nechut' k hovoru, a nevěda právě proto, kdy ustati. Chválil Vítku, připomínal si jeho výroky i vtipné odpovědi, ale pojednou nedokončil věty, lusknul na šimlíka a nestaral se, jak dopovědět. Jenom svist saní slyšeli a titěrné cinkání.

Bílá mlha kolem nich tmavěla do fialové šedi, neviděli si již do tváří, ale Jan cítil teď Jenovčin pohled na celém profilu, klouzavý, tázavý pohled, který ho rozčiloval.

Nebylo to po prvé, co spolu mluvili od oné srpnové noci před třemi lety. Každé svátky, každé prázdniny přijížděla Jenovka do Křížan a nikdy nebylo Janovi možno vyhnouti se jí. Kdyby mu ostatně někdo řekl, že se někdy snažil vyhnouti se, jistě by mu odporoval a připomněl celou řadu rozmluv a procházek. Ba nyní, když se namáhal ovládnouti sklíčenost i náhlou němotu, zdálo se mu, že vlastně vždy mluvíval s Jenovkou lehce a přátelsky jako kdysi a veškerá trapnost že na něho padla teprve dnes, při tomto neočekávaném setkání. Ale cítil zároveň, že se obelhává, nikdy že nebylo jinak a nikdy že již nebude.

Bál se Jenovky, trnul před každým slovem, které pronesla, kdyby se byl mohl ocelovým krúnýřem odít a přilbici i s hledím si stáhnouti přes zrak i sluch, rád by to byl učinil. Míval do nedávna týž vztah ke všem známým, dříve než zaslechl lidský hlas pronésti nejběžnější otázku, všechny jeho nervy se napjaly v očekávání neodvratné bolesti. Pochopil za léta, že ani otec, ani matka, ani Silbermann nebudou se ho ptáti po Marii, a třebaže mu bylo nevolno a nudno

s každým z nich, onoho krutého napětí prvních dob necítil již v jejich blízkosti.

„Ale ona, ona jistě něco řekne, pro vtip třeba nebo proto, aby mne přiměla k hovoru,“ myslil si a napínal oprati až koník ani nepoznával ruky a letěl a letěl bílou plání ještě mnohem rychleji, než když vezl netrpělivost Hugona Vanského.

A Jan cítil pohled Jenovčinych očí hned na čele, hned na bradě, ač se nakláněl k opratím a chýlil hlavu až k hrudi. Jako dráždivý proud procházel mu tělem a on se nemohl zbaviti jeho trapné lechtivosti, děse se chvíle, kdy trapnost vzroste v bolest a bolest v muka – aniž bylo vyhnutí a pomoci.

Ale Jenovka se jen mlčky halila v svůj nový huňatý plášť.

„Martin je tedy pořád tady,“ řekla až po chvíli stísněně, „a Vítek s ním kamarádí jako dříve. Poslušnost nemá vrozenou, Bůh usoudil. Potřeboval by nějaké pedagogické moudrosti.“

Jan zdvihl hlavu, utrpení na chvíli polevilo.

„Nyní se s Vítkem kamarádí Martin, ne naopak,“ vykládal ochotněji. „Sotva totiž u nás nastoupila službu Andula Srbecká, hned začal Martin obcházet, a Vítek měl hned plno koníků a slonů, kdo ví jakou kudlou vyřezaných. Prohlédl však, že Martin chodí vlastně za Andulou, ne za ním, a ovládá ho nyní docela. Je z něho ostatně teď již hodný chlapec, z Martina, a slouží ne hůř než jiný za pohůnka u Kratinů na rohu.“

Našli zase řeč, Jenovka projevila dosti zájmu o Andulu Srbeckou. Zvěděla, že na podzim přijela na strýcův pohřeb odkudsi ze služby v Čechách, mnohem vyšší a hezčí, než když odcházela, růžová, svižná děvčica, pravá Kolšovanka, jak usoudili všichni znalci. Dařilo se jí ve světě dobře, ale když jí paní Vanská nabídla službu u sebe, neváhala ani chvíli a zůstala v domácím kraji.

„Nyní je u vás alespoň veseleji,“ mínila Jenovka. „Ona byla děckem jako blesk a ústa se jí nezavřela od rána do noci.“

„Nevím. Zapomněl jsem, jaká bývala, ale teď je mlčenlivá. Maminka si chválí, jak málo zbytečných řečí nadělá. Ale Martina vídám denně

za plotem a Vítek dávno usoudil, že si ji jistě chce vzít. Možná, že chce. Bývali kdysi velkými kamarády, dvě nejotrhanější a nejbítejší děti z celé třídy.“

A zase ho omrzelo mluvit o Andule jako před chvilkou o Vítkovi, a když dojel do Křížan, cítil se unaven, jako by se tam byl sněhovými závěsemi dobrodil až z nádraží.

Jenovce pomohl, kufřík jí donesl až k bytu, ale vše činil nepřítomně a chvatně, jako by mu netrpělivý duch našeptával slova a poškoval rukama.

Poděkovala stejně nervózně, zdálo se, že i ona touží zbavit ti se ho co nejdříve.

Odešel, ona však nezaklepala na chalupnici, postála v novém plášti přede dveřmi a dívala se za ním, jak kráčí vedle koníka černou dědinou.

„Honzíku!“ zavolala po minutách něžně.

Hlas zaletěl až k němu, ale nezastavil ho.

„Alespoň tři dni zde zůstane,“ myslil si znaven a mrzut. „Celé tři dni... Nu, uplynou nějak, vše nějak uplyne. A potom zase – bude dobře...“

Bílá beztvárná mlha, taková, jakou právě projel, vyplnila mu myšlení i vzpomínky. Večer byl zachráněn, vším úsilím snažil se oddáliti představy zítřku.

Příštího dne navštívila Jenovka paní Vanskou. Téměř obřadně přišla po jedenácté, hezky oblečena, hovorná, ale hodně rozpačitá. Vysvětlovala stále, proč právě nyní zajela do Křížan, a pochvalovala si zajímavé vánoční prázdniny. Vypravovala o svém životě v městě, o učitelování, které dlouho nenamáhá, ale kterého dne, nevíš vlastně kdy a čím, zná tak, že je člověk pojednou jako porouchaný malý motorek. Kolečka se ještě dlouho hýbají na vyježděné silnici, žádný divák by neřekl, že hledí na stroj, jehož už nenapájí síla, ale mašinka cítí, že je zle. Adéla Vanská potvrdila Jenovce, že vyhlíží opravdu méně svěže než jindy, politovala ji, byla k ní vůbec velmi laskavá a pozorná.

Provedla ji svým křížanským hospodářstvím, předvedla drůbež i králíky, vypravovala o změnách, které chystá v zahradě, mluvila jako selka, když městské paní ukazuje statek a je při tom pyšná i trochu ostýchavá z nenadále návštěvy.

Představila jí také Andulu, novou služku, na kterou byla, jak se zdálo, také hrdá. Jenovka se na její podobu dobře pamatovala z doby, kdy jídala u Vanských o každých prázdninách zbytky od oběda, vychrtlé vyžle v umouněné sukni, po které skákal ohromný hnědý vrkoč. Opravdu by ji nebyla poznala po třech letech, jak vyrostla a zesílila, jak jí zrůžověla pleť a zkrásněly oči. Temně šedé, hluboké oči, obrvené do půl lící, nad nimiž se měkkým přesným obloučkem rýsovalo proslulé obočí kolšovských dívek.

„Chlapci za tebou chodí, Andulo,“ řekla jí, „slyšela jsem již o Martini a o druhém snad ještě uslyším. Je to velice pěkné a chvílku to člověka těší, ale, Andulo milá, mladost není vždycky radost. Až tě bude nejvíce těšit, že jeden pro tebe pláče a druhý se opíjí, zmrzí se ti oba, a kdo ví, kdo třetí se ti zalíbí. A třeba ani nezalíbí, jenom do cesty ti přijde v nedobrou chvíli. A proto pozor, pozor, Andulo milá!“

Andula se ani nepodívala na městskou slečnu, která mluví takové hlupoty. Cítila zcela dobře, že jsou nejen nevážné, ale i nepřístojné, zarděla se a bylo jí z nich nevolno. Ostatně nebylo ani pravda, že za ní chodí chlapci. Milého neměla a s bývalými spolužáky také mnoho řečí nenadělala. Naposmívali se jí ve škole co dost všichni, kromě Martina Burdy, a ten se jí nelíbil ani tenkrát, tím méně dnes. Pranic jí nebylo po křížanských chlapcích, nestála si o žádného, a zavolal-li na ni některý, odpovědi mu nedala, a mohl být rád, že nedala. Byl by si ji dlouho zapamatoval, ale nedal za rámeček.

Andula Srbecká byla nepřístupná jako kněžka, ač o tom sama nevěděla, a ač by nikomu nebyla mohla vysvětlit, kdo jí kdy vštípil tolik přísnosti. Nejlepší zásady kolšovských děvčat měla, tuhé, škrobené a bělostné jako božítělové rukávce. A Jenovčina řeč o chlapcích

a víc ještě mžourání jejích očí uvedlo ji do rozpaků tak zřejmých a trapných, že je zpozorovala též paní Adéla.

„Ona si chlapců ani nevšimne,“ pochválila ji, „černý Martin tu darmo postává. Je-li souzeno, aby se vdala, pravý se přihlásí a ona ho pozná. Do té doby nepohlédne na jiného, a potom teprve ne.“

„Nikdy,“ řekla Andula pouze, ale Jenovce se již nechtělo žertovati s ní. Z paměti se jí vybavila jakási polozapomenutá historie o záletném Silbermannovi a mravokárném Cyrilovi, komická historka jako každá o přerušeném dostaveníčku.

„Je přinejmenším groteskní, že vestálské ctnosti vykvetly v děvčeti, které čtrnáctileté chroustalo Silbermannovu čokoládu,“ pomyslíla si nyní s mdlým úsměvem.

Poobědvala s paní Vanskou v jídelně, která ještě po třech letech trvalého obývání měla vzhled světnice v dači. Koberců v ní nebylo ani obrazů, veliký cestovní koš stál však dosud u stěny a kufr u okna nahrazoval lavičku.

„Jako by se chtěla zítra zase stěhovat,“ napadlo Jenovku. „Když mi Jan kdysi vypravoval o svém životě doma, zdálo se mi vždycky, že on i jeho matka jsou ve Vídni zrovna tak neznámí a nezakotvení jako já, která jsem tam přijela na jeden semestr. Nejednou mi vyložil, čeho všeho jeho matka nezná a kam všudy netrefí, ač žije ve Vídni čtvrt století, a jak oba cítí, že nepatří do města. A hle, nyní jsou na dědině tak dlouho, ale paní Vanská patrně toužívá po Vídni, když za tři roky ani zavazadel neuklidila...“

Jan nepřišel k obědu, oznámil to matce hned zrána, ale Jenovka nevstávala ani po kávě, a dočkala se ho přece.

Hned v síni ucítil její přítomnost, poněkud dlouho váhal, než vstoupil do pokoje. V hrubém kabátě s kožišinovým límcem, ve vysokých botách a v beranici zdál se téměř mohutný. Jako by byl za poslední léta teprve vyspěl v muže, zdrsněl zjevem, růžový nádech na lících změnil se v ostrou červeň, vleptanou sluncem a větrem do ztemnělé pleti, čelo se zdálo vyšší, trochu vlasů přece ubylo a jeho

tvář nehleděla již z bobří kukle plachým a radostným úsměvem, který pohlcoval každý jiný výraz.

„Po každé, když tě vidím, vyhlížíš lépe a lépe,“ řekla mu Jenovka po ostré prohlídce. „Požíváš patrně ochrany Nejvyššího ve své skrejši. A beranice již opravdu potřebuješ, holič tě již stříhá za jednoduchý honorář.“

Nemohla jinak než začítí starým šibalským tónem, třebaže věděla, jak se musí přemáhat, aby jej zachytil a pochopil.

„Proč bych nevyhlížel dobře?“ řekl chvatně a vypjal se ještě trošinku víc, „jsem vždycky zdrav a vzduchu i slunce tu máme nadbytek. Vidělas už vesnického felčara nedokrevného a skrčeného? Skrejš není pravým slovem pro Světlé Křížany, ba ani pro bývalý hotel ‚Austria‘ ne. Fouká nám sem všemi spárami a mým nejmilejším zaměstnáním je přikládat.“

A již stál u kamen, naložil uhlí, kolik kachlíky pojaly, a dlouze se rozhovořil o nových soustavách vytápěcích. I ceník násypných kamen přinesl, ukázal Jenovce model, který chtěl na rok objednat, a znepokojen zdál se jedině tím, že ho neobjednal již letos.

Nepřerušila ani jedenkrát jeho výklad, pochválila i kamna, která jí ukazoval, ale najednou řekla prudce: „Nenud’ mne tak příšerně, nechceš-li, abych odjela ještě dnes! Ty ovšem chceš, a já cítím už od první chvíle, že chceš, ale to prozatím nerozhoduje. Přijela jsem za tebou, máš tedy alespoň povinnost zeptat se proč.“

Odložil okamžitě ceník, rty se mu trpce zkřivily, ale vhodné odpovědi nenašel. Chtělo se mu říci: „Odpusť mi, je-li ti nudno se mnou, vždy i mně je nedobře, ale nuda je přece jen tisíckrát lepší než trýzeň,“ ale zeptal se jen konvenčně:

„Přijela jsi za mnou? Domníval jsem se, že za Vítkem. Ale chceš-li něco, jsem ti ovšem k službám.“

„Chci se především z této přetopené sluje dostat ven a chci se projít vesnicí zase jedenkrát s tebou,“ řekla dávným rozkazovacím způsobem, oblékajíc plášť i klobouk. „Měla jsem tuto hloupou

choutku již včera večer, abych ti řekla pravdu, Jene. Neslyšel jsi, když jsem tě volala, nebo se ti zdála doba příliš nevhodná k proménádám?“

„Neslyšel jsem,“ zalhal znaveně pod jejím pátravým pohledem. „Ale nyní slyším a jdu.“

Prošli vesnici od horního konce k dolnímu, Jan opatrně po vydlabaných chodnících, Jenovka umíněně ve sněhu, dlouhou rýhu táhnouc za sebou jako lodička brázdu na vodách.

U Silbermannova domu stanuli a Jenovka vystoupila na špičky, aby nahlédla do světnic, marně však. Okna byla zastřena hustými záclonami a ještě zabeďněna, sněh se navrstvil do poloviny žudra, tarase vchod i práh, z doškové střechy visel v ohromných chumáčcích. Jako eskymácký stan čněl domek na pahorku, nespojen se sousedy, opuštěný a chmurný.

„Nechal to pořádně zpustnout, náš zajímavý přítel lidu,“ mínila. „Jediná spekulace, kterou by s touto chalupou mohl ještě podniknout, je, aby ji zapálil, má ji beztak pojištěnou a hořela by jako louč. Všechny cenné věci dávno odvezl a zloději by už nestálo za námahu, vloupat se mu do brlohu, dostal-li by se tam vůbec. Ani nahlédnout do světnic není možno a staré vzpomínky osvěžit. Obejdeme tedy humna a podíváme se mu alespoň do zahrady.“

„Je toho nezbytně třeba?“ zeptal se mdle. „Zapadneš po pás v novém plášti, chceš-li však, pojďme.“

Vzdal se každého odporu, šel, kam poručila, i do Silbermannovy zahrady poslušně nahlédl skulinami vysokého plotu na zadní zeď chalupy, ještě otlučenější než průčelí.

„Kdybychom šli odtud podle potoka, došli bychom pohodlně k lesíku a od kraje jsme za několik minut u svaté vody,“ zatoužila nervózně, sotvaže poodešli od prvního plotu.

Měl zrovna dost pošetilé procházky sněhem a přítmím, řekl zase něco o špatných cestách.

Podívala se na něho úkosem, zdálo se mu, že zvlášť uštěpačně.

„Nestarej se tolik o můj nový plášť, starej se trochu o mé staré srdce,“ požádala vzpurně. „Pochop přece, že chci viděti všechno, všechno, co jsem tu vídala kdysi. A na zázračný pramen mám ještě víc vzpomínek než na Silbermannovu tvrz. Nechceš-li mne doprovodit, půjdu sama.“

„Ale proč?“ ozval se konečně. „Znáš tam každý strom a v létě stejně přijedeš zase a uvidíš všecky.“

Úsměv její se prohloubil, vryl se ironickou vráskou kolem plných rtů.

„Přijela jsem se napít svaté vody,“ prohlásila.

A šli opravdu. Podle potoka nekráčelo se nejhůře, ale za jeho ohbím pod strání byl každý krok obtížný, sníh se uvolňoval pod nohama, chvílemi klouzali, chvílemi se bořili vysoko nad kotníky a na kterémisi místě zapadla Jenovka do závěje celou nohou. Musila přijmout Janovu pomoc a snést jeho vyčítavý pohled.

„Nejsem také již dosti mladá, aby mi toto dělalo opravdový plezír,“ zatesknula pojednou. „Zdálo se mi ještě před chvílkou, že tu budu dělat panáčky do sněhu, a teď mne div nemrazí, že jsem v něm otiskla jednu nohu.“

V hájku bylo tmavé měkké šero, lesní cestičkou, chráněnou a větrem umetenou, došli rychle zázračného pramene.

Starý mariánský obrázek opatřily pečlivě ruce, chvojí zabalily skleněnou skříňku, v níž visel, stužkami proplety zelené pramínky, zdobnou teplou mříží oddálily Bohorodičku od nepohody. Ale na protějším stromě pněl nechráněný krucifix s tělem Kristovým nahým, dávno zčernalým.

Jenovka sňala kožištinové boa a ovinula nohy Spasitelovy, pokud dosáhla.

„Alespoň trochu ať se zahřejí,“ mínila, když kráčela od kříže ke studánce, k vodě bez života.

„Myslíš, Jene, že i zmrzlá má nějakou moc? Pro všecky případy si ulomím kousek rampoušku, člověk přece jen nemůže vědět,“ řekla, ulomila a spolkla.

A rázem nebylo již vyhnutí, bolestný proud, který mučil Jana po celou dobu, zesílil nesnesitelně.

„Víš, jak jsme kdysi stáli na těchto místech spolu? Víš, jaká osudná noc tenkrát byla? A když jsme se vrátili do dědiny, víš, jaká radost čekala mne a jaká bolest tebe?“ stálo teď zřetelně v dívčí tváři a on již neměl dosti síly odvrátit se od ní.

Jenovčiny svítivé oči potemněly, jak je nořila v Janovy vzpomínky, a napětí, utrpení i bezmocný, vášnivý stesk, který v tuto chvíli cítil on, jako v zrcadle zračily se v nich.

„Já jsem ji předevedírem viděla. A jeho ovšem také,“ zašeptala pojednou vyprahle.

Neodpověděl ani po vteřinách.

„Na Štěpána ve Vídni jsem je spatřila,“ pokračovala tedy. „V Musikhalle hrálo slavné kvarteto, sobecké zájmy i vlastenecké city mne vedly do koncertu. A myslím, že především tušení, že tam oni dva budou též.“

A zase umlkla, vyčkávala otázku, toužila zaslechnouti lidský zvuk v lesní sněhové tiši.

Nedočkala se a její dosud váhavá řeč se rozproudila jako navzdory.

„Přišli spolu, ovšem, neviděli mne, tvářili se, jako by neviděli vůbec nikoho... On trochu prošedivěl na spáncích, ale zdá se mladší než před třemi lety. Divnou tvář má, nesnadno ji popsat. Je v ní pýcha i laskavost i trocha pohrdání. Vše to v ní bylo, pravda, již tenkrát, když tu s námi sedával na stráni a vykládal o sborech a podobných hloupostech, při kterých jsme my dva vždycky zívali, ale je přece velmi změněn, snad mu sláva stoupá do hlavy. Víš přece, že je slavný? Já jsem toho sice do nedávna nevěděla, ale letos nám přibyl do sboru zbrklý muzikant a ten mne poučil, kým vlastně pan Cyril Trojuš je a kým bude. Publikum toho, zdá se, také ještě neví, ale Pepíku Duškovi je to o důvod více, aby věřil, že žádný vavřík neroste dost bujně, aby pokryl Cyrilovu pyšnou lebku. Byl se mnou ve Vídni, tento blouznil o cizí slávě, také v koncertě se mnou seděl,

vlastně já s ním, a měl jedinou touhu: jít se poklonit tomu člověku, nebo alespoň zblízka se na něho podívat. Doslova za šos jsem ho musila držet, aby se nekompromitoval jako žabka, která čeká u zadního východu na primadonu. A div se osobně neurazil, že se dívám víc na ni než na něho. Ona měla bílé šaty a všechna zářila jako do běla. Hrozně by mne bylo potěšilo, kdybych ji byla viděla s pokleslými koutky ústními, nebo alespoň v nudě, která po jistých líbáncích kape z očí znatelněji než slzy, ale musila jsem si odepřít toto zadostučinění. Věru, když kráčí vedle svého muže, hledí, jako by říkala celému světu; zda víš, kde selskou děvici vzal kníže za ženu...”

„Mlč!“ vykřikl pouze, když se mu podařilo rozevřít suché rty.

Přistoupila k němu pod lipku, vložila ruce na jeho ramena a zavzlykla tiše, něžně:

„Mučím tě? Musím, Honzíčku, jiného přístupu k tobě není. Žádný z lidí nevidí, jak trpíš, ale já vidím od první chvíle, a ty víš, že vidím, proto se mi vyhybáš ještě více než ostatním.“

„Netrpím!“ vykřikl drsně. Její dlaně ho tížily a studily.

„Nelži, člověče boží, chlapečku poctivý! Já přece vím, jak jsi miloval ji a jak jsi měl rád jeho. Zahráli ti trpký kousek, přítel i nevěsta, a con fuoco zahráli, nelze upřít. Proč zapíráš, že jsi se svíjel při něm i po něm? Vždyť tys nebýval nikdy pyšný a nikdy prolhaný, proč teď přelháváš celý svět? Mne nepřelžeš, Honzíku, mne ne... Ne nadarmo jsi mě kdysi odvedl od Dunaje, když jsem tam chtěla skočit, ne nadarmo jsem ti kdysi vyškubla pramen vlasů, a tys přece šel za mnou sem pro vodu. Dvakrát jsi viděl mé zoufalství a mne to netížilo, neboť jsi to byl ty, a já jsem věděla, kdo jsi. Proč mi tedy lžeš?“

Pohnutí ji přemáhalo, slzy stékaly na jeho hrud', hrubý loden jich nestačil vpíjeti.

„Ale ty vlastně ani nelžeš,“ usmála se pojednou, „ty jsi jenom ubohé vylekané zvířátko. To všechno je mimikry: i tvé oči, které hledí, jako by viděly jen pět kroků před sebe, i tvá plet', kterou zbarvil vítr,

aby nikdo nepoznal, jak je bledá, ba i tento palcový kabát, v kterém vypadáš, jako bys v pokoji tloustl, všechno je takový ochranný podvůdek. Silbermanna možná ošidíš, ten je velice chytrý, ale mne ne, já jsem hloupá jako zrovna takové zvířátko a také vím, jak se ukrýt před světem.“

Přitiskla se k němu úže, jako by se skrývala nejen před světem, ale i před mariánským obrázkem a před krucifixem, před zmrzlou studánkou, před bílými stromy.

Sňal její ruce z ramenou, oddálil se od ní, aniž se téměř pohnul.

„Mýlíš se,“ řekl tišeji ještě, než ona mluvila. „Mýlíš se, Jenovko, a vidíš špatně. Nepochybně jsi vždy viděla špatně a já jsem byl zcela jiný, než se ti zdálo. Mně není lehké říci ti to, ne proto, že bych ti chtěl něco zapírat, ale proto, že jsem se docela odučil mluvit o sobě a že jsem tomu velice rád. S mým utrpením není tak zle, jak se domníváš, alespoň zoufalství mu netřeba říkat, zoufalství je živý dravec, a moje utrpení je ku podivu pokojné a krotké. Bojím se lidí, pravda, ale v základě jsem se jich vždy bál. Hrozně zadobře jsem chtěl býti se všemi, aby mi nějak nevadili v štěstí, teď chci být hrozně daleko ode všech, aby mi dali pokoj v neštěstí.“

Zasmál se bez důvodu, krátce a břitce.

„Neubráním se přece jen frázím,“ řekl netrpělivě a hlasitě, „jsou vždy důsledkem zbytečných řečí! Nejsem nešťasten, jak bych byl málem řekl, všichni lidé jsou mi jenom svrchovaně lhostejní. Nehleď na mne tak, jako bys tomu nevěřila, a když ti tady bude někdo vykládat, že jsem nezištný a obětavý a kdovíjak šlechtitný, nevěř ani minuty. Musím se přece tvářit, že je doktor výhodou pro kraj, ale ty věz, že lidem tu bývalo beze mne na chlup tak, jak je jim se mnou. Prochodím-li pár hodin, slouží mi to ku zdraví více než jim, a musím-li kdy v noci vstát, nikdo mi nebrání, abych si příštího dne nelehl o sedmi a nenahradil si bdění. Také se mi již za návštěvy platí, což do jakési míry uklidnilo tatínka a je vůbec dobré vzhledem ke kolegalitě.“

„Jene, neposmívej se vlastní bolesti,“ zaprosila rozechvěle, „já vím, jaký je to žal! Naposmívala jsem se sama sobě, když mi bylo nejbídněji, tenkrát, když jsme se potkali na dunajském břehu! Nevíš už opravdu, jak jsi mne volal do života ve jménu lásky a dobroty? Tenkrát já jsem se smála a tys nade mnou plakal. Ale nebyly to tvé bratrské slzy, které mne zdržely, jenom víra v poctivého člověka pohltila mou hroznou hořkost nad podlým životem a nad mým blbým neštěstím. Ale i této víře bych se byla jistě smála a nikdy bys nebyl zachránil dva lidi od jisté smrti, kdybys byl stál přede mnou šťasten a vyrovnán. Ale tys byl sám vír a chaos, a bolavý na každém místěčku. Plamen v tobě svítil jiným, ale spaloval tebe, a to mne velice dojímal, tak dojímal, že jsem již musela myslet víc na tvou bolest než na vlastní. A potom jsem tě znala šťastného a tvé vnitřní světlo hořelo čistým plamenem na povznesení a vůdcovství všem, kdož stáli u tebe, ať chtěli, nebo nechtěli, ať se ti posmívali, nebo neposmívali. A teď bys to všechno chtěl zapřít, vymazat z mé paměti i ze své, namluvit sobě i mně, žeš vůbec nikdy nebyl tak šťasten, abys nyní trpěl víc, než trpí obyčejní lidé, když je zradí milovaný člověk? A dělat ze sebe divně blahobytníka, který kupuje americká kamna a stará se, umí-li Vítek nakupovat, nebo ne. Ještě řekni, že pošilháváš po Andule, a pitvornost bude úplná.“

Sklopil hlavu dávným pokorným pohybem.

„Pusť mne do mlhy, Jenovko,“ zaprosil.

Rozuměla mu.

„Do mlhy, to jest do nevzpomínek a do nemyšlení, pravda? Nepustím, Jene, dlouho jsem pouštěla, dnes nepustím. Dnes se budeš zpovídat ty mně, jako jsem se kdysi já zpovídala tobě, nic na tom nezáleží, že já dobrovolně a ty nuceně, neboť dnes je pro mne den tak rozhodný, jako byl tenkrát. Pověz napřed: miluješ ji dosud nade všecko?“

„Nevím,“ řekl zimomřivě, „nebudu se přece teď sám sebe ptát po takových věcech, když se již stalo, že jsem nějak přežil první rok. Jak se stalo, nemohu říci, má vrozená pasivita patrně zavinila, že

jsem zůstal tak... tak klidný. Silbermann je opravdu chytrý, dobře jsi řekla, a kdysi krátce předtím, než... než Martin vystrašil Vítka, udělal mi výbornou diagnózu. Mně se tenkrát nezdála dosti pravdivá, protože jsem mu vůbec nerozuměl, ale on již tenkrát viděl víc než já, neobyčejně si vážím Silbermanna. Měl pravdu: nezlořečím, nemstím se, netluku hlavou do zdi, protože mám od přírody slabé nervy. A Silbermann je pyšný, že mne pochopil dřív než kdo jiný, chová se od té doby ke mně neobyčejně taktně, lituji opravdu, že sem nyní jezdí tak zřídka. Chtěla-lis opravdu vědět o mně něco více, než já ti mohu říci, mělas ve Vídni vyhledat jeho a zeptat se. Jemu jsem se nemusil zpovídat, mlčky všechno vystihl, promyslel, věděl.“

Nemohla odpovědět, nedovedla ani postřehnout, posmívá-li se více jí, nebo sobě, nebo Silbermannovi. A co divnějšího, ani on nezdál se to vědět, mluvil vlekle, a sotva umlkl, byl velice daleko a nevěděl ani, co právě mluvil.

Sňala svou kožišinu z kříže, váhala na okamžik, zdálo se, že chce ještě jednou sestoupiti pod stříšku a ulomit s tenké rourky ještě jeden trn ledový, ale usmála se jen měkkým smutným pohledem na celou mýtinu a pohybem vybídla Jana k návratu.

Mlčky došli dědiny v širé tmě.

„Pochopil jsi, Jene, proč jsem sem přijela?“ zeptala se před rozchodem drsně a prudce.

Zavrtěl pouze hlavou.

„Hned ti povím: chtěla jsem se tě ptát o radu. Chystám se k tomu od včerejška, vhodná chvíle se však nenašla. Snad by bylo moudré odložiti konverzaci na zítřek, ale mně se již nechce zítřku. Zeptám se tě raději hned: mám se vdát, nebo ne?“

Vzpružil se poněkud touto otázkou, byl opravdu překvapen.

„Kterak mohu já rozhodovat o takové důležité věci, Jenovko? Sama musíš vědět, sama sebe se zeptat. Rada druhého je vždycky nebezpečím pro oba. Nemohu ti říci pranic, než že je lépe spoléhat na vlastní úvahu než na cizí.“

„Jsi laskav, že mne alespoň neposíláš k Silbermannovi,“ chtěla říci, zamlčela však poznámku a hořkost na jejích rtech nemohl viděti.

Řekla pouze:

„Snad ses přece alespoň měl zeptat, kdo má přijít v úvahu, slušelo by se to jaksi, Jene. Nu, patrně se netážeš proto, že víš, že ti to bude sděleno i mimo zájem. Nuže ten, který přibyl do sboru, je oním úvahy hodným. Ten, který blouzní o skladbách Cyrila Trojuše a nejvíc o jakési jeho symfonii, která prý má slováckou barvu a ultra-moderní jádro, jak míní onen pán, a je tak erotická, že kdo ji slyší, hned si namlouvá patrně také con fuoco. Možná, že si mne Pepík Dušek namlouvá jen proto, že se jí tolik naposlouchal! On ovšem říká, že také z jiných důvodů, ale ty už nejsou tak zřejmé.“

„A – Vítek?“ zeptal se Jan bezděčně.

Zasmála se polohlasně rozpačitosti jeho hlasu.

„Proto přece jsem s ním podnikla onen společný výlet do Vídně, abych mu na místě samém mohla předvádět svůj životopis,“ řekla ostře. „Myslíš si, že také já zalhávám přátelům minulost? Od prázdnin jsem viděla, že okouzluji Pepíka Duška, který se hrozně rád směje mým vtipům, od první konference jsem věděla, že se s ním děje cosi zvláštního, a po druhé se vyjádřil, jak se sluší na pokrokového profesora. Myslila jsem, že mu zajde chuť vzít si mne, až mu řeknu, že chválabohu nemám víc v majetku než dvanáct knih a jeden plášť – nepřešla, idealistu! Svěřila jsem mu tedy, že nemám ani zbla uměleckého smyslu, ale on, duše nesobecká, i s tím se smířil. A když jsem viděla, že jde opravdu do tuha, vyzvala jsem ho k malému vánočnímu výletu do Vídně. Jel všechen oblažen mou milostí, ale hned cestou jsem mu vyložila leccos a stupňovaně, aby byla pravá nálada pro chvíli rozhodnou: napřed, jak se mi vesele žilo v Praze a jak mne těšilo plašit chlapce a smát se jim, když příliš vzdychali, protože jsem žádnému ani ruky nestiskla, jak mne to potom začalo všechno nudit a jak jsem si přála mít peníze, abych alespoň na chvíli mohla odhodit knihy a roztát trochu v jiném světě – bůhvíco

jsem si tenkrát pod jiným světem představovala! – a jak jsem vyhrála terno, celé čtyři stováky na pouhá tři numera, sestavená ze tří dat, kdy mi chlapi marně vyznávali lásku. A jak jsem najednou byla ve Vídni i s těmi hrozně vytouženými penízky. A když jsem ve svém životopise dospěla až tam, vystupovali jsme zrovna s Pepíkem na Severním nádraží a mně nebylo příliš těžko najít přechod k dalšímu. Pochopil rychle, že ve Vídni je dráždivý vzduch, jenž dost nesvědčí dívkám, které znudily knihy a lásky na idylických českých luzích, pochopil opravdu, že jim tam může být i příliš veselo i neskonale teskno, zvlášť zjara. A když jsme se vraceli z jistého koncertu, nepustila jsem ho za panem Cyrilem Trojušem, ale vodila jsem se s ním po ulicích až dlouho přes půlnoc. A tenkrát, zrovna před dvěma dny, slyšel po prvé o Vítkovi. A hned napoprvé všechno. A sotva jsem domluvila, nechala jsem ho stát a odešla jsem do hotelu.

„Sbohem, kolego, zpátky už se mnou nepojedeš!“ myslila jsem si a nebylo mi příliš těžko z toho. Ale on, Honzíku, přišel za mnou hned ráno! Trochu bledý, pravda, byl, poznala jsem, že nespál nej-lépe, ale usmíval se. Myslíla jsem si: zašveholí-li teď: „Odpouštím,“ nebo podobnou sentimentální neslušnost, do smrti se na něho nepodívám, i kdybychom ještě deset let měli zdobiti stejný sbor, ale on opravdu neřekl ani „odpouštím“, ani „příznak doby“, ba ani „právo na mateřství“ ne, a to je jistě nejvyšší velkodušnost, jaké je schopen pokrokový profesor. Jenom o Beethovenovi mluvil a všech velikých starých pánech, kteří kdy žili ve Vídni, až se zdálo, že pro ně zapomněl na takového drobečka, jakým je nějaký Vítek Háj. A teprve když jsme již zase seděli ve vlaku, začal vykládat o sobě a o moderní hudbě. Ale to by tě opravdu nezajímalo, Jene, povím ti jen krátce, že když jsme již opět byli na moravské straně, i na hudbu zapomněl a zeptal se jen, chci-li mu nyní konečně dát odpověď na otázku, kterou mi dal po druhé konferenci. Dojalo mne to trochu, přiznávám se ti, ale ne pro zmíněnou velkodušnost – cítím se tak málo vinna před Pepíkem Duškem jako třeba před tebou –, jenom proto, že nebyl ani

trochu rozpačit za mne. Úzko mi bylo, dovedeš si snad představit, jak mi bývá z každého vlastního pohnutí. A tak v úzkosti povídám: „Odpovím vám, jenom ještě jednoho výletu mi popřejte. Nechte mne vystoupiti v H., je tam odbočka do Světých Křížan, chci tam zajeti na tři dni.“ Věděla jsem zcela dobře, co si v této chvíli myslí, a nechtěla jsem mu lhát ani mlčky. „Ne abych viděla Vítka,“ pokračuji tedy, „ale abych si promluvila s přítelem, který mi poradí, jak dál...“

„Vezmi si ho za muže, Jenovko, nenajdeš lepšího,“ řekl Jan, když se mu zdálo, že nemá již, co by sdělila. „Nebudeš se tolik namáhat v domácnosti jako ve škole a chlapci prospěje stálý dozor. Dojalo mne vše, cos mi dnes řekla, a tvoje důvěra mne těší.“

„Opravdu?“ pousmála se z vysoka, „jen když těší, Jene. – Nu, zůstaň tu spánembohem a mužni dál! Upadáme všichni trochu, ty, já, i zázračná voda v lesíku, ale půjde nám to k duhu.“

„Zítřka mi povíš ještě víc o Pepíkovi, těším se na shledanou,“ řekl vlekle a podával jí ruku.

Vzala ji jako suchou větev, pustila hned.

„Zítřka tady už nebudu, Jene, tolik snad přece chápeš,“ řekla a hlas se jí roztrásl smíchem i pláčem. „Vždyť jsi mi už poradil a jiného jsem po tobě nechtěla, jistě ne. Proč bych měla být nešťastná s Pepíkem a proč on se mnou? Každý si najdem nějakou tu mlhu podle tvého příkladu. Poradil jsi v jiné chvíli, než jsi myslel, že radíš, ale i tak je to dobré – pánbů zaplať!“

Zmizela mu, nešel za ní, ač se mu zdálo, že ještě kus cesty jde s ním její divný, harašivý smích.

A rozuměl zcela dobře, čím lkal, a věděl, proč sem přijela vykládat mu o Pepíku Duškovi. Všechno věděl dávno, třeba ne tak jasně jako teď. Vyvíjelo se to nějak hned po rozchodu s Marií, ale on dlouho, dlouho nerozuměl, čeho se Jenovčiny oči tak naléhavě táží jeho zamlklosti.

„Nejsem nemocen,“ říkával, musel-li již někomu odpovědět na něhou otázku, jí to řekl bezpočtukrát. Měli tenkrát všichni utkvělou

obavu, že onemocní, cítil ji z otcových pohledů i z matčiných, čísel na něho ze Silbermanna i z Jenovky, ať se ohrazoval, jak ohrazoval. Čekali přímo, že onemocní, on, který neotvíral Mariiných dopisů bez chvění, a proležel kdysi týden v nervové horečce, když mu řekla, že neví ještě, bude-li jeho ženou... Neonemocněl, ani zoufalým nářkem se nezhroutil, když ho opustila, snad hrůzou z vlašného soucitu ne, snad proto, že pochopil, že jsou bolesti, které musí být protřpěny do poslední kapky při plném vědomí, bez slitování s vlastní bídou. Konečně se přestali báti jeho nemoci, přestali ji po něm téměř žádati, jako povinnou splátku za to, co se událo. Oddálil si je čistotně, ač nikdy neuvažoval, čím, ba snad vůbec ani nevěděl, že tak činí. Přenechali ho samotě a mlze, když dokázal, že nepotřebuje ani ošetřování, ani léků... Jenom Jenovce nebylo snadno vyhnouti se, ona jediná se ptala ještě po jiných věcech než po zdraví svýma veselýma, světlýma očima, které někdy tak ztmavěly. Odloučil se ode všech, všichni uposlechli jeho mlčenlivé nevybojné žádosti po samotě, ona jediná ne. O jeho lásce k Marii nemluvila s ním sice nikdy, ale nebylo chvíle, kdy by nebyla čekala, že o ní začne mluvit on. Nedočkala se, pouze onen mučivě lechtivý proud vzbudila, který od jisté doby procházel všemi jejich styky a trýznil při každém setkání neodbytněji. A pomalu také pochopil, proč se jí někdy láme hlas v horech s ním a proč jsou její žertíky násilnější a násilnější.

Smích, který před chvílí zaslechl, byl posledním jejich dozvukem, věděl to. Nikdy jej již neuslyší, nikdy již! A nikdy již s ním nebude mluvit, jako s ním mluvila dnes v lese, kdy její ruce ležely na jeho ramenou a slzy se vpíjely do jeho kabátu.

„Bůh s tebou, Jenovko, i s Pepíkem Duškem, který poznal, žeš hodná a poctivá, i když snad opravdu nevíš, jak se jmenuje otec tvého dítěte! Celý život je nesmyslný, vratký a bídný, nějakým způsobem pochopí to každý, je opravdu lhostejno jak,“ myslil si a trpký a trpný úsměv mřel mu na rtech, když vcházel do domu.

A přece mu bylo lehké, mnohem volněji, než když se dnes probouzel. Vzpomněl si ještě na Jenovku, ale již jen z vděčnosti, že

odjede hned zrána a že se s ní nesetká a nebude muset prochodit půlden závějemi.

Odjela opravdu, paní Vanská se upřímně zarmoutila, když jí to Vítek ráno oznámil.

„Býval jsi dříve vlídnější k lidem, teď zanedbáváš staré přátele,“ vyčtla synovi.

Podíval se na ni, jako by připomínala mrzákovi, že kdysi chodil po obou nohách, ale mlčel a nevěděl ani, že se podíval vyčítavě.

A ona šla za Andulou do kuchyně a on do svého pokoje, aby vyvolával po řadě lidi, kteří již čekali v síni.

11

Potom běžel život dál, klidně, tiše, zimní život na dědině, kde spí pole a dřímá dobytek ve stájích a lidé nevycházejí z chalup, jenom děti někdy povykují na klouzačkách a na sáňkách.

Časem se někdo mladý roztůně, někdo starý dohasíná, a pak se tedy zavolá lékař, je-li právě nablízku a jde-li vždy ochotně. Volali ho často, svého mladého doktora, kterého všichni znali od malička, protože jeho staříčkovi z matčiny strany patřila kdysi druhá chalupa na levé straně od zvonice, ale mnoho řečí s ním nenadělali a on s nimi také ne. Nebyl jako Karel Vlachů z horního konce, který se tu donedávna kamarádil s hospodáři, s nimiž před mnoha lety chodil do školy, a rád se dal pozvat do sklepa a někdy se i opil, až se ženy pohoršily nad takovým příkladem vídeňského pána, a někdy si zazpíval staré písničky, jakých mladší lidé v Křížanech již neznali, a které si zapamatoval leda on a Žid Silbermann.

O Janu Vanském neměli si lidé nikdy co vykládat, ač každému, kdo se na něho obrátil, ochotně poradil v nemoci i v starosti a se ženami pohovořil o dětech nebo o hospodářství, přišly-li k němu s nějakou potíží. Ale všichni cítili, že se nelze s ním rozpovídat, že bývá často roztržit a vždycky jako unaven.

„On s každým dobře smýšlí, s každým pěkně promluví, ale na každého hledí, jako by mu říkal: ‚Jdi dál,‘“ pronesl o Janovi kdosi již dávno a slovo se ujalo, vkořenilo, o nejednom mrzutém chlapci říkaly křížanské děvčice, že hledí jako didál, ač nemyslily již na to, kdo zde byl pojmenován prvním didálem.

A děvčice také dobře pamatovaly krásnou slečnu, která tu kdysi prožila prázdniny a o níž věděly, že je Janovou nevěstou, a dohadovaly se často, proč asi sešlo ze svatby.

„A on od té doby, co se mu zpáčila, na žádnou nepohlédl a ženit se nebude nikdy!“ usoudily, ale nebylo jim toho líto. On nebyl z jejich světa, mohl si dělati, co chtěl, zájmu nebylo o jeho konání. Ale on nebyl ani z městského světa, který sem někdy v mdlém odlesku zapadl a roztřpytil jim myšlenky mladou touhou po dobrodružném štěstí, jaké nepotkává děvčata v Světlych Křížanech. Didál si opravdu mohl dělat, co chtěl.

Ale že Adéla Vanská má dosti starostí se synem, chápaly všechny matky celé vesnice. Nejenže se neženil, což všechny považovaly za jakési rodové neštěstí, zaviněné zbytečnou umíněností mladého člověka, ale on ani o svou matku nedbal. O ně se jejich synové, pravda, také nestarali, a něžnost nějaká mezi matkou a velkými dětmi byla tu čímsi tak nemístným a titěrným, že by se byly nad ní pohoršily, kdyby se v některé rodině byla stavěla na oči, ale přece litovaly paní Adélu. Panský mrav by kázal, aby se ukázala někdy se synem v okně, aby ji dovezl v neděli do kolšovského kostela, aby ji doprovodil na procházky a večer aby sedávali spolu v zahradě, povídali si u prostřeného stolu, nebo čtli alespoň noviny. Jich však nikdo spolu neviděl ani procházet se, ani besedovat, stávalo se často, že i každý z nich v jinou dobu pojedl a jiným směrem si vyšel do polí.

„Že je ten váš syn tak podivný,“ říkávaly někdy známé selky Adéle Vanské, „mladý člověk přece a pěkný jako slečinka! Dávno jste měla být stařenkou a trochu veselosti užít s drobotinou.“

Cítila, že za těmito tápavými větami je odsudek, lítost i zvědavost, krčívala jenom rameny a těžko jí bylo nalézt nejstručnější odpovědi.

„Každý mladý člověk je nějak podivný,“ říkávala obyčejně. „Sám sebe bere moc vážně, ale musí se v tom nechat, dokud mu dobré poznání nepřijde samo.“

Ona již naprosto nebyla mladá a její dobré poznání přišlo teprve před třemi roky. Předtím nikdy neuvažovala o svých letech, myšlenka na stáří jako by k ní neměla přístupu. Netrudilo ji, že jí

plet' uvadá, nevšímala si příliš, že se jí líce zvolna hloubí, a kdyby jí krásné bronzové vlasy byly šedivěly, nikdy by si je nebyla barvila jako Hugo. Její mládí mělo dlouho dosti síly, aby zastřelo vrásky i blednutí, její tiché, nikomu nezjevené mládí, rosené dávnou láskou, zbrojené pokornou nevšímavostí k životu, který osud dal mimo ni. Čekala čtvrt století na dohovor s Karlem Vlachem. Dlouhý měl být a bouřný výčitkami a slzami, očištným přívalem měl smýt křivdy a viny let. Slavnou chvílí životní, kdy minulost s budoucností splyne a kdy se zjeví veliká pravda srdce, aby se již nikdy nepropadla v zmar a netečnost všech roků, které jí bylo žítí den po dni, hodinu po hodině.

Ale v onen tichý podvečer ucítila, že má blízko do padesáti a že není již nač čekat, ba že není již ani o čem mluvit s Karlem Vlachem. Byli oba staří, rázem se jí to zjevilo i jemu. A láska i zrada a štěstí i žal byly jen pablesky ze světa, který již vyhořel. Křivdili jim, pravda, navěšeli na ně podezření, neviděli jejich smutku ani jejich lásky, něžné a němé jako měsíční světlo na zasněženém poli a zrovna tak zbytečné. Na tom všem již – nezáleželo. Ani na křivdě nezáleželo, ani na dodoutnávací bolesti. A že Karel Vlach nebyl od oněch prázdnin nikdy již ve Světlych Křížanech, ani to Adélu nemučilo. Každý rok se chystal přijet, poprosil Silbermanna o pokoj a napsal, jak se těší na muškáty v oknech a na přátelský hovor u sklínky. Nepřijel však nikdy a ona již napřed věděla, že píše jen, aby svou touhu po domově nějak oklamal, ale že zůstane u ženy ve Vídni a bude chodit po upravených cestičkách v městském parku a jen vzpomínat, jak voní žně v Křížanech a jak slavná je tam srpnová pouť. I na ni si vzpomene, na Adélku Hlinkovu, právě tak jako ona si vzpomíná na něho, ale řekne si stejně jako ona: „Co už navzpomínám, když jsem poznal, že jsem starý...“ Jenomže on si to řekne krásněji, nějakým smutným veršem, skloní hlavu k levému rameni a bude slyšet tichou dojemnou hudbu. A potom půjde třeba na víno, i když ne na bzenecké, a nebude mu zle, nebude, ač žije v cizině, navždy daleko od ní...

Adéla Vanská zvelebila své malé hospodářství, zahradu upravila rok co rok pěkněji, štěpy měla spočteny, zeleninu ošetřenu, i čtyři roje včel v modrých úlech. Nehrála si již s prací, těšila ji opravdu, milo jí bylo vidět drůbež na dvoře, milo i vepřika poklepat po růžovém hřbetě a vlastnoručně mu posloužit. Jenom v bytě nedlívala ráda, světnice ji tísnily, pach Janovy domácí lékárny ji rozčiloval a naprosto se jí nechtělo zařídit se tak, jak by se bylo slušelo na Hugovo postavení. Vyčítal jí to při všech svých krátkých návštěvách, ale jeho výčitky i jeho uznání byly vždy stejně poklidné a suché. Měl svůj svět jako ona měla svůj, nikdy nemrzelo žádného z nich, že druh druhu do srdce nevidí – jak by mohla bolet výčitka, že není v jídelně koberce?

A přece i na muže vzpomínala ráda a často. Čítávala v novinách sice jenom nápisy článků, ale i ty nyní stačily, aby poznala, že se v poslední době dějí věci, které musí Hugona ještě více odvádět od myšlenek na ženu a syna. A Jan, který nečetl ani tlustých liter novinových, nechával se teď někdy poučiti matkou, jaké bouřlivé výstupy byly opět v parlamentě, jakou vleklou krizi prožívá ministerstvo, a nový muž, který má tentokráte spasit stát a jeho rozpočet, že sluje zase jednou hrabě Vojtěch Maxmilian Stauding. Pravda, podobných kombinací pamatoval již několik, ne proto, že by se o ně zajímal, ale proto, že mu v minulých letech bývaly vždycky trochu trapné a trochu směšné; a nyní se opět vtíraly do myšlenek.

Hrabě Stauding, „historický centralista“, jak mu říkali nejen v satirických listech, byl mužem budoucnosti již bezpočtukrát, ale jeho budoucnost stále a trvale váhala státi se přítomností. Jeho program, který v mnoha proslulých řečech rozvedl a v tlusté knize zdůvodnil historicky i národohospodářsky, nelíbil se totiž ani pravici, ani levici, ani parlamentu, ani panské sněmovně. A tak se stalo, že hrabě Stauding neměl strany, neměl stoupenců, neměl vyznavačů kromě několika vysokých úředníků, ale lidé vpravdě poučení viděli v něm právě pro tuto osamocenost vždy znova muže, který sjednotí

a ovládne. Kdysi se i Hugo Vanský namáhal objasnit tuto záhadu Janovi alespoň do jisté míry, ale nechal toho záhy, protože se s ním naprosto nemohl domluvit. Jan měl podivnou vlastnost vidět prosté věci velmi vrstveně a složité odbýti několika poznámkami, které až urážely naivností. Tak alespoň usoudil otec s bolestným povzdechem.

I Jan si nyní, kdy opět denně vídal hraběcí jméno v novinách s otazníkem i bez něho, vzpomněl na různé rozmluvy s otcem, které zatěžovaly jeho mladost, a vzpomněl především, jak ho před několika týdny urazil, když nedovedl zahrát ani trochu zájmu o jeho sdělení, zalitoval dokonce přelétavou lítostí, že se nedovedl přetvařovati lépe, ale ostatní mu bylo vrcholně lhostejné. A nej-lhostejnější ze všeho, kdy nastane den, v kterém zví svět, že hrabě Vojtěch Maxmilian Stauding nastoupil skutečně vládu a věren svému dávnému programu, že sestavil své ministerstvo z osvědčených odborníků, kteří jsou podle jeho často a důrazně projeveného mínění jedině oprávněni spravovati a vyléčiti zjištěný stát.

A stalo se opravdu, že kteréhos dubnového odpoledne vzala paní Adéla do ruky noviny a dočtla se podivných věcí. Pod jménem hraběcím stálo tam ještě devět jiných, tlustými proloženými literami vysázených jmen a páté z nich znělo: Dvorní rada dr. Hugo Vanský, dosud odborný přednosta v tom a v tom ministerstvu, byl pověřen správou toho a toho ministerstva nově nastolenou vládou.

Vysazovala celý půlden cibuli, cítila bolest v kříži i v nohách, a když si černé na bílém přečtla tuto zprávu, musela usednouti.

„Ach, Bože můj, ach, Bože můj, jak divně se točí tvůj svět!“ sepjala ruce v klíně na modré zástěře a teprve po chvíli vztáhla je opět po novinách, aby si jednou jedenkrát v životě přečtla všechno, co v nich bylo napsáno o politické situaci.

„Jakou on má asi radost, Kriste Pane,“ myslila si za čtení, „jakou on má radost nesmírnou, on, Hugo, můj muž! A kolik práce! Není divu, že nemohl poslední dobou psáti do Křížan.“

Bylo jí dětinsky veselo, když si vzpomněla na přísadu, kterou sadila dnes, i na tu, kterou musela nechat na zítřek.

„Já u zeleniny, a on byl dnes – u císaře pána,“ zasmála se perlivým smíchem, jaký Hugo neslyšel nikdy, a Karel Vlach jen kdysi, neuvěřitelně dávno u okna s muškáty.

„A co asi říká dnes on, jemuž se Hugova kariéra zdála vždy závrtná a který se mu již před dvaceti lety klaníval tak hluboce? Také se možná v tuto chvíli směje a je rád, když si představí, že já jsem paní ministrovou, a přitom v Světlych Křížanech vysazuji zahradu, a oběma na zdraví vypije dnes skleničku vína. A co říká Silbermann? A co říká Vladimír Baryl, který se Hugovi vždycky posmíval? A co říkají všichni jeho známí a podřízení?“

Hlava se jí točila z těchto představ, jak musela před chvilkou usednout, tak musela nyní vstáti z tolika nových myšlenek.

„Nikdy mne nepotřeboval v zármutku, snad by mě potřeboval nyní, v radosti,“ napadlo ji pojednou a srdce se jí sevřelo.

„Jenom kdyby mne tu Jan tolik nepostrádal,“ zarazila se v náhlém rozporu a vyšla synovi vstříc.

Měl v posledních dnech velmi mnoho práce, spála se šířila mezi křížanskými dětmi, zasáhla i dvě vesnice v okolí, přes dvacet těžkých případů vyskytlo se již, a denně přišly dvě, tři matky ohlásit novou hrůzu.

Adéla došla téměř až ke kolšovskému kříži, než spatřila syna. Zadýchala se cestou, chtěla si odpočinout na dřevěných stupíncích, ale jakmile ho uviděla, vzpružila se a poslední kousek cesty téměř běžela.

„Již se stalo!“ ohlásila mu, podávajíc noviny.

„Myslíl jsem, že u Spáčilů zemřely obě děti,“ řekl, když pochopil, co mu přišla oznámit. „Opravdu jsem se polekal.“

Přeletěl chvatně první stránku, usmál se.

„Nebyl bych nikdy myslel, že toto rozčilí – tebe,“ řekl matce. „Jsem ovšem také rád, ale vždyť nebylo vlastně pochyb, že tentokrát konečně dojde k tatínkovu jmenování.“

A představil si letmo otcovu radost i pýchu, tajenou jiskru v modrých očích, suchou, šíravou ctižádost, která konečně, konečně došla cíle a nemusí již pálit a bičovat.

„Měli bychom se vrátit do Kolšova a odeslat ještě dnes blahopřejný telegram,“ mnil.

Požádala ho, aby se vrátil sám, postěžovala si na malátnost. Ale též on cítil únavu a hlad a vlastní návrh se mu znechutil.

„Bude lépe, napíši-li mu večer pořádný dopis,“ usoudil.

Zavěsila se do jeho paže, ač tak nikdy nečinila.

„Pracovala jsi příliš mnoho, nebo tě přemáhá rozčilení?“ zeptal se, nemálo udiven.

Neodpověděla. Chystala se vlastně již několik dní, že si postěžuje na slabost, kterou cítila častěji a častěji a kterou marně léčila prací. Ale styděla se trochu přiznati se k své jarní lenosti, jako se styděla přiznati se k zimní.

„Opravdu, snad mne jenom ta novina rozčilila. Co bych mu řekla, kdyby se mne vyptával, kde mne skutečně bolí, když mně vlastně nebolí nikde?“ myslila si, hněvajíc se sama na sebe. Vysunula dokonce ruku z Janovy paže, naprosto nebylo třeba poddávat se lenosti. Neujistil ji muž o Vánocích, že vyhlíží znamenitě, neříkaly jí známé selky na potkání, že má červené líce jako mladice, a hlavně nebyl by Jan, který ji přece vídal tolikrát denně, dávno pozoroval, že churaví, kdyby ji opravdu ohrožovala nemoc?

Šli mlčky vedle sebe celou cestu až do Křížan.

„Proč jsi mi vlastně častěji nechodila naproti, maminko?“ zeptal se pojednou z myšlenek.

Napadlo ho hned při čtení novin, že matka bude asi muset odjetí nyní k otci, zatusil, že si bude přát míti ji teď stále u sebe, byť jenom proto, aby jejich odloučení nezavdalo příčiny k mylným domněnkám, jak se nedávno vyjádřil, a byl této myšlenky tak rád, že mu bezděky proklouzla i v otázce zdánlivě něžné.

Nepostřehla hned, jak se ptal, zaradovala se jen jeho účastí.

„Užij procházek, dokud můžeš,“ pokračoval chvatně. „Myslím si totiž, že se budeš brzy musít stěhovat opět do Vídně. A již dnes chci ti říci: neznepokojuj se o mne. Víš přece, že tu mám vše, čeho je mi třeba, a že jsem velmi rozumný. Tatínek by tě nyní asi postrádal, já tě nikterak nepotřebuji.“

Neodpověděla, a on byl velmi rád, že o této věci promluvil hned, že ji vlastně již vyřídil a že nebude třeba vraceti se k ní ještě, až otec napíše, že očekává manželku.

Adéla došla domů s hrdlem tak sevřeným, že neodpověděla ani na křesťanské pozdravení, kterým ji uvítala Andula, tím méně mohla povečeřet.

„Jeď do Vídně – já tě nikterak nepotřebuji,“ řekl, a kdo ví, nač při tom myslel, na ni jistě ne.

Prostydl, dnešní Janův hlas jí tolik věcí připomněl.

„Dokud mi křivdil, alespoň zármutek po něm bylo vidět,“ myslila si, „hněvat jsem se na něho nemohla, jenom politovat pro bludné myšlenky. A teď, jako by si už ani nikdy nevzpomínal, co mi kdysi vyčítal, ale srdcem dovede otřást víc než tenkrát! Ještě se nenaučil neštěstí snášet, sebe šidí o bolest, jiné o radost – mladý člověk.“

Odešel z domu, ještě než usedl ke stolu. V sousedství stonalo dítě, vyděšená matka přišla mu oznámit, jak velice se mu přitížilo za odpoledne.

„Ale jak svědomitý je,“ myslila si, hledíc za ním z okna, „ani nevzdychne, když ho volají hladového a utrmáčeného. A žádná pocta ho nečeká, a vlastně ani žádné uznání... On, pravda, nestojí o pocty ani o chvály, on nestojí vůbec o nic...“

„Můj holoubek postřelený,“ zašeptala a zaplakala.

Potom zavolala na Andulu.

„Pojeď do Vídně,“ oznámila jí, „můj muž se dnes stal velikým pánem, ani bys nepochopila, jakým, i kdybych ti řekla. Nevím, kdy se zase vrátím, Andulo, všechno zde musím složit na tebe. Starej se o syna, jako by ti bratrem byl, dbej o pořádek, vař mu, co rád, i kdyby

si takové starosti ani nevšímal. Vyučila jsem tě za půl roku v panských věcech a ty jsi chytrá a poctivá. Cti jsi také dbalá, nebojím se tě tu nechat. A teď zas můžeš jít do kuchyně.“

Dívala se, jak odchází, měkká a útlá, v zplhlém všedním kroji, s teskným, trochu tupým úsměvem, tak nepodobným smíchu bujného, hladového dítěte, jakým byla kdysi.

Chtěla jí vlastně říci mnohem více, jakési závěrečné slovo dobré hospodyně chtěla pronést, ale najednou poznala, že řekla již všechno, že Andula beztoho obstará dvůr a zahradu. A něco mnohem závažnějšího že třeba říci Janovi.

„Ještě dnes,“ myslila si, „neboť bůh ví, kdo zítra zase onemocní a neodejde-li hned zrána opět do Kolšova.“

Vytáhla prádlo i šaty ze skříní, rozevřela veliký cestovní kufr.

„Vždycky jej chtěla Andula vynést na hůru,“ pochvalovala si, „dobře, že zůstal tady ve světnici, špatně bychom jej teď snášely s lucernou.“

Jan přišel až k desáté, stál sotva na nohou a dal se hned do jídla.

„Dva nové případy mám,“ řekl, jako by ani cestovních příprav nepozoroval, „je to prostě strašné. A žádné ze Spáčilových dětí nedočká rána. Slíbil jsem, že tam přijdu již před šestou. Ale vím, že přijdu již k mrtvolám a k Spáčilčinu zoufalství.“

„Pojedu již zítra do Vídně,“ oznámila mu.

Oči mu zapadaly únavou.

„Čím dřív, tím lépe,“ odpověděl, „tatínek bude mít velikou radost, že přijedeš bez zavolání. A já mu aspoň nemusím psát.“

„Nevrátím se již sem, Jene,“ pokračovala a přistoupila k němu.

Usmál se znaveně, ale shovívavě, jako žertíku.

„Počítám: za dva, za tři měsíce nejdéle. Vždyť i tatínek přijede v létě, znám ho přece. Než nejranější žňovky dozrají, budeš tu ty, a než trnky zmodrají, přijede on a Křížany užasnou nad jeho slávou.“

Políbil jí ruku na dobrou noc. Věděl ovšem, že zde bude zanedlouho zase, ale přece se slušelo dáti najevo, že ví, že zítra tady nebude sedět vedle něho.

„Chtěla bych ti přece něco říci, Jene,“ zašeptala, když již bral za kliku svého pokoje.

Podivil se, cosi v jejím hlase obrátilo mu hlavu.

Nerad přistoupil znova ke stolu.

„Důležitého?“ zeptal se mdle.

Viděla, jak násilně rozvívá víčka, a bylo jí ho líto.

„Zůstávej spánembohem,“ povídala mu přece, „snad ti tu nebude příliš teskně samotnému. Myslila jsem ještě loni, že si namluvíš Jenovku Hájovu, ale již si to nemyslím. V dědině sice povídají, že Vítek je její, ale na tom by nezáleželo, když tě má tak ráda.“

Zbledl, i ospalost od něho na okamžik ustoupila.

„Jenovka se vdá, já se neožením nikdy,“ řekl těžce a hrůza, dávno hrůza, že bude nucen mluvit o své lásce k Marii, zazněla jeho hlasem.

Pohladila ho po vlasech, dávno tak neučinila.

„Poznala jsem to už,“ povídala smutně, „není to lehké poznání pro mateřské přání, ale co dělat? Jsou lidé, kteří mají srdce jenom pro jedinou lásku, neporučí mu. Je ti patrně souzeno zestárnouti sám a sám. Lidé si tě váží, nebude ti snad na světě příliš zle. A kdyby i bylo, nedbej toho, všechno nějak přejde. Za málo roků nebudeš třeba až ani vědět, proč jsi v noci plakal a ve dne pracoval, až pot z čela tekla, zbytečně i nezbytečně, jenom abys na své srdce příliš myslit nemusel.“

„Je to vše, co jsi mi chtěla říci?“ zeptal se nervózně, mučen svou utkvělou bází.

„Ne,“ odpověděla tiše. „Toto všechno víš ty sám a já ti to jen opakuji, protože již tři roky ti chci říci, jak často myslím na tvé neštěstí. Často jsem o tebe plakala, nikdy jsem se na tebe nehněvala, ani ty se k lidem nezatvrzuješ. Cizí člověk ti neublíží a odpustíš mu snadno, i kdyby ublížil. Do srdce ranit může jenom nejdražší, a těžko bývá po takové ráně, někdy na celý život. Ale Bůh vidí do srdcí a nestrpí v nich hněvu. Nakonec přece poznáš, že kdo největší bolest udělal,

ten měl nejvíc rád, a nakonec i ty si ho zamiluješ, a třeba ještě víc než kdy předtím.“

„Maminko,“ zaprosil drsným, ulekaným hlasem, „nemluv se mnou o Marii, ani o Cyrilovi se mnou nemluv, jsem sláb a unaven, snadno bych ti řekl něco krutého. A zítra, až tu budu sám, nemohl bych si na tebe po synovsku ani vzpomenout.“

„O nich jsem nemluvila,“ odpověděla mu s mírným úsměvem a políbila ho na dobrou noc.

Cítil zřejmě, že by tak ráda řekla ještě něco jiného, ale nebyl s to poslouchati dál. Netrpělivě, a přece vlekle došel do svého pokoje. Za velkou únavou celého dne bušily jeho myšlenky bolestnými křídly, toužily rozletět se, volaly po volnosti.

Byl rád, že cítil nepřekonatelnou ospalost. Tušil, kam by ho zavlekly.

„Zoufalství je živý dravec, ale moje utrpení je ku podivu krotké,“ řekl nedávno Jenovce, snad to bylo pravda. Všechna jeho mladá síla, všechna láska k životu, kterou kdysi cítil, posloužila k tomu, aby uspala běsa, lačného vlastní krve. Ale on věděl, kolikrát cítil jeho blízkost! Bdělosti bylo třeba a ostražitosti, v každé chvíli, aby ho nevydráždil někdo jiný. Naučil se nejtužší sebekázni, v prvním zákmitu dovedl zardousiti vzpomínku. Ale kdo ovládne chtivost bližních?

„A matka všechno tuší, ne, ona všechno ví, a přece neodolá a dráždí, dráždí,“ myslil si hořce. „Dráždila-li Jenovka, věděla alespoň proč. Ale ona! Proč...? „Nemluvila jsem o nich,“ řekne nanejvýš, když vidí, že chci vykřiknout... Ach, jak zlí jsou i lidé starostliví, když se v nich jednou za čas probudí city rodinné...“

Utnul zmítán hořkostí, lítostí nad sebou samým, celou svou složitou trýzní, kterou sotva spánek spoutal pavučinovými vlákny.

„Nespál jsem vlastně vůbec,“ řekl si v jitřním rozbřesku, mna si víčka. Vší vůli se přinutil, aby vstal včas, všechny případy spály uvedl si po řadě na paměť, aby vybičoval mdlobnou vůli.

V celém domku bylo ještě ticho, když procházel síní, aby se dostal co nejrychleji ven, poháněn nervozitou a žalem. Po špičkách prošel mimo matčin pokoj, aby nezaslechla, že je již vzhůru, a nezavolala snad na něho. Bůh ví, co by mu ještě řekla v své sentimentalitě před loučením!

Dveře jídelny byly pootevřeny, zahlédl otevřený kufr u okna, prádlo na stole, šaty na židlích, všudy se mladé, ještě plaché světlo studeně lilo na předcestovní nepořádek. I po zemi byly rozházeny věci, matčina modrá zástěra tam ležela, i střevíce. A tamhle mezi kufrem a skříní válely se dokonce i její včerejší šedé šaty!

A najednou zasyknul, jako by ho někdo škrtil a zděšený úžas mu vyplnil zrak.

Vteřinu nato klečel u mrtvoly.

Tuhá již a všechna bílá, s hlavou lehce obrácenou k jeho pokoji, s tváří bezbolestnou a vlídnou ležela matka v mladém dubnovém slunci na vydrhnutých prknech.

Smrt nepochybně přišla k ní bez každé hrůzy, jedna z náhlých a laskavých, jež chodí k lidem, kteří si nikdy nestěžují.

Ale smrt – konec – navždy –

„Bože, smiluj se nade mnou!“ zařval z jakési neznámé, srdce i ledví prorážející bolesti, složil čelo na mrtvá prsa a rozplakal se beze smyslu, téměř bez vědomí třeštivým, zoufalým pláčem.

Přišla Andula, lidí byla najednou plná světnice, zdvihli ho ze země, připomněli mu starosti, které teď nastávají.

Matka ležela již na posteli, pečlivýma rukama oděná v černé hedvábné šaty, kterých nikdy nechtěla nositi za živa, s vlasy načesanými v ozdobnou vysokou korunku, jakou mívala již v dívčích letech, s prsty provinutými růžencem, když ji zase spatřil.

Schýlil se k ní bledý, zmučený.

„Vím již, co jsi mi chtěla včera říci,“ šeptal rozmražen. „Pochopil jsem. Chápal jsem po celý život pomalu, maminko. Žil jsem vedle tebe a nevěděl jsem, že máš srdce, které dohořívá, snad bych ti byl mohl života přidat, kdybych byl jen jedenkrát sklonil ucho k tvým živým

prsům jako dnes ráno k mrtvým... Ale běda, má hlava nikdy netoužila spočinouti na nich, až dnes, až dnes, kdy již není tepotu v nich ani lásky pro mne! A spal jsem ve chvíli, kdy se tvé hasnoucí oči obracely po mně, synovi hříšném, člověku bídném... A křivdil jsem ti a sužoval jsem tě, vím to již. Všecka má lítost, kdyby do posledního dechu trvala a pokání na tvrdých kamenech a pláč, skály brázdící, nenapravily by jediné křivdy, kterou jsem spáchal, jediného tvého dne by nevrátily. Odloučil jsem se od tebe, odloučil jsem se ode všech v pýše a sobectví, aby nikdo z vás neviděl, jak jsem malý a ubohý. Ani odvahy k svému neštěstí jsem neměl, sám jsem si zapíral svou bolest, aby k ní nemohla vaše láska, jediná kotva, která by mne byla mohla zachránit od pádu v prázdnotu. Zradila mne ta, kterou jsem nejvíce miloval, a přítel, drahý mému srdci, a mně se zatemnil svět a všichni lidé v něm stali se mi mátohami a příšerami, jako bychom ve vesmíru žili jen my tři a jako by náš život byl jen k tomu, aby se v něm spálila naše láska nebo naše nenávist. A neviděl jsem nikoho vedle sebe, ani tebe ne, maminko, hynoucí vedle mne pustotou mou víc než svým nemocným srdcem, já, který jsem chtěl kdysi milovat všechny lidi a býti bratrem všem – dokud jsem vídal zlaté hvězdičky v drahých dívčích očích. Ale malý a sobecký jsem byl i tenkrát, dobrý jen k těm, kteří mne neboleli, a nespravedlivý k těm, kteří rušili můj sladký klid. A v tobě jsem dlouho viděl hříšnici, která není hodna míti syna, jako jsem já, protože jsem si ustanovil ideál mateřství, jako jsem si ustanovil ideál manželství a ideál štěstí. A potom jsem už i pochopil, že jí nejsi, potom jsem už i věděl, že jsi ctnostná a pokorná jako žádná jiná žena, ale říci ti to mou tupost vůbec ani nenapadlo! Hříšníci největší, sobci nejdutější jsou takoví tupí idealisté, a jsou-li při tom ještě ušlechtilí, jako já byl, jenom proto, že je boží láska nekonečná nevyhladí z povrchu zemského, ale chystá jim den, kdy prohlédnou své viny...”

Dubnový svit hrál na zlaté korunce Adéliných vlasů, ptáci zpívali v zahradě nad jejími záhony, po celý den chodili křížanští lidé pomodlit se u mrtvolý tiché paní.

Třetího dne měla pohřeb, jakého tu nikdo nepamatoval. Z Vídně přišla rakev stříbřená a věnce drahocenné se stuhami, na nichž se do oslnění třpytilo zlata, hlásajícího zásluhy, a svíček v ten den hořelo jako v lesíku o pouti.

Zdaleka široka se sjel celý pluk černých pánů, nelekli se ani dlouhé cesty z Křížan na kolšovský hřbitov, a každý byl slavnostní a dojatý, jako by mu umřela drahá duše, a na Hugona Vanského, pána velikého, hledělo tisíce očí městských i vesnických. A kdo ještě nevěděl, jak velikého, a tak zpátečnický byl, že novin neodbíral, na úmrtním oznámení jeho ženy si mohl přečísti, čím nyní jest, a téměř mráz šel na lidi z jeho honosného titulu.

A když krácel za rakví se synem a plakal víc než on, všem bylo jasno, že neoplakává jen milovanou ženu, ale i truchlivý její osud, který ji povolal ze světa dříve, než mohla naplno užít mužovy slávy. Neboť nebylo pochyb, že ji ranila mrtvice z radosti nad takovou neslýchanou ctí.

Hned za Vanskými šly různé deputace, zástupci všech hodnot úředních, všech důležitých spolků, všech vlasteneckých klubů. I poslanci přijeli a novináři a fotografové s aparáty, vůbec lidí roztodivných tolik, že jich nepojal kolšovský kostelík, když se rozevřel pro rakev a slavnostní družinu za ní.

Ale také podivné postavy se objevily na tomto pohřbu, lidé, kteří se nesmísili s plukem černých pánů a šli na hřbitov až za křížanským a kolšovským selským lidem, a s ním stáli teď venku, zatím co se v kostelíku slavily velké obřady. A tak se stalo, že si právě jich všimli zdejší lidé nejvíce a usoudili hned, že se opravdu nehodí mezi ostatní. Čtyři byli, jeden malinký, naryšavělý, v dlouhém směšném kabátku, prý bývalý advokát, pro podvody úřadu zbavený, a druhý suchan jakýsi zpoza hor, učitel patrně, který měl oblek starý dobrých dvacet let a z něhož hleděla bída a starosti a vztek na celý svět, a třetí hranáč, červený jako cihla, který i na pohřeb přijel bez kravaty a který asi nikdy ničím pořádným ani nebyl.

Ale s nimi stál ještě jeden člověk, a na toho se tu pamatovalo nemálo lidí, neboť prý byl před lety nejednou v Křížanech u pana Vanského a u pantáty Silbermanna. Po dlouhé bílé bradě ho poznali a po tom, jak vysoko hlavu nesl a jak se hlasitě smál i na hřbitově. Ten byl také po černu jako všichni velcí páni na pohřbu, ale jeho ústroj byl tak nedbalý a chování tak pohoršlivé, že lid, přísně dbalý úcty k nebožtíkům, ho div hlasitě neokřikoval. Nejenže se tento člověk co chvíle chraptivě rozesmál a hlasitě si cosi předříkával, zatím co se černá slavnostní stuha z kostelních dveří zvolna rozvíjela k otevřenému hrobu u průčelní zdi, on se najednou, nikdo nedovedl říci jak, protlačil až kupředu a stál nad spuštěnou rakví. Bílé vousy se mu rozvlály, ruce rozmávly, a zjevno bylo, že chce řečnit. Zrovna před vdovcem a jeho synem se tyčil a tak prázdný a přitom strašný byl jeho pohled, až všem bylo rázem jasno, že je buď šílený, nebo do nepříčetnosti opilý.

„Hugone Vanský, na samém prahu k excelenci slyš především vzkaz mladosti své!“ zvolal a tak se poklonil ministrově, že div do vyzděné jámy nespadl.

Bůh ví, k jakému pohoršení bylo by došlo, kdyby najednou z půlkruhu nejvážnějšího nebyl vykročil pantáta Silbermann a zezadu nezachytil ohavného řečníka. Jisto bylo, že se tento vysoký kolohnát hadrovitě zhroutil v Silbermannových rukou a že se dal odvléci jako hastroš. A tak byl bezvládný a nicotný, že bradou div trávník nemetl, když ho Žid vlekl z posvátného místa. A za ním se sklopenými hlavami táhli tři jeho kumpáni.

A potom již nevyrušení házeli smuteční hosté hrstky hlíny na stříbrnou rakev, jenom Vanský a jeho mladý syn byli ještě bledší po této příhodě a šátek v ministrově ruce se trásl lítostí a rozhořčením ještě na cestě zpáteční.

Ale k večeru bylo již zase zcela všední ticho v Světých Křížanech, jejich sláva netrvala tentokrát ani tak dlouho, jako v onom létě, kdy sem přijelo tolik hostů na Silbermannovu reklamu. I ministr odjel hned po pohřbu, provázen černými pány a poslanci a novináři a fotografy.

Neměl ani času promluvit důvěrně se synem, udělit mu nějakou otcovskou radu a zeptat se na podrobnosti matčiny smrti.

„Povinnost nade vše, i nad zármutek,“ řekl mu pouze v urvané chvíli před odjezdem. „Měl jsem ženu, nad níž mírnější a vpravdě ženštější nebylo na světě, ale není mi přáno zůstat u jejího čerstvého hrobu a slzami a vzpomínkami uctívati její památku. Čím vyšší jest cíl, pro nějž pracujeme, tím větších, osobních obětí po nás žádá. Ty budeš navštěvovati její hrob, tato útěcha jest přána tobě, ne mně, k němuž nebožka tak spěchala.“

„A pro koho tolik pracuješ, tatínku?“ zeptal se Jan váhavě.

„Pro blaho všech, kdož mají právo žíti ve spořádaném státě a těšiti se z požehnání jeho kultury,“ odpověděl Vanský přísně a důstojně.

Opravdu, s Janem bylo třeba mluvit jako s dítětem, kdyby mu nebyl tak jasně vysvětlil, pro koho tak pracuje, on by toho nikdy nebyl pochopil!

Ale byl tentokrát příliš dojat, nemohl se ani hněvat.

„Strašné,“ řekl pojednou a všecek se otrásl, „strašné, jak může upadnout člověk, který nedošel cíle... A taková závist jím pak lomcuje a takový vztek, že člověka ani v nejposvátnější chvíli nešetří. Do smrti se cítím zavázán Arnoldu Silbermannovi, my dva bychom s ním nebyli nic pořídili, a někdo druhý sotva by nás ochránil od jeho inzultů. Strašné, slovem!“

„Strašné,“ opakoval Jan a oči měl do krvava vyplakané. „Chudák Baryl! Jak sešel! Jak zestárl!“

Hned po pohřbu šel se ptát po Barylovi a jeho soudruzích a zvěděl, že je Silbermann odvedl ze hřbitova do dědiny, najal krytý selský vozík, naložil je tam všechny a jel s nimi až na nádraží, kde jim lístky koupil a každého do jiného vagonu posadil, aby snad cestou ještě neztropili nějakou výtržnost. Byli prý opilí všichni čtyři a nechali se Silbermannem ovládat, jako by je měl na drátkách.

„Přece jen tě prozřetelnost ochránila od těžkého neštěstí, když nedopustila, aby ses oženil s jeho dcerou,“ skončil Vanský rozechvě-

le. „Oželel jsi peníze, kteréš mu kdysi půjčil, neboť jsi lehkomyšlný a neznáš jejich ceny, pověz mi však, jak bys byl oželel dnešní pohanu?“

„Pohanu? Čí?“ tázal se sám sebe Jan po otcově odjezdu a usmíval se s očima do krvava vyplakanýma. „Svou, jeho, nebo tatínkovu? Matčinu, nebo Mariinu? Vždyť i Baryl chtěl opravdu za vysokým cílem, a kdyby jej byl dosáhl, právě takovými moudrými, uleželými slovy by o něm teď mluvil jako tatínek o svém. A Marie i já bychom mu stejně byli rozuměli nebo nerozuměli jako tatínkovi, který si nezakázal, aby byl fotografován, jak pláče za rakví...“

Zůstal sám v osiřelém domě se vzpomínkami a s velikým smutkem. Smrt měl na očích, kam vkročil, zmar cítil za vším lidským konáním a vratkost všeho, co lidé vysnili a vytvořili. A cítil bludy malých lidských srdcí, touhu rozvlátou vichrem ješitnosti nebo pýchy i touhu rozdmýchanou vášní nebo ctižádostí živenu hořícím srdcem.

Byl zcela sám, neboť Andula, tichá, hodná služka, zmizela z Křížan hned po pohřbu paní Vanské, ani slova na rozloučenou mu neřekla. Její odjezd nebyl však tajemstvím, lidé dobře věděli, kam odešla.

Tenkrát, když Silbermann vezl čtyři opilce na nádraží, zatím co se smuteční průvod rozcházel, viděli lidé krásnou, mlčenlivou kolšovskou dívku ubírat se z dědiny. Nesla si pár hadříků v nůšce na zádech a šla se sklopenou hlavou ostrými, přesnými krůčky.

„Snad nejedeš pryč, Andulo?“ ptala se jí sousedka z horního konce, když již bylo jisto, že zahýbá k lesíku a jde na nádraží.

A děvče prý ani hlavy nezdvihlo a jen tak, v přesné, rychlé chůzi odpovědělo:

„Musím. Slíbila jsem. Tady by mne zase mohl někdo zdržet. Nebožce jsem neslíbila, že u syna zůstanu, ale pantátovi jsem už dávno řekla, že k němu půjdu.“

A ona, která se nikdy nepodívala na žádného ztepilého chlapce křížanského a nezdála se ani věděti, že Martin Burda každý den dvakrát žene kolem jejich plotu a v noci že vstává a obchází zahra-

du, aby zdaleka viděl kuchyňské okno u Vanských, ona bez váhání a rozmyslu odjela za padesátiletým ryšavým Silbermannem, sotvaže ho po letech zase spatřila. Strýc byl dávno mrtev, jiný neměl práva jí poroučet, a ženy měly příliš mnoho práce v hospodářství i s nemocnými dětmi, aby o jejím nenadálém odjezdu dlouho hovořily.

Jenom Martin, černý pohůnek, tloukl prý hlavou do zdi a řval celou noc, když se roznesla tato zpráva. Ale Martin byl tak nepatrný a nekamarádský, že i jeho smutek zůstal nepovšimnut. Sedlák, u něhož sloužil, jediný o něm věděl, neboť Martin truchlil tak, že jeho žalem trpěl především dobytek, který měl svěřený. A když hnal z první pastvy tak, že dvouleté hříbě přiletělo domů s rozbitým kolenem, došla mu trpělivost a Martin oné noci nespál již v jeho stáji.

Šoural se několik dní po dědině, žebрал trochu, trochu kradl a vykládal hlasitě lidem, kteří ho neposlouchali, že se udála strašná věc, Žid Silbermann že děvče ukradl, a kdo ví, jestli je již nezabil, krev mu nezachytil a mrtvé do Dunaje nehodil.

Za humny potkal ho kdysi Jan, trapno mu bylo hledět do jeho šilhavých černých očí a líto mu bylo jeho velké bídy.

„Vezmu tě k sobě,“ navrhl mu, „dostaneš, čeho potřebuješ, a nebude ti zle. Jsem sám v domě a potřebuji tam člověka.“

Martin stál před ním zarytý a zlobně jako křeček.

„Nechte si milosti!“ povídal zvysoka a rty se mu rozechvěly v chlapecké ještě, hrubé tváři.

„Nechci ti udílet žádných milostí,“ odpověděl mu Jan přísně. „Budeš mít svou práci a já svou. Naučit se musíš všemu, i vařit budeš muset i drůbež opatřit. Lidé se snad budou smát, ale na tom nezáleží, Martine. Chceš-li, pojď hned.“

„Lidé se budou smát?“ opakoval Martin a myšlenka se mu asi zalíbila, neboť přestal se vzpurně tvářit a kývl hlavou na souhlas.

Jan by byl rád řekl více, nahlédl trochu do tohoto sedmnáctiletého uzavřeného srdce, které lákal posměch, jako jiné láká uznání, ale Martin se pojednou vyhnul jeho pohledu.

„Na čas zkusím,“ prohlásil, „ale jenom splníte-li mi jedno.“

Kladl si podmínku, ale otálel vysloviti ji.

„Nikdy se mnou nebudete mluvit o Andule Srbecké,“ odpověděl teprve na druhou otázku a zaryl se očima do země.

„Nebudu, Martine,“ slíbil Jan, „chápu tě. Ale věř mi jedno: lépe by ti bylo, kdybych s tebou o ní mluvil ve dne v noci a kdyby lidé na tebe pokřikovali jejím jménem, než ti bude takto. Zatvrdíš se nade všemi, život budeš mít zlý. A svým myšlenkám přece jen neporučíš.“

„At!“ vyrazil Martin a všechn vztek na svět a na své možné myšlenky vyprskl tímto slůvkem.

Oním dnem začalo mlčenlivé hospodářství Janovo s černým Martinem, hospodářství, kterému se z počátku opravdu leckdo usmál, ale jemuž brzy přivykla dědina. Pán chodil dále za povoláním a sluha robil všechno, co do nedávna konala paní Vanská a její hezká služka.

Dívky volaly na něho nyní častěji, než dokud u sedláka sloužil, a když ho viděly konat nějakou ženskou práci, uštedřily mu mnohý posměšek, ale on dvě tři slova vykřikl na ně tak, že nebraly již v pochybnost jeho mužství a neposmívaly se po druhé. A jeho pán byl zcela spokojen s pořádkem, který se u nich ustálil, i s Martinovými strohými způsoby.

Sedávali spolu za nekonečných večerů, mlčíce oba, nehleděli na sebe, ale rozuměli si často. Martin měl opět plno dřevěných špalíků a vyřezával vojáky a zvířata, Jan přihlížel k jeho práci a jevil nad ní větší radost než řezbář.

Objevovali se tu opět nováčci, směšně natažení, ulekaní paňáci pod kaprálskou kázní, nebo zvířata divná, jak si představovala Martinova fantazie, že pobíhají po afrických lesích, a někdy i ryby mořské, které podle ní měly šupiny jako talířky, tlamy do půl těla rozevřené a ocasy podobné kohoutímu hřebenu.

„Dovedl bys vyřezat člověka?“ zeptal se ho kdysi Jan, neboť věděl, že voják není Martinovi lidskou představou, jenom čímsi tak do hračky přetvořeným jako žralok nebo žirafa.

Martin neodpověděl, ale příštího dne donesl svůj výtvar. Ohavnou hlavu donesl, podobnější dětské vidině nelidské čarodějnice než člověku. Měla masité laloky, ohavný nos a rty tlusté jako vypasené hlísty nad krocaní bradou. Ani stopy ibsenovské podoby na ní nebylo, ani tuchy po duchu a melancholii, zato cosi slizkého, ošklivého, co dovede vidět a zachytit na lidské tváři jen záští.

Martin ji držel jen špičkami prstů a ukázal ji Janovi, jako by mu ukazoval štíra.

„Tak nenávidíš Silbermanna?“ zeptal se Jan, když přece poznal.

„Tak!“ řekl Martin chraptivě. „Jenom proto jsem to udělal, abych vám mohl ukázat jak.“

Přibrousil nožík a uřezal ohavné hlavě ostrým šmiknutím nos, druhým vousy s kusem brady a nakonec i veliké, odchlíplé rty. A oči jí vydlabal zálibně, dlouze, a co zbylo, kus beztvárného, ohyzdného špalíku, hodil na zem a rozdrtil podpatkem.

„Dobře tak mrše!“ pochválil se spokojeně a usmál se na Jana širokým tupým úsměvem.

„Tak ho nenávidíš?“ zeptal se Jan po druhé a bylo mu líto Martina i Arnolda Silbermanna.

Tenkrát porušil i slib a rozhovořil se o Andule.

„Čím ti ublížila, že jsi tak krutý?“ zeptal se. „Nikdy ti nic neslibovala, nejmenší naděje jsi neměl, že by si tě chtěla kdy vzít nebo že by s tebou chtěla jen chodit. Ale ani jemu nemáš co vyčítat. Vždyť ji neunesl ani nekoupil ani sladkými řečmi nezmámil, sama šla za ním. Neviděla ho mnoho let, kdo mohl tušit, že na něho nezapomněla? Jistě ani on sám si to nemyslí a snad si jen trochu zažertoval, když ji zase spatřil a poznal.“

Martin mlčel, řezal do stolu, nezdál se naslouchat.

„Nevidíme nikdy do srdce druhému, v tom tkví největší smutek tohoto světa,“ pokračoval Jan, „a proto nemáme práva vinit druhého z vlastní slepoty. Cosi mocnějšího, než my dva tušíme, vedlo Andulu odtud. Kdysi ji chtěl kdosi zachránit od Silbermanna a jeho záměr se

podařil. Na chvilku. A potom se naplnil její osud, jako se plní osud každého z nás, bez pomoci nebo zloby jiného.“

„Osud?“ opakoval Martin a ušklíbl se divně smutně a chápavě. „Osud se říká každému neštěstí. Přijde-li štěstí, nikdy mu lidé neříkají osud. Nestojím si o žádný osud, ale chtěl bych být šťastný.“

Jan ukázal na rozdrčené dřevo.

„A budeš takto?“ zeptal se.

„Člověk si alespoň uleví,“ zamumlal Martin.

Jan se na něho podíval dlouze a zkoumavě.

„Nedívejte se tak!“ vykřikl pojednou chlapec a čelist se mu roztřásla jako před výbuchem vzteklého pláče. „Já bych ho ve skutečnosti nezabil, nezabil, nezabil! Vždyť mě ani tenkrát na pouti nenapadlo, abych zabil Vítka, třebaže roztrušoval, co se nepatřilo. Ale něco udělat člověk musí, aby se nezalkl vzteky. A Žida bych taky jenom postrašil, ale tak, že by ho do smrti přešla chuť mámit děvčata.“

„Nemyslíš jsem si přece, že bys byl s to zabít!“ zvolal Jan tak zděšen, že se Martin povýšeně usmál.

„Už jsem řekl!“ prohlásil pak jaksi zálibně. „Zabít ne, ale polekat nadosmrti, to ano! Každý jestřáb volá po kuřeti, každá křivda volá po odplatě, a uřezaný nos není ještě uřezaná hlava. To jenom vy myslíte, že si člověk nepomůže jinak, než když řekne ‚osud‘ a nechá všechna kuřata na pokoji.“

„Nemyslím opravdu,“ odpověděl Jan, směje se proti vůli po dlouhém čase. „Poznal jsem jenom, že mnoho nepořádíme ani jako jestřabové, ani jako kuřata. A proč? Protože nevidíme ani do zítřka, neřkuli do pozítřka. A protože neznáme dosahu žádného svého činu, ať jej už cítíme jako dobrý, nebo jako špatný.“

Martin se uklidnil, dlabal podle svého obyčeje do stolu a mlčel dlouho.

„A jaký smysl by měl celý život, kdybychom ani nevěděli, proč něco mluvíme a něco děláme?“ zeptal se až po chvíli.

„Chtěl bys být příliš moudrý, Martine,“ odpověděl Jan s bratrským úsměvem. „Také jsem kdysi myslíval, že všechno musí mít jakýsi smysl, který se nám najednou zjeví, a dokonce i posvěť všechno, co jsme řekli a vykonali. Ale je to jen pýcha a ješitnost, která nám našeptává, že náš rozum stačí, aby prohlédl a soudil.“

„Ale když člověk pozná, že nic nezmůže, je opravdu všechno jedno: dobrý nebo zlý, hloupý nebo moudrý,“ mínil Martin zasmušile.

„Ach, potom teprve ne!“ zvolal Jan prudce a zarděl se svým dávným jinošským ruměncem. „Nemohu ti to vyložit, Martine, nemohu, sám musí každý poznat, že lidský rozum nestačí.“

Vyhnul se delší rozmluvě, protože se ulekl.

Ulekl se rozbřesku štěstí, které se mu nyní zjevovalo častěji a častěji, které cítil i v hodinách největšího zármutku, pokleslosti a lítosti.

Bál se pojmenovati jeho paprsek, bál se pohlédnouti do jeho ještě plachého, ale již nezastřeného jasu.

„Štěstí? Štěstí pro mne?“ opakoval si v bázlivém vzrušení. „Štěstí nyní, kdy v mém srdci nebylo nic než poušť a zmatek a stesk pro zradu a vědomí vlastních vin? Nyní, kdy jsem se cítil nejmenší a nejsmutnější, kdy jsem nejhlouběji nahlédl v nicotu lidského života a v hrůzovládu smrti? Kdy jsem neměl laskavého slova pro Jenovku a kdy jsem nechal maminku němě umřít před svými dveřmi?“

Neušetřil se žádné výčitky, žádné bolesti. Život vlastní rozevíral na každé stránce a četl v něm všechny žaly a radosti a viny a dobré skutky novým zrakem, probuzeným z mrákot. A viděl klikatiny své mladé touhy, zmatky svého milujícího srdce a svých nenávistí, viděl i setřené, nevýrazné, a přece tak hrozné kapitoly posledních let, nejhorší ze všeho, co kdy prožil. Mlha se rozstoupila, nezalhával si již nic, nejméně své zakřiknuté zoufalství.

Tupost odstoupila od jeho duše v oné hrozné chvíli nad matčinou mrtvolou.

„Bože, smiluj se nade mnou!“ vykřikl tenkrát v nejhorší bezmoci. A to byl konečně, konečně i výkřik za onu srpnovou noc, kdy

se s ním loučila Marie, hlas jeho nejvlastnější, který se vydral ze srdce za všechno a přes všechno, co v něm zadupala světská pýcha. Smyslu života již nehledal, nalézal jej prostě v každé hodině.

Nemohl to vysvětliti ani sobě, jak teprve Martinovi? Ale nebyl by stejně mohl říci to nikomu, nejhloubavějšímu mysliteli a nejlepšímu příteli ne. Styděl se hluboce, raněně, a přece sladce, když mu slovo „láska“ přišlo na rty v běžné rozmluvě, styděl se, jako by se byl styděl za svatokrádež, ale také třeba tak, jako se kdysi styděl za ukradený polibek Marii.

Tupost ustoupila od jeho duše, mohl opět trpěti, vzpomínati i doufati, tichý, vítězící člověk, který pochopil. A najednou se mu zdálo, že všechno, co žil až dosud, každý blud i každé poznání, každá touha a každý žal, byl jen krůčkem k tomuto velkému, tichému rozbřesku, který nyní cítil zmaten ještě a sláb.

12

Marie byla velice šťastna.

Radost se rozklenula nad jejím životem od chvíle, kdy šla za láskou, a nebylo v něm ani hodiny sevřené bolesti nebo svárem, nebylo v něm pochyb. Vše, co zůstalo v minulosti, zdálo se událostí z jiného zeměpásu, z něhož dávno vyšla do pravého domova, a její síla rostla cestou a její srdce netížily vzpomínky na starou vlast.

„Cyrile, věříš, že ty i já jsme byli kdysi nešťastní?“ ptala se často, hledíc do mužových očí. „Není ti také tak, jako bychom byli spolu vypluli z ostrova blažených k hvězdě nejšťastnějších hned, když jsme se po prvé viděli?“

Usmíval se jejímu veselému nadšení a ona pokračovala stržena jeho úsměvem:

„Nepředstavíš si, kolik chytrosti musím někdy vyplýtvati a jak hloupě přesně počítat čas, abych pochopila, že můj život přece jen nezačal tenkrát o prázdninách na křížanském pastvisku. A když si svá léta co nejdokonaleji sečtu, teprve vidím, že je každý přesný počet lží. Neboť člověk žije jen, když je šťasten, a každý rok ve štěstí platí za bezpočet lhostejných. Jsem tedy vlastně již velice stará, ale mé stáří mne těší jako císařovnu koruna nově dobyté říše.“

Rozesmála ho po každé, ať přišel domů starostliv nebo unaven.

„A což,“ odpověděl třeba, „zapomněla jsi opravdu, jak svízelná byla výprava za tvou podivnou korunou stáří? Jak dlouho jsme bydlili v podstřeší a obědvali brambory a večereli sýr, třeba po celý týden? A jak jsi vyučovala půl tuctu Židů česky a půl tuctu francouzsky, a ještě byla vděčna Silbermannovi, že ti jich tolik poslal na krk? A kolikrát bývaly přešívány tvé halenky, také již nevíš? Do své dobyté říše jsi nevešla okázale, císařovno!“

„Neprohřešuj se na naší milé planetě!“ zvolala přísně. „Myslíš-li, že jsem zapomněla na jediný schod do pátého patra nebo na jediný protektorský pohled Silbermannův, mylíš se velice. Mám je spočteny do jednoho a do smrti uloženy v paměti, neboť každý je značkou našeho dobývání. A že jsem kdy nosívala přešívané halenky, je vůbec šeredná pomluva. Obnovené snad, osvěžené možná, ale přešité ne a ne! A naše jídelní lístky bývaly jen proto tak nadmoderní, aby svět poznal, že tvůrčí schopnost a radost ze života jsou, sláva bohům, povýšeny nad starosti o mlsný jazyk.“

Vzpomínali často svých prvních lopotných dob ve Vídni, kam přibyli s dvěma malými kufríky, bez peněz a bez známostí.

Cyrilovo místo na Schuberteu bylo sice svobodnější a výnosnější než jeho dřívější učitelování, ale peněžitých starostí nemohlo ho zbavit. Jemu i Marii bylo opravdu třeba mnoho mladé vzájemně se nítící síly v dobách, kdy na každý krejcar čekali věřitelé a kdy zápas o nejnужnější životní potřeby ustával jen ve spánku.

Marie jmenovala sama sebe mužovým vrchním důchodním a nedovolila mu vůbec sáhnouti na korespondenci. Ona, která se dovedla nejtupněji posmívati všem počtům, vyvinula přímo honosný talent při sestavování domácích vydání a různých splátek, i neústupnou vůli v provádění.

„Jen těmto mým vložkám neříkej hrdinství,“ prosívala vážně, když se Cyril podívoval její veselé statečnosti nad prázdnou tobolkou nebo nějakému přesně po obchodnicku, a přece půvabně napsanému dopisu. „Můj boj s našimi financemi je jako hra se zlomyslnými skřítky, kteří nemohou ublížit rozumnému člověku, nedá-li se strhnout, aby je bral vážně. A já jsem velmi rozumná, jak víš. Veškerá rozumná činnost záleží v tom, rozpoznat podstatnou věc od malicherné. Nech mne jednat a potop se bez starosti do svého stříbrného moře. Jsem, myslím, trochu podobna té pešťské Ilonce, která tě tak rozčilovala. Snad se ti zdám také velmi ješitná, ale pravím ti již alespoň po sté, že ženská praláska je takto složena ze starostlivosti o milovaného

a z touhy, aby uznal, že mu pomáháme při něčem nadmíru důležitém, v čem se bude celý svět podívat nám i jemu.“

„Nemilovala bys mne tedy, kdybych byl dosud neznámým dříčem někde mezi maloměšťáky?“ usmál se Cyril do jejího malinko posměšného horování.

Vzplanula. Vzplanula vždy, ptal-li se po její lásce přímou otázkou, tím více, zabodla-li z ní sebežertovnější pochybnost.

„Milovala bych tě, Cyrile, i kdybys byl posledním z posledních, poplván světem a souzen třeba pro zločin, kterého by se děsilo snad i mé svědomí. Neboť láska, kterou mám k tobě, není již v moci mých očí ani v žádném uvažování o dobru a zlu.“

„Ale vždyť jsi před chvílí tvrdila, že ženská láska roste podivem a světským uznáním,“ odpověděl, líbaje ji na rty tak snadno sdělující potěšení, ba okouzlení.

Smála se radostnými očima všemu, čemu nerozuměl z jejího nadšení. Měla tak dokonalou jistotu nejen o své lásce, ale též o jeho, že ji cítila i ve chvílích, kdy jí byl vzdálen, ponořen do práce nebo trpící nárazy, před kterými ho nemohla ochránit.

Sdílela jeho odpory i jeho nadšení s bezprostředností, ke které úvahy neměly přístupu. Nerostla s ním, rostla v něm, nenáviděla jeho nenávisť, milovala jeho entuziasmem. Divil se často, jak se její prostřední hudební nadání jemnilo do největší citlivosti pro jeho umění. Pouze jeho nezkrotná nespokojenost a občasná záдумчивost zůstávala jí temná, a v dobách, kdy mu černým stínem ležela na životě, bouřila se její mysl proti nebezpečí, které si netroufala pojmenovat.

Pronikavý úspěch Cyrila trvale míjel, třebaže nejedna jeho skladba našla veřejnost i zájem. Po značném rozruchu první symfonií, která učinila jeho jméno drahým několika mladým nadšencům, nezdařilo se mu již prodrati se do solidnějšího uznání. V odborných kritikách dočetl se nanejvýš, že je zajímavým chaotickým talentem nebo bouřlivákem, který však krouží dosud nad mořem příliš hluč-

ným. Stávalo se též, že příliš duchaplný referent zjistil mu rodokmen tak složitý, že by se jeho různí otcové museli zděšené odvrátiti od míšence tak zrůdného nebo smát se smíchem osvobozených duchů kejklářství, s jakým obratný kritik promíchal ve třech sloupcích jejich nedotknutelné ostatky.

Vídeň byla mu měsíc od měsíce odpornější, opustit ji a s ní zabezpečené místo nebylo však zatím možno. Sliboval si pouze osvobození, a touha po něm byla mu jednou z nejmilejších, neochabujících vzpruh. A když se mu podařilo vyprostiti se z nejnaléhavějších starostí peněžitých, zhostil se soukromých hodin a zařídil si život tak, aby se ho nemilované město dotýkalo co nejméně.

Našel si byt v tichém poloselském domě na předměstí, které již ani nesplývalo s rozervanými výběžky velkoměstskými a zachovalo ovzduší zaostalého městečka, náměstí, stíněné štíty starých malých domů, kostel venkovsky pestrý a neumělý, lidi, kteří se cítili měšťáky jen v neděli, když jim vlaky a tramvaje vychrlily davy výletníků do všech uliček i do všech hospůdek.

Domek, jehož vlídné přízemí najal, byl přímo vesnický klidný vhloubením do staré zahrady, táhnoucí se až k úpatí nízké hornatiny, ani nedělní proud neměl k němu přístup. Za všedních večerů zdál se na míle vzdálen všeho lidského hluku a Cyril miloval jeho osamělost tím více, čím nepohodlnější byly denní dojížd'ky do ústavu.

„Nechci míti idylu bez zásluhy,“ pouсмál se Mariiným nářkům nad mnohou svou námahou. „Chutnám naši samotu, stín našich kaštanů a hlavně naše hvězdné večery dvojnásobně, když si je za-sloužím ohavnou jízdou ve vlaku, který je tak nervózní a senilní jako vídeňská kultura.“

„Rosteš na podivína,“ mínila nejednou, když viděla, jak se i v maličkostech, v oděvu, v chůzi, v úmyslném pěstování své nepoddajné němčiny snaží co nejvíce odlišiti se od vídeňského průměru.

Vyšla-li s ním někdy do města, prochvíval ji vteřinami dojem, že nekráčí vedle svého milovaného a milujícího muže, ale vedle

zachmuřeného cizince, který se přidružil na chvíli k ní a dává se vésti neznámým městem, na němž se přímo umíněně snaží viděti jen nepřijemnosti.

„Žil jsem zde přece již kdysi dva roky,“ řekl na kteréši vycházce, „a mé mladé oči jako by ani nic neviděly ze zdejších ohavností. Chodil jsem v mlžném oblaku a slyšel i viděl jsem jen do nitra. Ale nepochopitelně jsem byl přesto zamilován do švadronujícího lidstva a do procovských ulic. Dnes se mi zdá, že není ani ruchu. Celé toto město mi páchne umrlčinou a jeho veselost je tancem stařeny po třetím záchvatu mrtvice.“

Marie vypožorovala záhy, že se vyhýbá jistým končinám, a tento snad jen bezděčný odpor, jehož se snažila z počátku neviděti, vzrostl časem v okázalou nenávist. Oklikou míjel ulici, v níž kdysi bydleli Vanští, svůj bývalý studentský byt ukázal ženě teprve na její naléhavou žádost, a vedla-li je náhodou cesta podle velikého obchodního domu, v němž kdysi Hana Jarnovská prodávala hedvábné stuhy, proběhl mu tváří záblesk utrpení a záští. Letmý, sotva vteřinový, který však stačil, aby změna jeho pohledu zůstala hodiny patrna Mariiným očím.

Ze známých lidí z dřívějšíka nestýkali se po léta s nikým, pouze se Silbermannem, věřitelem idealistou, jak ho pojmenovala Marie.

Sám vyhledal hned v prvních dobách chudou domácnost a choval se v ní s dokonalým taktem člověka, který se ničemu nediví, o ničem neví, co mu nebylo právě sděleno, nic nepozoruje, co pozorovati nebyl přímo vybídnut. Trochu mecenáš, více diskrétně oceňující přítel, který nikdy neobtěžuje ani nejmenší narážkou na minulost, tím méně na poskytnutou půjčku. Jako by se s Cyrilem a s jeho ženou seznámil teprve ve Vídni a jako by též oni potkali v něm blahovolného cizince, tak se dovedl odpoutati ode všech společných vzpomínek na ony rušné prázdniny.

Vídeňský Silbermann lišil se vůbec ve všem od Silbermanna křížanského. Jeho elegance, zastíraná tam úmyslně způsoby poněkud

vesnickými a šaty velmi pohodlnými, ozřejmila se jim ve Vídni na podiv. Silbermannův vkus nebyl ani dost málo osobní, zato vždy podřízen vzorům nejlepšímu a poslední londýnská móda projevovala se nejen jeho kapesníky, ale do jakési míry i jeho slovníkem, který odměřenou přesností nepřipouštěl sice křížanskou hovornost, dovoloval však jemu hrdopych. Znal skutečně řadu vynikajících lidí z hudební i z literární Vídně a dovedl se včasně pochlubit svými známostmi, ale ne více než člověk vědomý své veliké ceny osobní dovede uctivým vyslovením slavného jména podtrhnouti své skryté přednosti. Mluvil o hudbě, mluvil zvláště rád o literatuře a jeho ibsenovská tvář neoduševnila se nikdy tak, jako když hovořil o knize, která ho právě poutala.

„Vnímám a soudím,“ rád říkal o sobě. „Vnímám oddán a soudím oddálen.“

Jeho vnímavost zůstávala však skryta, zato jeho soudy bývaly prškou duchaplností vlastních i cizích.

Měl asi zvláštního dodavatele aforismů, jako měl zvláštního dodavatele kravat.

Jevil pochopitelně také bdělý zájem o Cyrilovy skladby a měl dosti řečnické pružnosti velebiti i odsouditi je třeba v jediné větě. Bezpodmínečně uznával pouze první symfonii, které důsledně říkal „křížanská“ a ke které se od prvního provedení choval jako kmotr k milovanému křesťanci. S pozdějšími Cyrilovými věcmi souhlasil jen jaksi na výpověď, a třebaže nemohl ani dosti zdůraznit, jak moderně dovede cítit umění, budili v něm ptáci bouřliváci stejně mnoho uznání jako strachu. Jeho ústa přetékala chválou, ale v chytřích očích tkvěl při ní protest, ba odsudek. Ale protektorský tón usvědčoval i jeho protest i jeho vyslovené nadšení ze lži.

„Byl bych velmi rád, kdybych mohl Silbermannovi nadobro zakázati přístup k sobě,“ řekl po kterémsi jeho návštěvě Cyril. „Doufal jsem, že alespoň sem, za obvod velkovídeňský nikdy nepřijede, ale doufal jsem marně, není měsíce, aby se zde neobjevil a po každé s nějakým

návrhem. Dnes mi slíbil známost s geniálním prý libretistou, souvěrcem ovšem. Tři akty, děj někde na Slovensku v osmačtyřicátém roce. A když jsem zamítl německý text, nabídl mi své vlastní překladatelské služby. Nedal jsem se strhnout k nové debatě o národnosti, a tak se mi přece podařilo dostati ho za půl hodiny ze stavení.“

Zasmál se zastřeně za návštěvou sotva odcházející.

Do oken hledělo hedvábné nebe zářijového podvečera a Silbermannova postava se tratila na dlouhé zahradní pěšině, oblita fialově rudým jasem. Obrátila se ještě od vchodu a pozdravila do okna na rozloučenou. Ryšavé vousy i broušené brýle zablýskly se přitom zdvořilým přátelstvím.

„Tato poklona znamená však přece: na brzkou shledanou!“ usmála se Marie a jala se sklízeti čajové náčiní, jako by co nejrychleji chtěla odstraniti stopy po návštěvě. „Silbermann skutečně ví, jak každým krokem projevit, že jest naším důvěrným přítelem. Měl by na nádraží značně blíž, kdyby vyšel domovními dveřmi a šel pak městečkem, ale on raději udělá celou okliku za zahradou, aby ukázal ještě při odchodu, jak se v tomto domě vyzná a jak vše, co je v něm pěkného, dovede oceniti.“

„Zlobí mne opravdu mnohem více, než dovedu odůvodnit,“ řekl Cyril, když Silbermann nadobro zmizel v kaštanovém stínu. „Jeho návrhy bývají zpravidla velmi rozumné, nelze mu vlastně mít za zlé, že konečně touží po svých patnácti tisících. Mohl mi opravdu navrhnout i operetu, aniž se musel bát, že ho vyhodím, i když mi sem vpadne prostřed práce jako dnes.“

„Je mi s ním také trapno, tím trapněji, že si vyčítám nevděk,“ potvrdila Marie, „vždyť vlastně se k nám nikdo na světě nechoval vlídněji než on.“

„Ano, kdybych dnes zemřel, postaral by se mi nepochybně o nekrology v novinách stejně ochotně, jako se ti kdysi postaral o žáky, neboť on jest především všestranný,“ odpověděl Cyril, usedaje k ženě. „Nikdy nemyslím na svou smrt, jenom když si představím,

jak on poučuje několik šmoků vzhledem k mé ‚nevyjasněné‘ osobnosti. A jak má již dnes v mysli pečlivě stylizovaný odstavec o tom, čím mi byl on a jeho slovácké sídlo. A čím mi teprve mohli býti, kdybych byl přístupnější! Jenže on má ze všech smrtelníků největší zájem na tom, aby jeho křížanský host nezemřel předčasně, alespoň ne dříve, než zaplatí dluh i s úroky.“

Zasmál se jasněji, tentokrát jakési letmé vzpomínce. Marie ji uhodla a rozesmála se také. Jitřní chlad křížanských mezí zavál rázem do jejich spojených myšlenek a Jenovčin mimický talent kmitl se jimi.

„Jak ho dovedla napodobiti pouhým stáhnutím obočí, jak ho dobře měla prohlédnutého v celé meditativní složitosti!“ smála se Marie. „Jenovka viděla vůbec bystře a hluboko, Cyrile. Ona také první věděla o naší lásce.“

„Protože milovala Jana Vanského,“ chtěl říci, neřekl však.

Jitřní chlad vyprchal z jeho citlivých nervů.

Umlkli na vteřiny. Slunce zapadalo nad nízkým hřebenem za zahradou, staré stromy zrudly a jejich šumění znělo až k nim táhlou předpodzimní elegií.

Hovor, sotva začatý, ztěžkl v napjaté mlčení.

„Cyrile,“ promluvila Marie až po chvíli z myšlenek. „Proč nedovedeme dosud klidně mluvit o minulosti? Tenkrát, když jsi za mnou přijel k nám, vyvolávali jsme si všechny křížanské vzpomínky. Křížanské a také jiné. Mluvili jsme o všech lidech. Proč o nich již nikdy nemluvíme teď? Nepojmenuješ nikdy nikoho z nich. A já ovšem také ne, neboť já jsem ty. A přece by se mi chtělo vidět je tu někdy kolem nás oživené alespoň našimi slovy.“

Povstal dříve, než domluvila, a rozsvítil. Lampa zazářila všemi hořáky, veliký, světle zařízený rožní pokoj byl ve vteřině pln jasu a odlesku.

„Proč nemluvíš s tebou nikdy o minulosti?“ opáčil pak prudce její otázku. „Protože je mi každý vzešlý okamžik cennější všech

uplynulých let. Cítím tak mocně důležitost chvíle, tohoto prvního posla všech příštích možností, že se mi zdá doslova hříchem neuvítat ho duší, obrácenou jediné k němu. Ostatně, je-li ti teskno po vzpomínkách, vyvolej je třeba všechny a já půjdu s tebou po všech vzpomínkových krajinách, po kterých uznáš za dobré se projít. Ale nevolej tajuplně v zášeří a duchovitým hlasem, volej v dobrém slunci, a ne-li v slunci, tedy alespoň v záři našich žárovek.“

Zahleděla se do jeho očí, tak bezelstných i v náhlém zastření.

Černé vlasy na spáncích mu již šedivěly, na čele jako by tkvěl nesmazatelný sled boje a hoře, ale všechna ostatní tvář, plamen ve zrácích i úsměv na pevně vyvstalých rtech byl mladý a doufající.

Políbila tato jinošská ústa plaše a něžně jako po prvé.

„Po krajinách vzpomínkových,“ opakovala s lehkým steskem, „možno, myslím, choditi jenom v šeru. Ale ty rozsvítíš raději všechny hořáky, než abys mi popřál procházky ve dvou.“

Netrpělivým, nervózním pohybem setřásl její ruku z ramene a usedl k pracovnímu stolu.

„Tento kvartet je zasvěcen nejedné vzpomínce,“ řekl jako na omluvu. „A nejedné naději. Jsem zvědav, čím ti zazní zřetelněji.“ Sklonil hlavu oddaným pohybem vášnivých pracovníků a Marie poodešla od něho. Měkkým leskem dohasínal venku západ a pěšiny pod kašany modraly již večerními stíny.

Sešla do zahrady tak tiše, že ji ani neslyšel, mezi zlaté a rudé řeřichy, které i šerem svítily vášnivými plamínky, mezi jiřiny, které i v dřímotách pukaly nedočkavým květem. Milovala tyto chvíle, které ji zadýchaly polosnem usínající zahrady, zatím co z jejich otevřených oken proudilo umělé světlo až k ní a lehké úponky révoví vlály kolem milované hlavy, ponořené v tajemný a milovaný svět, do něhož neměla dosud přístupu, ale který ji záhy přijme a promluví k ní svou stříbrnou, slavnostní krásou. A zjeví jí zase něco z duše nejdražší.

„Bude kvartet opět tak silný a jasný, jako ten o poledním zrání?“ ptala se sama sebe a vzpomněla si na jeho skladbu, kterou milovala

nejvíce ze všech. Složil ji asi před třemi lety za nejtrudnějších starostí, o prázdninách, kdy stoupal sluneční žár ze zaprášené ulice až do podkroví, kdy byla Vídeň nejtruchlivější a nejvyprahlejší a jejich finanční tíseň opravdu šířavá.

Provedli jej v sezoně nato, díky Silbermannovi a úspěchu první symfonie, ale nelíbil se možná nikomu. Nikomu, jenom jí. Jí však za všechny a provždy. Vzpomněla si, jakým slastným vzrušením se chvěla, když slyšela po prvé jeho závěrečnou větu, která jí zněla jako jediné díkučinění osudu, pronášené v plném poledním slunci dvěma spojenými srdci, ve chvíli, kdy zlátly klasy v nehybném žáru, kdy mlčeli ptáci v hnízdech i vlny v ztichlé řece, kdy nebylo jiného zvuku na světě, jen tento hymnus milujících, vyjásaný k bezmračnému nebi, mimo lidi, mimo svět. Nebyla to již bouřlivá erotika, kvílící bolestně ze svárů a pochyb nočních svou dravou touhu, byla to jakási veleba překrásného, ale splněného snu. Usmála se blaženě. Vzpomínka na poslední větu provázela její tiché kroky. „Je v ní něco, co připomíná setkání Oldřichovo s Boženou,“ myslila si. „On tomu sice nevěří, a dokázal mi dokonce učeným rozbořem, že se mýlím, ale já zase nevěřím jeho učeným rozborům. Jako by se sláva lásky dokazovala! Kdyby nebyl kdys zajel do Pešti k starému mrzoutu, podívoval by se dnes celý svět jeho opeře a hloupý Silbermann by neříkal, že je můj kvartet v jeho tvorbě neorganický.“

Rozželela se dávným žalem nad osudem „Oldřicha a Boženy“, nad němou partiturou, odpočívající v psacím stole, nad neprobuzenou krásou, nad marně vyplýtvanou silou, ale blažený úsměv přesto nescházel jí z tváře.

„Čím by byl můj život bez lásky?“ myslila si. „Také čímsi tak smutným jako hudba, které nikdo nezaslechl, jako síla, která byla odsouzena dotlíti bez vzplanutí.“

Vztyčila temnou mladou hlavu, tak hrdou na to, že její krása rozkvetla pro jediného milovaného muže, a každým krokem po modrých pěšinách jasně se jí hudební zášeří v sebevědomější štěstí.

„On říká, že prochází každou vteřinou jako slavobránou k nejkrásnějšímu možností. Já to tak vznešeně neříkám, ale cítím to tak. Hle, zajdu do zahrady, protože světlicí proletěl stín a protože Cyril nebyl dosti nadšen, když jsem ho chtěla přinutit k rozmluvě. A chci se trochu zamyslet nad minulostí, ale místo toho rozehrájí se mi všechny myšlenky čímsi nepojmenovatelně lahodným, a kdybych se přece trochu neopanovala, klečela bych teď na zemi a líbala bych ji za to, že nese tyto řeřichy a jiriny a révoví a kaštiny a že na ní stojí náš milý domek!“

Opravdu, bylo jí třeba opanovati se, ne proto, aby neklekla a nepoděkovala dobrotivé zemi, ale aby se hlasitě nezasmála své radostné pošetlosti.

Když vešla po chvíli znova do vlídného, promilovaného pokoje, seděl Cyril dosud u psacího stolu, ale odvrácen od práce, zhroucen a bled.

Zdvihl hlavu, když uslyšel ženiny kroky. Potom mlčky ukázal na telegram, ležící na rukopise.

„Přišel před čtvrt hodinou. Matka mi umírá. Telegrafuje nějaká cizí ošetřovatelka, a mně přece jen nezbyvá než odjet ještě v noci.“

Mluvil tlumeně, trpce.

Zbledla více než on, nezděsila se ani tolik této náhlé zprávy jako jeho zachmuřené, nepřístupné tváře.

„Jsi velmi smuten?“ zeptala se až po chvíli.

„Velmi,“ odpověděl temně. „Potkalo mne, co nemá potkati člověka. Neviděl jsem léta své matky a netoužil jsem po ní. Vzpomněl-li jsem kdy na ni, vzpomínal jsem jenom na to, čím mi ublížila. Nyní umírá, patrně po dlouhé nemoci, o níž jsem ani nevěděl. A má první myšlenka po přečtení telegramu nepatřila umírající. Jsem velmi sklíčen, ano, ale jen vědomím, že musím odjet a vyrušit se z práce teď v plném rozpětí. Kdy se zase vnořím? Jsem velmi smuten, ano. Jenomže ne jako syn, který byl povolán k matčině smrti.“

Spatřila rázem na jeho čele celé melancholické chlapectví, všechen žal a odboj jeho jinošských let tak zřetelně, jako by z něho byla neznámá moc sňala navrstvená léta.

„Jak asi trpělo tvé vášnivé srdce chladem takové matky!“ zvolala, objímajíc ho. „Jak nesmyslný je život, který nás spoutá nejtěsnějším svazkem s lidmi, kteří nás umrazují. A kteří nás chladnou silou vženou, kam bychom jinak nikdy nevstoupili.“

Přisvědčil až horečně.

„Všechno mé mladé neštěstí zavinila ona! Tak jsem toužil po lásce a pochopení, že jsem pozbyl soudnosti, snad i vůle a oženil se s první komediantkou, která mi je zahrála. A když jsem k ní někdy přišel, nenalezl jsem slitování ani laskavosti, jenom posměch a žal. Nemysli však, že truchlila nad synem, neštěstí propadlým, ne, jenom nad sebou kvílela a nad vlastními rozbitými nadějemi. Ale i to bych jí byl snad odpustil, jen kdyby mne nebyla odmrštila ve chvíli, kdy jsem její pomoci potřeboval nejvíce. A na tu chvíli musím nyní myslit. Tenkrát, teprve tenkrát jsem ucítil v celé hrůze, jak nicotné mohou být svazky rodinné, a nejel jsem už nikdy k matce, neodpověděl jsem jí ani, když mi blahopřála k nějakému úspěchu. Silbermann mi byl více než ona! Nenávídím jeho ochotnůstek, ale úctuji-li s lidmi, i ten slizký krasořečník hlásí se ke mně něčím, co mi kdysi opravdu poskytl, vlastní matka ne!“

Hluboká strast nad nejdražším člověkem ji zchvátila. Mluvil tak opravdu její vroucí, něžný muž, vše chápající a často dětinsky veselý, vyražel on sevřenými rty obžaloby tak náruživé, že zněly jako nenávistné výčitky celému životu? Nemýlila se tedy, nesmířený žal hořel mu opravdu v srdci. Ne nadarmo toužila, aby zaslechla jeho smutek vlitý nejen do tónů, ale i do zřetelných slov, na něž by mohla odpovědět a sníti tak z něho kletbu mlčení? Milovala jeho hudbu, zdálo se jí často, že ji chápe hlouběji než všichni kritikové a obdivovatelé, ale rozuměla jí opravdu? Vycítila, kolik smutku a sváru bylo zakleto v jeho skladbách, kolik bolesti, pro niž nalézal jen výraz hudební, zatím kdy v hovorech s ní plynula jeho řeč tak svěže, jako by ani netryskala z nepromlčeného žalu? Nebyl schopen přetvářky, nepronesl nikdy slova nepravdivého, ani úsměvu nedovedl vyhlati, nevypučel-li mu na rtech přímo z radostné chvíle, a přece –

„Bohudíky, že tolik trpěl jenom kvůli matce!“ pomyslila si nyní bleskným soudem milující ženy a vášnivá radost jí prošla srdcem zároveň s lehkým studem za tuto myšlenku.

„Pojedu s tebou a vyprosím si přece její požehnání!“ zvolala prudce. „Pojedu, abych jí poděkovala alespoň na smrtelné posteli. Budu jí děkovat, i kdyby mi nechtěla požehnati. Vždyť je tvou matkou, i když ti ublížila. Nebylo by tebe bez ní, a jak bych byla já bez tebe?! Co je všechno ostatní proti tomu!“

Horečný, suchý lesk Cyrilových očí pohasl.

„Ty nedovedeš nenávidět ani na dálku, ani odleskem,“ řekl s natrženým úsměvem. „Viděl jsem, jak mé záští sahá i na tebe, ale hned vytryskla tvá láska a odplavila zlo, které k tobě ani nepřistoupilo. Dala jsi mi v této chvíli mnoho, Marie, odjedu klidnější, než jsem myslel. Nevezmu tě však s sebou.“

Prosila dlouho a naléhavě, jako by tato smuteční cesta měla být cestou k radosti, kterou jí zlý osud odpírá, ale Cyril nepovolil.

„Odjíždím na několik dní a ty pláčeš, jako bych nastupoval křížáckou výpravu,“ řekl nakonec. „Věř, že mám mnoho důvodů, proč nechci, abys jela též.“

„Máš pouze jeden,“ odpověděla prudce, „a já jej znám! Víím, proč se bráníš vzít mne k své tvrdé matce. Kdyby byla již mrtva, neodporoval bys. Ale mně je do nevnímavosti lhostejné, co by řekla o našem manželství. Nezáleží mi na tom pranic! Za celá léta nezáleželo mi na tom, uznává-li mne kdo v této zemi za tvou zákonnou ženu nebo ne, proč by mělo nyní!? Jenom vy, muži, jste přecitlivělí k takovým malichernostem!“

Vyplytval mnoho slov, aby ji upokojil, ale neutišil jejích nářků.

„Vždyť je to naše první loučení od chvíle, kdy jsme spolu vešli do tohoto města,“ zahořkovala, když se již chystal k odchodu, aniž povolil jejím prosbám. „Tenkrát se můj život vlil do tvého a splynul s ním jako potok, který vstoupí do řeky a nemá již vlastních vod a nemá již ani jména a nemá již ničeho, kromě vědomí, že byl pojat.“

Jak je možno oddělit se třeba jen na chvíli? A proč? Pro předsudek umírající stařeny, pro předsudek tvůj!“

Vyprostil se téměř násilně z jejího objetí.

„Jednám podle nejlepšího vědomí pro dobro naší lásky a našeho klidu. Chráním-li tebe od možných urážek, chráním zároveň náš radostný dobrý život.“

„Ale povíš mi všechno, co tě potká,“ prosila o nic klidněji. „Budu na tebe vzpomínat v každé vteřině, dovedu se s tebou spojit, ať žiješ cokoliv. A budu se tě vyptávat nejnediskrétnějšími otázkami, jakmile se vrátíš. Nesmí býti již tajemství mezi námi, Cyrile!“

„A jest, proboha, nějaké?!“ zeptal se udiven.

Odnesla si na melancholickou útěchu jeho poctivě žasnoucí pohled do smutného domu.

Stýskalo se jí vskutku sirobně za jeho první nepřítomnosti. Promilovaný byt, stará zahrada, šumění kaštanových korun, ba i obloha, klenoucí se nad nimi, jako by všechno své nastřádané teplo změnily v nepřátelství k ní. Milované větve dělaly jí písni o opuštěných vdovách, a zešeřelé pokoje jí zvaly jen k zadumání o krutosti každého loučení. Protesknula první dni jako v mátohách, nechtělo se jí spánku, nechtělo se jí jídla, nechtělo se jí ani myšlení. Byla by si musila doznati, že její žal je dětinský a umíněný, ale jí se nechtělo ani prohlédnutí, jí se chtělo zátopy bolesti a stesku.

Čtvrtého dne po mužově odjezdu dostala jeho krátký dopis zároveň s úmrtním oznámením. Bílý, tuhý list s černým okrajem jí věstil, že matka žila sotva čtyřiaadvacet hodin po příchodu synově. A muž psal stručně, že přijel už jen k agonii, která byla bezbolestná po dlouhém utrpení, a pohřeb že bude tichý a neokázalý, jako byl celý matčin život. A slíbil nakonec, že se vrátí co nejrychleji domů. Potěšila se do jásání čtením těchto zběžných řádků, psaných ve chvatu, snad vedle mrtvolky dosud nepohřbené. Ještě ráno při probuzení znamenalo jí „několik dní“ nedozírnou Saharu, kterou musela za litého žáru proputovati její touha, sotva však přečtla mužova slova, poušť zapadla, úpalná cesta vymizela z představ a „několik dní“ nabylo zase pravého vlídného zvuku. A znamenalo teď již jen několik šerých hodin před východem slunce.

„Proč jsem se tak nesmyslně trdila, bláhovec bláhová?!“ říkala si do taktu při práci, do které se náhle vrhla po všech produmaných a prozahálených dnech, a jala se upravovati byt jako k návštěvě nejvyššího pána. Je radostno zdobiti pokoje pro vítaného hosta, je slastno chystati je pro milovaného, jemuž budou zase drahým domovem! Panina píle uchvátila i posluhovačku, smetáky, klepačky, kartáče,

utěrky proměnily se v slavnostní nástroje a Marie si opět jednou uvědomila, jak velice miluje všechnu domácí práci, jak má ráda nábytek, obrazy, ba i holé stěny a starousedlá kachlová kamna, která se nedala odšoupnout a musila býti umývána jako nehybná modla.

Otevřenými okny proudilo k ní podzimní světlo stříbrnými řekami a révoví, pnoucí se kolem nich, vbíhalo až do světnice.

„Jako zvědavé zlaté rybky,“ pomyslila si vesele.

Veliký rožní pokoj, který byl pracovnou i salonem, zářil božím hodovým třpytem, když k večeru zašla do zahrady natrhati krásného listí vinného, posledních řeřich a prvních zlatých aster v slavnostní podzimní kytici.

„Kdo ví, co znamená Cyrilovo ‚co nejdříve‘!“ myslila si opojena ještě rychlým pohybem a v celém těle cítila uspokojení, které dává silným bytostem tělesná práce. A rázem uvěřila, že muž může přijeti ještě večer, a slyšela již tichý, hluboký smích, s jakým přijme její zprávy o vdovím stesku.

Měla tohoto milovaného předzvuku již plný sluch, když vstupovala znova do síně s náručí zlatých kyték.

Z pootevřených dveří bytových zazněl jí vstříc podivný hlas.

Srdce se jí zastavilo na celý tep, tuhá těžká hmota, tak se bránilo poznati jej.

„Je úplně lhostejno, kdy se pán vrátí! A po tom, co mu chci, vám teprve nic není!“ zaslechla ze síně.

Nesložila květinový náklad, vypadl jí z náručí, z poklesajících loktů.

Hlas měl svou dávnou úsečnost a bodal utajeným vztekem, ale nebyl již břitký, zněl dutě, nepochopitelně huhňavě.

A služebná, ustrašená čímsi větším než překvapením z neznámé návštěvy, odpovídala mu jen mdlým odporem.

„Otec smí snad vejíti kdykoli do bytu své dcery!“ křičel teď poznáný, ale nepochopený hlas. „Odejel-li váš famózní pán do Ameriky anebo do Austrálie, nezajímá mne ani trochu, já chci za dcerou! Z cesty! Vari! Konečně!“

Strážkyně byla patrně prudce šoupnuta přes práh, který chtěla ochránit, a dveře dopadly těžce za ní.

Když o minutu později vešla do pokoje Marie, stál Vladimír Baryl u prostředního stolu, opíraje se o něj dlaněmi obrácenými nazad. Bílé vousy narostly mu až po pás, ba nejtenčí pramínky vybíhaly až ke kolům, knír, kdysi pečlivě hlazený nad pánovitými, posměšnými ústy vykroužil se v štětinatý, převislý cár, stínící vpadlé rty, velitelské oči, úzící se tak často jízlivostí, vystupovaly zarudlým vypoulením z důlků, ale čelo, prodloužené bezkrevně mdlou lysinou, zdálo se vztyčeno hrozivěji než kdy jindy. Oděn byl starým havelokem, který vyrudl u všech švů, vlál nedopjat ze suchých ramenou a na prsou odhaloval zmačkanou košili.

„Tatínku!“ vykřikla zděšeně. Nesmírná, nikdy nepocítěná lítost ji uchvátila. Vrhla se na trosku svého otce vášnivým zalkáním, objala jeho šíji, zabořila tvář do bílých vousů a plakala, plakala.

Nehnul se, snesl mlčky tíhu jejích paží a slz.

„Jak jsi dobrý, že jsi přišel ke mně, jak jsi laskavý a velkodušný!“ volala mezi štkáním.

„Nechci, aby tě zahubily výčitky svědomí,“ promluvil konečně svým novým hulákovým hlasem. „Jsi nešťastna, nebe pomstilo mé šediny, dosti tedy odloučení. Přijel jsem tě vysvoboditi z hrozného postavení, z potupného neštěstí, z bídy a ponížení. Přijel jsem pro tebe, ztroskotanec pro trosečníci. Jenom že mé neštěstí zavinila podlost jiných a tvé je nevyhnutelným následkem hříchu. Poznal jsem však, kam mne volá povinnost. Nejsem takovým padouchem jako Cyril Trojuš, abych opustil své dítě.“

Odsunul ji konečně od sebe rukou, která se chvěla, jako by jí procházel silný elektrický proud.

„Věděl jsem dávno, že jsi padla do rukou zhýralci, ale že jest tento zhýralec i surovcem, zvěděl jsem teprve nedávno,“ skončil skuhravě a ruka mu poklesla.

Mariino zděšení vzrostlo údivem. Než začal mluvit, něha dětských let, radost z neočekávaného setkání, soucit s tatínkem zřejmě

nemocným, vědomí, že pro něho nebylo nikdy ani myšlenky v jejím milostném štěstí, obestřelo ji do nevnímání slov.

Zburcovala se až nyní.

„O kom mluvíš?! Kdo ti řekl, že je Cyril špatným člověkem?! Jak nesmyslné je všechno, co povídáš, tatínku!“

Vzpružil se na vteřinu k dávnému pánovitému postoji. Nebylo však již tuhosti v jeho svalech, musel se znovu opřít oběma rukama o stůl, ale neodvrátil od dcery vypoulených, hrozivých očí.

„Mlč!“ křičel hněvivě. „Nepřijel jsem do tohoto nenáviděného města, abych sladkými slovy balamutil sebe i tebe. Zhřešila jsi hříchem, jemuž není odpuštění, ale snad jsi jej již odpykala alespoň pro tento život. Chci tedy napravit, co napravit vůbec ještě možno, a rozkazuji ti: seber se a odjed' se mnou dříve, než přijede tvůj svůdce a zhoubce. Nadejde hodina soudu i jemu. A brzy!“

Zamával rukou, jako by oznámenou hodinu přivolával.

Z přítmí v pozadí světnice vystoupila ihned vysoká černovlasá žena. černý hedvábný plášť splýval jí až k zemi, smuteční závoj tekł černým proudem po něm a zpod vyzývavě širokého klobouku upřely se na Marii černé bezlesklé oči.

„Jeho pravá žena s ním již doučtuje ve jménu božím i ve jménu dítěte!“ dokončil Baryl své hrozby a zavrával.

Veliké sametové oči pod černým kloboukem zabodly se do Mariiných zornic jako oči magnetizérovy, snažily se nepropustiti jich ze své moci, nabývaly hroživé i zaklínací intenzity.

A vedle této ženy stál stařec stejně vznícený a stejně výhružný a stejně ubohý.

Stříbrné zářijové světlo zářilo okny vlídně jako před hodinou a vítr stejně idylický pohazoval úponky révové.

Minuty ležela tíha cizích očí na Marii.

„Co tady chce paní Kürthyová?“ zeptala se konečně a vlastní hlas sňal z ní okamžitě temné mámení. Byla sotva o poznání bledší, než

když před chvílí nesla ze zahrady slavnostní kytice, a Hana Kürthyová pochopila, že její němé zaklínání selhalo.

„Nemám přece co vyjednávat s vámi,“ promluvila tedy hlasitě, „a váš milenec není doma, jak jsme právě slyšeli. Po vás nechci nic, jen úctu, na kterou mám všechno právo v domě Cyrila Trojuše. Jsou svazky, které nemohou býti ani zrušeny, ani promlčeny. Všichni lidé, kteří nepozbyli smyslu pro velikost, cítí takto. Můj bratr i tento cti-hodný stařec, oba pravili: svatá je tvá přel! Zůstanu zde, dokud se nevrátí můj muž, a promluvíím jedině s ním.“

Dlouhý a těžký smuteční závoj přehodila znova přes tvář a zcela teď podobná černé soše, stála strnule před Marií.

„Vysvobodit, přišel jsem tě vysvobodit!“ zabřebentil nyní Vladimír Baryl tupě a žalně. „Řekli mi, že tě trýzní a bije, já jsem tě nikdy neudeřil. Ani nyní tě nebudu bít. Řekli mi, že hyneš hladem, já tě nasytím... Neboj se... Pojď přece se mnou.“

Marie se vzpamatovala k úplné jistotě. Odvrátila se od Hany a viděla už jen otce.

„Jsi špatně zpraven, tatínku, a tato paní lže, jako lhala po celý život. Znáím ji dobře, léta ji znám, Cyril mluví vždycky pravdu, on ví, jaká je, a řekl mi to. A kdyby ani nebyl řekl, věděla bych to přece, neboť jsem se s ním seznámila v době, kdy její kletba ještě ležela na něm. Jsem nyní už zcela klidná, tatínku, klidnější než při našem rozchodu, když jsi svolával všechno neštěstí na mne. Věděla jsem tenkrát, že je voláš marně, dokud Cyril stojí vedle mne, dnes vím, že vedle mne stojí i nepřítomen. Spikli jste se proti nám, ale já vám oběma pravím, že marně. Nemohu jít s tebou, protože nikdy nebylo šťastnější ženy, než jsem já.“

„Lež a rouhání!“ zastenal Baryl a pateticky si zastřel tvář oběma dlaněmi.

„A radostněji žádna nežila než já. Kdyby dosud staří bohové vládli světem, záviděli by mi. Jsem ozbrojena proti všemu, čemu svět říká neštěstí, tatínku. Měli jsme kdysi nouzi, pravda, ale můj smích ji zkro-

til a mé síle bylo radostno měřiti se s ní. Odžertovala jsem si starosti jako zlomyslné skřítky. Ani tak zvaných výčitek svědomí jsem nikdy nepocítila, tatínku. Ale nač vůbec mluvit o takových nicotných věcech? I důležitější převýšila moje láska. Nevěděla jsem, jaká je ani tenkrát, když jsem po prvé ucítila, jak boří mé dlouholeté přátelství s Janem, ba ani tenkrát ne, když podvrátila mou lásku k tobě. Tenkrát byla jen mocí, proti které nebylo odporu, i kdyby byla opravdu vedla k životu psaneckému zde a k věčnému ztracení po smrti. Ale ona vedla jen ke štěstí. Ani pověsti nevědí o takovém, ani v písních se o něm nezpívá. Ty znají jen milence, jdoucí ke krásné smrti, ale naše štěstí je z těch, které znamenají splynutí v lásce manželské. I kdyby zloba, hanba a všechna temnota stály proti ní spolčeny s veškerou světskou mocí, mohly by ji zničit jen s mým životem současně. A k tobě přijde neznámá žena a namluví ti, že mne Cyril týrá a já že ve dne v noci pláči a čekám na chvíli, která mne od něho osvobodí – a ty, který mne znáš od dětství, ty, který jsi mi vštípil víru ve štěstí i vůli k němu, ty jí uvěříš!“

Usmála se jásavým, nezadržitelným úsměvem, ač napětí a bojovnost jí ještě zářily v očích zlatým plamenem. Všechna její hrdá zralá krása svítila rázem vítězným štěstím a Vladimír Baryl ucítil ji v této chvíli ještě mocněji než v letech dávno minulých, kdy tak často pohlížel na svou rozkvétající dceru a snil v zlatých mlhách o budoucnosti.

Cárovitý knír se mu roztrásl nad vpadlými ústy.

„Prokletá lhářko! Cos mi namluvila?!“ vykřikl opět, ale pěst zdvihl proti černé soše.

Paní v hedvábném plášti pozvedla ostrým škubnutím obě ruce nad veliký klobouk, sepjala je nad hlavou jako k vášnivě modlitbě, postála v této póze vteřinu a jako neživá věc sklouzla pak zvolna k Barylovým nohám.

„Jsem zlomena, ctihodný starče!“ zakvílela klečíc.

„Lhářko! Podvodnice!“ opakoval stále a jeho šermující pěst se okamžik vznášela nad jejím černým kloboukem.

Hana Kürthyová povstala právě tak rychle, jako pomalu spadla. „Ochraňte mne! Ochraňte mne od toho surovce!“ vykřikla na Marii. „Nevidíte opravdu, že je bez smyslů?! Ó strašní jsou muži, když je přepadne zášť k nám, bezbranným ženám! Cyril, Koloman, tento opilec, mladý jako starý, jen bít a bít, když je posedne zuřivost!“

„Ty podvodnice! Ty zmije! Ty Sabino!“ zařval Vladimír Baryl naposledy a zhroutil se jako v polomdlobě do Mariina náručí.

Neohlédla se již po černé ženě, odvedla otce do ložnice, uložila jeho slabost, hlídala jeho trhanou, ostrými výkřiky přerývanou mráкотu.

Ležel zdánlivě tiše, ale každou chvíli projelo mu šubnutí suchými svaly i vpadlými rty, nedovřená víčka se zdvihla a oči, zoufale lačné spánku, upřely se na dceru nepřítelně jako oči šilencovy.

K půlnoci se trochu probral, usedl na lůžku a jal se mluvit. Marně ho prosila, aby mlčel, aby si odpočinul alespoň do rána.

„Nespál jsem pořádně sedm roků, posledních sedm dní jsem nezavřel ani oka, proč bych je zavíral nyní? Bylo by to beztoho marné a kdo ví, kdy zase budu moci mluvit.“

Opřela ho všemi poduškami, hladila mu ubohé vyschlé ruce, prosila ho znova a znova o klid.

Prosila marně.

„Ty se na nic neptáš, z toho vidím, že jsi mluvila pravdu. Jsi šťastná, žádný druhý člověk tě nezajímá, ale já ti o něm budu vykládat právě proto. Mlč a poslouchej! Vždyť ty, myslím, ani nevíš, že mne Drozdík dávno vyhnal z továrny?“

Nemohla již odporovat a on se rozmluvil skuhravým, nezadržitelným spádem.

„Vyhnal. Řekl ovšem, že mu při tom krvácí srdce, ale od té doby, co mu srdce krvácí, tloustne mu břicho ještě víc. A vyhnal mne proto, že jsem se šel krátce předtím podívat, jak starému Vanskému sluší nový titul. Vymyslí si pravý soud boží, na pohřbu bylo

víc lidí než na největším táboře a má řeč by byla pronikla do tolika vrstev jako žádná jiná... ale na křesťanském hřbitově se objevil Žid a zkazil mou krásnou myšlenku. Není jediná, kterou zkazil, ale to sem zatím nepatří. Až na takové parazitství na mých myšlenkách je Silbermann vlastně hodný, třeba podotknouti. Krytý vozík tenkrát najal a na něho věru nepadá vina, že Drozdíkovi krvácelo srdce. Vyšší moc mu zasadila tuto ránu: měl jsem čest, že na mne žaloval ne hloupý Žid, ale sám pan ministr vlastnoručním dopisem, dokumentem tím vzácnějším, že byl asi jediným, který vyrobil za svého úřadování.“

„Nerozčiluj se, tatínku,“ ulekla se znovu.

Zasmál se s drásající veselostí.

„Nerozčilil jsem se ani tenkrát, má soucitná dcero, proč bych se rozčiloval nyní?! Čeho jsem byl v tomto oboru schopen, zůstalo pod jistou lípou. Od té doby jsem se jen smál. A hněv ve smíchu, ten jest vskutku pravým hněvem. Myslil jsem ovšem, že jej znám dávno, ale mýlil jsem se. Až pod lípou jsem jej poznal a v něm pravé dobrodiní, které oklamaným srdcím přináší víno. A není-li peněz na víno, i jiného cos přinese dobrodiní. Čím mi byla Zelnička i s „Hvězdou východní“? Čím Sabina? Pod lípou jsem teprve poznal, co bolí i co léčí. Jak bych si něco dělal z Drozdíka a z Vanského?!“

Mariina slza spadla mu na ruku.

Ruka sebou škubla jako poraněna.

„Proč pláčeš, hloupá?! Šťastní lidé nepláčí, já jsem také neplakal. Ostatně já mluvím, a ty naslouchvej, jsi mi to jaksi dlužna! Tedy, ač byl pan ministr zaujat sterými myšlenkami na blaho říše a na prospěch národa a vedle toho ještě jednou nad vše to důležitou starostí, našel přece hned po pohřbu své ženy chvíli k dopisu zcela soukromému o dávném kamarádu. Neplač, povídám, byl jsem rád, když jsem mohl opustiti prokletou klec. Sabina nepochopila této radosti, ale kdy pochopila Sabina něco nadprůměrného? Nechtěla ani připustit, abych panu ministrovi zbásnil poděkování, musel jsem je napsat tajně, jako

jsi ty kdysi psávala své milostné listy. V onom důmyslném dopise jsem Hugonovi udělil nejen díkuvzdání, ale i dobrou radu. Měl jsem od mládí štěstí, že jsem uhádal jeho myšlenky, také tentokráte se mi to podařilo. Věděl jsem, o čem dumá nejvíce, a navrhl jsem mu velkolepý predikát pro chvíli, kdy jej bude třeba. Musíš přece vědět, že volba predikátu je nyní Hugonům Vanským velmi nesnadná. Teď již nestačí překřtíti se na nějakého Böhmenghüha nebo Hanafreunda, aby šplhounek zapálil jednu svíčku dvěma svatým, teď třeba trochu víc filipa k tomu! Francouzské názvuky jsou velmi oblíbeny, pomýšlel jsem původně na Patte aux Lys, ale nakonec jsem se rozhodl pro přídomek, který zní anglicky. Nejhledanější artikl je to teď ve Vídni, Marie. Na papíře vyhlíží můj vynález neobyčejně důstojně, ale žel, jeho zvuk není pro dámské uši a já se ti jím nemohu pochválit.“

Pokusil se o bývalý drsný hrdliččí smích, ale vynutil ze své vyprahlosti jen skřípot.

„Ostatně rada byla zbytečná, jak přece snad víš. Nikdy nebylo tolik svornosti v národech drahé monarchie, jako když letěl Staudingův kabinet dřív, než pořádně dosedl. Ani žádné milostivé vlastnoruční listy neletěly za nádeníky, kteří se v něm sešli, tím méně tituly a nobilizace. Jenom ministerské penze berou darebáci a budou je bráti patrně ještě třicet roků! Ale Hugo je přece jen přebلبě melancholický. On ovšem říká, že je tak melancholický od smrti své předobré ženy, ale pouze Karel Vlach, sentimentální výr, tomu věří. Mají se teď, myslím, velmi rádi a fňukají spolu duetto o paní Adélu, poslední dva mladí bojovníci na posledních panychidách bez vína. Více není o nich co říci již – a o Silbermannovi dosud ne...“

A Baryl se teď dusil skřípotem, který mu nahrazoval smích. Vychrtlá ramena se mu zimničně roztřásla, ale slabostí nemohl se již udržeti, ruce mu sjely z pelestí, musel ulehnutí a smáti se leže.

„Nemluv, tatínku, a dovol, abych poslala pro lékaře,“ zaúpěla Marie.

Věděla již, že sedí vedle smrtelně nemocného.

„Opovaž se! Musel bych okamžitě odejít, a já nechci, dokud nebudu hotov s výkladem. Myslím, že si máme co povídat, Marie! Mnoho věcí se sběhlo od našeho něžného loučení. Ostatně, lékař! Sabina si také kdysi vzpomněla: lékař! Lékaře znám jen dvojí: šarlatány se špatnými recepty a šarlatány s dobrými radami. Ten, kterého mi napřed poštvala na krk, byl pro lektvary. Každý den dvakrát mohl jsem Sabině nějakou lahvičku hodit na hlavu. Předpisovali mi tedy potom už jen prášky, ale Sabina křičela, i když jsem po ní hodil krabičkou. Bože, jak stupňovaně křičela! Ale nic jí to nepomohlo, Marie, doktor se do ní nezamíloval, ač mne tenkrát hanebně okradla a koupila si fiší s růžovými sponkami. Potom zavolala jiného pána. Ten nepředpisoval, jen radil. Celou temperenclářskou literaturu nosil v kapsách a léčil sentencemi. Bylo to neskonale směšné. On byl totiž tak dlouho mravný, než ocenil růžové fiší. Potom mi on i Sabina dali pokoj a já jsem se mohl smát a pít podle chuti.“

Umlkl, přivřel oči, Marie doufala, že přece snad prospí zbytek noci. Sotva se však nezvučně sklonila k jeho neslyšnému dechu, vypouklil oči znova. Jejich ztrhaná červeň až vykřikla.

„Nejen ty, též já jsem byl šťasten, milá dcero! Měl jsem několik dobrých let. Zapomněl jsem na bídnou českou politiku, na Hvězdu východní, na dva Vanské, na Drozdíka, na mravného doktora, na všecko jsem čistotně zapomněl, jako bych si hlavu pevnými obručkami obil. Někdy, pravda, bývalo mi nepříjemně. Záchvaty jsou přec jen ohavné. Slaboši při nich řvou, ale já nejsem slabochem a nebojím se pitvor. Otužil jsem se v životě proti pitvornostem. Říkají: myši a potkani a mravenci, ale to není pravda. To jsou blbosti z vodičkové literatury. Jakživ jsem neviděl myši ani potkanů, jenom listí někdy na mne padalo, nic víc. Snad bylo lipové... A šku-bej rukama, jak šku-bej, setřásti je nemůžeš, proklaté! Ale to jsem ti vlastně neměl říkat, vid'? Ani už neřeknu, ne. Jistě tě budou skutečné události zajímati víc než lipové listí, kterého snad ani nebylo. Tedy kteréhosi krásného dne, snad jitra, asi před týdnem, přijdu domů a má roztomilá

choť mne nevítá křikem, ale vizitkou. A sladkosti jí tekou z úst jako v líbáncích. Dozvěděl jsem se, že mne jistý, velmi elegantní pán hledal u Sabiny už třikrát. Třikrát, považ, mne, kterého už nikdo nikdy nehledá! A onen pán přišel opravdu zase a byl ke mně velice uctivý. A nic nechtěl, pouze touha seznámiti se se mnou přivedla ho z takové dálky, až z Pešti. Nebránil jsem mu v tom potěšení. Měli jsme dlouhou rozmluvu, shodli jsme se ve všech důležitých bodech, v mravních otázkách jsme se našli úplně. Otec je za všech okolností povinen starati se o své dítě, řekli jsme si.“

„Viktor Jarnovský byl u tebe?“ uhodla Marie a otrásla se.

„Jak jsi bystrá!“ ušklíbl se. „Zajímavý člověk bez předsudků, ale ne bez citu pro spravedlnost je onen Viktor. Slouží lidstvu, slouží ubohým věřitelům. Polekal jsem se ošklivě, když o tom začal vykládat, jakási obručka mi praskla na mozku, neboť on opravdu věděl cosi také o Janovi.“

„A dál?“ vydechla Marie do sípavého smíchu.

„Co věděl, týkalo se na štěstí jen tvého galána, ne mne. A věděl opravdu mnoho o jeho financích, zajímaly ho neobyčejně. Ptal se mne dokonce, byl-li by Jan Vanský ochoten svěřiti svou pohledávku za Cyrilem Trojušem jeho kanceláři. Jinak prý je docela beznadějná.“

„Cyril přece dávno zaplatil Janovi vše, co mu byl kdysi dlužen. Je to trapná, ale bezvýznamná epizoda, nemluvme o ní, tatínku,“ přerušila ho kvapně.

Ušklíbl se ještě smutněji.

„Trapná epizoda? Myslíš snad dosud, že se život skládá z příjemných důležitostí? Ale zaplatil-li Janovi dluh, je ovšem pochopitelné, že nechal hladovět tebe. Viktor Jarnovský věděl o vaší bídě mnoho. A mnoho mi o ní pověděl, dřív než zmizel. A ještě více věděla černá vdova. Ta ke mně přijela včera. Celý večer se mnou mluvila a ještě vzletněji než ty dnes na uvítanou. Ó, já jsem měl včera radostný večer při všech jejích zprávách.“

„Tatínku!“ vzlykla.

Baryl zaskřípal pahýly zubů.

„Vyložila mi všechna muka a omyly svého života. Rozuměl jsem jí, ovšem: velké srdce, velké napětí – bouře. Cyril Trojuš je nesvědomitý darebák, já vím. A ona dobře věděla, že já vím, a to nám velice usnadnilo dorozumění.“

„A ty jsi udělal, čeho se ani Viktor Jarnovský neodvážil, a přivedl jsi jí k Cyrilovi! Bála se přece jen jeti sama a ty jsi se jí propůjčil, tatínku!“

Mariin tichý vzlyk zhořkl výčitkou a smutkem. Po otcově tváři tekla veliká slza z vypouleného oka.

„Chtěla napravit hřích a vinu, rozuměl jsem vždycky posvátnosti rodiny, Marie. Nepropůjčil jsem se jí, vyšší spravedlnost jsem šel vykonat. Ona věděla o vás všechno. Věděla, že tvůj galán vězí až po krk v dluzích, věděla, že se mu muzikanství nedaří, že je rozumným lidem na posměch, že byl vždycky zlý a násilný, a ve špatných poměrech že zdivočel úplně. Ale její svědomí velelo obětovati se dítěti a jeti k němu přece. Nebyl bych to já, Marie, kdybych jí byl odepřel pomoc.“

Pohlédli si do očí. Osamělá slza dávno zapadla do bílých vousů Barylových, ale jeho ubohé oči nevzmohly se již na hrdý pohled.

Marie potlačila všechny výčitky.

„A dál?“ zeptala se ještě tišeji než před chvílí.

„Snad bych s ní ani nebyl jel, Marie, ač vím, že je v právu ona, ne ty. Ale jednalo se přece o tvou záchranu. Byl jsem tak šťasten, když jsem slyšel, jak jsi bídná.“

Poklekla u lůžka, aby jí neviděl do tváře. Bylo přece jen nesnesitelně bolestné, že se přišel podívat na její neštěstí, na její pokoření.

„Velice šťasten jsem byl! Nevěděl jsem po všechna léta, zda se nebe slitovalo a ztrestalo tvůj ohavný hřích. Když jsem slyšel, že hyneš hladem a mužovými ranami, padl jsem na kolena a děkoval jsem Bohu za jeho spravedlnost...“

Umlkl na vteřinu.

„Ale Bůh není spravedliv a vdova podle lhala!“ vykřikl pojednou, a jako by tímto výkřikem vyzněla jeho poslední síla, zhroutilo se ještě i jeho ležící tělo, proměnilo se v cár ubohého masa a ve svažek suchých kostí. Jenom do bílých vousů tekly teď němé slzy dvěma nevysýchajícími potůčky.

První studený přísvit vedral se do světnice.

„Utišil se konečně, díky bohu!“ myslila si Marie.

Ale sotva se šero zastříbřilo na bílých poduškách, otevřel Vladimír Baryl oči znova.

„Ano, nebe není spravedlivé a paní Kürthyová lhala,“ opakoval teď blábolivě pomalu, jako by ani v pláči a ztišení nebyl myslil na nic jiného. „Ale já jsem tomu rád. Rád, slyšíš? Takovým slabochem jsem se stal, když jsem tě zase uviděl, dceruško má. A že jsem slabochem, musím zhynouti. Jenže na tom pranic nezáleží, když ty jsi šťastná. Nemusíš se vrátit se mnou... Nemusíš, nemusíš...“

A suchou, roztřesenou dlaň položil na dceřinu hlavu.

Cítila, že je dlaní žehnající.

Když se Cyril časně ráno vrátil, spatřil Marii v předsíni, jak vyprovází místního lékaře. Byla bledá po noci úplně probdělé, ale v jejích očích ležel svit tak měkký a hvězdný, jakého v nich nikdy neviděl.

„Tatínek měl ráno zase záchvat, musela jsem poslati pro pana doktora, ač o tom nechtěl ani slyšet,“ oznámila muži mezi dvěma větami tak prostě, jako by byl o Barylově nemoci zpraven co nejpodrobněji, obrátila se hned zase k lékaři a vyžádala si jeho nové návštěvy co nejdříve.

„Tvůj otec je zde?!“ zděsil se Cyril, sotvaže se za doktorem zavřely dveře.

Položila prst na ústa, uvedla muže do zadního kabinetu a zavřela pečlivě.

„Důležité je, abychom nevzbudili žádného spáče,“ zašeptala nepochopitelně rozechvěle. „Všechno ti vyložím, ale prosím tě proboha, nevykřikni, ať uslyšíš cokoliv.“

Pokynul udiven a rozrušen.

„Snažil jsem se po celou cestu o klid, ač jsem měl srdce nabitě dojmy,“ šeptal opravdu. „Těšil jsem se jako dítě na tebe i na práci. Cesta byla plna hlubokých chvil. Ach, kdybych ti mohl říci, co jsem prožil, projížděje krajem svého dětství! Jak všechno bolelo v láských pasekách a v slezských horách! A při tom jsem myslel na zdejší ohavnosti tak, jak jsem na ně dosud nemyslel. V bouřlivé dva kontrasty se mi vyhranilo, co jsem žil za poslední léta. A tuším již dnes, jaké bude mé příští velké dílo. Jsou chvíle, v nichž krystalizuje deset roků života a poznání.“

Přitiskla se k němu teplým objetím.

„Nemluv teď o tom!“ zašeptala.

Nezdál se ji vůbec slyšeti.

„Kvartet může počkat, pranic mi na něm nezáleží,“ pokračoval rozechvěněji a rozechvěněji. „Potkala mne veliká inspirace, jaká přichází jen v hodinách nejposvěcenějších. A doma mne čeká taková zvěst! Co chce u nás tvůj otec? Jak to, že se vůbec odvažuje přijeti k nám?! Když jsem stál u matčina hrobu, nezatruchlil jsem, Marie. Nestala se mi mrtvá bližší, než byla živá, nejsem plačtivý a neodpouštím nikomu hříchy proti svému duchu. Nikdy jich nesmí odpustit ani jedinec, ani národ. To jsem si procítil až k velikosti. Chápeš? A co stvořím po tomto poznání, bude mým dílem nejvlastnějším.“

Zнала prudké záchvaty jeho první tvůrčí horečky, nikdy však neviděla ho vznícenějšího.

„Nemluv teď o něm!“ zavolala až po chvíli plna lítosti, že musí zavolat do jeho nejrozbouřenějšího nitra.

Obrátil se k ní opravdu tak hněvivě, jako by ho úmyslně poranila. Neodvážila se ani dotknouti jeho ruky.

„Tatínek přijel včera. Je velmi nemocen. Buď dobrý,“ zaprosila jen.

„Přijel sem? A nemocen?! Kdyby byl přijel zdrav, dalo by se snad uvažovat o tom, jak se mám k němu chovat. Je-li opravdu nemocen, odveze ho prostě někdo do nemocnice. Nechápu, jaké dobroty je k tomu třeba.“ Zlá rýha se mu zjevila na čele.

„Tvůj otec také není z citlivůstkářů,“ mluvil dále do jejího mlčení. „Jedině pro jeho břítkost měl jsem k němu cosi jako shovívavost. V něm byl snad opravdu kdysi náběh k velikosti, ač velikost byla nepochopena a náběh komediantský. Ale on tušil, co je láska i co je nenávisť, alespoň svým způsobem. Zjevil-li se kdy v mé paměti, tož vždycky s holí, namířenou na mou lebku. Není to tklivá rodinná vzpomínka, ale ne pro ni nechci ho pod svou střechu. Jen proto ne, že nemá práva rušit mne, když nechci být rušen.“

„Když jsi dostal telegram o matčině nemoci, zdál se ti tvůj rozepsaný kvartet tak důležitý, žeš div neplakal nad vyrušením. Neminul ani týden a už ti na něm nezáleží. Snad i tvá nová skladba počká.“

Překvapen na ni pohlédl. Měkký svit v očích spatřil zase, ale jejím hlasem znělo něco, čeho neznal. Nikdy ještě nemluvila takto o jeho práci.

„Jde snad jen o několik dní,“ pokračovala a vydržela jeho pátravý, zachmuřený pohled. „Tatínek je zničen, snad se i ty polekáš, až uvidíš, co zbylo z jeho síly. Přijel k nám...“

Rty se jí zachvěly, nemohla domluvit. Uhodl zamlčené slovo a zardousil hořkost, která se mu rázem vedrala do celé bytosti.

„Jednej, jak uznáš za dobré,“ promluvil tvrdě, „nenut' mne však k laskavostem, které by byly lží. Nevíš, jakým jedem by mi lež byla právě nyní. Zúčtoval jsem bez zachvění s jednou smrtí, přísahám ti, že ne proto, abych své poznání zapřel před druhou, která se mne netýká ani tolik.“

Neodpověděla hned, také Cyril umlkl.

„Nevzpamatoval se již nikdy z rány, kterou jsme mu zasadili,“ řekla až po chvíli v tichých rozrytých větách. „Stála ho postavení, vážnost, sebeúctu, zdraví. Všechno.“

Zasmál se tlumeně a smutně.

„Unikal jsem tvým vzpomínkovým procházkám, Marie, ale opravdu, jen do jakési míry lze uniknouti minulosti. Nuže, promluvíme si o tvém otci, když nedáš jinak. Věřím, že je nemocen; ale nemyslím, že z rány, kterou jsme mu zasadili, jak se vyjadřuješ. Mluvila jsi právě s lékařem, neřekl ti snad, jak se jeho nemoc jmenuje a z čeho vznikla?“

„Neřekl,“ odpověděla ještě tišeji, „ale není mi třeba znáti jména. Sotva jsem ho spatřila, věděla jsem, jak je ubohý. Ruce se mu chvějí, i když je má opřeny. A když se mu chvějí nejvíc, padá na ně lipové listí a nedá se strásti... Chápeš již smutek a bídu a hrůzu, Cyrile?“

„Chceš snad říci, že jsem ho k tomu dohnal já?!“ vykřikl, zapomínaje na všechnu opatrnost.

„Tiše, proboha, nevzbud' nikoho!“ zaprosila s nepochopitelným leknutím a naslouchala celé vteřiny všem zvukům v domě.

„Tys ho nedohnal,“ pokračovala pak, „ty ne. Sabina také ne. Vás nemiloval. Jenom já svou láskou k tobě... A teď ti něco povím, Cyrile: dnes ráno mi požehnal za to, že jsem tak šťastná s tebou.“

Neodvážil se již pohledu na ni.

„Půjdu k němu, hned jak se probudí,“ řekl až po chvíli a ještě tišeji než ona, „a pokud je v mé moci, slibuji ti, že mu bude pod mou střechou lépe než kdekoliv jinde.“

Oddechl si po těch slovech s hořkou úlevou.

Žena stála dosud před ním.

„A teď, když je domluvena tato věc, povím ti ještě něco. Nemohu toho utajit už ani čtvrt hodiny, ač bych ráda, tak ráda.“

Pohlédl na ni temným, bázní cizím pohledem a zbledl napětím.

„Tatínek nepřijel včera sám. Hana Kürthyová přijela s ním. A Hana Kürthyová je vdovou.“

Slova dozněla, Marie očekávala výbuch, zděšení, kletbu snad.

„Jenom Hana?“ zeptal se vyprahle.

Očekávala všechno, pouze tuto krátkou, suchou otázku ne.

„Jenom ona. Viktor, pravda, řídil všechno, ale jen ze zákulisí. Byl u tatínka, a když seznal jeho odpor k našemu manželství, poslal k němu sestru, ale sám zůstal doma.“

Cyril mlčel. Neviděla mu do tváře schýlené jako tvář karyatidy.

Pokračovala klidněji:

„Prožila jsem včera okamžik, kdy se mi zdálo, že se bortí můj svět. Zjevili se, jako by se podsvětí otevřelo, a chtěli po mně účty ve jménu božím. Vypravováno za jitra, poslouchá se vše jako výstup z grotesky, ale včera, Cyrile, včera a bez tebe!“

„Dovedu si představit, jak ti bylo úzko, je mi líto, že jsem nebyl u tebe. Chtěl jsem tě ochránit jedné potupy a vydal jsem tě jiné,“ pronesl mdle jako za záclonou.

Poklekla k němu, hladila jeho studené prsty vkloubené do sebe jako v mučení, dívala se klečíc do jeho sklopeného nepohnutého obličeje.

„Ochránila jsem se sama. Řekla jsem jim, jak tě miluji a jak ty miluješ mne, a oni neměli již ke mně přístupu. Tatínek poznal, že by mne neodvrátil od tebe, i kdyby bylo pravda vše, co o tobě vymyslela jejich zloba, a Hana pochopila, že mne nedojímá ani pohled, tím méně její mdloby. Je tak primitivní, Cyrile. A je tak stará. Tys mi nikdy neřekl, oč je starší tebe, ale včera jsem to viděla. Byla-li opravdu někdy krásná a výmluvná, nevím, dnes má vrásky a falešné vlasy a zažloutlé uši. A mluví tak prázdně. A já jsem blažená, že tě už nikdy nemůže zaujmout. Přiznám se ti, vysměj se mi třeba, budu se smát s tebou, ale já jsem si ji představovala jako démona, jako renesanční svůdnici, která zná kouzla, o nichž poctivé ženy nemají ani tuchy. Vždycky, když jsi mi unikal, vždycky, když jsem na tvém čele viděla bolest, nebo jen mrak, srdce se mi sevřelo a já jsem si řekla: Hana.“

„Bloudku,“ usmál se křivě. „Co je mi po Haně?“

„Ó, Cyrile, jsem tak ráda, že přišla a ukázala se mi v pravé podobě! Nebudu už nikdy věřit, že je můrou tvých nocí. Tak babsky bezmocná byla proti mně a tak se polekala, když tatínek prohlédl její lež, že se téměř dala pod mou ochranu. Neměla jsem pro ni mnoho myšlenek, ale jedenkrát v noci jsem se šla přece na ni podívat. Ležela na pohovce pod svým hedvábným pláštěm. Moje první myšlenka byla strašná, ale hloupá. Cyrile. Neotrávila se, ne, spala zcela klidně u nás. A tu jsem si již nepřála nic, než aby spala až do poledne. Kdyby ses byl opozdil o jediný vlak, nebyl bys ji již našel ve svém domě. Promluvím s ní zcela mírně, jsem přesvědčena, že zde za hodinu už nebude.“

„Co jí řekneš?“ zeptal se zase jako z dálky.

„Nevím, ale slova se najdou. Jsem klidná, když se již nemusím bát, že tě rozčílí zpráva o její přítomnosti. Zlá noc je za mnou, Cyrile. Tebe však rozčilil jen tatínek, ne Hana.“

„Ne Hana,“ opakoval dutě po ní.

„Promluv s ní,“ pokračoval pak jako strnule. „A řekni jí, že si vymyslela absurdnost, dovolávajíc se mne. A zcela nezákonnou ještě

k tomu. Tolik snad pochopí. A že mám právo poslat pro policii, kdyby se zdráhala odejít dobrovolně. Policii pochopí zcela jistě. Poznáš ostatně po prvních slovech, bude-li třeba zavolati mne k dohovoru. Byl bych velmi rád, kdyby toho třeba nebylo. – A nekleč u mne, nehodí se to, nehodí.“

Marie povstala.

„Máš mne rád?“ zeptala se v letném políbení.

„Nechtěj po mne nyní sladkých řečí!“ vykřikl podrážděně! „A jdi již, jdi hned... Ale zavolej mne, uznáš-li za dobré.“

V jídelně na stole spočíval ohromný klobouk s dlouhými závoji, elegantní střevíčky, sametová kabelka, šál i rukavice ležely rozházeny po židlích a polštářky z pohovky, malé koberce, pokrývka ze stolu, vše, co posloužilo v noci k vystlání pohodlného lože, válelo se teď v neladu na podlaze.

Hana Kürthyová stála před zrcadlem a upravovala si účes. Ve skle setkaly se pohledy obou žen na jediný okamžik.

„Strašně nepohodlně se u vás obléká,“ řekla Hana chraptivě. „Povězte mi alespoň, mám-li vzadu vlasy dobře zastrčené.“

Marie přihladila černé vlasy, upravila paní Kürthyové vlásničky, urovnala jí sukni.

„Je mi upřímně líto, že se o vás nemohu postarati ve všem,“ řekla přitom. „Ale víte sama, proč vám nyní nemohu nabídnouti žádného pohodlí, ba ani nejnnutnějších věcí ne.“

Paní Kürthyová mlčela a dokončovala toaletu, jak se dalo. Z ohromné kabelky vytáhla sbírku lahvíček a tub, a o chvíli později bylo její obočí temnější, tváře růžovější, oči zářivější a rty granátové.

Marie se na ni dívala s rostoucím klidem.

„Levou líci bude třeba trochu otřítí. Není-li vám to nepříjemné, pomohu vám,“ nabídla se, když Hana chtěla již uložit tuby i kůžky.

Paní Kürthyová mlčela zarytě, podala však kožený váleček, usedla před ni a Marie pečlivě setřela nadbytek červeně z její levé tváře. Zblízka dalo se vůbec mnoho opravit, čára nad obočím posunout

i oblouček pod spodními řasami. Tuby a lahvičky voněly velmi příjemně jarními květy a kožené štětičky s kostěnými držátky lahodily stejně ruce, která je vedla, jako pleti, které se dotýkaly.

„Byla jste kdysi jistě komornou,“ zasykla pojednou Hana.

„Ó, ne,“ usmála se Marie zrovna nad granátovými ústy Haninými. „Abych se vám přiznala, vidím po prvé, jak se líčí tvář. Ale zajímá mne to velice. Kdyby se stalo, a já byla někdy komornou, myslím, že by mne mé zaměstnání zcela těšilo. Umím slušně žehlit a obstojně šít, žádná paní by se mnou nepochodila špatně. Kdyby byla příhodnější doba, vzala bych hned do práce váš plášť. Utrpěl cestou i nocí a nebude v dobrém stavu, než se vrátíte domů.“

Haně najednou tvrdý, cihlový ruměnec zbarvil čelo, líce, bradu, ba i krk. Všechny jemné, sotva nanesené odstíny zaplavil a rozlil se po její pleti jako vlna husté, nezdravé krve.

„Nebudu jednati s vámi! Zavolejte mi ho, okamžitě ho zavolejte a vzdalte se odsud!“ vykřikla pronikavě. „Jste nesnesitelně klidná. Vy jste automat! Automat, představující lepší služku. Vy, vy... vy slečno Barylová!“

Převrátila hlavu dozadu, hlasitě, až harašivě dral se jí dech z mohutných ňader, ale žádné hroznější slovo nechtělo ji napadnouti.

„Zavolejte ho!“ poručila tedy ještě jedenkrát. „Nebo mi dokonce chcete upřít, že je již doma?! Cítím ho zde, zavolejte ho!“

A když Marie neodpověděla, zdvihla se hřmotně a kráčela ke dveřím.

Marie jí zastoupila cestu, položila ruce na její ramena a pružnou mladou silou přinutila ji stanout.

„V domě je těžce nemocný, paní Kürthyová, nezapomeňte na to. Je to můj otec a pochopíte, že mám více ohledu k němu než k vám, zdravé a cizí. A času mám dnes také velice málo. Chcete-li mi něco říci, je třeba stručnosti. Cyrila zavolám, budete-li si toho ještě přát po rozmluvě se mnou. Přijel z matčina pohřbu, snad bychom ho mohli ušetřit, ale je ochoten přijít, až ho požádám.“

„A co – a co řekl, když zvěděl, že jsem tady?!“

Hanino levé víčko několikrát poskočilo.

„Nebyl překvapen, paní Kürthyová. Zpráva o přítomnosti mého otce rozrušila ho mnohem více.“

„Lžete!“ vykřikla Hana a otřásla se.

„Nelžu. Bylo by tak hrozné, kdybychom my dvě si chtěly lhát, a tak nesmyslné! Mluvila jsem včera ryzí pravdu, budu mluvit i dnes. Vy také, nám dvěma tváří v tvář ani nelze jinak. Chápu však, že jsou věci, při nichž je vám těžko ovládati hlas, a tatínkův spánek je tak důležitý. Máme však pěknou besídku s vyhlídkou na kousek pláně a na ohbí dunajské. Zvláště večer, když svítí hvězdy, má Cyril ten kout velice rád. Sedáváme tam často s několika mladými přáteli a máme iluzi, že někde v české vesnici mluvíme o milých věcech. Ale i zrána bývá tam velice krásně. Tam si promluvíme.“

Marie sebrala plášť i kabelku a Hana ani nevěděla, jak se stalo, že jí vsunula ruku pod rameno a vyvedla ji přes práh.

Květinové záhony svítily ranní rosou, špalír z révoví táhl se brunát-nou krásou podle celého jižního plotu, z rudnoucího listí temnily se první hrozny.

Marie utrhla v chůzi dva nejkrásnější střapce, uložila je na vinný list a nesla je do otevřené besídky.

„To jest, bohužel, jediná snídaně, kterou vám dnes mohu nabídnout,“ pravila, když usedly k březovému stolku. „Nepohrdněte jí. Nejedla jste asi od včerejšího poledne a třeba vám osvěžení.“

Hana Kürthyová uštípla zrnko. Měla zřejmě hlad, měla i žízeň, lahodilo jí nesmírně. Uštípla druhé i třetí. „A zde není ani třeba, abych vás prosila o šeptání,“ řekla Marie, sotvaže zmizelo zrno poslední.

Hanin ruměnec venku zbledl. Také oči zdály se nyní bledšími a nesnažily se již násilně spoutat Mariin pohled.

„Do čeho jsem zabředla, Bože můj, s kým jednám a jak?!“ myslila si nepřetržitě a nemohla se zatím zmoci na jinou myšlenku. Mohla-li mluvit vzletně, dařily se jí nejrůznější výstupy. Její vlastní hlas, její vlastní postoj míval dosti moci, aby v ní samé vzbudil náladu,

kteřou právě chtěla mítí vzbuzenou, dojem, kterého potřebovala, výbuch, po němž toužila. A nálada, dojem, výbuch, které si takto představila, sdělily se tajemnými vlnami každému, komu je sdělití chtěla, elektrina v nervech, kteřou dovedla do nich vlítí vlastní fantazií, vyzařovala, zapalovala, burcovala každého, kdo se dostal v její okruh. Lidé věřili pak všemu, co řekla, lidé mluvili všechno, co chtěla, protože v jejích slovech, v jejích očích i v jejích gestech nahromadilo se tolik vládychtivé vůle, že se stala neodolatelnou silou. A ona se milovala ve chvílích, kdy se jí mysl přeplnila obrazy a tužbami a kdy jí chtivost úspěchu rozžehávala sametové oči, a ona se chvěla vnitřním mrazením, když tato síla dohořivala.

A před Marií vyhasla jako nikdy dosud, marné bylo každé burcování fantazie i vzteku.

Strašně jí bylo.

Ještě včera, když sem jela, představovala si nejdráždivějšími obrazy, jak bezmocně bude Cyril státi před ní, jakými slovy ho osloví, jakou zátopy tyranství vysálá ze sametových očí do jeho vždy napjaté vnímavosti – a když před ní poklesne on, nejvášnivější a nejněžnější muž, jakého kdy poznala, který líbal i pološilený vztekem a velebil lásku, i když klnul, jak ho ovládne, vykořistí, poníží... Ó, slastně jí bylo včera a mladistvě!

A místo něho setkala se s touto tupou osobou, která nejevila žádné citlivosti pro její zaklínací pohled, kteřou nedojímalo žádné slovo, žádné gesto. A která byla tak nebojácná, že ji nevykázala ani z domu, posloužila jí ráno jako komorná, nabídla jí hrozny!

Bože, jak zoufale posměšné jsou dojedené hrozny! Jako život staré ženy je takový oškubaný střapec...

Hanu Kürthyovou mrazilo opravdu. Tajemná síla, která jí dávala tolik moci, strhala se jako napjaté vlákno, vyprchala jako silice, rozpadla se jako popel. Namáhala se tak, až jí měděná barva zase stoupala do lící, aby si vymyslíla nějaké mocné slovo, aby si připomněla alespoň jediný okamžik z dlouhé horoucí lásky Cyrila Trojuše, který

by jí otrásl, sňal z ní toto příšerné poklesnutí, a o kterém by mohla mluvit s Mariinou obrněnou nevnímavostí.

Nenapadl ji žádný.

Zato však v její paměti ožila neobyčejně jasně chvíle, kdy se kteréhos letního jitra vrátil domů po noci strávené bůhví kde a s bůhví kým a kdy byl tak ledově studený k jejímu nářku a k její lásce. Tenkrát, kdy její moc nad ním selhala po prvé, ale navždy.

Navždy, věděla už, že navždy.

Mrazivě, až k roztřesení zavál jí do všech nervů chlad, který se tenkrát linul z jeho očí a z jeho slov. A zrovna teď zavál, když tato mladá žena hleděla na ni klidně a soucitně.

„Proč na mne tak civíte?“ vykřikla konečně drsně. „Myslíte snad, že se vám budu zpovídat?!“

„Nemyslím, paní Kürthyová, věděla bych ale přece velice ráda něco bližšího z vašeho života. Alespoň jeho zevní události. Nevím víc, než že jste vdovou... a mně je vždy nesmírně líto vdov.“

Hana se zasmála, jako by křemínky zachřestily. „Koloman Kürthy byl darebák jako všichni muži, má milá. Žárlivý byl ještě hůře než pan Cyril Trojuš, a možno-li vůbec, tedy ještě surovější. Soucit si šetřte pro jiné záležitosti, než je mé vdovství. Nikdy nebyla žádná žena zklamanější než já Kolomanem. Peníze mi odměňoval skoupěji než můj první lakomec, ale sám utrácel, až doutrácel, rozumíte? Vždyť ten člověk nebydlel ani doma, on doslova bydlel v Jockey klubu a mne už dávno poslal k nábožným tetám na statek mezi kukuřici, brr! A při tom byl ten betar neobyčejně těžkopádný, platil všechny dluhy nejen za sebe, ale i za všechny své nekonečné synovce a bratrány. Kolik toho potom mohlo zůstat pro mne, natož pro dítě? Můj bratr si ještě naposledy stěžoval, kolik obchodů mu pokazil! A zastřelil se docela sketsky, když neměl na karty a na šampaňské, ale měl ještě tolik zlomyslnosti, že mne v listě k tetám označil za příčinu svého neštěstí, a ony mi tedy nedávají ani haléře. – To je tak asi vše zevní z mého života, slečno Baryllová.“

Hana mluvila zcela vlekle, nevzmohla se ani na jediné silné slovo a z vlastní šedivé řeči bylo jí hnusněji a hnusněji.

„Kdybych aspoň nebyla tak nezištná a dovedla si namluvit zase jinou bohatou opici... ale mně se vlastně vždy hnusili muži,“ řekla a otrásla se studenými vzpomínkami. „Kolomana jsem si vzala vlastně jen proto, abych zachránila bratra. Krásně se mi odměnil můj pan bratr!“

Konečně se jí zdařilo trochu hněvu. Vzpomínka na Viktora vydráždila ji přece poněkud a tupý pohled se rozdoutal.

„Můj pan bratr totiž zbohatl mým přičiněním. Svěřila jsem mu všechny tisíce, které jsem s takovou námahou vymohla od Cyrila Trojuše, a on si potom počítal každý halěr, který vydal za mne a za dítě! A víc. V nejtěžších případech jsem mu pomáhala já, a trochu rychleji než kluci s fangličkami, ale on jako by na to zapomněl. Obrátím se k němu o pomoc, a jemu nenapadne nic, jenom první manžel! Měl ho patrně vždy trochu v evidenci, vzhledem k obchodu a zajel si k vašemu otci pro bližší informace. Nemohli jsme přece jen tušit, že váš otec ví o vás ještě méně než my.“

„Proč jste mu tak lhali, když jste viděli, jak je nešťasten?“ zeptala se Marie smutně.

„Lhali?“ ušklíbla se Hana. „Co mluvil Viktor, ovšem nevím, ale já jsem nelhala, má milá. Vyličila jsem Cyrila Trojuše tak, jak žije v mé paměti. Ukázalo se, že v paměti vašeho otce žije zrovna tak: tyran, sobec, zhýralec... rozuměli jsme si úplně s vaším otcem. Nabídl se tak dojemně, že vás půjde vysvobodit a vezme mne s sebou... Musí se přece něco udělat pro dítě. V kanceláři je Viktor rozhodně nechce.“

A najednou nabyla její řeč alespoň jízlivosti.

„Řekněte, je ta ženská opravdu tak – tak vhodná?“ zasykla pohrdavě.

„Která?“ zašeptala Marie a zatušila již souvislost.

„Víte dobře, která! Vaše extramoderní macecha! Viktor se vrátil od vašeho otce, jako by tam ani nebyl jel v obchodních záležitos-

tech, ale v namlouvačných. On dovede býti až odporně upřímný, Viktor! Byl dosti nestoudný, že mi líčil Sabininy vnady, jako by se byl opravdu zamiloval. A posílal mne i toho starého pijana možná jen proto tak horlivě k Cyrilovi, aby měli spolu volné pole. Myslím, že místo v jeho kanceláři nastoupila dnes již Sabina. Jak si má potom vzpomenout, co jsme pro něho udělaly my! Já a konečně také ta maličká.“

Marie zatruchlila z přílišného odporu, Hana vzdychla, tentokrát bez přetvářky. Ramena jí poklesla v mdle svislé linii. Ani nenalícena, ani drsným ruměncem zalita nevyhlížela tak staře jako v tomto okamžitém zhroucení.

Rozmluva dozněla. Hanin prázdný pohled zabloudil do dálky.

Bledě fialový jas, jakási neduživá průsvitnost lila se z obzoru. A v lomech žlutého přísvitu pod krásnými stromy vznášel se pach podzimní prsti jako probuzen jasným studeným světlem. Vůně dotlívajícího života vála k stříbrným mlhám pod pahorky.

„Kolik je vám roků?“ zeptala se Hana pojednou.

„Dvacet osm.“

„A jak dlouho trvá u vás to, co jste včera tak pastorsky nazvala životem v lásce manželské?“

„Před šesti lety jsem přijela s Cyrilem do Vídně.“

Hana Kürthyová se usmála jedním koutkem granátových úst.

„Tedy přece o rok déle, než trvalo u nás. Ale nemyslete si, že snad proto, že máte o něco hladší larvičku, než jsem měla já. Dokud muže opravdu poutáme, nerozezná šminky od ruměnce z lásky. Larvička to nedělá, vaše štěstí záleží v jiném. Ale štěstí je vratké, slečno Baryllová. Patrně učí Cyril v Schubertu jen dívky do desíti let?“

„Učí tam i takové. Často v neděli přijde celý průvod bíle oblečených děvčátek až k našim oknům. Postojí chvílku, někdy některá smělá hodí růži do okna, někdy se všechny půlkruhem postaví za zahradou a zazpívají něco velmi milého velmi školácky. A já jim pak přinesu koláčky a ony říkají, že si je schovají na památku.“

Hana se ostře zasmála.

„A jak se chovají starší žákyně?“

„Nevím. Nezajímá mne to a Cyril o nich nikdy nevypravuje. Nepotkalo ho dosud štěstí, aby v Schuberteu učil nějaký veliký talent. Chodí tam jen průměrné dívky z bohatých rodin. Školné je tam ohromné, buržoazie tedy věří, že žákyně Schubertea mají lepší pověst než konzervatoristky. Netřeba jim ani, aby se učily hudbě jako budoucímu povolání. Schuberteum je ústav pro pěstění diletantismu ve velkém, říká Cyril, který kdysi věřil, že je čímsi nekonečně vyšším. Mrzí ho to pochopitelně, a nemá větší touhy, než aby mu mohl dáti sbohem. Vůbec Vídni sbohem. A já s ním.“

„Vy jste mi utekla od rozmluvy, slečno Barylová. Mne nezajímá ani trochu, zda Cyrilovi lahodí, nebo nelahodí Schuberteum... Stále dorůstají na světě hezké dívky. Vy jste dorostla po mně, kdo ví, v jakém rozpuku je již ta, která přijde po vás. Dejte si pozor na ty větší žákyně. Tuto radu vám dávám za komornické služby, které jste mi prokázala ráno.“

„Nejsem žárlivá, paní Kürthyová. Pro Cyrila Trojuše jsem dorostla na celém světě jedině já. Nepoznala jste lásky, nepoznala-li jste této jistoty. Od první chvíle, kdy jsme oba cítili dosti síly opustiti pro ni celý svůj dosavadní svět, byla jistota s námi oběma. A přítomnost ani budoucnost neděsí mne nikdy. Od chvíle, kdy vedle Cyrila stojím já a on vedle mne, nevěřím, že by nějaký rozvratný živel mohl k nám vniknouti. To jest duch a pravda manželské lásky, posvěcující milost, jak říkají věřící. Pochopíte, že o ní nelze mluvit ironicky, i když se týká svazku, jehož neuznávají zákony této katolické říše. Ne, nejsem žárlivá, paní Kürthyová. Nejen proto, že jsem velmi milována, ale proto, že velmi miluji. Nebojím se dorůstajících dívek ani pro dnešek, ani pro žádný z příštích dní. Až do včerejška mne někdy skličovala jiná starost. Která žena může kdy vědět, co v paměti a v podvědomí nejmilovanějšího a nepoctivějšího muže žije ještě z jeho minulosti? – Dnes jsem zcela klidna i vzhledem k ní.“

Hana zbledla až do sametových očí.

„Jste naivní a pyšná,“ zasípěla. „To jest upřímněji: hloupá a nadutá.“

Mariiny zraky ani nezaplály.

„Nejsem naivní, nebyla jsem snad nikdy naivní,“ řekla zádumčivě. „Příliš mladá musela jsem přemýšlet o lidských zvrácenostech. A Cyril by ani nemohl mít naivní ženy. Jen velmi nenáročným mužům je dobře s růžovou nemyslivostí, nebo velmi harmonickým. Ani pyšná snad nejsem. Vidíte sama, že nemám smyslu pro osobní urážky. Dnes v noci, kdy vy jste tak pokojně spala v našem domě, jako byste ani nebyla přišla rozvrátit jeho štěstí, prožila jsem něco k nesdělení smutného a krásného. Proto mohu nyní sedět s vámi v naší besídce a mluvit s vámi tak, jak mluvím. A nebáti se ničeho, co byste mi snad ještě mohla říci. Z pýchy to opravdu není, ani z naivnosti.“

Hana Kürthyová si pohrávala s cestovní kabelkou. Ruce jí jezdily po lesklém kování nervózněji, stále nervózněji.

„Povím vám tedy, v čem záleží vaše štěstí u Cyrila Trojuše: v tom, že jste bezdětná. Kdybyste měla dítě, jistě by vás vyhnal, jako vyhnal mne, a dalo by mu to ještě méně práce. Střežte se mateřství, slečno Barylová – to vám radím za ty výborné hrozny, kterými jste mne tu pohostila.“

Mariino srdce se stáhlo krátkou přebolestnou křečí.

„Vy nevěříte? Vy sebou škubáte, jako bych vám žhavým drátkem mířila do oka?! Ach, vy byste tolik chtěla mít dítěátko, pravda?! Takové parádní dítěátko lásky, pravý obraz milovaného muže s černýma lokýnkama a s talentem, až by žasl svět?“

Marie se nevzmohla na odpověď a Hana otevřela kabelku.

„Ukáži vám něco,“ pronesla. Veliká podobizna zjevila se před Marií.

Děvčátko na ní mělo ohromnou tuhou mašli v rozpuštěných vlasech, sedělo na tuhé dřevěné skále nad mořem z tuhého organtýmu a dva rackové z tuhé lepenky vznášeli se nad ním. Kolínka mělo úzkostlivě stažená a v ručkách úzkostlivě svíralo housle. A veliký-

ma, vyjevenýma očima, které v té chvíli nevěděly o ničem, než že je nepohodlné sedět na skále a hrát rackům, hledělo před sebe.

Hana si položila podobiznu rubem na vysoká ňadra a vztyčila se před Marií. Veliké, ustrašené dětské oči hleděly teď přímo na ni.

„Věřím vám, že v paměti a v podvědomí vašeho milence nežije už nic ze všech obětí, které jsem mu přinesla, neboť mužové jsou suroví a nevďeční, ale toto dítě žije! Nebledněte, slečno Barylová, jako byste dnes slyšela o něm po prvé. Víte dobře, že tu bylo neviditelně s námi, po celý tento jitřní dohovor má záštita, má jistota, mé dítě a jeho!“

Rackové nad umělým mořem začali podivně kroužiti před Mariinými očima. Krátká, přebolestná křeč stáhla jí opět srdce.

„Lžete!“ vykřikla nesvým drsným a horečným hlasem. „Nestojíte přece před soudem a není třeba, abyste zapírala své hříchy, neotravujte tedy náš vzduch za všechnu velkodušnost, kterou vám Cyril prokázal! Váš bratr zaručil se za vás, že nikdy nezkřížíte jeho cest ani vy, ani toto cizí dítě, bude-li se k vám chovat, jak se skutečně choval. A teď tu přece stojíte plna úskoku a vypočítavosti. Zničila jste léta jeho života, ale nesmíte mu již zkaliti ani hodiny – odejděte okamžitě!“

„Klid vás tedy přece opustil, milá slečno?“ zasmála se Hana ostrým, sprostým smíchem. „A jak zbytečně ještě k tomu! Z vás opravdu nebude nikdy nic jiného než putička domácí a já jsem vám opravdu nepřišla odloudit pocuchaného kohoutka, ba ne! Není to u vás příliš lákavé, má milá, všude to čpí chudobou a hospodyňskými starostmi a po vašich rukách poznávám, že děláte ještě jiné práce než bývalá komorná. Tolik jsem si přece ušetřila i vedle špinavého Kolomana, abych mohla žít lépe, než se žije vedle hladového muzikanta. Jenom příživníka nesmím mít, to se rozumí.“ Položila podobiznu na stůl.

Marie nemohla a nemohla od ní odvrátiti oči.

Byla tak nevkusná a tak dojemná! Děvčátko div nepadalo z umělé skály a velkýma, ustrašenýma očima zdálo se prositi o sebemenší oporu. Celá historie otupovaného, zoufalého dětství z nich mluvila.

„Jelvě je nyní téměř dvanáct roků, největší čas, aby se něčemu učila. Nemá sice do učení mnoho chuti, aspoň v tom skřípání by se však mohla zdokonalit. A na to je Schuberteum jako stvořené. Já pro ni nemám na učitele, natož na ústav. Tak, jak věci stojí, roste dcera Cyrila Trojuše na služku. Táta přijde mezi hladové celebrity a dcera mezi hladové proletáře, neudělá-li něco pro ni.“

„Jste zde přece vy, abyste se starala o své dítě!“ vykřikla Marie jako potupena za všechny matky.

Hana dávno postřehla výhodu své nestoudnosti.

„Jsem ubohá vdova bez příjmů a bez budoucnosti. I mladá klnula jsem osudu, že na mne vložil jho mateřství. Nebyla jsem věru stvořena pro ně, se svými vlohami bych byla udělala zcela jinou kariéru, kdybych nebyla zatížena tímto děckem. Od první chvíle, kdy se zjevilo na světě, bylo mi jen břemenem. Nemilovala jsem je nikdy a nejsem tak prolhaná, abych tvrdila, že je budu někdy milovat. Nehleďte na mne tak vyjeveně. Kdybyste nebyla zaslepena předsudky, věděla byste, jak častý je můj případ. Jsem jenom upřímnější než většina fňukalek o mateřství. A nyní sbohem, slečno Barylová! Měla jste zcela pravdu, když jste řekla, že my dvě musíme spolu jednati zcela upřímně. Spoléhám na vás, že vyřídíte všechno a dobře, výmluvnosti máte věru dost. Podobiznu vám tu nechám, ať svou nevlastní dceru poznáte, až sem přijede.“

„Promluvím s Cyrilem o... budoucnosti Jelvině,“ řekla Marie těžce.

Hana zapínala hedvábný plášť a zavírala kabelku.

„Je to vaší povinností. Přijela jsem sem jedině proto, abych se obětovala pro své dítě. Jsem velmi ráda, že jsme tuto záležitost odbyly mezi sebou. Nemusíte ani jezdit do Uher, vypravím Jelvu s Viktorem, on jezdí často do Vídně a bude to beztoho poslední služba, kterou mi prokáže. Tak doufejme v neshledanou, slečno Barylová! Slíbila jste mi, že se budete starat o děvče, a já slibuji vám, že se na tomto světě už neuvidíme!“

„Slibuji vám, že udělám, co bude v mé moci, aby dítě nezahynulo,“ řekla Marie.

„Tedy sbohem na celý pozemský život, a protože v žádný jiný nevěřím, sbohem definitivně!“

Těžký vdovský závoj si stáhla přes tvář a odšuměla z besídky mnohem svěžeji, než do ní vstoupila. Ani pohledu neměla již pro tichý domek, do něhož tak hlučně vstoupila před několika hodinami, ani pohledu pro svou nástupkyni.

Marie našla Cyrila u otcova lůžka.

Spal dosud spánkem omámených a v denním světle jevil se ještě bídnějším a smutnějším než za jitra.

„Doošetřujeme ho společně, Marie,“ řekl Cyril, kráčeje ženě vstříc. Byl téměř tak bledý jako pacient a v očích mu ještě hořel temný, úzkostný plamen.

Usedla k němu a nevyčkávajíc ani otázek, vypravovala mu o Haně, o smrti Kürthyho Kolomana, o Viktorovi, o Sabině, o všem, co vyslechla, i o všem, čeho se domyslila z narážek.

„Naše idyla skončila dneškem, Cyrile. Domníval jsi se, že jest jakýmsi hrdinstvím trocha mé práce a trocha starostí. Říkala jsem ti vždycky, že jich necítím. Ale od včerejška našly opravdu cestu sem. Tatínek nebude snad dlouho potřebovati naší péče, zato však...“

Zastřela si rukama obličej, zaplakala teprve nyní z dlouhého napětí muk a rozporů.

Přivinul ji k sobě s náhlou horečnou něhou.

„Čím ti ublížila? Urazila tě? Ponížila? Mluvila příliš hanebně o mně?“ ptal se mezi polibky.

„Jak je toto vše prchavé, Cyrile! Ostatně, neurážela ani příliš, byla spíš zhroucena než útočná. Cítila sama, že nemá ani práva, ani moci vedrati se mezi nás. A jí snad není příliš zle, Cyrile. Jenom dítě je bídné a opuštěné, ach, kdybys věděl, jak! Nemá nikoho než tebe. Vezmeme je nyní k nám a budeme se o ně starat.“

„Zbláznila ses?“ zvolal a odmrštil ji od sebe.

„Slíbila jsem to Haně Kürthyové,“ vydechla zděšena. Lekla se jeho krutého pohledu.

„Kdybys mne byla milovala jediný den, nemohla bys udělat nic podobného!“ vykřikl až zoufale hořce a sáhl po klobouku a vyběhl z domu jako nepřítel.

Vrátil se k ženě až po dlouhých hodinách, až v sám večer smutného podzimního dne.

„Odpusť mi, co jsem řekl,“ zalkal s očima plnými slzí. „Snad jsem byl nepřítel, že jsem urazil tvou lásku. Tys přece nemohla tušit, jak strašně jsi mne zasáhla, to jsem měl mít na paměti. Ještě štěstí, že jsem stihl Hanu na nádraží, a napravil hned tvou hroznou neobezřelost. Neodvážím se už nikdy zatížit vás svým zmetkem.“

„Cyrile!“ zatruchlila bezmocná.

„Buď klidná, i já jsem již klidný a nebudu ti nic vyčítat,“ pokračoval klidněji. „Vždyť jsi nemohla vědět, jak odporný je mi onen bastard, nikdy jsem ti toho zcela neřekl. Co je v minulosti nejhoršího, souvisí nějak s ním: muka, ponížení, neschopnost k práci, všechno. A všechno by se vrátilo, kdybych byl nucen vidět ho opět, nebo jen myslit na něho. Udělal jsem přesto pro toto dítě více, než by udělal kdokoliv jiný. Hana to dobře ví, neodvážila se ani muknout, když jsem jí připomněl jisté podrobnosti našeho rozchodu a naší úmluvy před procesem. Ty nevíš, jak s ní jednat, ale já vím. Do smrti budeme mít pokoj od ní i od...“

Uchopil podobiznu, ležící na Mariině stolku. Mlčeli po několik minut.

„Mohla jsi jedinou vteřinu myslit, že toto tupé, ošklivé nedochůdce je mé?!“ zeptal se s trpkou výčitkou. „Strčili mu housle do ruky, snad je naučili na ně i brnkat, ale kletbu jeho původu z něho nesňali. Nám dvěma není po něm pranic, Marie.“

Roztrhl podobiznu a kusy vhodil do kamen.

„Nebude mezi námi nikdy již řeči o dnešku,“ řekl. „Udělali jsme si vzájemně první velikou bolest, ať zapadne do nejhlubší nepaměti mé i tvé.“

„Chtěla bych, chtěla bych!“ zaštkala na jeho prsou.

V které si velmi dlouhé a bezvýrazné ulici bydlil Arnold Silbermann. Táhla se od nábřeží točitou křivkou daleko do předměstí, chlubná z počátku, dvojřadím elegantních nevysokých domů tyčila se pak pruhy nevlídných mnohopatrových činžáků, prorvaných několika ohromnými závody. Střízlivost bohatá vedle střízlivosti nuzné zela z nekonečné řady jejich budov stejně šedivě, začazeně a jednotvárně v jarním slunci jako za chmurných zimních podvečerů.

Cyril vystoupil z tramvaje, přetínající starý pás městský. Hořáky se trásly na vlhkém dláždění, poprašek sněhový tál pod nohama a vlhký vítr od Alp dul do chodců, jako by je vyháněl z této ulice plné nudy a banality. Bylo mu ji projítí téměř celou, než našel hledané číslo a zjistil na oštukovaném domě tabulku se známým jménem, umístěnou v rovné řadě jiných černožlutých štítků, jež vroubily domovní dveře mramorovou mozaikou.

Hned za prahem proměnil se však nevzhledný dům a nevtírává, hebká elegance ovála Cyrila již ve vytopené síni. Nízké schody s převysokým kobercem byly osvětleny, jako by vedly do plesového sálu, a umělé mřížoví bez křiklavých mosazných ozdob provázelo chodce až do nejvyššího patra. Zvučná jména obchodní stála na štítcích velikých dveří, podle nichž vystupoval, ale kanceláře, do kterých vedly, byly patrně soukromé, nikde nespátril chvátajících chodců, nikde nezaslechl ruchu velikých úřadoven.

Silbermannovy dveře v druhém patře otevřel mu mladík bez livreje, ale postoje zřejmě služebného.

„Přišel pán v záležitosti obchodní, nebo soukromé?“ zeptal se odměřenou otázkou.

Cyril váhal chvíli s odpovědí. Nevěděl opravdu sám. Nesl peníze a měl jedinou touhu doručiti je Silbermannovi co nejdříve. Dostal

je teprve před několika dny dědictvím po matce a od chvíle, kdy je přijal, neměl jiné myšlenky než vrátit je pokud možná rychle. Nesl kapitál i s úroky, poslední a největší dluh, který ho tížil tolik roků, bylo mu konečně možno splatiti! A rozradován, ač přece poněkud nervózní, chystal si oslovení, kterým poděkuje nejideálnějšímu z věřitelů za trpělivou velkodušnost.

„A kterým se ho zbavím nadobro!“ dodával v myšlenkách, vyčítaje si přece jen nevědek.

Sděлил sluhovi, že jeho návštěva je soukromá.

Mladý muž pokrčil ramenem.

„Milostivý pán má dnes svou stálou partii. Nebývá jeho zvykem rušiti ji jakýmkoliv návštěvami.“ A mladý muž udělal gesto velmi výmluvné.

„Řekněte tedy, že jest má návštěva obchodní, a nezažete též.“

„Milostivý pán přijímá obchodní návštěvy jen dopoledne,“ oznámil sluha právě tak upjatě a zamítavě.

Než mohl Cyril odpovědět, otevřely se však dveře a veliká hlava Silbermannova se objevila v nich.

Když spatřil Cyrila, proběhlo jeho tváří vteřinové zklamání, hned nato překvapení poněkud násilné, ale pak již jen vlídný úsměv potěšeného hostitele.

„Jakže?! Vy po prvé u mne, drahý mistře, a tento nechápavec činí vám jakési potíže v předpokoji?!“ zvolal a oběma rukama vtáhl Cyrila do pootevřené světnice.

V pávově modrém pánském pokoji, obehnaném stojanovou knihovnou jako mohutným pažením, hořelo světlo jen nad anglickým karetním stolem, přistaveným k napodobenému krbu. Tři kožená křesla, podobná budkám, tyčila se kolem něho v strnulé pohodlnosti.

Od průčelního opěradla odlepila se při vrznutí dveří malá bílá hlava, aby se zřejmým zklamáním dopadla hned zase na lenoch.

Silbermann, drže stále Cyrilovu ruku, udělal celým trupem své známé gesto šťastného impresária, který se chystá představití jednu slovutnost druhé, a dovedl hosta až k ohromné lenošce.

Dříve však než otevřel ústa, aby vyslovil jména, udeřil se do čela hbitým mladistvým pohybem.

„Pánové se přece tak dobře znají,“ zasmál se.

Cyril ne hned poznal Janova otce.

Vlasy, kdysi tak uměle barvené, ležely mu na lebce sněhovým chmýřím, vrásky, dlouho zalháváné, vhloubily se teď do pleti nesčetnými vějířky a po bývalé křepkosti nebylo ani památky v jeho schýlené, vetché postavičce. Pouze pomněnkové oči zdály se nyní ještě mírnější a smutnější. A tyto modré oči namáhaly se několik vteřin velice.

„Pan profesor Cyril Trojuš,“ pomáhal Silbermann.

„Ah, krajan, krajan, pan profesor Trojuš... vím, ovšem, že vím!“ promluvil dědeček třepetavě a nastavil z křesla prostydlé tenké prsty.

„Vaše Excellence má stále výtečnou paměť,“ poznamenal Silbermann zdvořile.

„Výtečnou paměť, bohudíky, mám,“ odpověděl Hugo Vanský a stáhl obočí.

Jakýsi složitý pochod myšlenkový odehrával se zřejmě v jeho čistotné hlavičce a zračil se nyní ve všech vráskách.

„Pan profesor hraje nepochybně taroky?“ zeptal se pojednou jako osvobozen z trápení a sáhl po rudém pouzdře, ležícím mu po pravici. „Měl jsem dnes dvojí tušení, když jsem vycházel z domu. První, nemilé, mi pravilo, že náš stálý spoluhráč dnes nepřijde. Ale druhé, mnohem příjemnější, mi řeklo, že se jistě vyskytne někdo, kdo nám ho nahradí.“

A Hugo Vanský držel již karty a chystal se je míchat cvičenými prsty.

„Nerozeznám ani pagáta od škyze,“ přiznal se Cyril, usedaje na-proti němu.

Silbermann se zatvářil velmi nešťastně, Vanský smutně, ale důstojně pustil karty a složil studené ruce do klína.

„Divím se pouze, že člověk, který žije ve Vídni, nenaučil se tomuto umění,“ mínil rezignovaně, ale přece jen vyčítavě. „Ovšem, pan profesor je aktivní, ale co bude pan profesor dělat, jakmile bude v penzi?“

Poslední otázka byla téměř tak přesná, jak bývaly kdysi všechny otázky Hugona Vanského.

„Nebudu nikdy v penzi a ve Vídni nezestárnu,“ usmál se Cyril nuceně.

„Pan profesor je z krajanů, kteří se nedovedou přizpůsobit,“ vysvětlil Silbermann rychle. „Sázím se, že nemá větší touhy než odejít z tohoto krásného města co nejrychleji. Bydlí kdesi za Dunajem a z jeho zahrady je viděti daleko na sever, jenom proto ji má rád a sedává tam celé hodiny.“

Hugo Vanský pohodil bílým týlem dozadu a usmál se téměř protektorsky.

„Chápu tyto city zcela. Mohu říci, že je úplně sdílím,“ pronesl zvolna a vytepaně.

Cyril se v duchu podivil takovému vlastenectví.

„Jsem však od mlada zvyklý podřizovati své osobní cítění vyššímu poznání,“ pokračoval Vanský a hleděl mírnýma očima střídavě na Cyrila i na Silbermanna. „Podle mého názoru jest z vyššího národního hlediska nutno udržovati v sídelním městě reprezentativní českou společnost. Kdyby každý hodnostář, jemuž Vídeň neprokázala dosti vděčnosti, ji opustil ze sobeckých důvodů, zbylo by tu opravdu jen několik krejčích a davy služek a dělníků. A byli bychom velmi poškozeni, velmi.“

Cyril si nevzpomněl, že by kdy nejmenšího cos slyšel nebo četl o veřejném vystoupení pana tajného rady Hugona Vanského.

„Zúčastníte se nyní nějak zdejšího českého života?“ zeptal se přesto. Vybledlé modré oči posmutněly ještě znatelněji.

„Zde není bohužel již českého života, to jste snad také vypozařoval, milý pane profesore. Socialismus se v něm rozlezl a vy víte

zajisté stejně jako já, jak velice nám ubližuje. Jsme poškozeni, velmi poškozeni. I tak řečené elitní spolky jsou dnes prolezlé živly velmi nesourodými. Jsme všichni něco dlužni své důstojnosti, my starší reprezentanti vídeňského češství. A dnes se nám může stát, že i dávný přítel nám řekne nějakou sotisu, kterou považuje za moderní duchaplnost. Čeho se možno potom dočkati od nespolehlivých nováčků?“

„Jeho Excellence nevyhledává vůbec již nových známostí,“ pospíšil si sdělit Silbermann.

Vanský přisvědčil skoro živě.

„U hraběte Vojtěcha Maxmiliána Staudinga scházejí se jen lidé, kteří se znají nejméně třicet let. Jistota ve styku jest exkluzivností, spolehlivější než všechny kastovní výsady,“ promluvil nepříjemně třaskavým hláskem.

„A tarokové partie u hraběte Staudinga jsou nejvlivnějšími partiemi z celé Vídně,“ doplnil Silbermann uctivě.

„Všechny salony, v kterých zavedli bridž, ztratily na vlivu,“ poučil ho Vanský.

„U hraběte Staudinga sejdou se však třikrát za týden lidé, kteří hrají jen taroky,“ pokračoval Silbermann uctivěji a uctivěji, „a jejich vliv jest stále respektován všemi, kdož vědí, jaké dalekosáhlé kombinace možno jim pronést mezi dvěma partiemi. Osudy naší říše nejednou došly pronikavé změny u karetního stolku pana hraběte Staudinga. Povrchní znalci zdejších poměrů mluví o něm snad poněkud ironicky, zasvěcenci vědí však o to bezpečněji, kde hledati skutečnou oporu tohoto zmítaného státu.“

Vanský zrůžověl radostí.

„Nepadlo ještě poslední slovo, milý pane Silbermanne,“ pronesl, ale hned nato sevřel úzké rty.

„Hrabě Stauding nepřestal býti největším státnickým talentem rakouským proto, že nebylo kdysi porozuměno jeho programu,“ přisvědčil domácí pán horlivě. „On zůstal mlád jako jeho myšlenky.“

Čeká na svou chvíli a řada osvědčených přátel dožije se vítězství zároveň s ním. Závist odpůrců a posměvačů nezbortila ještě nikdy opravdové velikosti a proslulé tarokové partie budou kdysi zajímati historika této říše. Hrabě Stauding se svou povýšeností nad národnostní handrkování, sdruženou s nejjemnějším smyslem uměleckým jest z nejčelnějších reprezentantů nejlepších tradic vídeňských. A Vídeň jest Rakouskem...”

Naléhavá práce myšlenková, jevící se na tváři Hugona Vanského již od začátku rozmluvy, stahovala mu stále znatelněji všechny vrásky. Cyril přičítal ji horlivosti a potěšení, s jakými sleduje Silbermannovu chvalořeč, ale Vanský odvrátil se pojednou zcela od řečníka k němu.

„Můj milý, nebyl jste kdysi hofmistrem mého syna?“ zeptal se poněkud méně zdvořile, než mluvil dosud, ale zato s pohledem velmi blahosklonným. A zřejmě rozradován, s vějířky již poněkud vyhlazenými, pokračoval:

„Ovšem, ovšem, poznal jsem vás přece okamžitě! Tenkrát před Janovou maturitou, není-liž pravda?! Jsem skutečně rád, že jsem se s vámi sešel po tolika letech. Jan vás měl velmi rád, velmi rád, vzpomínám si přece. Neměl jste sice na něj vlivu, ale vyučoval jste přece jen svědomitě a mně bylo radostí osvědčiti vám nějak své uznání. Nejednalo se tenkrát o nějakou tu hudbu?“

„Vaše Excellence upozornila již před lety hraběte Staudinga na talent mladého skladatele,“ uklonil se Silbermann, jako by děkoval za Cyrila. „Od oné doby stalo se jméno Cyrila Trojuše, nechci právě říci, že slavným, ale známým. V úzkém kruhu září již zcela znatelně. Zvláště první symfonií zaujal jakési postavení mezi divokou nejmodernější školou, ale nezapřel právě v ní, že se učil u starého kostnatého Abrahama a Santa Clara. Klasičnost, ale bouřlivost jest jeho heslem.“

Cyril se zarděl nevolí.

„Prosil jsem vás již často, pane Silbermanne, abyste se mnou nemluvil o hudbě. A nejméně o mém učiteli,“ řekl nezpůsobně prudce.

Hovor uvázl a Hugo Vanský smutně hleděl na mramorové hodiny.

„Karel Vlach bohužel už nepřijde,“ poznamenal Silbermann.

„Škodil si odjakživa velikou nedochvilností. Jsou lidé, kteří nikdy nedovedou odložit mladých bludů. Obávám se, že jest to výhradně česká neřest,“ vzdychl si Vanský kamsi do prázdna.

„Specielně slovácká,“ podotkl Silbermann řízně. „Ujasnilo se mi to již dávno v Křížanech. Pro Karla Vlacha platí však ještě jedna omluva kromě jeho původu: má velice přísnou ženu. Na starost se v této pochybné dámě vzbudily choutky přímo despotické, obávám se, že přítel Vlach skončí jako abstinent a že ani nebude směti vycházet libovolně. Bylo by záhodno ohlížeti se zavčas po novém spoluhráči.“

A obraceje se k Cyrilovi, dodal jako na vysvětlenou:

„Třikrát v týdnu hraje Jeho Excellence taroky u hraběte Staudinga a zabývá se budoucností Rakouska, třikrát v týdnu nepohrdne však partií u tohoto skromného stolu. Společnostem u hraběte podobají se společnosti u mne jen tím, že jejich členové znají se přinejmenším také třicet let. Dosah jejich rozmluv v mezipartiích nebývá však veliký. Zalétají jen do minulosti a do jedné zapadlé tiché vesničky.“

„Má drahá ubohá žena jest v ní pochována,“ zašeptal Vanský.

A myšlenka, která mu tak dlouho kroužila pod lebkou, uvolnila se zase poněkud hlubokým tichým vzdechem.

„Má drahá žena, kterou jste přece také znal, mohla dosud žít, pane profesore, kdyby se nebyla zcela obětovala synovi. Ale mateřské srdce ji poutalo k vesnici a život beze mne jí nesloužil. Syn nás zklamal oba. Víte přece, že už jako gymnazista byl do značné míry přepjatý ve všem, a zůstalo mu to, bohužel! Vzdal jsem se dávno naděje působiti na jeho budoucnost. Neposlechl mne nikdy v ničem. Mohl dnes býti bohat, ale je chud jako žebrák, mohl dnes býti šťasten v kruhu rodinném, ale je pořád sám. Varoval jsem ho marnotratnictví – neposlechl, varoval jsem ho známosti s dívkou ze špatné rodiny – neposlechl.“

Arnold Silbermann se usmál melancholickými ústy.

„Vladimír Baryl odpykává své výstřednosti trapnou nemocí, Vaše Excellence,“ sdělil Vanskému. „Zde pan profesor Trojuš může vám podati zprávy o jeho tělesném i duševním rozvratu, zajímá-li vás dosud onen postřelený albatros.“

Cyrilovi stoupla krev až do čela. Silbermannův způsob vydražďoval ho dnes ještě hlouběji než jindy.

„Nezajímá, je pro mne mrtev,“ ohradil se Vanský štitivě. „On přece chtěl zneuctíti pohřeb mé drahé ženy, není-liž pravda?“

„Výtečná paměť,“ poznamenal Silbermann ještě naposled.

„Potrestal jsem ho sice za tolik závisti,“ pokračoval Vanský, „ale jeho cynické pýchy nezkrotilo ani zasloužené neštěstí. Napsal mi tenkrát dopis, který může napsati jen šílenec nebo anarchist...“

Upadl zase v dumání.

„Můj život byl vůbec pln neštěstí a nevděku,“ jal se pojednou hovořiti a hlas měl zase teninký a třaslavý, „proč bych se tím tajil vám, pane Silbermanne, a vám, pane profesore, který jste znal celou mou rodinu, dokud na ni nedolehlo neštěstí? Jediné dobro, kterého mi osud poskytl, jest, že se můj syn neoženil s dcerou Vladimíra Baryla. Nedozírná hanba byla tím odvrácena od naší rodiny. Ale ani to není Janovou zásluhou, ani to, milý pane hofmistře. Stál již bezprostředně před touto katastrofou, když mu nevěsta vrátila slovo. Nelákal ji, jak jsem ostatně vždy předvídal, pořádný život rodinný, jaký tanul na mysli mému synu příkladem vzorně šťastného manželství, jaké vídal na rodičích. Dcera Vladimíra Baryla nebyla stvořena k takovému.“

Silbermannův pohled byl stále dráždivější a v očích Hugona Vanského se zaleskly slzy.

„Doslechl jsem, že později utekla s nějakým lehkomyšlným muzikantem,“ skončil a setřel slzu.

Cyril seděl bledý a nehybný.

Dědečkovi před ním oči ani neosychaly.

„Každý lidský život stojí za podvečerní meditaci,“ poznamenal Silbermann až po chvíli a jaksi nemístně.

A zase se protáhla přestávka v hovoru.

Hugo Vanský konečně povstal z křesla.

„Partie se již nedočkám. Vyříd'te Vlachovi, milý Silbermanně, že jsem byl nepříjemně dotčen jeho bezohledností. Vyjde-li starý člověk z pořádku, propadá velmi snadno melancholii a ta užírání života. Já však chci své duševní i tělesné síly zachovat ještě několik let.“

„Pro blaho státu v lepší budoucnosti,“ podotkl Silbermann jako osvěžen, povstává rovněž.

Vráskovitá tvář Vanského zase zrůžověla.

„S boží pomocí!“ potvrdil radostně. „Je mi líto, milý pane profesore, že jsem vás tak zarmoutil. Nemyslete si, že vás z něčeho viním, o ne, pamatuji si dobře, že jste vážný, svědomitý muž, a nemůžete za to, že se vám žák nevydařil. Žel jenom, že jsme se při řeči rozesmutnili oba, a mohli jsme přece prožít docela příjemnou hodinku, kdybyste uměl taroky.“

A zase tak protektorsky podal Cyrilovi ruku a nechal se Silbermannem vyprovodit až do předsíně.

Po několika minutách se domácí pán vrátil.

„Dám přinést láhev vína, drahý mistře, a pohovoříme si teprve nyní, jak se patří. Doufám, že máte dosti humoru, abyste se tomuto věchýtku smál zároveň se mnou.“

A Silbermann se rozesmál hlučně, usedl naproti návštěvníku, opřel nohy o krb a mluvil:

„Zajímavě pozorovati klikatiny jeho vzpomínek, že? Vždyť on už vůbec neví, jak souvisíte s Janovým životem. Všiml jste si přece, jak pomalu vás poznával, jak se mu z výtečné paměti vybavovaly jen věci týkající se jeho vlastní osobičky a jak nebyl už vůbec s to spřísti celý řetěz událostí? Vojtěch Maxmilián jest zrovna takový a jiných šest senilních blbců, kteří docházejí k němu, jsou v takovém stavu, že nazývají hraběte i Vanského nezmarými mladíky. Všichni jsou poroucháni pádem, všichni pánové proslulých tarokových partií! Spadli z ministerských křesel a zlomili si rozum, bohužel, ne ctižá-

dost. A všichni věří, že jejich čas teprve nastane... a všichni čekají, čekají, čekají, až je doba dávno přejela.“

Silbermann se neustával baviti.

„Ctižádost nekonzervuje ani ducha, ani těla. Viděl jste přece, jak junácky se dovedl tvářiti Hugo Vanský ještě před několika lety. Přiznávám se vám, že když jsem s ním tenkrát chodil po Křížanech, bylo mi až líto, jak velmi neprospěšně se liší můj zevnějšek od jeho pružnosti... Nemyslím, že by nyní pokládal někdo Hugona Vanského za mladšího než Arnolda Silbermanna.“

A zase se zasmál a obrátil velkou, chytrou tvář tak, že byla celá zalita světlem.

Léta vskutku nedotkla se jí ani v nejmenším. Sotvaže v ryšavých licousech šedivých vláken přibýlo a kontura mocného čela trochu se protáhla, jinak celý obličej, výrazný a inteligentní, odmítal stárnutí a v širokých ramenou tkvěla opravdu ještě pružnost a síla.

Cyril si vzpomněl na bědnou trosku Vladimíra Baryla i na vetchého staříčka, který právě odešel. A nejvíc na Silbermannův způsob mluvit o nich.

„Nejednáte se svými dávnými přáteli nejlépe,“ řekl, snaže se ovládnouti svůj trapný dojem alespoň ještě na chvíli.

Silbermann ani na okamžik neodvrátil pohledu od jeho vyčítavých očí.

„Přátelé? Jací přátelé? Nemohu za to, že se jeden upil a druhý ukancelářoval až k nepříčetnosti. Nejsme přece povinni vláčet s sebou přátele, kterým nestačí dech k cestě s námi. Já jsem do té míry povýšen, že se situací, která nastala, alespoň bavím. Řekněte sám, nebylo amusantní, jak si Hugo nevzpomněl, že jste vy dobrodincem, který zachránil celou jeho rodinu od nedozírné hanby, ač si vzpomněl na tolik jiných věcí o vás? Především na to, že jste byl nejen učitelem, ale i přítelem jeho syna. Přítelem zajisté, který s ním vždy jednal co nejlépe.“

Odpor proti Silbermannovi bouřil v Cyrilu stále znatelněji. Nikdy se mu nezdál prázdnější a nadutější. Mluvil s ním opravdu tak zá-
ludně a posměšně jako před chvílí s Vanským.

„Matka mi před několika týdny zemřela,“ promluvil konečně
chvatně.

Silbermann velmi snadně odpoutal myšlenky od dávných přátel.

„Neslyšel jsem nikdy, že máte matku,“ pronesl hned soucitně a udi-
veně, „nikdy jste se o ní nezmínil, až nyní, ve chvíli, kdy nemohu než
vztáhnout ruku, abych vám kondoloval k ztrátě zajisté přebolestné.“

Cyrl musel potrásti měkkou dlaní, než se znova dostal ke slovu.

„A já jsem dnes přišel poděkovati vám za mimořádnou vlídnost
a důvěru, kterou jste mi před lety prokázal a která mne zbavila mno-
ha starostí a při níž jsem se tolikrát podívoval vašemu taktu i vaší
trpělivosti. Dnes však mohu konečně vyrovnati naše křížanské účty
a jsem tomu nesmírně rád. Víte zajisté, že mne tížily přese vše velice.“

Mluvil suše, jako by odříkával naučenou úlohu, a oddechl si, když
domluvil.

Silbermann nebyl v tu chvíli podoben Ibsenovi.

Vše, co na údivu a zmatku dovedla pojmouti jeho tvář, vedralo
se na vteřinu do ní. Nescházel, než aby otevřel melancholická,
smyslná ústa dokořán, a rty se zdály opravdu odchlipovati k tomu.

Ovládl se však za mžik.

Nevídaný výraz chytrosti a zálučnosti, podbarvený výrazem náhlé
nepochopitelné zloby proběhl mu očima. Uvědomil si jej asi sám,
odvrátil obličej od světla a stiskl knoflík elektrického zvonku.

„Naše křížanské účty jsou poněkud složité, pane profesore,“ řekl,
vyrážeje slabiky sykavěji, než bylo jeho zvykem. „Rozložíme si je
poněkud, dovolíte-li. Dovolíte?“

„Zajisté,“ vyrazil Cyril netrpělivě.

„Rozuměl-li jsem vám tenkrát a rozumím-li vám dnes správně,
bylo jisté vaše jednání vůči mně řízeno tak zvanými etickými po-
hnutkami?“

A rozkročmo, s rukama v kapsách, s hlavou opřenou o knihovnu, stanul před hostem.

„Ovšem, etika umělcova nemůže býti totožná s etikou měšťáků ani s etikou mravokárců, ba ani s etikou dumavých filozofů, jak mi právě váš příklad ozřejmil velmi jasně, ale právě pro hluboké porozumění, které nesu vstříc vaší bytosti, dovolíte zajisté, abych se pozeptal, jak dalece rozumíte vy mně. Dovolíte?“

„Ptejte se, ale stručně, umíte-li to vůbec.“

Silbermann váhal okamžik, právě tak dlouho, aby vznikla působivá pomlka.

„Řekněte mi tedy, drahý pane profesore, co jste si myslil o Arnoldu Silbermannovi v onen jistý krásný večer, když jsme se potkali pod kolšovskými hvězdami?“ zeptal se pak tiše, vlínavě.

Cyril ještě po letech pocítil hnus a pohrdání onoho večera, kdy byl svědkem Silbermannovy podlosti.

Neodpověděl, ale na jeho výmluvné tváři zjevily se nyní až hroživě.

Domácí pán se poněkud rozkolébal a stiskl elektrický zvoneček po druhé.

„Vy mlčíte k této zcela stručné otázce? Nuže, když mi nechcete zjeviti, co jste si myslil o mně, snad mi alespoň povíte, co jste si myslil o sobě. A sice tenkrát, když jste několik hodin po naší večerní procházce vyhledal jistého starce a přemluvil ho k jisté věci?“

„Byl jsem velmi rád, že se mi zdařila. Pocítil jsem v životě málo čistějších radostí, než když jsem zachránil onu dívku z vašich špinavých osidel,“ řekl Cyril s vášnivým uspokojením. „A přiznávám se vám, cítím ji dosud.“

„Děkuji vám za upřímnost, pane profesore,“ uklonil se Arnold Silbermann téměř slavnostně a zazvonil po třetí.

Střepinatý zvuk ještě nedozněl v prostoru a dveře vedlejšího pokoje se otevřely, jako by byly v skrytém spojení s elektrickým vedením.

Vešla jimi mladá žena a celý chmurný, pávově modrý pokoj se rázem zatřípytil nevídanými barvami: světlezelená zástěra s ohromný-

mi růžemi, stříbrné pruhy na brokátové kordulce i vyšívané náramky zasvítily současně a od ohromných skládaných rukávců odráželo se světlo s modravou intenzitou. Mladice vešla pyšně a klidně, pánovitě skoro. Šátek na její hlavě podobal se černé, zdobné přilbici a jeho uměle složený lem kladl se kolem ní květinovým věncem. Překrásná, bezúsměvná tvář s pevným obočím měla porculánově hladkou pleť, stín tmavých řas zvyšoval ještě běl i červeň jejich tónů.

Láhev vína a dvě sklenice postavila na karetní stůlek před pány a hned se opět obrátila ke dveřím.

„Dojdi si také pro skleničku a pobeseduj s námi, Andulinko,“ vybídl ji však Silbermann. „Tento pán, kterého ty neznáš, ale který zná tebe, bude jistě potěšen.“ Andula zmizela právě tak poslušně, jako vešla.

Silbermann nenapodobitelně zasykl. Potom přistoupil až k Cyrilovi a žoviálně položil mu ruku na rameno.

„Posud hezká, vidíte?“ zasmál se mírně. „Tyto Kolšovanky vydrží kupodivu dlouho, v dobrých poměrech ovšem, ne doma. Andula měla sice již něco nad čtrnáct, když přijela do Vídně, ale nebyla ani trochu okoralá, ujišťuji vás. Ba i nyní s jednadvaceti potřebuje jenom vyjít, a kudy vkročí, slétají se Vídeňáci jako vosy. Ale tyto Kolšovanky mají ještě něco více než krásu: nepodívají se na žádného muže, kromě na toho, jemuž se zaslíbily, a zůstanou mu do smrti věrny. Je to rys, přiznávám se, ne vždy pohodlný, ale my umělci ceníme i chutnáme přece jeho krásu. Vidíte, drahý mistře?“

Cyrlův hněv se rozpaloval.

Výstup s Andulou byl aranžován tak násilně divadelně, že by sám o sobě stačil pobouřiti ho. A pokoření, které v něm tkvělo, zašklíbilo se do všech vzpomínek na marnou záchranu, na otrávenou radost z ní.

Léta se mu věšel Silbermann na paty, léta snášel trpělivě jeho duchaplné a pusté žvásty o umění vůbec a o slováckém zvlášť, ale osobního slova s ním nevyměnil. Ani jedenkrát nezavadila jeho

rozmluva o lidi z Křížan, natož o Andulu z Kolšova. A krasořečník o ryzosti a poezii rodného kraje spřádal zatím osidla, vyhledal osiřelou dívku ve světě a vlákal ji k sobě... A připravoval si svůj bengál dlouho a střežil jej opravdu znamenitě až do nejvhodnějšího okamžiku! A teď div neprskal špinavým triumfem!

„Zbavím se dnes toho komedianta nadobro,“ byla jediná představa, kterou si zachránil trochu sebekázně, a vyvolával si ji, hledě zarytě na dveře, aby se nemusel již setkat s vítězným, a přece tak podivně neurčitým pohledem Silbermannovým, který dosud cítil na celé bytosti.

Andula vešla s třetí sklenicí a usedla beze slova do křesla v čele stolu. Hugo Vanský v něm mizel, ale ona vyplnila celou jeho šíří sněhovými rukávci a svítla z jeho kožené hnědi jako poseta květy a světly.

„Řekni pánovi, zda se ti líbí ve Vídni?“ vybídl ji Silbermann téměř obřadně.

„Řekněte za mě, pantáto,“ odpověděla tiše a řasy jí sahaly až do půl lící, jak klopila oči.

„Jak mohu mluvit za tebe, Anduličko?“ odšveholil. „Byl bych velmi rád, kdybys mu ty sama vyložila, jak se to stalo, že jsi přijela sem, a řekla mu, jak se tu máš.“

„Viděla jsem pantátu na pohřeb naší paní a šla jsem za ním. Doktorovi jsem nic neřekla, ani Martinovi nic, nikdo nevěděl, jenom jedna tetička, co mě potkaly, když jsem šla na nádraží,“ promluvila Andula tiše, stručně, ale nerozpačitě.

„A já jsem tě přemlouval, abys jela?“

„Bože chraň! Vždyť jste byl, pantáto, pořád mezi pány a na mne jste se podíval jenom jedenkrát, když přišli zpěváci do domu a spustili takovou krásnou, smutnou písničku o loučení. Já jsem nikdy nezapomněla na slib, který jsem vám kdysi dala pod křížem, a jak jste se podíval, věděla jsem, že upomínáte, a našemu rozloučení že už má být konec. Než ostatní přišli z krchova domů, měla jsem věci schystané.“

Mluvila jedině k Silbermannovi, ač se na něho nepodívala po celou řeč.

„A litovalas toho někdy, Anduličko?“ zeptal se Silbermann a snažil se zachytiti její zastřený pohled.

Neodpověděla hned. Plné, krvavé rty se na vteřinu sevřely, jako by již nechtěly propustiti slov:

„Slib je slib. Od slibu není pomoci,“ řekla pevně.

Silbermann hbitě nalil vína. Zatřpytilo se rusým zlatem ve třech sklenicích, jeho barva podobala se úplně barvě Anduliných vyšíváných náramků.

„To věřím, že nelituješ, Anduličko, ani říkat nemusíš,“ pospíšil si doplniti její řeč. „Co bys měla doma? V Kolšově kamarádky, které by se posmívaly tvé chudobě, a v Křížanech Martina Burdu, který by tě trápil.“

„Ba,“ přisvědčila důrazně.

„Ba, má nejmilejší, ba. Celý tvůj kraj velice upadá od několika let, a Křížany z celého okresu nejvíce.“

Obrátil se k Cyrilovi, hovorný, vítězný a poučující.

„Kdybyste nyní přijel do Křížan, nelíbilo by se vám tam a inspirace k symfonii byste tam již nenašel,“ rozhovořil se, zcela zaujat novými myšlenkami. „Hospodin ví, že jsem miloval ono hnízdo jako žádné jiné, ale Hospodin také ví, že mne žádné nezklamalo více. Věřil byste, že se tam porušuje už i kroj? Jak teprve vše ostatní! Za chvíli budou křížanské muziky bez rvaček, svatby bez písniček a snad i slivovice se přestane pálit. Vždyť dnes už nejbohatší sedláci mají sklep bez domácího vína! A co mne nejvíce mrzí: ani pout' už tam není v pravé vážnosti, ba ani svatá voda ne. Kdyby měl Jan Vanský smysl pro poezii a trochu fantazie nebo jen trochu vkusu, nemuselo dojít k úpadku celé vesnice. Ale on je rok od roku vyprahlejší a Křížany nudnější, vid', Anduličko?“

Dívka v klubovní lenošce mlčela.

Snad cítila, že se její ladná krása nejlépe uplatňuje mlčením, snad dávno vypožorovala, že výmluvnost Silbermannova se nedožaduje odezvy, i když se zdá na ni naléhati.

Neodpověděla, jenom její hluboké, šedé oči se zdvihly a hleděly teď přímo před sebe.

Cyrilovi se zdálo, že nikdy neviděl zádumčivějších.

„Ale vrátit byste se tam přece chtěla?“ zeptal se.

Zarděla se jako květy na šátku.

„Jenom kdyby pantáta někdy šli zpátky. Já bez nich už ani kroka neudělám,“ promluvila nadobyčej kvapně. Silbermann se rozesmál. Zpola pyšně, zpola rozpačitě.

„Usekýrovali by tě tam, holubičko, a mě by možná usekýrovali s tebou. Není už nic, jak bývalo. Vymizí-li z lidu poezie, probudí se v něm všechny zlé pudy. Ne, ty dobře víš, že nemám nejmenší chuti vrátit se do Křížan. Ať ucítí nevďěčníci, jakého dobrodince ztratili! Kdyby byl lid vyšel vstříc mým myšlenkám, mohly býti Světlé Křížany dnes tam, kde za dva, za tři roky bude Zelnička. Pravda, já svých darů nikomu nevnucuji, ale ještě se Křížany napláčí pro pantátu Silbermanna a pro nevďek! Ještě se pravnukové dnešních tupců naklnou tmavé památce svých dědů! ‚Hle,‘ řeknou, ‚Jako v Zelniče mohlo dnes u nás být, kdyby byli zavčas pochopili, jak dobře s nimi smýšlí Arnold Silbermann!‘“

Ožil, tvář se stávala každým slovem výmluvnější, všechny rysy jako by se předstíhaly ve vyjadřování dojmů. Řekl-li: Světlé Křížany, div tato dvě slůvka slinou nevyprskl, řekl-li: Zelnička, div se mu koutky ústní nezdvihly v milostném úsměvu.

Povstal vzrušen, svěží, s rozdmýchanými plamínky pod brýlemi, sklonil se k nejnižšímu oddělení nádherné knihovny a už držel velikou mapu zrovna před Cyrilem.

„Toto vás přece snad bude zajímati více než víno, můj mlčenlivý besedníku,“ zahlaholil přátelsky, jako by už ani nejmenšího stínu nebylo zůstalo z minulé rozmluvy. „Jen si dobře prohlédněte tyto podobizny a vyberte z nich podle libosti, vyberte, vyberte! Mám duplikáty všech obrázků a mohu vám dát všechny, které se vám budou zdáti vhodné. Berte, povídám, do kapes nastrkejte a domů doneste! Ani zuřivost, ani apatie

Vladimíra Baryla nejsou takové, aby nezmizely při jediném pohledu na ně. Zelnička, Zelnička, řekněte před ním a on se i z deliria usměje a bude si prohlížet obrázky. A jak tento účinek spatříte, nikdy mi už nebudete vyčítat, že nejsem příliš laskav k svým přátelům! Sentimentální nejsem, ale myšlenky chápu a cením, milý pane! Vladimír Baryl byl sice břídilem ve všem, ale byl to přece jen on, který mne upozornil na skrytou perlu Slovenska, a za to mu patří můj dík až do smrti.“

A již se sypaly veliké i malé podobizny před Cyrila. Horské průseky a pohledy do roklin, říčky, jež stříbrnými zákruty ovíjely kopce, údolí vklíněná mezi strmé stěny bukové, jeskyně s problýskávajícími jezírky, zříceniny na rozsedlých kopcích vybíral Silbermann z veliké mapy, rozestíral je po stole a oči mu litaly od obrázku k obrázku a ještě po každé chlubně zavadily o Cyrilovu tvář.

A když dosypal snímky krajinové, jal se rozkládati obrázky jiné: šohaje v průvodech i šohaje v parádních postojích tanečních a pijáckých, dívky z kostela jdoucí i dívky v zadumání sedící, babičky na prahu starých chalup, starce v ohromných kožiších i děti v tuhých karkulkách, horaly s dlouhými holemi i bači u stád, všechny je měl v mapě a všechny druhým ohromným vějířem rozložil před Cyrila.

„Zde vidíte celou Zelničku dnešní, můj drahý, Zelničku, která oplývá tolika krásami, že ji největší maďarský poeta nové doby nazval Hvězdou západní, shodnův se takto podivuhodně s původním názvem Vladimíra Baryla, nehledíc ovšem k pochopitelné záměně světových stran, vzniklé z různého hlediska obou pánů. Zde na této překrásné louce, sotva půl hodinky od dědinky, v blízkosti nádraží i nástupiště k nejkrásnějším výletům, ve stínu Bílých Karpat, pod záštitou rozvalin starého hradu, který patřil nejodbojnějšímu pánu Horní země, chtěl kdysi Vladimír Baryl založiti svůj hospodářský podnik. Snad ho k tomu svedlo přímé spojení s Moravou, které má tato končina, snad úchvatná ochota tamního lidu, nevím opravdu, mám jen slastné vědomí poctivého muže, že jsem ho varoval včas od této neblahé spekulace, a příjemné uspokojení obchodníka, že jsem

nevložil vlastních peněz do podniku tak pochybného. Dovedete si snad srovnati tuto až posvátnou idylu a tovární komíny? Neboť v co jiného byla by se proměnila v nejlepším případě Barylova velkozádruha než v čadící fabriku? Sloupy šeredného kouře by se valily k troskám historického hradu, hlomoz strojů by přehlušil katarakty nejsmělejší říčky, o poruchách lidové bytosti nechci zatím ani mluvit! Ale genius loci, tajemné a líbezné božstvo, ochránil Zelničku. I z těchto mrtvých obrázků pochopíte, že vypadá dosud tak, jako by se nikdy drápy ziskuchtivosti nebyly o ni pokoušely. Ale genius loci jest nejen tajemným, ale též milostivým božstvem. Dříve nebo později vystoupí ze své trpnosti, usměje se na svého chráněnce a dá mu podmínky, v kterých může rozvinouti všechnu svou krásu – ukáží vám, jak bude Zelnička vypadati za několik roků!“

Sáhl znova do knihovny a tentokrát vytáhl veliké stočené plátno.

Andula, šustíc tuhým hedvábím, povstala z křesla, zachytila okraj a Silbermann zvolna rozvínoval.

Zpola plán, zpola náčrt v ohromných rozměrech a křiklavých barvách pestřil se Cyrilovi před očima.

Bučiny, skály, říčka i rozsochatá zřícenina na modrém kopci rozvíjely se, nahozeny křiklavými plochami, a ohromná louka pod nimi zasvitla jedovatou zelení. A na stráních i na louce bělely se přepychové vily všech slohů s věžičkami, arkýři, s balkony i lodžiemi. Kolonáda na bílém sloupoví táhla se dvěma oblouky pod černým masivem vrchu v pozadí a ohromná budova, napodobující zřejmě středověký hrad čtyřmi kulatými věžemi i podsebitím, rozkládala se do široka nad rybníkem, jako by zašlý hrad sestoupil a zrcadlil v něm bývalou velikost.

„Panoráma budoucí Zelničky!“ zvolal Silbermann slavnostně, když byl obraz konečně rozvinut, a všečen pobledl vzrušením, zpola dryáčník, zpola věštec.

Andula držela jeden kraj obrazu, on druhý, a jako ohromná stuha je dělil i spojoval křiklavý pruh.

„Napsal jsem již fejeton do Pester Lloyd, nyní píši sérii fejetonů pro zdejší listy,“ vykládal vznícen. „Nikdy mne ještě nezaujala myšlenka do té míry, těším se vášnivě na zdar svého největšího díla! Všecky smutné zkušenosti ze Světlych Křížan poslouží mi k rozkvětu Zelničky, byly tedy přece k něčemu dobré! Jakmile získám zájem veřejnosti, vše finanční snadno se poddá. Skvělé stránky podniku bijí přímo do očí. Zelnička nejsou střízlivé Křížany, jejich krása má něco ze švýcarské velebnosti i ze skotské pochmurnosti, kterou si cení i lidé bez fantazie. Zelnička, toť zosobněná jarní poezie pro dumavé duše, toť jedinečné letní sídlo pro splínovité boháče, toť však především Bohem vyvolené místo pro všechny sporty. Není jediného, ať letního, ať zimního, který by v ní nemohl být provozován přímo ideálně. A ne na čadících fabrikách, ale na projevu kultury a krásy moderního lidstva založím její slávu!“

Cyril konečně odvrátil zrak od křiklavých barev a sluch od křiklavých slov.

„Dosti toho,“ požádal příkře. „Je svrchovaný čas, abychom se vrátili k svým záležitostem.“

Andula překvapeně a nepřátelsky pohlédla na jeho propuklou netrpělivost a jala se svinovati obraz.

„Hle, i tuto prostou dívku mrzí, jak málo zájmu jevíte o můj veliký plán,“ vzdychl si Silbermann. „A přece by se o něm dalo mluvit do rána a od rána zase do noci a od noci...“

Urovnával plátěné panoráma pečlivě, příliš váhavě ukládal je do knihovny, a když se znova obrátil k Cyrilovi, vyhlížel jako vyčítající trpitel, ne jako člověk, který má dostati peníze.

„Mluvíme přece o věcech nekonečně vážnějších než naše osobní záležitosti, proč mne nutíte k malichernostem? Pamatujete se přece na den, kdy jsem vám podal své národnostní krédo? Jistě se pamatujete, vždyť to bylo hned po vašem příchodu do Křížan, tak významném pro nás všechny! A já se zase neobyčejně živě pamatuji, jak jste tenkrát nesouhlasil s mým vyznáním lásky rodnému kraji.

Zdalo se vám trochu úzké, že? Uvažoval jsem později o vašich slovech a dospěl jsem názoru, že ač nerozumíte onomu, jak jste se vyjádřil račovnímu zbarvení mého domovního citu, máte nesporně pravdu výčitkou, že by mohl býti pojímán jedine jako výron rodinného sobectví, jaké se nám Židům tak výlučně připisuje. Nuže, řekl jsem si, ukážeš tomu pánu umělci, jak velice jest na omylu. Vyprýštilo-li mé skromné bohatství ze Světlych Křížan, ví přece sám, že tam nikterak nezesílilo, ale ví také, že jsem onu Bohem opuštěnou dědinu miloval přesto, že mne stála tolik tisíc. Nuže, teď mu pravím, že teprve, když jsem se přesvědčil, že její lid není již lidem mého snu, zatvrdlo se mé srdce, ne k němu, přísahám, že ne k němu, ale k vlivům, které jej olupují o rázovitost, o poezii, o tradice. A jda za svým snem o pravé slovenské povaze, obrátil jsem zrak i krok východněji a došel jsem do Zelničky.“

„A jste nyní šovénem okresu, ku kterému patří ona?“ rozesmál se Cyril tvrdě.

„A jsem nyní šovénem okresu, ku kterému patří ona,“ přisvědčil Silbermann pyšně. „Pravé vlastenectví nemůže znamenati nic jiného než rostoucí lásku a mohutnější podiv pro lid a ráz určité končiny, rozumíte mi konečně? Nu, a snažte se pochopit i více vy, který dovedete tolik vyjádřit: bylo vždy tajemné příbuzenství mezi Židy a Slováky, porobenství a pohrdání stíhaly je oba stejně. Také jejich budoucí osud je tajemně spjat. Nevím, zda se něco takového dá vyjádřiti hudbou, ale byl bych šťasten, kdyby k vám promluvila tato myšlenka. Kdybych měl dramatický talent svého velikého norského podobence, napsal bych pětiaktovou tragédii, která by promluvila za dva národy k celému světu, takto budu se alespoň snažit inspirovati umělce, na které ovšem nebude zapomenuto při mém velkém podniku v Zelničce. Celé jedno křídlo hotelu ‚Hungaria‘, který jste viděl právě na obraze, bude jim rezervováno v každé sezóně.“

„Zatím však inspirujete pešťské a vídeňské žurnalisty, aby vám pomohli k dobrému obchodu,“ řekl Cyril drsně. „Žádal jsem vás již

velmi často, abyste se mnou nemluvil o umění. Žádám vás nyní, abyste se mnou nemluvil o vlastenectví. Obávám se, že bychom si rozuměli ještě méně.“

Měl určitý pocit, že by se nedovedl ovládnouti déle. Byl smuten, vydrážděn a ruce se mu chvěly nevybouřeným odporem, když konečně sáhl do náprsní kapsy pro toboleku s penězi.

„Účtujeme!“ zvolal, klada ji na stůl.

Silbermann zase o krok ustoupil.

„Nejsou vaší dnešní návštěvou dostatečně vyřízeny všechny naše účty?“ zeptal se tak podivně, že Cyril bezděky přerušil počítání.

Po Silbermannově tváři klouzaly výrazy jako různá osvětlení po jevišti nejsložitějšího dění.

Patřili na sebe, vteřinu dvě.

„Dopij a odejdi, Anduličko,“ poručil Silbermann, odvraceje se od Cyrila.

Ale Andula neodešla.

„Včil neodejdu, pantáto,“ řekla a její hlas po prvé, co jej Cyril zaslechl, projevil trochu vůle.

„Chceš vidět peníze?“ zasmál se Silbermann nepochopitelně nemístně, sklonil se nad bankovkami, vytáhl obočí, až se mu lysina zkrabatila, a spráskl hlučně ruce.

Nebyl to naprosto již úžas, s jakým přijal první sdělení o vrácení půjčky, ale údiv zahraný přímo školácky nemotorně. Karikatura překvapení, chtěná, ošklivá karikatura.

„Doručuji vám konečně vše, co jsem vám dlužen, a přeji si, abyste tuto rozmluvu považoval za naši poslední,“ řekl Cyril, povstáváje.

Hrdlo se mu stáhlo nepochopitelnou úzkostí, odporem, strachem, jehož pramene neznal.

Zdálo se, že Silbermann ani neslyší jeho slov.

„V Janově šílenství tedy přece nebylo metody?“ pronesl najednou tiše, téměř smutně. „A já jsem se zklamal, školácky zmýlil, všechnu psychologii marně vyplýtvat?! On tedy nebyl kuriózním bláznem,

který se přepočítal z idealismu! On byl prostým bláznem, který ani nepočítal! On byl docela hloupý, a já jsem se domníval, že je chytřejší než my všichni dohromady, a řekl jsem mu to dokonce! Já bláhovec i se svými podvečerními meditacemi!"

A jeho tichá slova přešla v smích tak skřípavý, že se téměř podobal kvílení.

„Shrábněte to, profesore! Nejste mi přece dlužen ani halíře,“ vyřázel v přestávkách, „shrábněte a pošlete ještě dnes Janu Vanskému do Křížan.“

Pávově modrý salon zdál se kolísati, světla na stolku i květy na slováckém šátku míhaly se před Cyrilovýmá očima v překotném reji.

„Pošlete toho pána pryč, pantáto!“ ozvala se Andula do náhlého ticha. „On na vás hledí tak strašně!“

Silbermann se postavil za Andulino křeslo.

„Nech ho hledět, Anduličko. Když chce slyšet divné věci, uslyší divné věci. A ty také uslyšíš divné věci. Ten pán je tuze nevďěčný pán, a to se mu musí konečně říci, Anduličko. Ten pán si ode mne vypůjčil peníze, ač dobře věděl, že mne předtím na smrt zarmoutil a urazil. A já – já jsem mu je půjčil. Proč jsem půjčil? Je vždycky dobře půjčit někomu, kdo nás zarmoutil a urazil, pamatuj si to, Anduličko! A byl jsem tak rád, když jsem půjčil, málokdy jsem byl radši než tenkrát. Ale jenom chvilčku jsem byl rád, Anduličko. Hned v té veliké radosti přišel ke mně ten modrooký doktor a mluvil a mluvil. Bůh ví, jak ten mladíček tenkrát mluvil, že mi rozum obestřel. A neodbytný byl a prosil, prosil, až dosáhl, co chtěl. Přijal jsem peníze, vyškrtl jsem tohoto pohoršeného, přemravného pána ze svého zápisníčku a smiloval jsem se nad doktorem.“

„Jak to – smiloval?“ zeptal se Cyril dutě.

„Jak to – smiloval? Nedělejte se i vy jehnětem, profesore! On má alespoň oči podle toho, aby mu člověk věřil krotkost, ale vy jste z nejhorších vášnivců, jaké jsem kdy poznal. Vy byste snad byl s to zabít člověka.“

„Jak to – smiloval?“ opakoval Cyril bílými rty.

„Povím vám, povím, mám příliš dobré svědomí, abych se vás bál. A vy se ještě ptáte: jak to smiloval? Neodluzujeme přece milovanou nevěstu příteli, jemuž jsme dlužni tolik peněz, nezdá se vám? A když přece odloudíme, víme alespoň, že jsme se chovali špatně, a naše pýcha pokrotne a my se bijeme v prsa a popel si sypeme na hlavu alespoň o samotě.“

Cyril dávno pochopil. Byl zmrazen nejtěžším pokořením, jaké kdy zažil, ale z jeho ponížení dral se nepřítelný hněv.

„Vy jste tedy vypočítavě a studeně nechal mne po celá léta v domněnce, že vám dlužuji peníze, které jsem vlastně dlužen Janu Vanskému?!“ vykřikl, už ani hlasu neovládaje.

Andula se zřejmě ulekla výhružného zvuku, ale Silbermann se vzpružil výbuchem.

„Nechal v domněnce? Jak to, nechal v domněnce, milý pane? Nemohl jsem přece jen předpokládat, že je Jan Vanský tak neuvěřitelně pitomý a neřekne vám hned první den, co se událo v mém křížanském pokoji, a nemohl jsem za druhé předpokládat, že vy jste tak neuvěřitelně naivní a domníváte se, že bych já, Arnold Silbermann, byl tak hloupý, jak se ukázalo, že skutečně jsem. Vy jste hloupý, já jsem hloupý, Jan je hloupý! A přece je v naší trojhlouposti složitý problém, jak by nepochybně řekl on, kdyby byl při této památné rozmluvě. Ano, složitý problém, žádné prosté: nechal v domněnce, jak se ráčíte vyjadřovat.“

Cyril stále mlčel a Silbermann pokračoval směleji a směleji:

„Nechlubil jsem se svou velkodušností k Janovi, jako jsem se nechlubil svou velkodušností k vám. A místo abyste se mi dnes uctivě poděkoval, urážíte mne a hledíte tak, až se ubohá dívka třese. Jste opravdu velmi nevďečný, pane profesore, je to ryze árijská vlastnost, my Židé jí málo rozumíme, ale já budu nyní o ní uvažovat. Copak jste si tedy vlastně myslel, když jste bral ode mne peníze, tenkrát po oné příhodě u kříže?“

„Byl jsem v situaci, kdy se příliš nemyslí,“ řekl Cyril strojově a jeho strnulý pohled temněl stále hlouběji. „Potřeboval jsem peněz, protože jsem je stůj co stůj chtěl splatit Janovi, a nebylo možno dostat je jinde než od vás. A po celá léta, kdy mne dráždila celá vaše bytost, vzpomínka na vaši ochotu mne vůči vám odzbrojovala. Myslíl jsem si: snášej a trp ho, prokázal ti přece jen službu, když jsi ji nejvíce potřeboval.“

„A kdyby nebyla zemřela vaše matka, byl byste tedy trpěl a snášel Arnolda Silbermanna ještě déle, možná doživotně?“ usmál se Silbermann melancholicky. Andula odměnila svého pána uznalým pohledem. Zdálo se jí, že řekl něco velmi vtipného.

Cyril složil nervózně bankovky a chtěl odejít.

Silbermann mu však zastoupil cestu a melancholický i nedobří usměv měl pořád ještě na rtech.

„O vás již ani nemusím meditovat, pane Trojuši, vás již znám. Když nyní budu poslouchat vaše skladby, již v nich nebudu hledat, co v nich nemůže být, již budu vždycky vědět, proč mne studí srdce, i když uši plesají a rozum si musí říci: všechna čest, všechna čest! A když nyní ke mně přijdou lidé, kteří milují hudbu a rádi by věděli, jaký člověk ji dělá, a budou se ptát, jak se ptali tolikrát: jaká je to zajímavá hlava, tenhle buřič s touhami po klasicismu, tenhle modernista s gesty rozhněvaného žrece, ó, já již neřeknu, jak jsem dosud říkal: to je réva, která v severním slunci zraje k jižní sladkosti, to je bytost, o které řekl Hospodin Gabrielovi: Spasena bude jistě, anděle, nejlepší duše bloudí nejdéle – ne, pane Trojuši, toto už nikdy neřeknu ani sobě, ani lidem, ale zato řeknu: to je člověk, který cítí, že ubližuje, a nechce se k tomu přiznat, to je umělec, kterému Hospodin udělil hřivnu jen proto, aby hřešil ne sedmkrát za den jako každý spravedlivý smrtelník, ale aby hřešil třeba jenom sedmkrát za celý život, ale zato tak, že hříchy jeho jsou jako černá zed' před jeho očima a on už nevidí bludů svých a zármutku svých bližních, jenom svou pýchu vidí. Hle, řeknu ještě dál, až se

mne budou lidé ptát, jaký je pan Cyril Trojuš: veliký umělec, řeknu, a veliký vlastenec, který tvoří krásná díla a nenávidí Vídeň a který nemůže mít smyslu ani pro fejetony, ani pro plány Žida-bezzemka, který mu pomohl svým kapitálem v kritické situaci a svým vlivem v cizím městě, který ho seznámil s mocnými lidmi, ne s takovými jako hrabě Stauding a starý muzikant, ale s takovými, kteří sestavují repertoáry a vydávají skladby a platí za ně hotovými, aby šťastné manželství nezhynulo úbytěmi, a který za to vše nechtěl nikdy uznání a dal si líbit všechny impertinence proto, že měl smysl pro pýchu, která v tom člověku s tím velikým talentem je, a pořád věřil, že nadejde chvíle, kdy uslyší: děkuji vám, pane Silbermanne, za mnoho vám děkuji a mnohým jsem vám ublížil, pane Silbermanne, od té chvíle, kdy jsem přijal vaše pohostinství v Křížanech a odplatil vám za ně tím, že jsem se vmíchal do vašeho osudu jako soudce vašich mravů, já, který jsem si pak peníze od vás vypůjčil, abych mohl svádět nevěstu svého přítele a zahubit jejího otce, já, který jsem to udělal, protože jsem to udělati chtěl, jako jsem chtěl zapudit ženu i své nevinné dítě.“

„Ježíš Marjá, pantáto, pojdme od něho pryč!“ vykřikla Andula.

Cyril stál smrtelně bled před Silbermannem.

„On teď hledí opravdu tak, že by vás mohl zabít, pantáto!“ zahořkovala a její krásné tělo zaštitilo Silbermanna a hlava ve zdobné květinové přilbici postavila se před jeho ryšavou hlavu, jako by ji opravdu měla chránit smrtelné rány.

Cyriлови klesla sevřená pěst.

„Jste fraškař, Silbermanne,“ řekl tiše a pevně. „Bít vás nebudu, ale řeknu vám na rozchodnou toto: nenávidím vás, protože jsem vás prohlédl. Jste nicotný skrz naskrz. Zpola komediant vědomý, zpola bezděčný, ale vždy někdo nad představu čestného muže pokřivený v myšlení, v cítění i v jednání. Rozbírat naše záležitosti už nebudu, nerozumím Janovi, ale vám rozumím až příliš dobře. Vy nemáte ani ducha, ani srdce, ani jasného rozumu snad ne, jenom neklidnou

a slizkou fantazii úpadkového Žida, a vaši vyděrační otcové v kořalnách nebyli tak odporní jako vy. A já jsem takovým barbaram, že se mi nejevíte ani zábavný, ani zajímavý, jenom hnusný. Varuji vás přijít mi ještě na oči!"

A vyšel z pokoje pootráven.

„A přece jsem měl pravdu od prvního slova do posledního!“ zasýčel za ním Silbermann do předpokoje.

Andula ho objala, složila krásnou hlavu na jeho široká prsa.

„Nic si z nikoho nedělejte, pantáto, že vás urazil, já vás přece neopustím až do hrobu tmavýho. Jenom sezdat bysme se konečně měli dát, abych to mohla říci celému světu,“ zaslechl Cyril ještě z pávově modrého salonu.

Nemohl dlouho setřásti tohoto pokořujícího večera, zatížil ho jako pouta, poranil jako jedovatý šíp.

Uplynulo několik týdnů, než o něm vůbec dovedl mluvit s Marií, a vzrostly na měsíce, než se mohl znova ponořit do práce.

Jako nemocný, který chce utajiti rostoucí slabost milujícím očím, ač ví, že neutají na dlouho, a jako vyznavač, který svému božstvu nepřizná pochyb rozeklaného srdce, ač ví, že jest jeho božstvo vševedoucí, nemohl se odhodlati ani k důvěrné rozmluvě se ženou, ani k tvorbě.

Cítil příliš určitě, že by tentokrát nezalhal ničeho.

A jeho trpkost rostla nečinností a tisíce umlčených hlasů bouřilo v něm v probdělých nocích. Proseděl je téměř všechny u Vladimíra Baryla jako ošetřovatel a hlídač, střeha jeho přesmutnou otupělost i záchvaty jeho běsnění.

Po dlouhé dni a noci ležel nemocný nehybně jako ochrnutý a netýkalo se ho nic, co se dělo mezi zdravými kolem něho. Jejich svět nebyl jeho světem a nikdo nedovedl povědět, jaký je ten, jímž prochází jeho zbloudilá duše. Vytřeštěnýma, neskonale smutnýma očima hleděl jen na strop a tyto oči prosily o spánek, až srdce usedalo. Ale spánek je míjel, jako by už neměl moci k zničenému tělu, a přicházel jen po nejsilnějších uspávadlech.

Ale náhle, jako by se přemíra únavy a nehybností strávila sama v sobě, odhazoval podušky, mrskal celým tělem a křičel steskem a úzkostí. A stesk přecházel v zuřivost, v kletby minulosti i přítomnosti a nakonec v pláč trýzněného dítěte, který tišil záchvaty a končil novým vysílením.

Strašná byla tato nemoc, ale Cyrilovi již ani nepřišla myšlenka na nemocnici. Jako by sám sebe denně překonával vymodlenou

trpělivostí, přejímal těžkou stráž u nemocného, šetřil ženy, utěšoval ji, jak dovedl.

Nejednoho večera hnaly jej myšlenky ze zatmělé světnice do černé zahrady. A odstrkoval i Marii, přišla-li za ním s očima milující a raněné ženy. Trvalo dlouho, než se jí podařilo zvědět všechny podrobnosti jeho návštěvy u Silbermanna. Za které si mrazivě jasné noci chodili dlouho po utuhlých stezkách zahradních a Cyril se konečně rozmluvil.

Vypravoval strojově, jako nepřístupný úvahám, všechny podrobnosti o pávově modrém pokoji s knihovnou a s karetním stolem, opakoval rozmluvy téměř doslova s hnusem, který byl příliš otravující, aby se rozbouřil. Ale hlas měl jako rží pokrytý a chuť vleklou jako pod ošklivým a těžkým břemenem.

Marie vnímala jeho zlý žal, ale nedovedla ho pochopiti. Vyslechla nevzrušena zprávu, jak slizce se Silbermann bavil mužovým setkáním s Hugonem Vanským, vyslechla Arnoldovy plány o Zelničce s teskným povzdechem nad bolestnou, ale již příliš mdlou vzpomínkou. Při výkladu o Janovi zbledla však také.

„Mne nejvíce otravuje zákeřnost jich obou!“ vyrazil Cyril prudce. „Zákeřnost a přití, v kterém mne vyčíhali. Nerozumím celé jejich prohnání, ač jsem se věru snažil porozumět! A tím trpím nejvíce. Silbermann, který si dá vyraziti zbraň z ruky, protože má Jan sentimentální oči, a Jan, který se domnívá, že mi spoutá ruce školáckým vpadnutím do zad, o kterém mi ale neřekne! Rozumíš tomu? Já ne. Vím jen, že jsou oba vinni a že jsem dnes bezmocný proti oběma.“ Hlas mu břitkl hořkostí, ba záští.

„Psal jsi Janovi hned?“ zeptala se pouze.

Pohlédl na ni s trpkým údivem.

„Jak bych mohl! A co také psát v tomto zmatku z odporu a nejistoty? Peníze jsem mu ovšem poslal, ale jen na poukázce jsem mu oznámil, že jsem do této chvíle neměl ani zdání, komu mám vlastně splatit svůj poslední dluh. Ať si domyslí ostatní.“

„A on ti neodpověděl vůbec?“

„Co by mohl odpovědět?“ zeptal se prudce. „Snad odpověděl svému spoluviníku, mně nemá co odpovídat. A tomu jedině jsem rád.“

Cítla vždycky s mužem. Pásku mezi nimi utkala léta lásky a starostí a hodiny vznícení ji projemnily, až zcitlivěla do napětí tak jemného, že myšlenky se potkávaly v prvních zákmitech a citová chvění splývala dříve, než došla k vědomí. Jednou, jedinkrát cítili různě a nenašli se. A tenkrát ranila muže hluboce a on jí řekl slova, nad něž nemohl říci bolestnějších a která nedozněla dosud.

Prošla jí nyní srdcem s novou trýzní. Nerozumí mu opět? Slévá se zase mrak, který ukáže nepochopení teprve bleskem, jenž ohromuje?

Ale on ji nenadále políbil a v jeho očích bylo plno shovívavosti k její přecitlivělosti.

„Měl jsem mu snad vzletně poděkovat?“ zeptal se s mdlým úsměvem. „Vy ženy soudíte vždy dětinsky o podobných věcech. Kde jen slyšíte o nějakém záplatovaném milosrdenství, ztrácíte soudnost. Ale tak zvaná charitě jest i v plném světle ohavností, v soumraku je přímo hříchem proti duchu svatému. Je to léčka, kterou chytají darebáci i slaboši lidi, ku kterým jinak nemohou. Buď ti ji prokáží, nebo ji po tobě žádají, ale vždy vědí proč. Když jim selžou všechny zbraně, ona jim vždycky ještě zůstane.“

Přivinula se k němu oddaně.

„Hana Kürthyová a Jan Vanský přece jen nejsou stejní, Cyrile,“ usmála se tiše.

I tmou viděla směs bolesti a hněvu v jeho tváři.

„Je vlastně lhostejno, z jakých pohnutek nás mučí lidé, kteří nesaňají až k nám,“ ohradil se příkře. „Silbermann také není jako Jan, ale podivuhodně se našli. Je úzko z lidí, kteří konají své dobré skutky ze sobectví, kteří vědí, že je dělají proto, a přece stojí povýšení a tupí za štítem, který ukuli pro své pohodlí. Věru, Hana Kürthyová přepadá člověka alespoň tak poctivě jako šakalice a chytrost z dravosti jest

pudem, kterému rozumím. Ale lidem, kteří jsou chytrí ze zákeřnictví, nemohu rozumět nikdy. Dřív než bych mohl o nich uvažovat a rozumět jim alespoň tak jako jedovatému hmyzu, hnus a odpor prolne mé myšlenky a nic již necítím, než jak rostou a bouří a ničí mne.“

Tvářila se, jako by neslyšela tohoto výbuchu.

„Neodpovíš tedy Janovi, až ti bude psát?“ zeptala se. A pod jeho žasnoucím a odmítavým pohledem pokračovala:

„Bude jistě, nepochybuji o tom. Ať se cítí vinen, nebo nevinen, odpoví ti zcela jistě nějak.“

„Začnou-li mátohy minulosti vylézat z propadliště, není jim patrně konce,“ odpověděl zádušně.

Nevrátil se již k tomuto hovoru, ale po všechny příští dny nemohl se zbavit obav z Janovy blízkosti. On, jemuž se až do rozmluvy s Marií zdál tak vzdálen, že si sotva jeho podobu vyvolal a své vášnivě výčitky promlouval jen k stínu svého pokoření a žalu, mňel teď často slyšeti, že se branka zahradní otvírá a pěšinou že znějí kroky, jichž nemožno nepoznati. A jindy, kráčeje ulicí, pocítil na šíji dotek neznámé vlny, která velí ohlédnouti se. A čísi modré jasné oči jako by hleděly z dálky. Nebo se stalo, že některým hlasem, hlasem malé žákyně třeba, zaslechl povědomou intonaci: váhavý, roztržitý a něžný názvuk Janova hlasu.

„Neschází, než abych začal řešiti šachové úlohy,“ pomyslí si kdy si, sleduje tyto příznaky nervózy a bezmocnosti proti jejímu plíživému růstu, zatínal zuby a trpěl až k tělesnému chřadnutí.

Spjali se mu v kolo všichni, kdož se najednou zjeví v jeho životě: matka, jejíž zhasínajících očí nepolíbil, Vladimír Baryl, který mu rozvrátil domácí klid a velitelsky přišel zemřít pod jeho střechu, Hana, Silbermann i Jan. Bránil se, ale oni nemizeli, proluli mu myšlenky, sluch i cit, a jeho veliká inspirace byla sesazenou vládkyní, kterou vypudila smečka pitvor.

Kterého dne našel na stole opravdu dopis. Vlastně věděl, že tam je. Sotva vkročil do bytu, hrdlo se mu sevřelo, a když spatřil obál-

ku, která se až nadouvala vtěsnaným obsahem a civěla naň křivě nalepenou známkou, věděl, kdo mu píše, aniž bylo třeba druhého pohledu.

Dopis si pobloudil, než dospěl na pravé místo, tucty rukou asi prošel a každá jako by na něm zanechala nepříjemný sled, pach cizoty a nepřátelství.

Pohlédl naň štítivě.

„Mělas pravdu,“ řekl ženě prudce, jako by se s ní byl do krve přel. „Jan neodolal a píše. Je to ostatně známá psychologie viníků, že nejraději útočí sami. Tento nepochybně útočí vší sentimentalitou, kterou má za lubem. Ale já naprosto nejsem zvědav, jak kličkuje, a nemám chuti zabývat se jeho školáckým písmem.“

Teprve na Mariin vyčítavý pohled dodal mírněji:

„Přečti mi tedy dopis ty. Jedině tvým hlasem stávají se mi trapné a ošklivé zprávy snesitelné.“

A posadil se do křesla jako rezignovaný pacient u lékaře.

Marie roztrhla obálku. Celá sprška větších i menších lístků spadla jí do klína. Byly psány velikým tenkým písmem Janovým, připomínajícím žáčka, který příliš chvatně opsal krasopisnou předlohu.

Mariiny rty se stáhly v křehký, poznávací úsměv, nekonečná řada podobných lístků současně vyvstala jí v paměti, rozestřela se před ní obrovským vějířem a zaútočila vzpomínkami: napřed jen vzorně psané úvahy jinošské o studiích, o četbě, o myšlenkách, které vybavila. Jenže každá vzorná věta jako by se trochu chvěla, že se rozhovoří o lásce místo o společenských křivdách nebo o nutnosti poznati smysl života... Teprve později přicházely nezastřené výlevy citové psané třeba i v tramvaji, dětinské, vroucí a plaché. A také těch bývalo často tolik, že jí bílou prškou padly do klína, když otevřela obálku...

„Čti tedy konečně,“ požádal Cyril. „Vidíš, jak čekám, a trpělivost není mou vrozenou ctností! Doufal jsem, že tohoto psaní zůstanu ušetřen, ale nejsem-li, ty mi alespoň nervy zbytečně nenapínej!“

Ucítila jeho vyčítavý pohled až na svých vzpomínkách a usmála se konejšivě.

„Nebylo možná nepředstavit si, jak mi kdysi psával i několikrát denně. A věřil bys, že ani nevím, kam se poděly všechny jeho dopisy? Snažila jsem se právě vzpomenout, kdy a kde jsem je spálila, ale nevím již, tak málo myšlenek mi zůstalo na Jana, kdysi tak blízkého a drahého.“

„Čti!“ opakoval a nemohl se dočkati prvního slova. Nedobrá zvědavost mu stahovala obočí, a třebaže seděl jako rezignovaný pacient, vypadal velmi výbojně. A Marie čtla hlasem kajícnice, žádající výčitek, třeba i urážek.

„Drahý Cyrile! Nemohl jsem ti psát hned, ač vím, že netrpělivě čekáš na můj dopis. Martin totiž na podzim rukoval a já přivykám tak pomalu, že jsem se dosud nedostal do starých kolejí a jen tak chytám chvilky. Nehněvej se tedy, že píši zcela stručně. Velmi mi pomáhal Martin. Byl vůbec hodný. Jistě se na něho pamatuješ, vystrašil kdysi Vítka a tys mu to velmi zazlíval. Vzal jsem Martina později k sobě, nikde ho tu nechtěli, ale v domácnosti byl dovednější než kdo jiný. A vůbec je hodný, jenom stále ještě trochu zádumčivý a samotářský. A velice nedůtklivý, jak už bývají mladí lidé po smutném dětství. Kdysi zbil posměváčka, měl jsem s tím pak pochůzky a dosti nepříjemného jednání. Úřady jsou pedantické a nevidomé, zjistili jsme to oba, Martin i já. Ale na vojnu šel přece jen nerad, ač se mi nikdy nezdálo, že by ke mně lnul, až když jsme se loučili, byl pohnut a slíbil, že po vojně začne naše společné hospodářství znova...“

Marie dočtla první lístek. Její užaslý pohled setkal se s neméně udiveným pohledem mužovým. A po vteřině čtla dále, hlasem značně klidnějším:

„Snad tě bude také zajímat, že jsem tu dosti dlouho nemohl vůbec zdomácnět, ač mám teď již Křížany velmi rád. Maminka i tím trpěla, že jsem si nevšímal, jak je tady pěkně, pochopil jsem později její žal z toho, příliš pozdě. A když zemřela, zase jsem nemohl zdo-

mácnět, bylo mi úzko, teskno, zle, a Martin opravdu není veselým společníkem. Tenkrát bych si byl hrozně rád vzal k sobě Vítka, ale ani Jenovce, ani jejímu muži jsem si to netroufal naznačit, byli by mi dali co proto! Víš jistě, že se Jenovka vdala za hodného člověka. On píše do krajinských listů hudební referáty pod značkou ‚Průkopník‘ a hrozně vás modernisty vždy chválí a tebe nejvíce. Po každé napíše, že jsi světu ještě dlužen veliké dílo, ale že nepochybuje, že mu je brzy dáš, on že je rok od roku od tebe očekává. Ale to beztoho víš, Cyrile, a ostatně není důležité, co soudí Pepík Dušek o moderní hudbě, hlavní věc je, že má Vítka opravdu rád. Jenovka se zase někdy směje, když je vidí dovádět spolu. Stavím se u Dušků občas, když nevyhnutelně musím zajet do Brna a ona mne má zase ráda a já mám zase rád ji. My jsme, považ, prožili s Jenovkou vlastně román. Já jsem nevěděl, že žijeme román, ale ona patrně vždy věděla a byla smutná a ještě teď někdy je, když mluví o minulosti, ale přece mi už zase říká Honzíku. U veliké řeky začal, u malé studánky skončil náš vodnatý román, řekla mi nedávno před svým mužem a všichni tři jsme se usmáli, každý svým způsobem, jak už tomu bývá v životě. Ale mně je přece jen zcela jasno, že jsem se u oné studánky choval špatně, ač teprve po maminčině smrti jsem pochopil, že vina není o nic menší, páše-li se vědomě, nebo nevědomě, neboť vina jde vždy ze srdce, které necítí žalu druhého, a nemá vlastně s rozumováním nic společného. A vůbec, Cyrile: snažme se žít bez viny, pak nám netřeba dumati o smyslu života, poznal jsem, ale také příliš pozdě. Zdálo se mi, že zahynu lítostí a studem, když maminka umřela, aniž jsem jí za celý život řekl slovo své synovské lásky. Vždyť mi rozumíš, příteli jediný, a vzpomeneš teď jistě, jak jsem třeštil před maturitou a jak jsem se choval po všechna léta potom, ač by bylo stačilo zamyslit se srdcem a poznat vlastní křivdu a vše ostatní pochopiti.

Karel Vlach sem nyní jezdívá, ale ne na Dušičky, to jezdívá na hrob tatínka, nýbrž vždy na křížanskou pouť i se ženou, a já tu paní bavím, chodím s ní do hájku a on jde na hřbitov, a když se vrátí,

má plné oči dojemných veršů. Karel Vlach je velmi teskný a velmi pokorný člověk. Lidé mu to jaksi nevěří, protože velmi ztloustl, ale já vím, že je. Cítil jsem dávno, že ho musím odprosit, ale také mi trochu bránila jeho tloušťka, neboť jsme již takoví, že se nám nechce odprošovat příliš tlustých lidí. Ale kdysi jsem přece začal, a on hned věděl, ovšem, zač chci odprosit. K slovu mne nepřipustil, oba jsme jenom trochu blábolili, ale nakonec mi řekl: nejen osud třeba přijímati pokorně, ale i viny své pokorně... A tenkrát byla nesnesitelná tíže sňata ze mne a přestal jsem uvažovati o smyslu života, neboť jasno mi bylo, že můžeme znáti jen směr svého konání a nikdy jeho cíl. A ve směru nelze se zmýlit, nezatemňujeme-li mysl svou úmyslně, neboť mimo soud o vratkém lidském zlu a dobru byla každému dána touha po štěstí, a štěstí jest smír v duši a lad s lidmi a úcta před tajemstvím smrti..."

„Je toto dojemné říkání ještě dlouhé?“ zeptal se Cyril rezignovaně.

Marie pohlédla do klína, drobných lístků jako by ani nebylo.

„Přeskoč všechny kvietistické úvahy a čti jen o lidech,“ poručil Cyril.

Chtěla poslechnouti, snažila se, přelétala očima každý lístek, ale ukázalo se, že nelze třídit mezi zprávami o myšlenkách a zprávami o lidech, a nezbylo než čísti všechno, co Jan Vanský stručného napsal.

A Cyril naslouchal dále s výrazem člověka čekajícího na operaci bez usnutí.

„Buď pokorný i k vlastním vinám, tím více k cizím. Ó, Cyrile, proč jsem tuto největší pravdu, kterou mému srdci dáno pochopiti, poznal tak příliš pozdě? Lidé rození k dobru chápají ji snad již v kolébce a dobře žijí vždy. A jsou zase takoví, kteří ji nepochopí nikdy, a přece nežijí špatně a mnoho dobrého mohou vykonati. Zle a úzko jest pouze těm, kteří ji zmateně tuší a nedočkají se jejího rozbřesku. Hleď, já jsem přece všechny lidi a sebe nejvíce týrával kázáním o tom, že štěstí třeba hledati v sobě a smysl života v lásce

lidí, a přece kolik bludů, hříchů a vin jsem nakupil! Vy, přátelé drazí, nevěděli jste o nich, neboť jste na mne hleděli očima srdcí svých, ale Silbermann věděl o mé pýše a ješitnosti již tenkrát, kdy jsem je sám sobě dovedl uměle zastríti, a dík Silbermannovi za to! Škoda, že se s ním nyní vůbec nestýkám, lituji upřímně, že mi tu schází jeho rozum, ač vím, že bych se s ním nyní dohovořil hůře než kdykoliv dříve. Nejsem mu asi příjemný, ale nic zdejšího není mu příjemné. Naposled tu byl asi před dvěma lety, podívat se, zda jeho chalupa ještě nepadá, a náš krátký styk byl řadou drobných nedorozumění, ale tím byla nepochybně vinna stará roztržitost, která mne zase přepadla v jeho přítomnosti. A zrovna nejvíce tenkrát, když mi vypravoval, jak svých zdejších zkušeností užije k blahu Zelničky, která prý jest jakousi ideální obdobou Křížan, jaké bývaly za jeho dětství a nejsou už dnes. On myslí, že tu nějak pokrokově působím, a velmi mi to zazlívá. Mluvil se mnou tuze důrazně o všeobecném blahu, ale skončilo to špatně. Řekl jsem mu, že všeobecné blaho je čímsi neobsáhlým a snad jsem – ale jen z chudoby lidské řeči – musil říci, že je dokonce čímsi příliš abstraktním, a tu se rozčilil a byl velmi výmluvný. Ale já přece jen vím, že si člověk musí postavit jedinou vnitřní otázku, tu, jak nejlépe prožít vlastní život, a o jiném blahu a spasení že netřeba mluvit, neboť všechny otázky zevní mohou býti rozřešeny jediné onou vnitřní. A proto nikdy ‚nepůsobím‘ v Křížanech, a kdyby mi někdo řekl, že mám přednáseti, třeba o zhoubnosti pití nebo o zaostalosti poutí nebo pověr, myslím, že bych nejen jediné věty nesvedl, ale mluvil tak, že celé Křížany by se smály, až by náš hospodský sál duněl. Ale na štěstí mám tolik práce, že nebezpečí z mých přednášek není veliké. Smířil jsem se s medicínou, ne tak, abych se jí kořil a podívoval, ale tak, že cítím: nezáleží tolik na tom, co konáme, ale jak a v čí jméno. Někdy je člověk přece užitečný, i když nestojí za pluhem, jak se domnívají mudrcové a jak jsem dlouho myslil též já. A koneckonců ani na tom nezáleží, aby byl člověk vždycky užitečný, jak třeba teď myslí Silbermann, protože

v našem rozumu není měřítko ani pro dosah výkonu, natož pro jeho prospěšnost. Je mi to zcela jasné, a myslil jsem, že je to jasné každému, ale Silbermann se velmi rozčilil, když jsem mu to řekl. Mluvil o vědě a mluvil o umění, krásně jako vždy. Ale když se mluví o vědě a o umění, lidé zpyšní jaksí pouhým zvukem těchto slov, a aniž by chtěli nebo jen věděli, myslí při tom na ctižádost a na slávu v životě a na mramorový pomník po smrti. Ach, můj milý tatínek, který také šel za světskou slávou, kam dospěl? Nu, snad má ve Vídni staré druhy, kteří ho mají rádi jako dobrého člověka a nedávají mu najevo, že se ztroskotál. Byl bych velmi rád, kdyby tu chtěl nyní žít se mnou, ale on je stále tak roztrpčen mými názory, že nechce. Je mi ho velmi líto, vím, že ho rmoutím, ale vždyť mu přece nemohu říci: hle, jak vratké jest vše, co budujeme mimo sebe: bohatství, přízeň i moc i to, čemu se říká působení pro všeobecné blaho! To jemu přece jen říci nemohu, ale řekl jsem to Silbermannovi a bylo zle. Plán o rozkvětu Zelničky je mu nyní vším, plán, při kterém jsem si stále vzpomínal na jiného člověka, který měl také veliké záměry s oním krajem, a poslouchal jsem jen velmi roztržitě, jak krásně tam teď vše možné zařizuje Silbermann. Ostatně by kvůli Zelničce nemusel nechat zdejší chalupu tak zpustnout, a nechce-li již jezdit sem, mohl by ji alespoň pronajmout – ale on ne a ne, potřebuje prý jejího pustnutí jako věčného ostnu. Nemusel by se ale opravdu báti přijetí sem třeba na celé léto, vždyť Andula Srbecká tu nemá ani přátel, ani příbuzných, nevím, zda si vůbec ještě někdo vzpomene, že šla do Vídně za ním. A Martin, kdo ví, zda vůbec z vojny přijde a neprijde-li s nevěstou. A tak je té milé chalupy opravdu škoda. Za její zahradou zurčí ještě potok, jako zurčival, a když tam zajdu někdy v podvečer, i do mých nehudebních uší zní velice, velice krásná melodie. Snad to není ta, kterou jsi Ty kdysi tady skládal, ale je to ta, která sluje mládí. A já již nejsem nešťasten, když mi zazní zázračné zřídlo písní beze slov, v které jsou ale všechna, i ta, na která jsem zapomněl v práci a myšlení, i ta, na která vzpomínám

den co den. A tenkrát, když jsem tam šel se Silbermannem, potok zpíval a zpíval, nediv se tedy, že jsem byl roztržit a měl ještě méně smyslu než jindy pro Zelničku a lidovou duši a umění a všeobecné blaho. Byl jsem dokonce velmi nervózní, neboť jsem stále čekal, kdy začne Silbermann mluvit o Tobě. O Tobě a Marii...”

„Konečně!“ pomyslně si Cyril s drásající úlevou. „Konečně se dokličkoval tam, kam mířil první písmenou!“

Mariin hlas zaváhal nad větou, zachvěl se nad ní, jako by byla propastná a plná výčitek a bolu.

„Ale on o vás nemluvil, Cyrile, a já jsem před dvěma lety nenašel ještě dosti prostoty zeptati se sám. Ale když odjel, jak jsem byl potrestán, že jsem nevyužil okamžiku! Doufat jsem však nepřestal, že přece jen zase přijde – a hle, přišel! Proto pochop, jakou radost jsem měl, když jsem spatřil Tvé písmo. Víím, že máš k dopisům ještě méně času než já, že tedy píšeš ještě stručněji – ale co na tom? Písmo bylo Tvé a mluvilo ke mně a dává mi možnost napsati Ti, jak mám rád Tebe a jak mám rád Marii. A přece jsem o Vás tak dávno, dávno neslyšel od nikoho, jen od potoka za Silbermannovou zahradou. Ze známých jediná Jenovka Vás kdysi spolu viděla ve Vídni a vypravovala mi, jak je Marie krásná a šťastna. Ale tenkrát jsem žil ještě pod maskou, Cyrile. To bylo ne příliš dávno, snad jen dva tři roky potom, kdy jsi odjel z Křížan a kdy se všechno kolem mne zhroutilo. Už nevím, jak jsem vstával a lehal, už nevím, jak jsem pracoval a jak zahálel, ale do posledního dechu se budu stydět, jaká šílená pýcha posedla tenkrát mé zatemnělé srdce. Ano, Cyrile, každý máme své pýchy masku, a moje prokletá maska slula tupost, a byla stokrát horší každé jiné, všechno zastřela, co lepšího bylo ve mně, a všechno oddálila, co se týkalo rodičů a přátel. Jenovka v dobrotě své chtěla mi ji strhnouti, a když nemohla jinak, rvala ji tím, že mi vypravovala o Vašem štěstí. A mně bylo, že ze mne rve cáry živého masa, a uviděl jsem na okamžik živou ránu, a nezbylo než zase vše zakrýt a zalhat. Jinak byl bych Jenovku jistě v oné chvíli nenáviděl,

ač to bylo před krucifixem a ona hřála nohy Kristovy, snad proto, aby se rychleji slitoval nad jejím hořem i nad mým. Našeho románu byl tenkrát konec, a dobře že byl, neboť nejsem stvořen, abych byl milován ženou, ale dnes vím, že třeba jen docítit svůj osud, aby nám nebyl břemenem, nýbrž požehnáním...”

Marie musela chvilku hledat, než našla pokračování tohoto listku.

„Ne, on opravdu nelká pro světské milování,“ promluvil Cyril prudce. „Neřekl jsem ti to již kdysi, když ses domnívala, že je zoufalý z tvé ztráty? A neřekl jsem ti také, že má klidnou duši bez vírů a svárů, stvořenou pro samotářskou idylu?“

Neodpověděla a čtla dále.

„Ano, největší kletbou jest maska pýchy, horší než pijáctví a hráčská vášeň, neboť já nevěřím, že by ty bránily přístupu srdce k srdci, ale maska pýchou ulitá brání. Je-li jí ctižádost, vysuší ti duši, je-li jí povýšenost z rozumu, zastře ti pravé poznání prostých a podstatných věcí, ale je-li jí tupost, i duši vysuší i poznání brání i všechny schopnosti zakalí. A moje maska byla taková, že jsem ani neviděl, jak týrá Jenovku a jak zabírám maminku. Tupější jsem byl než zvířata na dvoře, která ji milovala a věděla, kdy její smutno. Každý vpravdě moudrý člověk miluje zvířata a všichni bychom se obohatili, kdybychom lépe poznávali němý svět, ale snad teprve duše příštího pochopí, že bratrství nekončí u němé tváře, ale začíná tam, kde končí muka, připravovaná živým tvorem živému tvorů...”

„Příliš dlouhými a zmatenými dopisy třeba,“ usmál se Cyril. Neseděl již jako v očekávání trýzně, tváří mu kmital nesoustředěný, hned malinko shovívavý, hned malinko pohrdavý výraz, lístků však nebylo ještě namále. „Pokračujme však v poučkách o vegetariánství.“

„A kdybychom se od nich opravdu nikdy nenaučili jinému, než že smrt je nejen neodvratným koncem života, ale i všude blízka a nikdy na naší vůli závislá, dosti bychom se naučili,“ čtla Marie tišeji a tišeji. „A že je sebevražda porušením celého zákona vesmírného a zmatením, k němuž může dospět jen šílenec nebo špatný člověk.“

Neboť ačkoliv nevýslovná bolest může potkati každého z nás, chtít se ji zbaviti smrtí je takovou bláhovostí, jako by dítě, bojící se nějaké zkoušky, chtělo jí uniknouti tím, že uteče z domova. Zkoušce ujde, ale čemu jde vsťříc? Ach, jakmile překonáme hrůzu ze smrti, všechno jsme překonali, ale překonati hrůzu ze smrti můžeme pouze, když překonáme hrůzu ze života. A hrůzu ze života nepřekonáme jinak než poznáním. Smrtí končí vše, co on začal tkáti, a člověku, žijícímu mimo poznání, nemůže se zdáti ničím jiným než nesmyslnou krutostí. Ale milovat přece možno i nejvzdálenějšího. V tom jest útěcha a lék a nejvyšší poznání zároveň. Jenže pokud jdeme zmateně a chceme žít pro svět, lásku, která nám nedává, drahého člověka, blízkost, ba celý majetek, cítíme jeho žal a křivdu. Teprve po velikém poznání pochopíme, že i milovaný mrtvý žije v ustavičném spojení s námi. Po mamčině smrti jsem to poznal, Cyrile, za celou minulost a byl jsem tak šťasten touto záplavou nezaslouženého jasu, že jsem o něm kdysi mluvil i se Silbermannem. Martin mi dost nerozuměl, když jsem se snažil povědět mu, že ztráta jest vlastně nejméně zcizitelným vlastnictvím, ale Silbermann také ne. Mluvil o tom všem, jako by mluvil o lidové tradici, kterou třeba vším úsilím pěstovat, a já jsem poznal, proč je mu tak těžko na světě, proč musí stále něco hledat a vždy znova vyhazovat kotvu. Ale Ty, Cyrile, jistě mi rozumíš, i Ty, Marie, a já jsem v této chvíli s Vámi, a vlastně stále s Vámi. Ale skončím dopis ještě dnes, neboť bych se příliš rozepsal o svém poznání. Věř mi však, že bych Vám chtěl psáti do rána, ač jsem začal hned odpoledne. Dvakrát mne, bohužel, od dopisu odvolali, nevím tedy ani, jak je dlouhý, cítím jen, že říká tak málo z toho, co bych Vám říci chtěl. A pak, nikdy nevíme, co bude zítra, ale na štěstí na tom příliš nezáleží, neboť důležitá není minulost, důležitá není budoucnost, důležitá je pouze přítomnost, okamžik, který mizí, sotva vzešel. Neboť i myšlenky na minulost i sen o budoucnosti volají k marnostem a vše jest složité pod jejich zorným úhlem. Jen kdo se jimi nezatěžuje, utěší si srdce.

Ovšem, chápu zcela: i dítě může rozhněvat a pohoršení může vzejít i z něho, ale běda mu přece nikdy není, a to třeba mít na paměti, zdá-li se nám přece, že směr zakolísal a zítřek že je příliš nejistý...”

„Jakou souvislost má tato věta s předešlými?“ přerušil Cyril četbu.

„Dávno nepřemýšlím o souvislosti Janových vět,“ odpověděla váhavě. „Ostatně je v celém dopise málo souvislosti, snad opravdu proto, že byl dvakrát přerušen, ale myslím, hlavně proto, že Jan úplně zapomněl, že s námi nemluvil tolik roků. Předpokládá prostě, že známe všechno, co píše i nepíše. A podivno je, že se mi tak opravdu zdá, tobě ne?“

„Naprosto ne.“

„Tys myslil, že bude obšírně vypisovat historii tvého dluhu, a on se o ní ani nezmiňuje. Myslíš, že úmyslně? Jistě ne. Začal nepochybně myšlenkou na ni, ale protože si zároveň vzpomněl na Martina, dostane se k ní až někde v doušce. Ačli vůbec. Ale mně se rázem také zdá, že není pranic důležitá a že i doušky je na ni škoda.“

Usmáli se na sebe po dlouhých týdnech zase svěže a ona odsunula lístky a letěla Cyrilovi do náruče.

„Ach ty!“ řekla pouze, líbajíc ho na milované oči. „Ty, který se tolik trápíš pro věci a lidi, hle, jak prostě si život rozřešil Jan! A jak mu každá pře s osudem nakonec přinesla vítězství. I hněv na Karla Vlacha, i podezírání matky, ba i má zrada... Ale nezdá se ti přece jen, že v dopise něco schází?“

Usmál se opatrnosti, s níž řekla poslední větu.

„Byl vždycky velice nelogický. Jeho mladý smutek byl sám zmatek a jeho vyspělý jas není jiný,“ odpověděl mírně.

„Ach, nemyslím jen to,“ řekla vážně. „Mám určitý dojem, že něco zamlčuje. Jméno nějaké snad. Jako by celý dopis províval jakýsi ostych. Proto je tak nesouvislý, ne proto, že přeskakuje léta a mate události.“

„Myslíš, že vzal k sobě místo Martina nějakou kolšovskou krásavici nebo nějakou křížanskou siláčku, a stydí se přiznat se nám k tomu?“ zasmál se vesele.

„Ne. Nic podobného mě opravdu nenapadlo. A snad se vůbec mýlím, a Jan nezamlčuje nic, a je naopak tak upřímný, jak už nejsme zvyklí na civilizovaných lidech.“

Bylo jí blaze v mužově nově nalezeném objetí, ani se jí nechtělo zdvihnouti znova rozmetené lístky a dočísti je konečně.

Teprve na přímé vybídnutí je srovnala a čtla již bez přestávky:

„Kdo uráží člověka bez záštity, čistého, bez hříchu – ten, blázen, sije zlo na vlastní svou hlavu,“ pravil Buddha nebo kterýsi jiný z velikých mudrců. Byl bych snad na toto slovo zapomněl, jak jsem zapomněl na sta jiných moudrých slov, kdyby se denně nerodily děti a nerostly tu kolem mne a nepřipomínaly mi zvrácenosti nás velikých. Ostatně, nemysli si, že jsem nějak příliš sentimentální, vidím-li kluky se prát a děvčata závidět si pentličky na fěrtušcích. O sentimentalitu nejde, jenom o poznání, že jsme sobci a že nám třeba odpovědnosti, abychom to věděli. Nemohu se tedy odhodlat poslat Vítkovi těch neodbytných patnáct tisíc, ač vím, že u Dušků není bohatství. Ale nemám přece práva urazit Pepíka Duška tím, že sejmu z něho starost o dítě, které miluje? Nemám už nikoho, komu bych mohl dáti peníze, a je dobře, že nemám, beztoho bych zase tropil jen zlo. Martinovi bych poslal – ale co s nimi bude dělat na vojně? Ještě k špatnosti by mohl přijít, kdyby měl peníze, posměvačů by se kolem něho nakupilo hned dosti. Je snad podivné, ale doslova pravdivé, že se chudým nikdo neposmívá, ani chudým duchem ne, jenom boháči jsou směšní a příliš chytří lidé. A tak myslím, nechám bankovky doma, přijde-li jejich čas, snad se někomu hodí, ale lépe by bylo, kdyby je nikdo už nechtěl. Vždycky, když jsem musel myslit na dědictví, které mne kdysi tak těšilo, cítil jsem jen neklid z toho, jak málo prospělo mně a ostatním, a pokoj jen při myšlence, že je dávno po něm. Silbermann patrně také na celý Tvůj dluh zapomněl tak úplně jako já, o tom tedy škoda slov, ale až budeš míti pokdy, napiš mi zase několik přátelských řádek, budu velmi, velmi rád, ale není toho třeba. Marii ode mne pozdravuj, nyní se mi zdá, že

jsem psal vlastně jí. Úmyslně za Silbermannovu zahradu nikdy nechodím, ale vede-li tam cesta, nevyhnu se a naslouchám rád. Nikdy jsem nelitoval, že nejsem básníkem nebo umělcem, ale dnes lituji, že neumím psát takových dopisů, které jsou mostem. Mám velmi rád mosty, připomínají mi vždycky duhu. A duha jest odvěkým znamením míru. Mír s Tebou, příteli můj! Miluji vždy nejvíce toho člověka, s kterým právě mluvím, ale přece ne vždy stejně, ne vždy tak, jak dnes miluji Tebe, Cyrile. Tvých skladeb jsem nikdy neslyšel, ale co by mi mohly říci Tvé skladby, čeho bych o Tobě nevěděl? Vždyť Tě znám a jsi mi blízký. A zase jsem si vzpomněl na jedno moudré slovo, o němž jsem se domníval, že mi dávno z mysli vypadlo: „Pomni, že jest význačnou vlastností rozumného tvora svobodně podrobiti se svému osudu a nepodnikati s ním potupného zápasu.“ Jsem šťasten, buďte i Vy šťastni. – Jan.

Douška: To napsal Marc Aurel, vzpomněl jsem si. Pravda jest jednotná, ve všech dobách a ve všech zemích.“

„Divný dopis,“ řekla Marie po chvíli. „A vlastně příliš stručný, opravdu. Nejen, že v něm něco schází, ale něco je v něm úmyslně zamlčeno. Cítím to tak zřejmě, že bych plakala. Nemám práva na víc důvěry, než sám dává, a dává jí velice mnoho, a přece se mi zdá: když dává tolik, proč nedává vše? Ale patrně není lidem možno překročiti jistou hranici sdílnosti. Alespoň slovy ne. Kdyby Jan znal tvou hudbu, jak já ji znám, mnoho vět by byl v tomto dopise napsal přece jen jinak. Jak já ji znám! Ale i to jsou jen slova... Znáš ji opravdu? Když jsi potopen v svém stříbrném moři, nevím téměř o tobě, a když slyším, co jsi z něho vynesl, ani pak nerozumím všemu.“

Cyril naslouchal jako z veliké dálky a jeho zastřené zraky hleděly jen do sebe. A jí se rázem zdálo, že zduchověl jeho obličej, ba celá bytost, vše, co může spatřit člověk na člověku, a jeho hmotná jsoucnost že se rozplývá v překrásném světle, jaké nikdy neviděla linouti se do milovaného pokoje. Byl jako dechnutý obrys v proudech zářivé mlhy, a přece nesmírně krásný a v této nezemské kráse

určitý a neskonale zřetelný. Byl projasněn tak podivně, že mnila na vteřinu zříti i proudění nového života pod jeho pletí, i obraz, který stál před jeho zornicemi.

„Cyrile! Drahý, kde jsi?“ zvolala a zvuk, který se jí tlumeně a sladce vydral z hrdla, jako by ani nebyl jejím hlasem.

Usmál se na ni blaženě a roztržitě:

„Ach, kde! Tři kroky od tebe a od Janova psaní, ovšem. A myšlenkami? To v této vteřině už nevím, ale nevěděl jsem to ani, když jsi volala. Věděl jsem pouze jedno: slavný je život i se vším utrpením!“

Vstal teplý, milý, blízký, se zářícíma očima, s důvěřivým úsměvem na rtech a sklonil se starostlivě nad její bledostí.

„Tak tě to vzrušilo?“ zeptal se jaře a ukázal na kupku odložených lístků. „Mne ostatně také, bohudíky!“

„Ne, Cyrile. Dopis mne také dojal, pravda, a vzpomínky a ono něco, čeho nedovedu pojmenovati. Ale o tom už téměř nevím. V okamžiku, kdy jsem volala, viděla jsem tě tak podivně, nikdy nedovedu říci jak. Před chvilkou jsem řekla, či chtěla říci, jak tesknou mi někdy bývá při tvé hudbě, protože jí ne vždy rozumím, a že mi pak o tobě povídá smutné a neznámé věci. A nejednou jsem tě spatřila tak, jako bys to ani nebyl ty, a přece jsem tě nikdy ještě neviděla tak blízkého, tak jsoucího jako před okamžikem. Jako by všechno, co je v tobě nejlepšího a nejkrásnějšího, v tu chvíli vyzářilo a utvořilo záři kolem tvého těla. Zastřela je, a přece nepohltila.“

A když hned neodpověděl, dodala zcela tiše:

„Cítila jsem tvou duši, Cyrile. Snad i viděla.“

Zasmál se svým nejmladším, nejživějším smíchem.

„Ach, duši!“ zvolal. „Duši člověka, který byl v oné chvíli tak živ, jak jen může býti zdravý pozemšťan! Snad bys o tom mohla vypravovat nějakému okultistovi a získat si veliké slávy. Anebo kdyby se stalo a já zemřel, mohla bys jen hezky usednout proti mému křeslu, podepřít si rukou levý spánek a má duše by si dala říci na toto znamení, vzala by na se na chvíli zase svůj pozemský obal a přišla

by pobesedovat s tebou. Měla bys to pohodlnější než nyní s živými chmurami nebo s mou nejasnou hudbou.“

„Nemluv tak strašně!“ prosila mezi pláčem a smíchem, ale nakonec smích zvítězil, neboť Cyril hleděl tak vesele a radostně, že ani nedovzpomínala, kdy takto hleděl naposled.

„Ach, co ví o životě on, náš milý, zádušný Honzíček! A co ví o životě jeho láska?“ zvolala náhle a poslední bílé lístky odšoupla daleko od sebe. „On má opravdu vždycky nejraději toho člověka, s kterým právě mluví, ano, v tom přiznání je celý, výstižnějšího ani nemohl najít. Když nám psal, miloval nás jistě prudce, ale než nás dopis došel, vystřídal přinejmenším tucet takových upřímných a prchavých, mám nejraději! Čím by mohla býti taková láska mému žhavému srdci?!“

„Jeho city skutečně jen pění a nebouří,“ odpověděl a v očích mu vzplála dávná energie. „Ach, jak jsem cítil jeho blud slovo od slova hlouběji! A žalost ode mne odstupovala i neklid a zmatek posledních dob. A prokleté zbytky neurastení se také rozplynuly. Co je mi po všech mátohách, když mne volá dílo? Víš, co jsem ti řekl, když jsem pochoval matku: kdo opravdu cítí, neodpouští ani nezapomíná. A kdo je schopen opravdové lásky, tomu jest i nenávist posvátným citem. Jak opojně se to vše vrátilo, když jsi mi čtla Janovu limonádu! Jak jsem se zase našel, Marie! Kolik jistoty mi dal jeho zmatek! Ještě dnes večer začnu pracovat.“

Byla šťastna.

„Hle, přece jen nám prokázal dobro a přinesl štěstí ten dopis, kterého ses tak bál.“

„Ano,“ zasmál se znova, „jenomže Jan vždy prokazoval dobro tenkrát, když nejméně chtěl a jaksi bezděčně, a jednal vždy křivě, když měl nejlepší úmysly. Kdyby se o této záhadě zamyslí, možná, že by již necukroval píseň o pokoře a beztrestnosti zla. Ale já budu vyrovnávat své účty se vším i se všemi! Sednout si do slovácké vesnice a dělat tam dětem krotké radosti anebo předpisovat lidem

neškodné lektvary, když je bolí žaludek z dobrého bydla, není ani velikou prací, ani přílišnou zásluhou. Ale stát prostřed života a vidět a slyšet, co se děje, a cítit každou urážku a každou podlost a vědět, že na ní lze odpovědět jen činem, to zavazuje jinak, než tuší Janové Vanští! A tentokrát zvítězím, jak jsem dosud nikdy nezvítězil, neboť jsem platil ještě draže než jindy a musím býti spravedliv k svým překonaným bolestem.“

Pocítila vděčnou a hrdou úctu. A zase se musela přemáhat, aby nepoklekla, tentokráte ne na černou, teplou zemi, ale na hladké, studené parkety vlastního pokoje. A aby nesklonila čelo až k nohám tohoto nejdražšího člověka, jehož krásu spatřila v celé záři teprve dnes.

Do nepaměti zapadly chvíle minulých žalů, Hany Kürthyové jízlivost i Silbermannova pitvornost, otcova hrozná nemoc i bílé lístky Janovy.

„Život v lásce je jedinou slávou,“ myslila si, „neboť i každá bolest v něm je branou k vítězství.“

Smutno je sedět u nemocného a mysliti si ve dne, v noci: „Vím, že přijde chvíle tvého vykoupení – ale proč váhá? Čí krutá ruka zadržuje její pád z věčnosti k nám? A proč zde není nikoho, kdo má dosti moci zbaviti tě nesmyslného trápení, které ústí do smrti, ale musí napřed oklestiti z tebe všechno, co bylo stvořeno k božímu obrazu?“

Marie si to myslívala, ošetřujíc nemocného otce týdny, měsíce. Byla statečná, byla obětavá, muž vystřídával její námahu, a přece chodily hodiny, kdy bylo třeba nítiti umdlévající sílu a trpělivost. A přece již ubožák nemíval takových záchvatů jako v prvním období, a ty, které přicházely, zdály se jen stínem bývalého běsnění, neboť nelze mrskat údy, v nichž není síly, a nelze křičeti hlasem, který je chraptivým šeptáním, ale byl bezmocnější než jindy. Ani ruku si sám nedovedl položit pod pokrývku, prostydl-li nad ní, ani hlavu sám obrátit, bolelo-li slunce jeho hasnoucí oči.

Nepoznával ji, všechny služby, které mu prokazovala, jako by kovala marně. Nemohla zjistit, zda mírní jeho trápení a konejší jeho smutek, a zdávalo se jí přechasto, že její služby jsou jen jakýmsi trdným a úmorným obřadnictvím, které nemá smyslu, protože nemá účelu. A den ze dne mýjel, aniž nastávala změna, a zdálo se, že mine rok a potáhne se i příští v tomto nepochopitelném trápení.

„Ach, tatínku,“ myslívala si, „proč jsi nezemřel tenkrát, když jsi mne ještě znal? Tenkrát, když zvítězila láska nad hněvem a tvá ruka se na mou proklínanou hlavu položila k požehnání?! Jak veliká, a přece sladká byla by má bolest! A oč jasnější by dnes byl Cyrilův život. Vše bych byla učinila, aby jeho práce zůstala ochráněna každého otřesu. A zatím? Nikdy jsem se o něho nemohla starati méně než teď. Ale také jsem nikdy dříve nevěděla, do jaké míry dovede býti trpělivý, oddaný a shovívavý. A přitom tvoří symfonii, která se

jmenuje ‚Odboj‘ a která bude protestem proti každému pokoření, ale také proti každé pokoře.“

Zadumala se často nad budoucností a lahodilo jí sníti o příštích dobách. Věděla, že přijde k nim zanedlouho štěstí, které již bude i zevní. Věděla to. Její mladá krev zpívala o mužově slávě, její vnímavé nervy cítily již výsluní, k němuž se probíjí jeho duch. Kletba výdělkové práce bude sňata z jeho rozpětí a uznání přijde a s ním i bohatství a hold těch, kteří chtěli krátkozrace přezíráti jeho génia. A pak bude také možno odejít odsud a žít tam, kde kořeny nikdy nepřestaly tkvít. A bude i možno brát od života dary dosud nedostupné, poznat krásu cizích krajů a svobodu a pohodlí.

Myslívala na to vedle nemocného a šero se jasnilo a služba přestávala příliš namáhat. Mívala pocit, a nebránila se mu, že tato vysilující útrapa je poslední daní temným božstvům, která chtěla utiskovat její štěstí a zmalichernit její život, a platila ji bez hořkosti a bez smlouvání.

Někdy neodolala, poklekla k tatínkovi a vypravovala mu šepem o životě, jaký byl a jaký bude.

„Kéž by ses jej byl ve zdraví dočkal ty! Všechno, cos kdysi chtěl snést na mou mladou hlavu, bude předstiženo skutečností. I tvá vášnivá ctižádost, tatínku, i touha po slávě. Cyril, pravda, není tvým dědicem, je pánem, který dobývá na vlastním, ale ty bys první cenil nebezpečí takové práce a její radost! A jistě bys byl dnes stejně hrdý jako já. A věděl bys také, že v životě nemohl ani kroku udělat jinak, než udělal, že měl ke všem větší právo, než jaké dovedl pochopit tvůj předsudek. A dnes, kdy bys to vše cítil, tatínku, dnes tu ležíš neživý a osud ti ani nedopřál západu, který bývá tak krásný po bouřlivých dnech. Můj ubohý, ubohý tatínku!“

Ale ať mluvila, co mluvila, ztrhané zraky Barylovy neodpověděly na nic a žádný paprsek nezdál se padati v zasypané vědomí jeho lidství. A to jí bylo tak nesnesitelně líto, že mu přála smrti.

Váhala dlouho, omeškávala se na cestě u lidí, kteří ji nevolali, ale konečně přišla. A vešla znenadání, jako vždy přichází tam, kde na ni čekali příliš dlouho.

V kterési z těch nekonečných nocí, jež se vlekly k jitru jako černý proud, který se zastavil u zastřené lampy a nemůže již vyplynout ze smutné světnice, přišel se Cyril podívat, co se děje u nemocného. Vešel po špičkách, a když viděl, že Marie bdí nad knihou, v které se marně namáhá číst, přisedl k ní, aby s ní probděl zbytek noci i přes její odpor. Byli oba velmi unaveni, mlčeli a jejich spojená únava se kladla neprůzračnými stíny na vše, co mohli viděti kolem sebe, na předměty, na lampu i na tvář nemocného.

A najednou jako by někdo tiše zavolal.

Zavolal rozhodně, ne jménem, ale zvukem, dožadujícím se slyšení. Cyril pouze pohnul hlavou jako usínající pták. Jistě tento zvuk pocházel z vlastního polosnu a nebylo třeba pozdvihnout víček. Ale Marie vstala přece a přistoupila k lůžku. A tu se jí zdálo, že rozevřené oči tatínkovy hledí jinak, než hleděly ještě ve chvíli, kdy se její přivřely.

„Volal jsi?!“ zeptala se rozechvěle.

Nedostala odpovědi a uvěřila, že se mýlila. Snad se jenom stínítko na lampě posunulo a tento nepatrný, nikým nepostřehnutý pohyb způsobil, že v očích neživého vzplanul paprsek.

Uchystala novou dávku uspávacího léku, jediné věci, která měla ještě trochu význam v životě Vladimíra Baryla.

Tu však levé oko nemocného sotva znatelně zamžiklo, jako by unikalo světlu, a toto nepatrné kmitnutí zbrázdilo strnulou tvář zřejmým odporem.

Zavolala muže.

„Tatínek něco chce,“ ucítili oba a oba zchvátila vášnivá horlivost, jakou projevuje člověk člověku jen ve chvílích, kdy mu již nemůže prospěti. Toto náhlé probuzení vědomí, které nenašlo jiného výrazu než kmit v oku, bylo slavnostní a záhadné, jako projev duše ze záhrobí.

Ale kterak uhodnouti, čeho se dovolává toto probuzené oko? Kterak poznat, co touží spatřiti? Nosili věci jednu po druhé a ukazovali je nemocnému: léky, šaty, knihy, drobnosti z pokoje, papír i tužku, vše, nač si jen vzpomněli, ale oko se neproměnilo a rty se nerozevřely.

A potom jmenovala Marie všechny osoby, které znali společně, pomalu, slabiku za slabikou vyslovovala jejich jména, vryvně, jako burčující znamení.

Ale v otcův sluch neproniklo žádné.

„Marné je vše,“ pravil Cyril nakonec znaven, jako by byl umělým dýcháním hleděl mrtvolu přivést k životu. „Z jeho mozku zmizela již představa. I prošla-li jím na mžik, byla prchavější než stín letícího mráčku.“

Vzal znovu odložený lék, ale sotva se lžička blýskla před Barylým zrakem, vyvstalo na jeho obličeji nové napětí a v oku náhle zúženém blýskl hněv a odpor.

A toto oko v nehybné tváři stočilo se pomalu, pomalu k oknu a utkvělo na bledém předjitřním nebi.

„Jak touží odejít ze světa. Jak vědomě touží!“ pomyslil si Cyril.

Ale Marie náhle pochopila.

„Hvězda východní, vid', tatínku?“ zavzlykla tiše.

Vytáhla celou záclonu a rozevřela obě křídla.

Osaměle stála veliká hvězda na obloze, hleděla na umírající oko a ono hledělo na ni.

Nesmírné ticho zaválo pokojem.

Hvězda bledla a oko zhasínalo.

V prvních ranních červancích byl Vladimír Baryl mrtev. Zakoupili mu hrob v cizí zemi, mezi lidmi, z nichž za živa neznal ani jediného, a pochovali ho tiše třetího dne.

Na pohřeb nepřišel mu z dávných kolegů nikdo, ač Cyril oznámil jeho smrt v moravských novinách, jenom ředitel Drozdík poslal ohromný věnec, jímž dával „poslední sbohem nejlepšímu příteli a spolupracovníku“, jak velí posmrtný mrav.

Za rakví šla pouze Marie s Cyrilem a teprve na hřbitově, když už kapky svěcené vody kropily černé hroudy, zjevil se vedle nich třetí člověk.

Byl velmi tlustý, držel pod paží jakýsi balíček a plakal usedavě. Zdálo se, že se ani nemůže rozloučiti s otevřeným hrobem, ke kterému přišel tak pozdě, a když přece musil od něho ustoupiti, vytáhl suchou větvičku vavřínovou a hodil ji na rakev s vryvným zaštkáním.

„Cyrilku, příteli můj,“ povídal tento člověk na cestě ze hřbitova, „myslil jsem, že mne už ani nemůže potkat veliká bolest, a přece ještě potkala! Vzpomínáte si na jistou podzimní louku u nás doma? Tenkrát jsem vám vypravoval historii své mladosti, ale sobecky jsem ji vypravoval, měl jsem srdce ještě příliš bolavé po veliké ráně. Ale dnes vám pravím: mé mladosti srdcem byla má veliká láska, ale mé mladosti duchem byl ten, jehož jsme dnes pochovali. Ukáži vám něco, Cyrilku, vám i drahé paní Marii ukáži svůj největší poklad. Ach, dnes přikryla hlína poslední oči, které mne znaly takového, jakého mne zachovala tato podobizna! Chtěl jsem ji vlastně hodit do hrobu i s vavřínem, ale nemohl jsem se odhodlat, obrázek jako by mi k srdci přirostl, nechtěl a nechtěl z podpaží ven.“

Stanul uprostřed cesty, vybalil velikou podobiznu a přinutil Cyrila i Marii, aby se dívali na ni zároveň s ním. Karton dávno zažloutl a vybledlý letopočet v zlaceném kolečku svědčil, že uplynulo téměř půl století od chvíle, kdy se půlkruh jinochů seskupil kolem stolu, malebně pokrytého listinami, knihami a mapami. A svědčily o tom i vzletně vázané kravaty i kadeře mladých hlav. Deset jich bylo na podobizně, sami pěkní, vzrostlí hoši, kteří se velmi vážně a malounko koketně postavili před aparát, aby zachytil jejich nadšení, trochu uměle vystupňované důležitostí chvíle. Nejvyšší a nejpěknější ze všech stál uprostřed, vysoké, jinošské čelo stáhl v přísnou kolmou vrásku a jeho ušlechtilá, bezvousá tvář se lehounce usmívala, nevesele, ale přezíravě a velitelsky. Před ním stál nízký stojánek, držící veliký nápis, zdobně vyrobený francouzským pérem: „Mladí

bojovníci“. Po jeho pravici, furiantsky rozkročen, s levou pěstí o bok opřenou a s druhou rukou zdobně řečnický napřaženou, tyčil se mladý velmi ztepilý a velmi sličný chlapec. Měl sladké, roztoužené oči a dětsky malou bradu s důlkem.

„To jsem já,“ upozornil Karel Vlach hrdě a smutně.

Marie nemohla plakati při otcově smrti, nenašla slz, když ho viděla v rakvi, nepřinesly jí úlevy ani na hřbitově, ale když viděla tuto podobiznu, zjihla křeč v její hrudi a slzy padly na krásnou, sebevědomou tvář jinocha před stojánkem.

„Nám všem byl vůdcem,“ pravil Karel Vlach a zase zavzlykl. „Ale jakou radost mohl z nás mít?! Chtěl nás všechny dovésti ke slávě a k velikosti, ale sám tenkrát ještě nevěděl, jak zlý a zákeřný je život a jak rychle stydnou mladá srdce. A nestydnou-li, ach Bůh s nimi, pak je jim teprve hrozně v dnešním světě! Zůstanou-li horká, nemohou jít za ničím, jenom za vlastní bolestí, a vychladnou-li, jak mohou zůstat věrna mladým ideálům? Kdo zná dnes jediné jméno z těchto desíti? Ne, nikdo nezná žádného, obávám se velice, že ani milý přítel Hugo, který tady stojí v černém kabátě v pozadí, není příliš slavný! Pochováváme, pochováváme; celý život není než jediný pohřeb našich lásek a našich tužeb...“

Cyril mlčel zádumčivě a mladé oči Vladimíra Baryla hleděly z vybledlé podobizny na jeho smutek výmluvněji a přátelštěji než kdy v životě.

„Zaslepenče umíněný,“ pomyslí si skoro něžně, „proč jsi mi chtěl bránit ve štěstí? Věděl jsi přece od prvního okamžiku, U Lysého be-rana, že jsem silnější než ty. Kdybys to byl uznal dobrovolně, kolik žalu by sis byl ušetřil a kolik ponížení. Lipové listí nebylo by padalo na tvé ruce a tvé hynutí nemusilo být tak bídné...“

„Útěchou jest mi jediné, že jeho největší myšlenka nezahynula,“ pokračoval Karel Vlach, huhňaje trochu pro zadržované slzy. „Víte, proč dnes nepřišel na pohřeb také drahý přítel Silbermann? Protože je již od jara v Zelniče. Letos tam otevřel lázeňský dům

a za rok tam rozproudí život jako ve světových lázních. Obměnil trochu myšlenku Vladimírovu, ale vzkřísil ji a provádí ji s energií, vlastní jediné jemu. Škoda, přeškoda, že není také zvěčněn na této podobizně, on by nás byl proslavil všechny.“

Cyrilův zrak blýskl a Karlu Vlachovi přišlo na mysl, že snad nemluvil dosti vhodně.

Vzdychl si, mandlové oči unyle zamžikaly. Nehodily se už naprosto do jeho otlé tváře, z níž visely laloušky, rozbrázděné vráskami, ale byly stále ještě mámivýma očima křížanského šohaje.

„Tatínek ještě v umírání vzpomínal na svou ztroskotanou myšlenku,“ řekla Marie tiše, „ale nikdy o ní nemluvil. Ctíme jeho památku tím, že také nebudeme.“

„A nejméně v souvislosti s Arnoldem Silbermannem,“ dodal Cyril.

Vlach stál bezradně vedle něho, koutky úst se mu chvěly.

„Myšlenka není vším, co může člověku ztroskotat,“ řekl až po chvíli tiše, jako by se již bál promluvit hlasitě. „A dílo? Pyšní lidé vždycky říkají: dílo. Ale čím je každé lidské dílo vzhledem k věčnosti?“

Přimhouřil víčka a zadeklamoval na ulici:

*„Za tisíc let, kdo bude znáti
motivy tvojí opery?
A zlato? Štěstí? Moc i sláva?
Nic. Přeludy a chiméry...“*

Takto praví moudrý francouzský básník, moudrý, a přece jaký optimista! Za tisíc let! Deset jich stačí, aby nikdo nevěděl o motivech, a padesát, aby nic nevěděl ani o díle. A vy, příteli Cyrile, přece věříte v to, čemu se říká dílo. Inu, umělec potřebuje takové víry, je oporou jeho hrdosti. Také jsem ji kdysi znal, dokud jsem vypadal tak, jak na této podobizně. Ale pak? Bolest dává hlubší poznání než tvorba a sláva? Všecka sláva – polní tráva, říká náš český lid prostě, a jak říká náš český básník vznešeně? Hned povím:

*„A dobře tak. Co jest ta sláva,
jež nám připadá za kořist?
květ nerozvit, jenž opadává,
jeseně větrem hnáný list.
Je struna, kterou tas přetíná,
by nezněl nocí její kvíl,
je bouře jek, jenž uhasíná,
než přival mhy se v mračna slil...“*

Nuž, není celkem jedno, přetne-li se struna trochu dříve, nebo trochu později? To připomínám vám, drahý Cyrile, jak jsem to před čtvrt hodinou připomněl našemu drahému mrtvému. Vanitas vanitatum. Hevel hevelim.“

Dětsky prudce si otřel oči, přepečlivě zabalil podobiznu a řekl, že je na čase, aby šel na nádraží.

Nezdržovali ho nikterak, ale jemu se přece jen nechtělo odejít, aniž by doopravdy nepotěšil zarmoucených. Šel s nimi až k domu.

„Přítel Jan bude dnes také nesmírně dojat,“ řekl, přešlapuje rozpačitě. „Myslí jsem jistě, že se tu s ním dnes setkám. Nepřijel. Nu, jeho útlocit mu nepochybně pravil, že by vám shledání s ním mohlo býti nepříjemné. On tak rád ušetřuje lidem trapné chvíle.“

Cyřil vzal za kliku.

„Sbohem, pane Vlach!“

Tlustý muž zaváhal na okamžik, sáhl na klobouk, jako by chtěl smeknouti, ale ruka zůstala ve vzduchu. Teprve po vteřině smekl opravdu a obrátil se.

Sotva došli do světnice, dříve než si Marie stáhla černé rukavice, zazněly však síní rychlé kroky, dveře se otevřely a Karel Vlach se znovu zjevil na prahu.

Nepohlédl napravo, nepohlédl nalevo, rychle, jako by se bál, že nedorazí, šel přímo k Marii.

„Tu máte!“ vykřikl drsně a do ruky jí boxerským pohybem strčil podobiznu v hedvábném papíře. Než mohla promluvit, byl již zase za dveřmi. Cyril vyšel na práh, aby mu poděkoval, ale Karel Vlach se neohlédl a vlekle, s hlavou stařecky nachýlenou, mdle a nevšímavě kráčet teď ulicí. Teprve na rohu, tam, kde nad vchodem nízkého domku čněla plechová ruka s plechovým věncem a s nápisem, který zval chodce na letošní víno, stanul na mžik, na dva, na tři.

Potom vešel do hospůdky.

„Poslední panychida mladých bojovníků,“ pomyslí si Cyril. Chtěl se usmáti, ale okraje víček mu neočekávaně zvlhly, a když vešel znovu do pokoje a objal plačící ženu, padly i jeho slzy na mladé čelo Vladimíra Baryla.

Bylo jim hluboce teskno po jeho odchodu, ve veliké úlevě, která jim nastala jeho smrtí. Trvalo chvíli, než se život upravil bez toho, který scházel, bez toho, který vyžadoval tolik pozornosti a tolik služeb, aniž za ně mohl dát jediného slova. Prázdnost bylo všude, jak by Vladimír Baryl byl obýval celý dům, celou zahradu, celé městečko, on, který se nikdy nedostal přes práh jejich domu, jakmile jej kdysi překročil, a který se po měsíce nepohnul.

„Tolik se natoužil po spánku, přejme mu jej,“ říkali si a přáli opravdu. Ale bolest byla mimo úvahy a neuvroucnější přání se jí netýkalo.

Cyril těšil ženu obrazy blízké i vzdálenější budoucnosti, dával jí každou volnou chvíli a ona k němu přilnula tak, že i jeho denní cesty do města byly jí mukou.

Kteréhos odpoledne vyhlížela z okna, neuvidí-li ho již kráčeti od nádraží, a sotva vyhlédla, spatřila ho opravdu po boku neznámé dívky v rozvláté, světlé sukni a v křiklavě fialovém hedvábném žakýtku.

„Dnes ho patrně některá z nejhorlivějších žaček doprovodila až sem, ale přílišné radosti z toho nemá,“ pomyslila si, pozorujíc, jak nevšímavě a mrzutě kráčí vedle neznámé mladice.

Ale čím blíže přicházeli, tím povědomější zdálo se jí vlání sukne a dívka se jí nejevila již příliš mladá.

Na rohu u hospůdky ji poznala definitivně.

Cyril jaksi velitelsky ukazoval parádnici na hostinec, ale ona se nezdála pozorovati vábivý štít, zrychlila krok a v tu chvíli spatřila v okně Marii.

Zakývala jí růžovým šátečkem na pozdrav, nechala Cyrila stát a rozběhla se k ní.

„Dívko zapomněnlivá!“ volala zdaleka a jako by jí bylo šestnáct let, proletěla ulicí a již ležela na Mariiných prsou.

„Vím, že bych se měla tvářit nešťastně a dělat huhuhu a černý závoj že by mi měl sáhat až na paty, vždyť jsem přece vdovou! Ale vidíš, já justament ne!“ volala Sabina mezi prudkými polibky. „Vždyť mi rozumíš, pravda?“

Marie ji oddálila v trapném překvapení.

„Parte jste mi sice neposlali, ale v novinách jsem si je přečtla a ostatního nebylo třeba. Veselá vdova nepatří na krchov. Nepřijela jsem ani podívat se na hrob, ačkoliv neříkám, že tam nepůjdu, budeš-li si toho přát. Já jsem přijela výhradně za tebou. My jsme se přece vždycky tak chápaly i přes několik menších nedorozumění!“

Vstoupil Cyril a Sabina se zatím neodhodlala říci, proč přijela, ale chovala se i k němu velice kamarádsky, brala ho často za ruku a usmívala se na něho významně všemi zuby zlatem plombovanými.

Neposeděla, prošla celým bytem, před každým zrcadlem postála, oči se jí usmívaly i rty i ohromné, smaltově vyleštěné nehty.

„Odložila jsem melancholii,“ pravila Marii. „Věděla jsem dávno, že moderní veleduchové neuznávají pesimismu, ale přece se mi dlouho nepodařilo zvítěziti nad ním. Víš přece, jaké bylo mé manželství s tvým otcem, a pochopíš tedy, že mé myšlenky musily být chmurné. Ostatně – mravné ženy mají vždy chmurné myšlenky.“

Marie se bezděčně usmála. Popudila tím trochu Sabinu, ale jen tak, kolik ji půvabnost dovolovala.

„Řekla jsem, že víš, jaké bylo mé manželství s tvým otcem, ale nevíš, má drahá! Dokud jsi ty neodešla za svým osudem, ještě to ušlo. Ale potom! Mělas vidět starého, co vyváděl! Divím se, že ho v továrně nechali tak dlouho. Tropil jenom škandály a třeštil z pití.“

A když Marie nemohla hned promluvití pohnutím, přisedla Sabina k ní, tiskla jí ruce a hleděla na ni výmluvně podmalovanými očima.

„Ty šťastná, ty přese vše třikrát šťastná! Víš proč? Tys svůj osud přece jen potkala o několik let dříve než já... Ach, já jsem příliš dlouho byla z ubohých žen, které stále čekají na osud, ale ničeho se nedočekávají, jen hádek s manželem a jeho posměchu. A zač?

Za shovívavost, za obětavost, za velkodušnost, za vše, čemu se říká ctnost. Moderní žena, která nechce býti posmívána, musí uposlechnouti běsů svého temného nitra a jít za svou plamennou vášní hrdě a nebojácně. Jako ty, Marie, a jako já.“

Marie vzpomněla všeho, čím tato žena zatížila otcův život a její mládí. Vzpomněla hrubosti a potouchlosti, vzpomněla též udavačství.

Ale jaký by mělo smysl účtovat a soudit dnes? Na hřbitově navršili hrob ještě nezarostlý, ale navždy už pokojný, navždy už mlčenlivý. A její vlastní osud? Co měl ještě společného s touto ženou?

Odsedla od macechy, nedovedla opanovat pohrdání, ale ovládla řeč.

„Prosím tě o jediné,“ řekla smutně, „nemluv se mnou nikdy o tatínkovi. A je-li ti možno, tedy na něho nikdy ani nevzpomínej.“

Sabina se zatvářila uličnický.

„Toť v pravdě originální způsob uctívat mrtvé,“ mínila. „Ostatně tvá prosba bude vyslyšena. Nemám nejmenší touhy ani nejmenšího popudu vzpomínat na svého prvního muže.“

A zasmála se rozpustile.

Ale pojednou zvážněla, zarděla se nad vlastní upřímností a bylo zřejmo, jak velice jí na tom záleží, nerozžněvati si pastorkyni.

„Všechno ti vypovím, všechno, jakmile budeme zcela nerušeny. A budou to zprávy, Marie! Nechci však, aby Cyril naslouchal z vedlejšího pokoje. Sama mu vyložíš, co uznáš za vhodné pro mužské uši.“

Marii se zdálo téměř groteskní, že by Cyril mohl naslouchati tomu, co vykládá Sabina.

„Ujišťuji tě, že kdyby seděl vedle nás, neposlouchal by, co si povídáme. Chci tě ostatně na jedno upozorniti, chceš-li mi opravdu něco říci, učiň tak záhy. Chystáme se s Cyrilem na krátkou cestu a vyjedeme snad již zítra. Je nám příliš teskný od tatínkovy smrti a oba potřebujeme trochu zotavení.“

Chystali se opravdu na cestu, jenomže nebyla tak bezprostřední, jak oznámila. Cyril navrhl, aby se podívali alespoň na několik dní

do Švýcar, a ona se těšila, že uvidí místa, kde prožila kus mládí, ale nenaléhala nikterak a Cyril chtěl ještě kontrolovat rozpisování své veliké skladby.

„Nelži, má drahá!“ usmála se Sabina do jejího sdělení. „Nenamáhej se a nestrachuj, vždyť já odjedu zítra ráno a již teď počítám hodiny, kdy budu opět sedět ve vlaku. Nepředstavíš si, jak je v Pešti veselo! Když si vzpomenu, kolik nudy jsem v životě protrpěla a jak se bavím nyní, věř mi, skoro lituji, že nejsem věřící a nedovedu odříkat nějaký ten růženec na poděkování pánbíčkoví.“

Marii bylo náhle úzko. Chtělo se jí vybídnout Sabinu, aby promluvila hned, ale ostych na ni dolehl a zardousil otázky.

Hodiny se prodlužovaly, světlý večer váhal snést se na městečko, a když konečně nadešel, nejevila Sabina mnoho chuti k hovoru.

Mlčky povečeřeli, mlčky poseděli u stolu.

„Jak jen snesou takovou nudu?“ myslila si Sabina, pozívávajíc.

„Ovzduší u vás mi připomíná Světlé Křížany,“ mínila a otrásla se. „Pravila jsem ti již, že jsem v životě protrpěla mnoho nudy, ale chci-li si představit nudy výtažek a trest takovou, že by stačila otrávit padesát lidí nadosmrti, připomenu si prázdniny v oné díře. Ty ses tam ovšem znamenitě bavila hnedle dvojím plamenem, ale já bych tam jistě byla onemocněla bez Arnolda Silbermanna a jeho duchaplného dvoření. Abych ti řekla zcela pravdu: když jsem se odhodlala k cestě sem, doufala jsem potichu, že spatřím také jeho. Nechodívá sem nikdy?“

„Ne.“

Cyril konečně vstal od stolu, ženy osaměly.

Marie dovedla Sabinu do pokoje, v němž nedávno dotrpěl otec.

„A nyní mi odpověz na jedinou otázku,“ začala Sabina, rozčesávajíc si vlasy. „A upřímně mi odpověz, než začnu povídat. Chceš?“

„Zajisté.“

„Po tvém otci nezbylo ani krejcaru?“

Marie očekávala cosi podobného.

„Nezbylo. Víš přece, že k nám přijel jako na letmou návštěvu, nejen bez peněz, ale i bez zavazadla. Neměl nic než šaty na těle, a ty byly vetché.“

„Věřím,“ přerušila ji Sabina, „není třeba, abychom si vzájemně rozdíraly tuto ránu. Ptala jsem se jen pro jistotu, než vůbec začnu o penězích. A konečně je dobrým právem vdovy ptát se po takových věcech. Ale věřím ti a nechci ani pátrat, zda nevyhrál nějaký los nebo nějak neočekávaně nedědil v době, kdy žil u vás. Pravdu bys mi stejně neřekla, spokojím se tedy tvým ujištěním. A vy jste bohatí, Marie?“

„Ne.“

Sabina přimhouřila jedno víčko.

„A proč tedy obýváte celý dům? A proč konáte nákladné cesty do ciziny, nejste-li bohatí?“

Marie se tiše usmála.

„Tento celý dům obýváme proto, že je levnější než byt o dvou pokojích ve Vídni. A pokud jde o cesty, musím se ti přiznat, že jsme dosud po nich jen toužili. Teprve nyní nám bude možno popřát si jiného vzduchu než zdejšího. A cesta nebude nákladná, věř mi, umíme oba počítat.“

Sabina si zatím oblékala noční košili, vyšňořenou krajkami a stuhami jako plesové šaty.

„Věřím ti, že jsi šla za Cyrilem jen z čistého nadšení. Věřím tak o všech ženách. Vždyť já jsem se také vdala jen z idealismu a žádná z mých lásek neměla jiného zdroje. Nenávidím dobrodružství z vypočítavosti nebo z chťíce. Ale nedobře se žijí lásky bez peněz, jak tedy víš.“

„Vím pravý opak. Žili jsme do poslední doby tak skromně, že bys asi užasla, kdybys věděla jak. Želela jsem toho často, ale jen kvůli Cyrilově práci, ne kvůli naší lásce. Ta je z těch, kterých se nedotýká ani chudoba, ani bohatství.“

Sabina usedla na posteli, pohodila energicky hlavou dozadu a řekla bez přechodu a ostře:

„Potřebuji maličkost, třicet tisíc korun. Opatř je!“

Marie se nepřestala usmívat.

„Mohla bys se stejným výsledkem říci: opatř třikrát sto tisíc,“ odpověděla mírně.

„Ale já nechci třikrát sto tisíc, já chci pouhých třicet. A bez těch bych velice nerada jela odsud. Ne ve svém zájmu, ale v tvém.“

Mariina trpělivost byla na sklonku.

„Nemyslím, že by ti Cyril vyhověl, i kdyby je měl. Nemá jich však opravdu a já nemám ani haléře svého, jak dobře víš. Odbočme od této rozmluvy.“

„Nikoliv, má drahá, ponořme se do ní úplně. Doufám, že tvůj nedůtklivý velitel již spí a nebude naslouchat, neboť s ním bych nerada jednala o této věci, vím, že je trochu lechtivý v podobných záležitostech, Viktor mě dostatečně varoval. Pouze na ženské srdce možno v těchto citech spolehnouti.“

Marie neodpověděla. „Hana Kürthyová vydírá,“ pomyslila si s rostoucí jistotou.

„Víš přece, že žiji s Viktorem, jak se tak výsměšně říká o nás, nelegitimních ženách. A říká se tak plným právem. Pouze s nezákonným chotěm se žije, s legitimním se vždycky jenom živoří. Tomu přece rozumíš. Žiji tedy s Viktorem Jarnovským, zkrášluji mu domácnost, a dokud bylo co dělat, pomáhala jsem mu také v kanceláři. Bohužel, kancelář již nekvete, jako kdysi kvetla, nějaký štoural proti ní vystoupil v rýpalských novinách a policie již není tak svobodomyslná, jako bývala. Pozveš komisaře, pohostíš ho vším, o čem se jeho úřednické bídě ani nesnilo, a on se opravdu opije šampaňským a přejí ústřicemi, ale jakmile přijde k sobě, šikanuje přece. A to zatím ani nemluvím o poslední katastrofě, která nás stihla... Krátce, Viktor se rozhodl, že nechá Pešť Peští a pojedje do Ameriky, od které si slibuje zázraky. Já si je ovšem slibuji také, a spojíme-li své talenty, není pochyb, že nám tam bude blaze. Ale dítě ovšem nepovlečeme s sebou.“

Marii zamrazilo v promyšlené pomlčce Sabinině.

„Jsi opravdu chytrá, žeš nyní divadelně nevykřikla: Jaké dítě?! – Nu, víš dobře, jaké a čím. Nastalo se nám v cestě již dost, nedivím se, že Viktora konečně přešla trpělivost a že má svých strýcovských povinností po krk. Je rozhodnut nevydat na ně už ani haléře a ono zrovna nyní uvízlo celou tíhou na nás. Je opravdu na čase, aby nastal radikální obrat.“

„A jeho matka?“ vydechla Marie.

Sabina pomlčela ještě déle než po prvé.

„Slib, že nevykřikneš radostí, ať tě Cyril neslyší, dokud nedojednáme o penězích,“ zašeptala pak.

Marie se zachvěla náhlou horečkou. Z bázně? Z radosti? Nevěděla.

Sdělení na Sabininých rtech vázlo. Z bázně? Z radosti? Ani ona nevěděla. A dvě ženy hleděly na sebe planoucímá očima, lačnýmá příští vteřiny.

Pokojem, v němž dotrpěl Vladimír Baryl, prošla znova smrt.

Sabina konečně promluvila.

„Nu, ano, uhodlas. Je mrtva,“ zašeptala úlisně. „My nejsme takoví, abychom lidem neoznamovali dobré zprávy včas. Především měla pohřeb a dnes jsem tady, abych ti oznámila, že je tvůj milenec vdovcem. U vás nepochybně skončí volná láska legitimitou.“

„Vypravuj souvisleji,“ požádala Marie neslyšně.

Sabina se úplně vzpamatovala.

„Snad bys o ní nekňourala?!“ utrhla se. „Myslila jsem opravdu, že budeš tančit radostí, až ti to povím, všechny tajné zásuvky že otevřeš a penězi že mne přímo zasypeš, a zatím hledíš, jak bych ti oznámila, že ti vyhořel celý majetek. Napřed ženskou doženeš k revolveru a potom se tváříš, jako by ti byla rodnou sestrou.“

„Zabila se? Kdy? Jak?“ drala se Marie do jejích zlomyslností bezkrevnými rty.

Sabina byla zřejmě potěšena výsledkem svého posláním, tíha z ní spadla.

„Zabila se minulou sobotu a udělala to tak hystericky, jako dělala v životě všechno. Zastřelila se zcela po vzoru Kürthyho Kolomana, jenže on se zabouchl přece slušněji a vkusněji. On doma v lenošce čistotně a o samotě, ale ona před námi. Před mnou, před Viktorem a před vlastní dcerou! Dovedeš si vůbec představit něco neslušnějšího? Ale čemu se divit? Od návštěvy u vás měla nadobro porouchaná kolečka, krásně jste ji asi uvítali! Ovšem, já jsem ji předtím neznala, ale Viktor říká, že bývala ženskou přímo geniální, dokud ji těšil svět. Snad byla opravdu, ale já jsem už ji znala jenom bručivou a hloupou a nemotornou. A vše ostatní o ní víš, vidělas přece, jak vypadala pod svou lakovou maskou. Ano, Marie, změň běh osudu! Zadrž kola událostí! Vylom zub času! Když je pleť jako písek a svaly jako bláto, všechny kumšty toaletní jsou marné. Viktor ji prostě v kanceláři potřebovat nemohl. K tvému otci do Ú. zajel opravdu jen proto, aby se dozvěděl, jak vlastně stojí věci s Cyrilem, a aby mohl podle toho uspořádati Haniny poměry.“

„A při tomto uspořádání začala vaše známost,“ řekla Marie trpce. Blažený úsměv zakroužil Sabině buclatou tvář.

„Na první pohled jsme se našli! Ty, Marie, přece víš, jak je ženě, která cítí, že se splňuje její osud a z příslibu se stává skutečností! Viktor přijel, podíval se na mne a já jsem ucítla, že se nesmím ohlížet na nic a především na nikoho a jít za svým štěstím. Zrovna jako ty, Marie. Pravím ti, na první pohled jsme se našli a první větou jsme se dorozuměli! Ideální řešení situace jsi pokazila jenom ty. Kdyby ses byla vrátila k otci a pustila Hanu na své místo, vše by se bylo báječně urovnalo. Ale nejednalas, jak jsme doufali, a komplikace nastaly. Hana byla rázem přebytečná a cítila to. Když se vrátila tenkrát od vás, byla jsem já již v Pešti a neměla jsem pochopitelně nejmenší touhy přibrat si ji do lůbánek samu, natož s děckem. Ale ona měla tolik drzosti, že se ubytovala naproti nám, ukazovala nám věčně, jak se musí nuzovat s tím, co zbylo po Kürthym, a věčně upomínala Viktora o jakési peníze. Bezpočtukrát škemrala, bezpočtukrát hrozi-

la policií a několikrát sebou praštila i na zemi tak nevkusně a hloupě, že to August v cirku nedovede líp nebo hůř. A Viktor jenom hlavou kroutil a říkal: ‚Tahle stará nemotorná ženská, ta že je mou geniální sestrou, která měla kdysi tolik vlády nad lidmi, že ji poslouchali jako krysy píšťalu?!‘ Nu, a minulou sobotu večer přišla zase. Nebylo nic divného, že přišla žebrat, měla zrovna před činží, divné pouze bylo, že přitáhla s sebou i děcko, které jindy nechávala doma. Všimla jsem si toho, ale práce bylo tolik, že jsem nenašla vteřiny zamyslit se nad tím. Měli jsme totiž pozvány pány z policie i několik dam, aby se zábava rychleji rozproudila, a zrovna když Viktor chystal víno a já přemýšlela o pořadu u stolu, přišly ony. ‚Hano,‘ praví jí Viktor zcela mírně, ‚nemůžeme tě tu potřebovat, ty vidíš, že čekáme hosty, a já vidím, že ti není dobře. Máš zase migrénu, jdi si domů lehnout.‘ ‚Ach, tak,‘ praví ona, ‚chtěla jsem u tebe, bratře, zapomenout na migrénu, vím, že čekáte hosty, u vás bude veselo a u mne je tak smutno. A holku jsem vzala také, může při tabuli něco zahrát, aby bylo ještě veseleji. Odjakživa jsem pečovala o zdar tvého podniku. Peníze, talenty, krásu, všechno jsem do něho uložila. Teď do něho uložím alespoň fantazii, protože už nemám nic jiného.‘ Řekla to jedovatě, ale přece tak nevýrazně, že nás opravdu nemohlo nic napadnout, leda že jí zvodnatěly oči i hlas. A Viktor zase povídá s nepochopitelnou shovívavostí, kterou k ženské vždycky měl: ‚Hano, jdi si domů lehnout, večírek je pro mne naprosto vážný a žádných groteskních produkcí tu nemohu potřebovat, musím metier podbarvit jinak, má-li vůbec jítí dál.‘ Zasmála se krátce, surově, jako by kyjem o kyj udeřil, a já jsem si pomyslíla: ‚Hnedle začne o činži, a než napočítám do pěti, bude ležet na tepichu!‘ Ale ona nezačala o činži, nesvalila se na zem, uvelebila se jen na pohovku a hleděla před sebe nebo na sebe, jako by se chtěla hypnotizovat v zrcadle, které visí naproti. Děcko si zatím sedlo za kamna i se svými skřípkami, patrně mu to máma už doma doporučila, a opravdu začalo cosi se strunami, jako by chtělo v nejbližší chvíli spustit a jenom čekalo na povel. Konečně

se Viktor podívá na hodinky: „Hano, je devět, k desáté přijdou hosti,“ praví – nic víc, přísahám ti! – a teprve pak, když ještě čtvrt hodina minula a oběma nám její nastolení na pohovce šlo již velice na nervy, začne energicky, ale stále ještě s humorem: „Vstávej, vstávej, sestro, jde o veliké věci, musím dnes udělat dojem na pány, nebo bude se mnou zle“ – a trochu do ní šťouchne. Pohnula se jen tak, jako by měla olověnou sukni. „Bývalas mrštnější, Hano,“ povídá vesele, aby ji trochu vzpružil, „i padat i vstávat jsi uměla kdysi jako gumový míček. Ale teď jsi již dávno rozpraskaná. Přece bych rád věděl, co tě tak schvátilo, Kolomanova smrt nebo Cyrilova bezcitnost, nebo starost o budoucnost? Naplij na to všechno, každá situace se nějak rozřeší, když se na ni naplije. Nemáš-li opravdu příští kvartál na činži a příští sezónu na toalety, můžeš vstoupit do kláštera. Zařídím ti to, věř mi, v této zemi jde prostě všechno, jenom je-li člověk s patřičnými instancemi v pořádku. A o to dnes jde, pochop a odejdi. Vždyť já za několik roků stejně také skončím u kapucínů, počkej jenom, co Sabinčiny vnady splasknou!“ Byl opravdu velmi milý, Viktor, hlasitě jsem se musela smát, když jsem si ho představovala v hábitě s provazem a s bradou až po provaz. Ale Hana přece nevstala, jenom tím křaplavým hlasem povídá: „Mýlíš se, bratře, mne nezničila ani Cyrilova surovost, ani Kolomanova, ani tvoje, co koneckonců čekat od mužů, mne zničila ta jistá ženská tím svým prokletým klidem. Nevím, jak strašné, ještě neobjevené bacily byly v hroznech, které mi kdysi podala, vím jen, že od té doby neumím myslet ani mluvit, ba ani padat, ani vstávat. Můžete jí to vyřídit a můžete jí také připomenout, co mi slíbila, když jsem jí ukázala Jelvinu podobiznu.“ A zas chvíli nic, až najednou povídá: „Uděláš dnes dojem svým večerem, milý bratře, vím, že jsem ti leccos dlužna, leckomu jsem leccos dlužna...“ A vtom zazní v předsíni zvoneček, a jenom jsme se obrátili hosty uvítat – bum! už ležela opravdu na tepichu!“

Marie zbledla až do krve. Nebyla s to pronést ani zvuku, ale hrud' se jí roztrásla pláčem, toužícím po výbuchu.

„Ach, dovedeš si představit, v jaké situaci byli páni od policie! Přišli na šampaňské, a viděli krev! Objektivní člověk se nesmí ani divit, že je to rozhořčilo a že Viktor ví, proč pomýšlí na Ameriku. Krásně se mu odvděčila jeho milovaná geniální sestra! A k tomu celému mumrají si ještě představ kvílení, které spustilo děcko. Jako by si tucet mladých čertů vzájemně po ocasech šlapalo, tak hloupě a tak pekelně řvalo do půlnoci. A od té doby sedí jako vyjevené, kouká jako by mělo tři roky, a ne třináct, a je ještě blbější, než bylo předtím. A zůstalo ovšem u nás, to je nejhorší ze všeho, nemá opravdu kam jít, Kolomanovy tety o něm přirozeně nechťejí ani slyšet. A tu jsem řekla Viktorovi: „Má přece otce, ať ten se stará dál...“

Marie se zachvěla.

„Cyril toto dítě neuzná nikdy za své a nikdy je nevezme k sobě. A já za nic na světě nepřipustím, abys před ním nejmenší narážkou vyslovila něco podobného, trpí tím bezměrně. Ani já se toho nikdy již neodvážím. Udělala jsem to jen jedenkrát za celá léta a byl to nejbolestnější den našeho společného života.“

Sabina vzala její prostory ruce do svých a Marie se nebránila.

„Chápu naprosto, že Cyril to vyžle nechce,“ mluvila důstojně, „kterak bych tedy nechápala, že je nechceš ty? Nenasadíš si přece do milostného hnízda cizí děcko, stejně jako si je nenasadím já. Jsem zcela při vás, má milá Marie, neboť důvěrně řečeno, jsem také přesvědčena, že není Cyrilovo. Kdyby bylo opravdu, byla by chytrá Hana jinak roztočila situaci! A já s ním o něm mluvit nebudu, neboj se, mám přece dosti taktu, abych odtáhla ruce od záležitosti, která mne nepálí. Proto jsem před ním raději ani necekla o Hanině smrti, neboť pak bychom se choulostivé otázky po dítěti přece jen nebyli mohli vyhnout. Rozuměj dobře: jenom s tebou vyjednávám, jenom tvého ženského citu se dovolávám a jenom tvého vyspělého rozumu. Vytáhni své tajné úspory a všechno se vyřídí a zařídí. Ale odkladů a rozmyšlení zanech, Löwanyiová naléhá na rychlou a definitivní odpověď.“

„Nemám žádných tajných, ani zjevných úspor a nevím, kdo je Löwanyiová,“ zašeptala Marie.

Mluvila, hleděla na Sabinu, ale neslyšela vlastních slov, neviděla podmalovaných očí, které se výmluvně a úlisně vpíjely do jejích. Před jejím zrakem stála podobizna s malovaným mořem, s vycpanými racky, s lepenkovou skalou a s široce rozevřenýma očima, prosícíma o smilování nad šlapaným dětstvím.

„Ach, tak!“ mínila Sabina. „Zapomněla jsem, že žiješ opravdu v tak úzkém světě, že ani nevíš, kdo je Löwanyiová! A ona přece je, nebo alespoň byla ještě loni, stokrát slavnější než třeba tvůj přeceněný skladatel. Byla nejproslulejší kabaretní divou v celé Pešti, ale její kariéra byla, bohužel, velmi krátká a trvala zrovna jen dvě sezony. Ale jaká kariéra! Zdálo se, že skončí pod hraběcí korunou, a zatím skončila v ústavu pro léčení otylosti. Ubohá Löwanyiová! V sanatoři ještě přibrála na váze a vystupovat již vůbec nemůže – jeviště se pod ní vždycky rozskřípá a publikum se rozchechtá. A smích se k jejímu vystupování naprosto nehodí, neboť nemysli si, že je snad umělkyní, která má obecnost rozveselovat. Naopak, ona jest z těch, které v kabaretech vystupují tragicky, aby publikum lépe vychutnalo náladu večera. Jako šašek v shakespearovských tragédiích, jenže naopak. Ó, velmi smutně a výmluvně tančila a hrála paní Löwanyiová! Člověk si při každém jejím gestu vzpomněl na dívčí sny a na osud, který je pošlapal. Nikdy jsem tolik nemyslila na Vladimíra, jako když jsem viděla tančit ji! Ale nyní, jak pravím, už dávno nevystupuje.“

„Proč mi tolik vypravuješ o paní Löwanyiové?“ zeptala se Marie drsně.

„Hned zviš, má zlatá, jenom nebud' netrpělivá tam, kde je každé slovo důležité. Rozuměj dobře: jde o umělkyni prvního řádu a o ženu, jejíž pověst jest naprosto bezúhonná. Z její minulosti jsou známy jen věci velmi úctyhodné, ale ty ti nemohu vypravovat, vždyť cítím, jak tě nezajímají. Věř jim tedy bez výkladu. A budoucnost si také chce uspořádat tak, aby ani nejpřísnější soudce nemohl kdysi říci, že zapře-

la svou vznešenou mladost. Nehodlá sníti pod suchými vavřínovými věnci o slávě, která minula, ale chce jíti vstříc nové. A nesobecky, jako každá vskutku moderní umělkyně, která pochopila, že její umění znamenalo jen tenkrát kulturní čin a hlubokou brázdu na roli národní, nezahyne-li zároveň s ní. Paní Löwanyiová si tedy chce zařídit hudební a taneční školu nejmodernějšího rázu. Má k tomu všechny vlastnosti osobní: osvědčený talent, vkus, energii, styky s hudebním a divadelním světem, zkrátka vše. A vzhledem k velké úloze, kterou určila své škole ve vývoji tanečního a mimického umění, není divu, že své žáky vybírá nadmíru pečlivě. Pouze proto, že jí Viktor kdysi pomohl k penězům, které na ní vymámila lehkomyšlná kolegyně, je ochotna obrátiti svůj zřetel také k Jelvě. Ba je ochotna dělati ještě více. Od chvíle, kdy ji slyšela hráti na housle, nenamítá nic proti tomu, přijmouti ji ve vyvolený kruh zcela mladých žákyň, pro něž zakládá internát, kde pod nej přísnějším dozorem a za vedení nejlepších odborníků pobudou tak dlouho, až vyrostou na umělkyně prvního řádu.“

„Na kabaretní umělkyně prvního řádu,“ dodala Marie hořce.

„Ano,“ zamračila se Sabina. „Na kabaretní umělkyně nebo na kinoherečky prvního řádu. Nemáš-li ty dosti moderního uměleckého smyslu, abys věděla, že je to stejnou ctí a lepším chlebem než vyrůstat na divadelní herečku neb zpěvačku, doživotně závislou na libovůli úplatných agentů nebo tyranských ředitelů, zaspala jsi poslední vývoj divadelního umění. Ale ty to víš a mluvíš zcela vědomě ze starých předsudků, jak by dnes mluvil třeba tvůj otec. Těmi se zesměšnil i v zaostalé vlasti, jak by teprve zněly u nás v Pešti! Ale rozumím ti přesto, Marie. Mluvíš nejen ze starých předsudků svého otce, ale i ze starých obav svých prababiček. Jsi v základě bytostí dědičně morální, stejně jako já. A proto ti pravím jenom ještě toto: a jako paní Löwanyiová. Její škola bude nejen co nej přísnější, pokud jde o vyučování, ale bude pravým klášterem, pokud jde o život a mravní výchovu chovanek. Příprava k umění bude u ní tak přísná, jako noviciát karmelitánek nebo jako trénink k nejvážnějšímu

sportu. Až dosud si vybrala Löwanyiová deset žákyň, vesměs velmi nadaných, z nichž žádné není více než čtrnáct let a z nichž každá má dnes již zajištěné věno, kterým teprve se z tohoto ústavu stane ústav jedinečný. Mládí chovaneček ručí za jejich naprostou mravní záchovalost, stejně jako za jejich duševní a tělesnou pružnost, kdežto peníze, které zůstanou ovšem jejich majetkem a budou jim při odchodu po odečtení výloh za výchovu a výživu zase vyplaceny, jsou jakousi kaucí, která jim zajistí volnost při volbě místa a ochrání je vykořisťování nesvědomitých podnikatelů. Netalementovaných a chudobných chovaneček Löwanyiová naprosto nepřijme.“

Noc pokročila, ale Sabině se nechtělo dosud spát, seděla stále v krásné noční košili naproti Marii a minutu po minutě přibývalo jejím očím lesku a jejím slovům důrazu.

„A co by se stalo s Jelvou, kdyby naprosto nebylo možno opatřit sumu, kterou Löwanyiová žádá?“

Sabinin obličej se lítostivě protáhl.

„Co se stává z holčiček, které neumějí nic jiného než trochu na housle hrát, to i ty, mimosvětská, nepochybně víš. Stejně jako víš, na koho by padla vina a odpovědnost. Mne to vše přímo děsí, Marie. Proto zde sedím a mluvím jako kniha.“

„Kolik peněz tedy žádá ona paní?“ zeptala se Marie dutě.

„Třicet tisíc.“

Mariiny horečné oči zvlhly slzami.

„Nemožno!“

„Řekla jsem ti již, že Löwanyiová je Viktorovi velmi zavázána. Proto, jakož i vzhledem k tomu, že Jelva opravdu už něco umí, dalo by se s ní snad mluvit. Kolik prachů máš?“

„Řekla jsem ti přece, že žádných. Ach, jsou chvíle, kdy člověk přece jen touží po bohatství! Kdy cítí, jakou mocí jsou peníze a kolik dobra lze jimi vykonat! Ale já nemám, nemám...“ zaplakala Marie.

„Vykonala jsem svou povinnost. Vrátím se zítra domů a řeknu Viktorovi, žeš upřímně litovala, ale že ti nebylo možno. Löwanyiová

dostane definitivní odpověď a Jelvu buď vypravím k vám, nebo se poptám po nočních kavárnách, nepotřebují-li někde mladistvou houslistku. Nic jiného učinit nemohu.“

„Ale kdyby přece bylo možno opatřit něco peněz,“ pronesla Marie nezvučně.

„Pak by sice nebylo vše v pořádku, ale dalo by se alespoň vyjednávat. A při Viktorově výmluvnosti je téměř jisto, že ne nadarmo.“

„Opatřím patnáct tisíc korun,“ řekla Marie. „Za tři čtyři dni je můžeš mít.“

Sabina ji políbila s hlasitým výkřikem.

„Nemýlila jsem se v tobě, Marie! Kdybych nebyla téměř tak mladá jako ty, řekla bych ti nyní: dcero! Tak alespoň pravím: sestro! Kámen jsi odvalila z mého srdce i ze svého touto jedinou větou! Ať vina z minulosti padá na číkoliv hlavu, my dvě jsme ji v této chvíli odčinily. A osud nám oběma i nadále požehná.“

Potom ulehla. Měla opravdovou radost, radost, která přemáhá, která nutí položit hlavu, přivřít víčka a snít. A než Marie pochopila, že nemusí odpovídati na tento něžný výbuch, usnula Sabina a nepohnula již ani rukou, tím méně jazykem.

Marie usedla k psacímu stolu. Psala:

„Drahý Jene!

Jsem Ti dlužna odpověď na dlouhý dopis, vím o tom v této chvíli. Ale jsem ti tolik dlužna, že se snad ani nepodivíš, že Ti zůstanu dlužna také ji. Těchto několik slov je novou prosbou. Nestydím se za ni, Tebe se nestydím. Bůh ví, jaká moc v Tobě je nebo jaká síla, že se před ní rozprchávají viny a spory minulé i přítomné. Jene, máš doma peníze, jsou to stále ty, které jsi kdysi půjčil Cyrilovi a které se tak osudně táhly jeho životem. Psal jsi, že nevíš, co s nimi, že nemáš, komu bys je dal. Příkládám Ti adresu, pošli je na ni hned. Ať Tě nemate jméno Viktora Jarnovského, nejsou pro něho. Ty uhodneš, komu jsou

určeny a kdo Ti již kdysi dávno ležel na srdci. A dobro, které jimi prokážeš, je tentokráte nesporné. Prosím Tě o něco, co do smrti musím zatajit před Cyrilem. Ale jsi to Ty, a to mi i břemeno takového tajemství ulehčí. Vím, že neoslyšíš, vím také, že navždy zamlčíš. Děkuji Ti, Jene.

Tvá Marie“

V prvním ranním šeru poslala psaní do Světých Křížan.

Sabina spala téměř až do poledne, a sotva oči otevřela, chystala se k odjezdu.

I Cyrila si poněkud usmířila tímto kvapem, a když šli společně na nádraží, byl k ní mnohem vlídnější, než když ji vedl do svého domu.

Přesto cítil svou konvenční zdvořilost velmi nepříjemně, divil se pouze, že Marie zdála se ji snášeti tak klidně. Ještě v poslední chvíli strpěla bez odporu Sabinino objetí, strpěla na uchu její šeptající rty a odpověděla jí také nehlasně k otázce, které nezaslechl.

Když však doma osaměli a on se položertovně zmínil o lžích, ke kterým nutí styk s prolhanými lidmi, podivil se zastřenému pohledu, s jakým přijala jeho poznámku. Potom mu několika trhanými větami sdělila zprávu o smrti Hanině. Vyslechl ji téměř bez vzrušení.

„Zastřelila se?“ mluvil, přecházeje pokojem. „Ach, jak málo se tomu divím! A přec jsem přesvědčen, že si až do posledního okamžiku jenom hrála se smrtí. Nosila patrně u sebe revolver tak, jako nosila pudřenku. A když již nepomáhaly jiné efekty, pohrávala si s ním před lidmi, aby si alespoň tak vynutila trochu pozornosti. A v oné osudné chvíli pak, kdy ji nuda nebo vztek nadobro pomátly, zapomněla prostě, že je to hračka opravdu nebezpečná, a v posledním zábřesku vědomí kmitlo se jí nepochybně hlavou: vstanu, jen co Viktor povolí...“

Marii zamrazilo z lhostejnosti, s jakou mluvil o tomto konci. Neměl z něho ani oné podvědomé, pudové radosti, kterou na vteřinu pocítila ona, dříve než uslyšela potvrzení svého nepřiznaného zajásání, dříve než zvěděla podrobnosti.

„A ty víš o Hanině smrti od včerejška a tajíš mi ji?“ pokračoval a něžně shovívavý záblesk měl při tom v očích. „Proč? Snad proto, abys mne ušetřila? Ale vždyť jsi musila dávno poznat, že nejsem tak rozměklý, aby mnou otřásla smrt lhostejného člověka. Kdyby se Hana byla zastřelila na prahu mého pokoje a proklela mne ještě ve smrtelném chroptění, vím, že by mne to nedojalo. Znáš mne a víš, že mluvím pravdu. Proč jsi tedy váhala a nezavolala mne hned k noční rozmluvě se Sabinou? Jak ses mohla takto mýlit v mém cítení? Dnes ráno jsem četl v novinách, že zemřel v Pešti můj bývalý učitel. K devadesátce mu bylo a svět o něm už téměř nevěděl a on nevěděl o světě. A přece, když jsem četl těch několik slov, které mu milostivě věnovali v černém rámečku, div jsem se nerozplakal. Jaký život tu zhasl! Vše na něm bylo mocné a krásné, jenom smrt, která přišla příliš pozdě k jeho velikosti, ne. Kdyby byl zemřel tenkrát, když ještě bylo tolik plamenů v jeho trosce, že soudily a trestaly, krásný mohl být i jeho skon! Ale ze všeho, co jsem nyní o něm věděl a co stálo v nekrologu, je zřejmo, že duch od něho odstoupil mnohem dříve, než srdce přestalo bít. A to je nejtěžší obžalobou, kterou lidské stvoření může vznést k Neznámému. Již u tvého otce zarmoutilo mne odumírání velice. Jak teprve, zhasíná-li tvůrčí duch prvního řádu! Ale Hana Kürthyová? Ne, její histrionská smrt mne opravdu nedojala ani trochu!“

Ale Mariina bledost, která svědčila o otřesu a probdělé noci, dojala jeho oči.

„Ano,“ pravil laskavěji, „vím, proč na tebe tak působila Sabinina zpráva. Připomněla ti věci, na které nikdo ze smrtelníků nemyslí bez otřesu: podivnou spojitost lidských osudů a ještě podivnější otázku, do jaké míry odpovídá jedinec za jejich nerozlučnou spleť. Vid’?“

Pokynula mlčky a smutně.

„Marie,“ pokračoval stále mírněji, hledaje její pohled, „snad se netýráš představou nejabsurdnější? Snad se nedomníváš, že by

Hana neskončila špatně, i kdybych dosud žil vedle ní?! Jaká bláhová chmura! Jaký dětinský blud! Uvažuj vteřinu a pochopíš!“

Vyhnula se jeho pohledu.

„Jsou chmury, kterých nezaplaší úvaha,“ řekla a položila ruku oddaně na jeho. „Vždyť ty je také znáš, Cyrile.“

Pohládl ji jako churavé dítě.

„Já? Ano. Znal jsem kdysi, máš pravdu. Chodily na mne, jako dnes přišly na tebe ty proklaté otázky po prvním ‚proč‘ a po posledním ‚tedy‘ našich skutků. Vždyť ty přese vše snad ani nevíš, jak jsem potřeboval tvé nedohořívající lásky, abych udržel na uzdě všechny příšery, které mne chtěly rozdrásat. Harmonie mé bytosti i mé hudby byla draze vykoupena. Ale ať sebebolestněji, zvítězil jsem po každé. Po každé a vždy vášnivěji a vždy bezpečněji jsem cítil, že jenom slaboši hynou na vzpomínky, domněnky, výčitky, ohledy a jak si všechny ty bezkrevné mátohy pokřtili. Čím je všechno zevní příkoří proti boji s tím, co tě najednou přepadne beztvárně jako upír ze zázvěti a vrhne se na tvou radost i na tvé nehotové dílo. Mohu o tom dnes s tebou mluvit, do nedávna jsem o tom nemohl mluvit ani sám se sebou, jenom má hudba o těch mukách věděla. Jen si vzpomeň, jak rozdrásán jsem ještě loni přišel od Silbermanna, a pochopíš, jak jsem se vyjasnil, jak jsem se oprostil a jak jsem zesílil. Tebou, především tebou, která nikdy nekolísající a vždy milující stála vedle mne, a ohlédla-li se přece po těch, kteří zůstali na naší cestě za štěstím, dovedla říci: jak mám ráda Jana Vanského, jak mám ráda tatínka – co je mi po nich vedle tebe, Cyrile? Čím jsou mi jejich stesky a jejich bolesti, měřeno naší láskou a tím, co dává mně i tobě?“

Políbil ji s vděčným a nadšeným úsměvem.

„Ne, Marie, pro nás dva není v životě již hrůz. Došli jsme tam, kde začíná štěstí neohrožené. Štěstí, které se nebojí, protože je chráněno štítem, ukutým vědomě a neústupně. Za takový nepronikne již žádný sek a žádná střela, ani přímá, ani zákeřná. Tak cítím já. A ty, ty

bys nesnesla dnes zprávu o smrti Hany Kürthyové?! O smrti člověka již zaživa nehodného jediné tvé myšlenky?“

A již se jen usmíval na její žal.

„Vím, že ti nikdy nezáleželo na lidském mínění, ale je přece dobře, že budeš nyní mou ženou i po zákonech této těžkopádné země. Vždyť se celý náš zevní život promění. Již po prázdninách, doufám, nebude Schubertea, nebude Vídně, nebude nic z toho, co dnes ještě pitvoří naše dni. Usměj se přece! Můj ‚Odboj‘ je již dnes zařaděn do programu největšího filharmonického koncertu. Můj pozdrav vlasti a signál, při němž se zachvějí všechna trpící a nemá srdce.“

Rozhovořil se o budoucnosti s důvěrou, s jakou ho dosud neslyšela o ní mluvit; očekával svůj rozhodný úspěch s jistotou, které dosud u něho nepoznala. Očekával i své povolání do Prahy tak bezpečné, jako by mělo nastati dnes nebo zítra, a cítil se již odpoután ode všeho, co ho tížilo až dosud.

Nedovedla plouti v radostném proudu jeho řeči.

„Nezeptá se? Nezeptá se opravdu?“ dunělo temně jejími myšlenkami. „A zeptá-li se přece, co mu odpovím? Zamlčím všechno, zalžu? Neřeknu přec: dnes, dříve než se rozbřesklo, odeslala jsem dopis, o kterém nesmíš nikdy zvědět, protože bys mi jej nikdy neodpustil, a který přece musil býti napsán? Jak ti odpovím, až se zeptáš, co se stane s Haniným dítětem? Ale ty se skutečně neptáš ani slovem, ba ty se neptáš ani myšlenkou. Vím příliš dobře, jakým stínem se ti kdysi i nevyslovena kladla na čelo, poznala bych ji okamžitě. Je tvá vůle opravdu tak silná, že již v podvědomí zničí vše, co by mohlo prorazit ten pevně skutý štít. Nebo nemá minulost již přístupu ani k tvé paměti?“

Nezeptal se opravdu. Bylo jí to úlevou, k níž bylo přimíšeno i trochu zděšení.

Po všechny příští dni nedovedla setřásti tohoto pocitu. Cyril často pozoroval její zbledlou tvář a obklopoval ji mileneckou pozorností. Na slíbenou cestu naléhal více než ona, nazval ji cestou svatební,

a denně měnil i stanovil podrobnosti plánu. Přiznal se, že od mládí velmi touží po světě a že v mysli dávno spjal všechny dráhy, aby procházely krajinami, které by chtěl spatřiti, ale den ze dne vzpomněl si teď na končinu, kterou by chtěl vidět ještě, a večer co večer připisoval nové odbočky na svůj dlouhý seznam.

„Chtěli jsme původně jeti na týden?“ usmála se Marie kteréhosi dne, kdy mapa evropských železnic byla již dopola ovinuta rudou křivkou, „a teď nám nebudou stačit celé prázdniny. Kdyby bylo zůstalo při prvním skromném plánu, možná, že bychom teď byli zase již doma.“

„Lituješ toho snad?“ zeptal se udiven a trochu zklamán. „Pojedeme ovšem až o prázdninách, ale zato jak! Šťastni jako vždy a svobodni jako nikdy!“

Ujistila ho, že nejen nelituje, ale že se velice těší. Ale ač to říkala, ač se snažila tomu sama uvěřit, nedovedla projevit jásavé radosti.

Když však byl Cyrilův plán přece konečně vypracován, zdál se překrásný také jí. Chtěli napřed jeti do Švýcar, pak do Francie a do Itálie, a Cyril mínil, že tato dlouhá cesta bude nejen cestou svatební, ale také zkušební. Projedou letos půl Evropy, napřesrok zase půl a najdou si místa, která jim budou nejdražší. A ta zůstanou pak již domovem jejich svátků, kam se uchýlí jako poutníci, kteří vědí, kde stojí jejich svatyně.

„Myslím, že bude státi někde zde,“ pravil a ukázal na mapě, které teď již ani neskládal, na kterýsi malý záliv italský. „Jak mne to tam vždy táhlo! Když jsem po prvé četl o tomto modrém moři pod horami, rozbušilo se mi srdce. Bylo mi třináct, snad čtrnáct roků, první tucha velikého umění a první rozbřesk touhy po velikém štěstí dnily se tenkrát ve mně a vysníval jsem si krajiny, kde bych chtěl žít a skládat. Ale když jsem zvěděl, jaké je moře pod levantskými Alpami, všechno mělo rázem dějiště, a co jsem si vypsál z jedné romantické knihy, vím do dneška:

„Jdeš-li za noci po skalnatém rozrytém pobřeží úzkou stezkou mezi hučícími vodami a přetichými háji olivovými, je ti, jako by

všechna krása země provázela tvé kroky. Ale čím je proti té, která obrací tvé oči k nebesům! Nikde není krásnějších a zlatějších hvězd, nikde nezáří tak výmluvně na tvou pouť i na tvůj sen. Tak, myslím, doslova to tam stálo a mne po celý život neopustila touha spatřiti hvězdy tam, kde jsou nejkrásnější a nejzářivější. A nyní se mi srdce někdy rozbuší, jako by dosud bylo čtrnáctileté.“

„Proč k nim, do tvého zázračného zálivu, nepojedeme tedy přímo?“ zasmála se Marie.

„Netřeba chvátat za velikou radostí,“ odpověděl vesele. „Vždyť ona nemine život, jemuž je souzena! S radostí je tomu tak jako s uměním. Celá naše bytost musí stále čekat a stále se připravovat, ale vypočítat studeně chvíli a říci: nyní!, znamená urazit osud. Vždyť já uvidím v pravý čas hvězdy nad nejmilejším krajem. Víš přece, jak drahá mi byla víra v osud, který je psán v nich! Když jsme nedávno mluvili o spleti lidských proč a proto, jak se mi chtělo říci: co na tom, že tento kalný zmatek nemůže býti prohlédnut na tomto světě? Nač se trudit nedokonalýma očima a naříkat nad malým obzorem, když ve vznešeném nedostupu je vše předepsáno, stanoveno, vyvrcholeno?! Ale tys byla tak smutna tenkrát, že by ses ani nebyla usmála svému horlivému astrologu, a já bych nebyl spatřil zlaté hvězdičky v tvých duhovkách, které mám tak rád, jako ty nad sebou.“

„Ale teď se usmívám vždy, když vidím tvou mapu, a dni odjezdu mám spočítány,“ odpověděla.

Dni do odjezdu míjely pomalým proudem horkých letních hodin. Den ze dne vracel se Cyril z Vídně znavenější, a přece radostnější. Neobnovil již ani smlouvy, po prázdninách nemínil se vrátiti do Schubertea, a očekáváje denně jmenování na pražskou konzervatoř, nebyl přesto netrpělivý, ba s jakousi dětinskou umíněností tvrdil, že se ho ani nechce dočkat zde, ale někde v krásné krajině pod nebem zářivějším a čistějším.

„A potom se sem nevrátíme již vůbec,“ pravil nejednou. „Již před odjezdem vše zařídíme a odněkud ze světa zatelegrafujeme špedi-

térovi, aby kupy nezbytného haraburdí poslal tam, kde se teprve promění v pořádný nábytek, sloužící lidem ve vlasti.“

Ale jeho sdílná radost se kteréhos dne zakalila. Přinesl domů známý vídeňský deník a zamračen vybídl Marii, aby si přečtla fejeton.

„Je to asi již desátý, který čtu od mistrovy smrti, a všechny byly malé a hloupé. Tento zde je nejen malý a hloupý, ale i perfidní. Je možno velikost karikovat zlomyslněji?“

Marie si přečtla osm sloupců duchaplných slizkostí o tom, jak kdysi ve Vídni žil a působil stařec, který přežil svou slávu a který viděl ztroskotání svých ctižádostivých plánů. A jak, zapíraje vlastní lepší mladost, tarasil těmito troskami cestu všem mladým talentům v době, kdy se vyčerpaný a nemohoucí šířal závistí nad rašící silou. A jak prskal žluč a hněv na město, které ho tak pohostinně přijalo. A jakého „jemného násilí“ bylo tenkrát třeba ze strany velmi povolaného muže, jemuž rozkvět hudební Vídně ležel na srdci stejně jako záchrana milované říše, aby zkornatělý, nemocný stařec, v jehož hlavě se již již mátly nejzákladnější pojmy hudební i mravní, dal si konečně říci a opustil působiště, kde si oddechli žáci jako učitelé, když nad nimi nesvištělo jeho pelichající, ale stále štětinaté koště. A jak potom žil v Pešti životem zlomyslného skřeta, jehož závist přešla v rafinovanou krutost, kterou ucítili všichni, kdož důvěřujíce jasnému úsudku jeho mladých let, obrátili se naivně k jeho zchátralé umělecké i mravní bytosti.

„Opravdu ohavné,“ potvrdila Marie, když dočtla. „Ale najde se jistě dosti lidí, kteří se nedají zmásti. Vždyť přece život člověka, jako byl on, bude souzen ještě za sto let tím, co po něm zůstalo velikého, a takové nicotné bublinky pod čarou denního plátku se rozprchnou již zítra.“

„Nerozprchnou,“ odpověděl zamračeně. „Ostatně si můžeš přecíst o sloupec dál, že je tento žvást jenom ukázkou z dlouhého životopisu, který prskavý psavec chystá. Dovedeš si představit, jaká kniha

to bude? Kolik poťouchlosti, pikantnosti, klepů a anekdot bude v ní sneseno pod rouškou objektivní pravdy? A jak tato objektivní pravda bude nejnehoráznější lží od prvního slova až k poslednímu? A přece! Kolika moralistním pedantům zašije do duší vědomí, že umělecká velikost je pouze jakousi fantastickou domněnkou a víra v ní že je dobrá nanejvýš jako pedagogická pomůcka pro dorůstající mládež? A do kolika jiných nehotových duší nastříká svůj jed! Budou do smrti vědomě či bezděky tvrdit, že je možno být velikým umělcem a malým člověkem současně. A ty pravíš: rozprchne! Ach, jistě rozprchne, ale tak, jako se rozprchává jedovatý plyn.“

„Najde se jistě někdo, kdo odpoví na všechny tyto lži a pomluvy,“ mínila Marie, znepokojena trochu prudkostí, jaké dávno nepostřehla na muži.

„Doufám také. Měl tolik žáků a ctitelů, kterým byl téměř polo-bohem, že není možno, aby se nepřihlásil některý, jenž se postaví proti takovým klepům a podlostem.“

Sledoval od té chvíle všechny fejetony i kritické rubriky, všechny hudební časopisy i všechny revue, ale nenalezl nikde, co hledal.

Kromě stručných dat životopisných a několika odborných článků, které se zabývaly mistrovou tvorbou nebo jeho teoriemi tak studeně, jako by řadily vykopávky do muzeální sbírky, nedočetl se ničeho. Zato senzacechtivý deník přinesl pokračování prvního fejetonu, věnované tentokrát erotickému životu mistrovi. Tragická láska jeho mladosti byla v něm zpitvořena na dobrodružství znuděné veliké dámy s hudebníkem velmi pochybného charakteru, který zneužíval nejen přátelství, ale i mecenášské důvěry knížecí a položil tím základ k své slávě i k svému bohatství. Všechny tyto křiklavé surovosti byly však zastřeny jakousi povýšenou analýzou, snůškou laciné psychologie, hročené do vtipných obrátů aforistické stručnosti, kde šlo o obvinění, a rozbředlou v superiorní klábosení o neprozkoumatelnosti „rozvrácených individualit“, kde pisatel podnikal jakés obhajování mrtvého proti vlastním útokům. Obhajování ještě

úskočnější obžalob. A článek opět končil dryáčnickým poukazem na chystaný obširný životopis.

„Pátral jsem po pisateli, řekli mi docela neznámé jméno jakéhosi literárního pobudy,“ rozčiloval se Cyril. „Někoho, o němž prý redakce ani neví, kde se zdržuje. Vypadá to vše tak, jako by mstivec, který má všechny důvody cítit ještě dnes rány, které kdysi dostal od mistra, ale také všechny, neukazovat jich, nastrčil najatého darebu, aby místo něho stříkal blátem po bezbranné velikosti. Kdyby se mi podařilo zjistit ho, neušel by trestu, ať se jmenuje třeba Stauding nebo jakkoliv zvučně. Páchne to vše takovým hnusem, takovou jakousi silbermanštinou, že bych nejraději šel na slepo na tyto dva záškodníky. Ani v případě, že nemají s touto věcí nic společného, nepotrestal bych je nezaslouženě...“

Tato vleklá nepříjemná aféra vtírala se mu denně odporněji do radosti a cestovních příprav. Mapa s podrobným plánem octla se mezi odloženými papíry a jízdní řád evropských drah poklesl na těžítka nových zápisků.

„Jsou přece prázdniny, Cyrile,“ připomínala mu Marie, vidouc ho nyní zaměstnaného od rána do večera. Pracoval neúnavně, na jeho stoleku přibývalo denně monografií i starých ročníků hudebních časopisů a drobné lístky hustě popsané daty a poznámkami vršily se kolem nich.

„Ano. Jsou prázdniny a jsem tomu velice rád, že jsou, kdyby nebyly, práce by se mi prodloužila a má knížka by vyšla příliš pozdě po ohlášeném hanopisu,“ odpověděl živě.

„Tvá knížka?“ podivila se smutně.

„Ano. Nelze jinak. Napsal jsem přece kdysi libreto, svedu snad i obstojnou knihu. Pomýšlel jsem původně ovšem jen na obranný článek, ale práce roste. Nepřiblížíme se k velikému mrtvému, aniž bychom nepocítili, co jsme dlužni jeho významu. Jde o to, vyvrátit nejen pomluvy, rád bych napsal i plamenné vyznání své vděčnosti. Pochop, že mám povinnost napsati je, pochop, že splácím nejnaléhavější dluh, jaký jsem kdy měl. A je-li toto oddálení naší milé cesty

obětí, o důvod víc, abych se nevzpouzel a přinesl ji. Podařilo se mi již zjistiti několik velmi zajímavých neznámých podrobností o růstu tohoto vládce nebojácných. Ale potřeboval bych mnohem více materiálu, než si mohu opatřiti. Zvláště o posledních letech jeho života nevědí tyto odborné papíry již nic. A já ne mnoho. Především bych chtěl vědět, zanechal-li pozůstalost nějakou a kde je. Představím-li si, že ji snad zašantročila Ilonka prvnímu vetešníku nebo rozdala na památku škemravým klukům, kteří se u ní ucházeli o protekci! Bude naprosto třeba, abych ji vyhledal a zeptal se jí na to.“

„V Pešti, Cyrile?“ zděsila se.

„Den ze dne je mi jasnější, že tam musím zajet. Ilonka je dnes jediným člověkem, který může něco povědět o západu tohoto velkého života. Jak smutné, že právě tato řasnatá ješitnost a rozvlátá tupost! Ale právě proto musím ji vyhledat co nejrychleji, dříve než mne předejdou všichni pamfletisté a zkoumatelé rozvrácených individualit. Musím.“

„Cyrile!“ opakovala žalně.

„A nejpalčivěji si vyčítám, že jsem, třeba jen chvíli, čekal na toho, kdo povstane na mistrovu obranu. Na jakéhos mlhavého obhájce, který by vykonal mou povinnost a zbavil mne studu za tyto ohavnosti. A čekal jen proto, že jsem měl vypracovaný plán na krásnou cestu! Ale teď jsem si umínil, že nepovolím, dokud nevykonám vše, co jen vykonati je v mé moci.“

Zaplakala.

„Dětino!“ řekl netrpělivě. „Jaké plačtivé nálady tě rozměkčují v poslední době? Mohu vůbec jednati jinak? Nemohl bych se vyhnouti této práci, i kdyby opravdu stála nekonečně více námahy a obětí, než bude stát. Vždyť obětuji jen několik kilometrů naší cesty, v nejhorším případě několik set kilometrů. A ty si snad dovedeme odepřítí letos, když jsme si je odpírali tolik let. Abych zaplatil své dluhy na penězích, nebylo nám po léta žádné strádání dost veliké. Jak váhat zaplatit mrtvému dluh téměř posvátný?!“

Věděla již, že nezmůže pranic slovy ani slzami.

„Zdržíme se dlouho v Pešti?“ zeptala se jen.

„My?“ zasmál se upřímně. „Ale, Marie, vždyť vůbec nevím, jak tam pořídím. Snad nebude zcela snadno najít Ilonku a já budu musit vyplýtvat mnoho času na pouhé hledání. Co bys dělala při tom? Jezdila bys se mnou po všech komisařstvích a po všech předměstích, než bychom vůbec našli její nový stánek? A hledání by se věru neurychlilo, kdybychom se cizím městem trmáceli dva.“

„Ale já pojedu s tebou přece.“

„Ne, Marie. Může se přece také stát, že ostatně doufám, že dosud bydlí uprostřed své divadelní parády v chudém domku a že na ni ještě padá fialové a oranžové světlo jeho nemytými okny, a že ji najdu první půlden, zjistím pozůstalost, vyptám se na vše, co chci vědět, a že budu třetího dne zase tady.“

„Ale já pojedu s tebou přece.“

Dojíkala ho svou dětinskou umíněností, smál se jí, žertoval s ní, ale nepovolil.

„Chtěla bys snad vyhledat Sabinu a seznámiti se s Viktorem Jarnovským?“ zeptal se vesele. „Nestál by asi o tvou známost. Od té doby, kdy nemám dluhů, nezajímáme ho již, ujišťuji tě. Zklamal jsem ho také v tom, a ani on, ani Sabina by nás asi neuvítali nadšeně.“

Nerozuměl naprosto leknutí, s jakým přijala tyto poznámky.

„Za nic na světě bych nechtěla s nimi mluvit!“ vykřikla zděšeně. „A ty bys přece také nechtěl! Slib mi, že s nimi nikdy nebudeš mluvit!“

„Bloudku!“ zasmál se. „Oni jsou nepochybně již za oceánem. Podle toho, cos mi sdělila o Sabininých obavách z policie a večírku, který je měl zaplašit, není pochyb, že měli kufry již zabaleny, když Sabina zajela k nám. A od té doby minulo více dní, než je třeba k cestě kolem světa.“

Oddechla si se zřejmým ulehčením.

„A Viktor jistě v Americe již působí, neboť Sabina mu sehnala klienty hned na lodi. Myslím, že otevrou informační kancelář pro

všecky, kteří se uchýlili za moře z nějakých podobných důvodů jako oni. Ale myslím také, že jejich podnik tam nepokvete tak dlouho, jako kvetl v Pešti, a že oba skončí za mřížemi, kde potom Viktor bude psát memoáry a Sabina knihy o ryze moderním utrpení žen ve dvou dílech světa. Ale dost o nich a dost také o mém krátkém výletu do Uher.“

Pokoušela se ještě mnohokrát přemluvit jej, aby ji vzal s sebou, ale on odbýval její prosby stále stručněji a rozhodněji.

Prázdninových dní ubývalo, na Cyrilově stole rostla kupa papíru a Marie byla tesknější a tesknější.

Nemyslíla na nic jiného než na tuto nepředvídanou, rušivou cestu mužovu, a přec, když ji kteréhos jitra oznámil, že tedy odjíždí dnes, stihla ji tato zpráva jako rána kamenem, který neviděla letět.

„A to již za půl hodiny,“ prohlásil vesele. „Vím, že bys byla špatně spala, kdybych ti to byl oznámil již večer, ale teď ti nezbývá než smířit se a přát mi dobrého pořízení.“

A chystal si brašnu.

„Ale vymyslíš jsem si ještě jednu pěknou věc,“ pokračoval, snaže se ani neviděti, jak zbledla. „Ty za těch několik dní, které budu v Pešti, uchystáš naše veliké zavazadlo, zabalíš všechny věci v bytě a budeš čekat na můj telegram, pohotova a svěží. A jakmile přijde, pojedíš do Vídně na Západní nádraží a nebudeš hleděti na nic, než kde mne uvidíš. A uvidíš mne patrně až ve vlaku, který nás odveze do krásného světa. Můj velký cestovní plán nedá se sice letos provést celý, ale takto přece jen zachráníme, co se zachrániti dá. Nejsi spokojena s mým režiséřským talentem?“

Marie zaplakala tichým vzlykem bez slzí, jen vzdechem a otřesem, jako by neviditelná sekera podtínala kořen jejího života a jí se už ani nedostávalo síly k poslednímu výkřiku.

Zamračil se, ale tolik smutku ho odzbrojilo.

„Proč tento pohřební kvil?“ zeptal se pouze a úsměv, kterým jej chtěl zkonejšiti, jako by zesmutněl.

„A kdyby se ti něco přihodilo, Cyrile?“ zaštkala a objala jeho šíji až křečovitě.

„Jaké směšné obavy!“ zvolal, snaže se vyprostiti.

„Ach, ty nedbáš mého stesku, necháš mne zde hynout, odcházíš – kam vlastně odcházíš a proč?! Jakousi mlhavou službu prokázat někomu, kdo z ní nikdy nebude nic mít! A mne opouštíš, mne můžeš opustit?! Jak je to vše kruté, Cyrile!“

Sňal konečně její horké ruce z krku a přísně i laskavě zahleděl se jí do očí.

„Proč odjíždím, vysvětlil jsem ti již tolikrát, že nesmíš chtít, abych se teď zdržoval opakováním. Jsou příkazy, které prostě třeba splnit. A že se o mne bojíš, je bláhovostí, jaké jsem zrovna tebe nikdy neměl za schopnu. Slibuji ti, že se uvidíme nejdéle za týden, ani tak dlouho nebudeš sama, jako jsi byla, když jsem odjel na matčin pohřeb. Proč tedy tolik pošetilíš úzkosti? Je mi až líto, že ti pro takovou maličkost musím opakovat slovo o štěstí neohroženém.“

„A kdyby tě přece potkalo neštěstí?“

„Nebojím se žádného. A kdyby přišlo opravdu, našel bych dosti síly postavit se mu. Jsem obrněn, řekl jsem ti to již a myslil jsem, že mi rozumíš.“

Odstoupila na krok od něho.

Její bledá tvář až zkameněla.

„A kdyby ses nevrátil, Cyrile?“

Rozesmál se milým, dětinským smíchem a strhl ji do náručí.

„Blázne!“ chtěl říci, ale oči se mu náhle zamžily a řekl pouze:

„Ženo!“

O několik dní později za žárného odpoledne vstupoval Cyril do vlaku na nádraží severních Uher.

„Opět jedna marná stanice,“ myslil si a zřejmá únava a netrpělivost pustošila mu tvář. „Bohudíky, že toto trápení skončí ještě dnes, nejpozději zítra. S dobrým svědomím mohu pak říci, že jsem vykonal vše, abych našel Ilonku. Propadla-li se někde v bezedném blátě své žírné země, nemohu než říci, že ji stihl zasloužený osud. V jejích horách jsem ji nenalezl nikde.“

Pohled na krajinu ho vzrušil jako tolikrát v posledních dnech. Vysoké štíty byly již za ním, ale krásné, kmetskými smrky porostlé stráně táhly se ještě po obou stranách trati, lesy hučely až k oknům a svěžest proudila celým vlakem až slyšitelně jako horská říčka.

„A já projíždím pátý nebo šestý den nejkrásnějším slovanským krajem a neviděl jsem z něho víc, než kolik dovolí pohled z vlaku a cesta z nádraží do hotelu,“ myslil si, snaže se zvítězit nad nahromaděnou únavou myšlenek i svalů. „Jak dobře, že Marie zůstala doma! Snad i její andělská trpělivost byla by došla na této cestě bez cíle a bez výsledku.“

Opřel hlavu a výprava za Ilonkou vyvstala mu před očima řadou směšných i trapných podrobností. Po příchodu do Pešti hledal ovšem hned mistrův domek, nalezl však sotva předměstí, na němž kdysi stál. Devět, deset let stačilo, aby zelené svahy zmizely pod moderními stavbami jako pod nestvůrným krupobitím, a cesty selankovitého zákoutí staly se ulicemi pyšných jmen. Orientoval se jen stěží pravým směrem, a když konečně našel místo, k němuž chvátal, stál před přepychovou vilou, přísně uzavřenou v zahradě, v níž jen několik krásných jasanů svědčilo, že je starší než lesklá mříž, která ji dělí od ulice.

Pokoušel se marně dozvoniti se. Pokoušel se rovněž marně domluvit se se strážníkem, který projížděl elegantní čtvrtí hrdě jako středověký harcovník. Tento muž obličejem tak přísného, jaké jinde již jen dětské obrázkové knížky přisuzují policajtům, i všichni ostatní, které na oné procházce ještě oslovil, chovali se k němu z počátku opravdu tak, jako by ho chtěli zavřít do šatlavy za to, že se s nimi nemůže dohovoreti. Později poznal, že jejich urputnost roztává snadno malým dárkem v nadbytek dunivých slov a lítostivých úsměvů, svědčících o značné ochotě. Ale ani přísnost, ani dobrá vůle nestačily, aby porozuměli jediné jeho otázce.

„Od onoho prvního dne mluvil jsem v Pešti s celým plukem vlídných i nevlídných lidí úryvky všech jazyků, jaké kdy zněly ve střední Evropě, i všemi gesty, jakými se kdy trosečníci dohovoreli s domorodci, ale kdyby v onom městě nebylo tolik Židů, seděl bych nepochybně dosud v hotelu a marně se snažil vysvětliti řediteli, co vlastně chci. Neboť našel-li se koneckonců i někdo, kdo rozuměl mé řeči, domluvit jsem se s ním přece jen nemohl,“ myslil si teď. „Ani jména, jehož sláva se před čtvrt stoletím prostírala nad dvěma díly světa, nezná z nich dnes nikdo. Sláva, ach ano, sláva! Kdyby dnes vstal jeden z těch mrtvých, jejichž jména duní jako slavnostní fanfáry dějinami umění, a přišel na místa, kde kdysi žil, domácí by se o něm informoval na policii dříve, než by mu pronajal byt, v němž kdysi tvořil, ač by to bylo možná v den, kdy jeho děti mají prázdnou, protože celý svět slaví stoleté narozeniny mistrovy...“

Teprve když v divadle vyhledal kapelníka, známého hudebního jména, dostal se v pátrání dále. Ne o krok, o celou míli, ba před sám cíl, jak alespoň onoho večera doufal. Kapelník byl velmi elegantní, velmi civilizovaný a velmi ochotný. Jeho neárijská tvář zpola maďarská, zpola židovská, vyjadřovala co nejvíce ochoty pomoci Cyrilovi. Znal dokonce jeho jméno, znal vůbec všechna jména moderního zvuku a neměl zřejmější snahy než udati některé z nich v každé větě.

Seděli spolu dlouho do noci a mluvili o zemřelém. Moderní kapelník zval ho sice veličinou, která pozbyla významu pro dnešní umění, jež rozfouklo jeho zkornatělé teorie jako pýr a šlo vůbec zcela jinými drahami, než jaké mu předpisoval tento „uzurpátor žezla“, ale věděl mnoho o jeho posledních letech. Vypravoval, jak se vlekla v úplném zatmění mysli a v úplném zhroucení tělesném a jak jenom obětavostí několika hudebních spolků a několika dobrodinců bylo možno odvrátiti od nich velikou nouzi. A mladá, ideální bytost, která sdílela se starcem všechno hoře tohoto dohasínání, jak se obětovala téměř do posledního roku a teprve na přímmluvu všech, kteří znali její trudný život, vyšla z chudé světnice na vzduch a na světlo. A jak potom, když její omezený, ale krásný talent získal jí příjmy i slávu, obětovala i peníze, aby nestrádal ten, kdo způsobil tolik strádání jí.

A Cyril zvěděl, jak krásně tančila Ilonka Löwanyiová ve velikém kabaretu „tance zasvěcení“ i „tance marných obětí“, jak proslula její hrdá, a přece žensky půvabná gesta a jak příkladně mravný byl její život, ač jí nescházelo příznivců a ctitelů. Ale peníze a dary útočily marně na její nepřístupnost, neboť Löwanyiová milovala pouze slávu a její opojení. Proto nemůže nikdo z lidí, kteří obdivovali její umění a její život, vzpomenouti na ni bez hlubokého soucitu. Musila opustiti kariéru, která jí slibovala tak skvělou budoucnost právě v době, kdy se chystala k nejvyššímu vrcholu. Pouze její nevýhodný zjev bránil jí v opravdových triumfech a znemožnil jí nakonec každé vystoupení. Neboť i zpěvačka, která příliš ztloustla, je zjevem naprosto politováníhodným, tanečnice příliš tlustá je tragikomickou figurou, žel, ani zapomenutí nepropadlou, neboť tucty beztaktních karikatur zachovávají dosud její neštěstí pro pastvu bezcitných posměvačných očí. Kapelník věděl více podrobností ze života Ilončina než ze života velikého hudebníka a byl by je vypravoval velmi dlouho, nebýti rostoucí netrpělivosti Cyrilovy.

A tak nakonec jen sdělil, že si paní Löwanyiová zařídila soukromou školu taneční, v níž míní vychovati dorost, hodný slávy, které

jí samotné nebylo možno dosáhnout. A má jistě dosti žákyň, na něž muže býti hrda, neboť již několikrát bylo možno dočísti se pochvalných zmínek o soukromých představeních, které čas od času pořádá, a nedávno rozhodla se i k vystoupení veřejnému. Mladý, nadaný skladatel napsal pro ni řadu velmi moderních a působivých čísel, z nichž zvláště několik pantomim, dělaných podle lidových balad, zaslouží skutečné pozornosti. Paní Löwanyiová je nastudovala se svými chovankami a podnikla prázdninové turné, aby si po celém království získala jména, neboť její finanční poměry nezdají se právě nejlepší a její idealismus se neleká žádných obětí.

Cyril uznal za dobré zeptati se právě při zmínce o idealismu po pozůstalosti starého mistra, ale horlivý vypravěč se jen lítostivě usmál.

„Co může být pozůstalostí hudebníka, který žil nakonec jen z cizí milosti a z obětavosti dívky, která spjala své mládí s jeho ruinou? Vše, co na statcích tohoto světa snad kdysi měl, musila časem zpeněžit a nakonec se ještě sama starati o chleba. Nezazlívám kmetu, vždyť umělec přece nepočítá, že bude živ málem do devadesáti let! Ale zazlívám, že by talent Löwanyiové zůstal světu neznám, kdyby on byl boháčem. Tak podivně spjaty jsou osudy umělců! A vy se ptáte, co zanechal? Nuže, ubezpečuji vás, že nezůstalo ani jediného kusu nábytku, ani jediné bankovky, a ovšem ani jediného rukopisu. Stařec se dávno vydal z posledního haléře i z poslední myšlenky. Zbyla-li korespondence, nevím, ale jistě jen korespondence velmi podružného rázu, neboť náš hudební spolek zajímal se pochopitelně také o ni, a nezbylo než zjistit, že v ní není nic kromě účtů a upomínek. Ostatní všecko bylo prý spáleno již za života mistrova a s jeho vědomím.“

Cyril si vzpomínal velmi živě na zklamání z celé této rozmluvy. Bylo mu tenkrát, jako by sám byl spoluviníkem hříchu, jemuž nebylo dosud nalezeno jména. Vše, co slyšel, ho pobuřovalo, nejvíce poznání, že člověk, sám hudebník, orientovaný a taktní, necítí smutek

všeho, co vypravuje. A necítil opravdu. Rozhovořil se o vývojových fázích umění, o ohromné spirále, která opisuje kruhy stále širší a širší, nevracejíc se nikdy na místa, z nichž vyšla, hnána věčně kupředu silou nejlepších mozků. Žádný tvůrčí umělec nemá času ohlížeti se, nemá povinnosti k tomu, ba nemá ani práva...

Rozmluva skončila mdle a zdvořile. Kapelník slíbil, že přinese hned příštího jitra všechny informace, které se mu podaří sehnati o dočasné cestě paní Löwanyiové, a splnil slib. Ale o Cyrilovu knihu nezajímal se ani v nejmenším a netajil se nikterak, jak se diví námaze, kterou chce věnovati této výpravě.

„Nedovolil bych takové plýtvání časem,“ pravil, když se opět sešli, „ale je na štěstí spojeno s cestou tak krásnou, že naopak přimlouvám se za ně sám. Pokud mi bylo včera sděleno, projíždí paní Löwanyiová lázeňská místa Horních Uher, a vy na výpravě za ní shlédnete alespoň částečně krásu mé vlasti, tak neznámou Evropě. A nepochybuji, že se stanete jejím nadšeným vyznavačem jako každý, kdo opravdu někdy překročil nešťastnou a nepochopitelnou hrázi dělící tuto jedinečnou zemi od světa, který ji neodpustitelně přezírá. A poznáte také, jak je křivděno jejímu obyvatelstvu, i nám, tak zvaným utiskovatelům, i těm, které panslávská žurnalistika div neoznačuje za raby a otroky.“

Podal pak Cyrilovi celý seznam míst, snad dvacet jich bylo na jeho lístku.

A onoho odpoledna začala štvavá cesta, která dosud neskončila. Ze zelené roviny stoupala k pahorkům, révou porostlým, a dále k horám, kde se zjevovaly pralesy i háje, ledovce i gejzíry, nejskromnější vesničky i přepychové hotely. Opravdu, jako by polovinu Evropy projel jednou dráhou, bylo Cyrilovi, příroda i lidé útočili na něho tisíci dojmy, které již bolely přetížený zrak. V rychlém kmitnutí poznal lidi podivného zjevu a podivnějších způsobů, směs nejmodernější civilizace s věkem, o kterém již nevěděly památnosti v jeho vlasti. A k nerozeznání promíchanou spleť národů i ras snažil se odhadnouti při každé jízdě vlakem, při každé nutné zastávce. Tisíce nových,

odlišných, zajímavých a burcujiících podrobností uzřel, pouze stopy paní Ilony Löwanyiové nenalezl a nikdo z bezpočetných lidí, na něž se obrátil, nedovedl mu ji ani naznačiti. Správa žádných lázní nevěděla o pohostinném vystoupení taneční školy, v žádném hotelu nebyla hlášena její návštěva, nikdo z lidí nezdál se ani vědět o její jsoucnosti.

Pout' měla v prvních dnech půvab nečekaného, pestrého dobrodružství, kořeněného zajímavostmi i groteskami, které svěže vychutnával, ale nyní necítil z ní již nejmenšího potěšení.

Marná výprava mrzela ho denně více, epizody ovšedněly. Mariin stesk vtíral se naléhavěji a naléhavěji do jeho paměti, a vědomí, že nebude moci splnit úkolu, týralo ho teď při každém kroku.

Jediné jméno zbylo již na jeho seznamu: Nagy Zöld, kde ještě mohl sestoupiti s jakousi nadějí na úspěch. Nenajde-li paní Löwanyiové ani tam, pak nezbude než vrátiti se domů s nepořízenou, neskončit knihy tak, jak ji skončit chtěl, a přenechat anonymnímu životopisci, aby podle domněnek nebo zpitvořených informací slintal beztrestně drahou památku.

Projel dvě tři hodiny. I zalesněné stráně byly dávno za ním, pohled na rovinu, kterou teď viděl po obou stranách vlaku, připomněl mu Mariin domov a tesknota ho ovála z její bohaté, zelené krásy. Pole se táhla nekonečně bez hranic a mezi ohromná strniště po úrodě, nad níž sotvakde bylo bohatější, svítily nekonečné lány zeleninové, nadbytkem téměř oslnivým svou klidnou samozřejmostí, svým pokojným, velikým rozpětím.

„Čí je toto vše zde?“ myslil si a tisíce hořkostí z posledních dní vyvstalo v něm mocným roztrpčením. „Nejkrásnější slovanská země a snad i nejbohatší země, do níž prozřetelnost snesla vše, čím roste národ, čí je? Těch, kteří se krčí na každém nádraží a netroufají si hlasitě odpověděti, oslovíš-li je jejich řečí? Těch, kteří tyčí své krásné slovanské hlavy k odvěkým horám, ale zeptáš-li se jich, jakého rodu jsou, rozpomínají se chvíli a řeknou ti pak jméno země, ne národa? Či těch, kteří s celou pohotovostí dobrých Evropanů vnímají kulturu

všech národů, ale porobou vlastní se již nebouří? Ještě jejich otcové necítili se ani Uhry, ale jejich děti budou se patrně cítiti již Maďary...”

Vzpomněl „Odboje“, svého milovaného díla, horkého a přísného protestu proti slabosti a rozměklosti, svého vášnivého vyznání lásky k národu, který vzývá všechny své síly o volný růst a květ, a zapřál si prudce, aby mu v této zemi bylo porozuměno hlouběji než kdekoliv jinde.

Průvodčí pohvizdoval si na chodbě křepkou melodii, tak nesporně slovenskou jako domky, které vlak míjel, ale když vešel do kupé, aby oznámil Cyrilovi nejbližší stanici, neodpověděl na slovenskou otázku vůbec. Na německou odpověděl, ale teprve za spropitné.

„Nagy Zöld! Nagy Zöld!“ křičel pak po několika minutách již podle celého vlaku a Cyril vystoupil na malém nádraží.

Na obzoru tyčily se dvě vížky a obrys vzdáleného města dlouhou, v podlesí ztracenou linií vyvstal před ním. Rovina, kterou ještě před chvílí viděl z vlaku, zdála se rázem nepochopitelně daleko. Vytesány z rudého mramoru stály teď skály napravo, nalevo a veliké bukové lesy slévaly se před nimi, taveny zapadajícím sluncem. A jak docházel vzdáleného městečka, hory přistupovaly blíž a blíž a silnice stoupala vinutou lesklou čarou jako horská serpentina.

Prošel městečkem již polodřímotným podle přízemních domků, které obracely do jediné jeho ulice jen přední dvě okna a ztrácely svou délku kdesi v temných dvorcích, každý sám, oddělen od sousedního, uzavřený malý svět. Jediným světélkujícím pruhem bylo toto nízké městečko, řetězem nesčetných nespojených článečků a dlouhým, nepochopitelně dlouhým. A po tisíci krocích zase ještě dlouhým, nepochopitelně dlouhým.

Asfaltový chodník běžel podle domků a nepřipouštěl odbočky. Prohlížel všecky budovy, všecky nápisy. Význačných staveb tu nebylo a nápisům nerozuměl, jenom synagogu poznal s bílým a černým průčelím, a za ní kostelík se čtyřhrannou pevnou věží, stojící bokem jako kampanila.

I kolem několika výčepů šel, těžce páchnoucích lihovinami, ale zdánlivě pustějších ještě než domky, které se ztrácely do temných uliček.

„Je-li toto lázeňské místo, pak věru i Světlé Křížany mohou jím být,“ pomyslně si, procházeje po druhé a po třetí končinou se synagogou a kampanilou, která se zdála středem. Neobjevil však nic, co by připomínalo sebemenší ruch a život, zavřené obchůdky jevíly se jako ubohé vetešnické krámky a nikde nenašel hotelu nebo jen hostince, který by volal cizince. Šel ještě kupředu.

Za domem se zemským znakem, pobitým na celém průčelí úředními vyhláškami maďarskými, vústil asfaltový chodník opět do silnice, která se o několik kroků dále rozštěpila ve dvě úzké cesty.

Ticho, už jako půlnoční, stálo nad jejich modrým šerem a mír táhl z hor na jejich osamělost. Stráně ztemněly, rudé skály zestříbrněly na ostrých hranách a paprsky nezemského světla jako by se z nich rozlévaly po vrcholcích stromů.

Slastná tucha lásky a dobroty, rozestřené nad zemí, jako by se prosévala do odloučené kotliny, do níž nyní vkročil, a svěží horský vzduch ucítil rázem na celém znaveném těle jako mořskou lázeň.

Na prostředním homolovitém kopci černala se mohutná zřícenina. Vydrolené zdi, pahýly dvou věží mezi zborcenou branou, jejíž oblouk se mocně rozpínal ještě i lámaným zbytkem, narýsovaly se vlhrou temnotou. Ale vlny lesů doběhly jich dávno, prodraly se mezi ně a spjaly pyšný hrad měkkými vlnami s kopci i pahorky okolními.

První hvězdy vyskočily na fialové obloze, shlukly se nad zříceninou a nové a nové vyvstávaly kolem nich nad hlubokými lesy tajemně a prostě, jako by zlatá zrna posévala nejtišší nivu.

„Hle – jako nad mým vysněným mořem,“ pomyslně si letmou představou, kráčeje hlubokým, modrým večerem vstříc neznámu a kráse.

Myšlenka na Ilonku Löwanyiovou odstoupila od něho i vzpomínka na zmařené dny.

Stál dlouho hudebně ponořen v tento nikdy neviděný kraj, který připoutával jeho touhy jako nalezený domov.

„Za Nagy Zöldem se rozvírá nový svět tichý a slavnostní,“ myslil si, „do něho ještě nevniklo velikášství a nenastříklo bláto, jemuž zde říkají civilizace. Jak slastno je zde a zároveň jak svěže! Volal bys na hory krásnými jmény a ony by odpovídaly tvým nejvlastnějším za takových večerů, jako je dnešní! A hvězdy, jak jsou zde ohromné a vlídné... K slávě Nejvyššího bych chtěl pod nimi napsat své nejkrásnější dílo. K slávě života i smrti podle jeho zákonů, které tušíš za chvil, jako je tato...“

Vzpomněl si na Marii s náhlou bezprostřední živostí, její hrdě oddanou hlavu ucítil na srdci a sladký jinošský stesk po ní sladil se s tichem a lahodou, s lesním šuměním i s nekonečným hvězdným světem.

„Budu jí telegrafovat, ať přijede za mnou sem. Někde tu přece bude ves, kde možno najít střechu, a lépe nám nebude nikde než zde,“ rozhodl se náhle.

Myšlenka se před ním rozestřela jasně, určitě, neodbytně.

Představil si ženinu radost ze zprávy, kterou zítra dostane, představil si, jak snad již zítra večer půjde zase tímto krajem, ale vstříc jí, každým krokem blíže její milované bytosti, představil si úsměv, s jakým ho uvítá a připomene mu veliký plán cestovní, i veselost, s jakou vyslechne jeho zprávu o marné výpravě za Ilonkou, celé to milé malé vítězství, které bude míti nad ním. A jak se pak společně rozesmějí slzám, které vyplakala, když od ní odjížděl, a kolik radosti bude v tomto smíchu!

„Ale přece jen třeba napřed vědět, kam vlastně jdu,“ pomyslil si vesele. „Útočiště osamělého může být bezejmenné, ale voláš-li po druhovi, je naprosto třeba vědět, kam má přijet.“

Zrychlil krok, zdálo se mu, že se blíží hlasy.

Dva chlapci, jedlově tencí, v úzkých krojích, kráčeli mu vstříc.

„Kudy vede tato cesta?“ zeptal se.

Usmáli se na něho oba, ale tvářili se, jako by nerozuměli.

„Jdu z Nagy Zöldu, ale nevím, kam dojdou,“ vysvětlil jim. „Povězte mi, prosím.“

Tentokráte se rozesmáli hlasitě.

„My jsme si to ještě nezapamatovali,“ odpověděl konečně jeden a povzbudil tím kamaráda k nepochopitelné veselosti. Bylo zřejmo, že si cizince dobírají. Jako dva školáci, kterým se povedlo šibalství, stáli předním. Nedovedl si vysvětliti, co bylo v jeho otázce směšného, ale chlapecký smích byl nakažlivý a strhl ho také k úsměvu.

„Budeme-li se pořád smáti na sebe a na hvězdy, nedovím se, kde budu dnes nocovati,“ pravil posléze.

„Jestli se pán obrátí pozpátky, přijde, to se ví, zase do Nadzöldu, ale jestli půjde za nosem, bude dnes nocovat v Kišzöldu v novém hotelu,“ vyložil konečně starší z chlapců lahodnou bystrou řečí, ale dřív, než dopověděl, rozesmál se vlastní vážností.

„A co je na tom směšného?“

„Jaj směšného! Jak by nebylo směšného, když si člověk musí vzpomínat, jak se volá jeho dědina! Zelenec je dávno Nadzöld, kasír ani lístku neprodá, když neřekneš, jak on káže, ale aby se Zelnička jmenovala Kišzöld, to dokázal teprve hotel!“

Cyrlův úsměv strnul.

Dal si opakovati jméno.

„Jsou v Zelničce nějaké lázně?“ zeptal se pak zprahle.

„Páni říkají: lázně. Ale bez koupelí. Zato když některý host spadne z loďky do rybníka, má vody dost! A potom vzduchové lázně: běhají tam lidi po lesích tak, že je lepší nepohlédnout na ně.“

Všechno, co vykládali o Zelničce, bylo jim směšné, ale přece jen nejsměšnější její nové jméno.

„Kišzöld, Kišzöld!“ slyšel ještě huhňavě protahovati, když již jejich stíhlá těla zapadala do tichého šera za ním.

Osaměl zase s krajinou.

Vzpomněl si na křiklavé plátno, které před ním kdysi rozvinul Arnold Silbermann, a porovnával. Nelhalo, bylo jenom neskonale

surové k tomuto kraji tak tichému, tak čistému... Arnold Silbermann vůbec nikdy nelhal, přizpůsoboval pouze všechno své fantazii: lidi, události, krajiny tedy také.

A bylo mu teď, jako by ho horský vzduch dusil a lesy se posměšně zachechtaly.

Po jeho pravici zůstala nyní temná vesnička, malovaná a klidná, jako by zmenšený odlitek Světých Křížan rozhodil po malém palouku a orámoval neporušenou krásu hvozdu.

Srdce se mu stáhlo... Hle, Zelnička, perla Slovenska, hvězda východní! Vladimíra Baryla prelud i poslední myšlenka!

A nyní tedy Arnolda Silbermanna Kis Zöld...

Míjel rychle chalupy, jako by se bál jejich stínů, a došel veliké louky pod samým kopcem se zříceninou. Rybníček před ním odrazil celý řetěz barevných lucerníček a lampiónů a dvě velké obloukové lampy jako dva fantastické měsíce zdály se hořeti až nad vrcholy stromů.

Rozhlédl se po stráních, několik osamělých světel upozorňovalo na lidské příbytky, ale ani jediné přepychové vily, které Silbermannův malíř tak bujně rozsel po plánu budoucích světových lázní, nikde tady nespátril.

Ani budova, k níž se blížil, nejevila podoby se středověkým hradem, jen skrčeně rozkládajíc dlouhé průčelí, členěné různými dřevěnými verandami a pavlačemi, vroubenými pestrými lampiony. Jejich lákající světla však marně křičela do modré, hluboké noci, ani živé duše neviděl za jejich skleněnými stěnami.

Nad vchodem, který ve dřevě a sádře napodobil portál, hodný faraonského paláce, zářil nadpis z červených, bílých a zelených žárovek „Hotel Hungaria“ a po jeho stranách pestřily se ohromné plakáty, jež ve čtyřech jazycích, jenom ne v řeči lidu, který zde dědičně sídlil, zvaly ku představení „Génia“, nejnovější a nejkrásnější lidové pantomimy, kterou se svými žáky nastudovala Ilonka Löwanyiová a kterou večer co večer možno spatřiti v hotelu „Hungaria“ v Kis Zöldu.

A plakáty byly přelepeny pruhy, na nichž stálo: Dnes naposled!
„Jsem u cíle a včas,“ řekl si, snaže se opanovati otřes, který zažil v posledních minutách, „díky jakémukoli géniu za to! Ale Marii věru nebudu telegrafovat, aby sem přijela za mnou, a sám již nikdy neprocítím hvězdnou krásu Zelničky.“

Prošel portálem i pustým vestibulem a vstoupil do veliké místnosti. Zlacené okrasy a sádrové štuky neměly ještě kdy očmoudnouti kouřem, ale zmačkaná plyšová křesla u neprostřených stolků a rudé těžké závěsy na všech oknech i dveřích připomínaly již vídeňskou kavárnu nedobrého rázu.

V pozadí sálu tyčilo se jeviště, zahalené oranžovou oponou na zlacených kruzích, klavír stál před ním s rozestřenými notami i s rozsvícenými lampami. Nesnadno bylo však pochopit, komu je chystáno představení, neboť sotva patnáct, dvacet lidí sedělo v celé prostranné místnosti, dívka u kredence klímala, jako by se již nechtěla probrati za celý večer, a sklepník obcházel prázdné stolky chůzí člověka, který předem ví, že nemá a nebude mít žádné dřiny.

Pouze stolky za sádrovým sloupovím byly obsazeny hustěji, ale muži kolem nich hráli v karty tak zarytě, že bylo prvním pohledem zřejmo, jak málo je zajímá pantomima, k níž volají světla i plakáty.

„Kdy začne představení?“ ptal se Cyril sklepníka.

„Snad dříve, snad později, u nás přece nezáleží na čtvrt hodině,“ odpověděl mu mladík ve fraku a usmál se zdvořile této nevědomosti.

„Chtěl bych mluvit se slečnou Löwanyiovou,“ pokračoval Cyril, ani neusedaje. „Čím dříve, tím raději, nejlépe ještě dnes. Mohl byste mne u ní ohlásit?“

„Ohlásit mohu. Ale slečna Löwanyiová přijímá ve svém pokoji pouze pány od novin. Sdělila mi to již před čtrnácti dny, sotva sem přijela. Ale dosud zde nebyl ani jeden takový.“

A chytrá sklepníková tvář se výmluvně ušklíbla.

„Kdyby si však pán přál mluvit se slečnou Löwanyiovou jen tak přátelsky, stačí počkat na konec představení. Vždycky přijde s mladý-

mi dámami mezi hosty. Proč by nepřišla i poslední večer na skleničku šampaňského?“

Cyril netrpělivě stáhl obočí.

„Ó, pán si nesmí mysliti nic nepřipustného! Slečna Löwanyiová je přísná, je dáma! A mladé slečinky si ji opravdu váží, to se musí říci. I zdřímne-li si trochu, chovají se k ní velmi uctivě. A vůbec...“

Cyril usedl k jednomu z prázdných stolků v pozadí a snažil se upoutat pozornost k ostatním návštěvníkům. Dva důstojníci před ním seděli u láhve šumivého vína, dva mladí hoši u jiného stolu bavili nalíčenou kokotku, několik hostů v turistických šatech zívalo o samotě.

„Silbermannovým spekulacím nedaří se nikde skvěle,“ pomyslí si s hněvivým zadostiučiněním. „Ale jak čistotné byly Světlé Křížany i se svými směšnými hotely proti této peleši, jejíž jedinou zásluhou je, že je prázdná.“

A prázdná již zůstala.

Nepřibýlo v ní ani jednoho návštěvníka, když po chvíli zazněl zvonek, oznamující začátek představení.

„Proč dnes tak záhy?“ podivil se důstojník u vedlejšího stolu.

„Patrně odjedou ještě v noci a spěchají,“ odpověděl mu druh s nakřiveným úsměvem.

Opona na zlacených kruzích rozstupovala se pomalu a slavnostně. Než se rozestoupila docela, zaskřípaly stupínky nízkého pódia a u klavíru se zjevila Ilonka Löwanyiová.

Cyril ji poznal okamžitě, ač jí léta vzala všechnu svěžest a ač její rozplývavá postava připomínala mnohem více velice otylou a velice pohodlnou měšťanku než bývalou tanečnici. Trpěla tím zřejmě, celá její rozlehlá tvář vyjadřovala nevítaný osud, tmavé oči hleděly s trpnou výčitkou a ústa, trátící se téměř v masitých lalůčkách, usmívala se nahořkle a násilně. Pouze pohyby zůstaly slavnostní a mohutné, jako byly kdysi v gotickém kabinetu, slnivě bílé paže zdvíhaly se ze širokých černých rukávů, jako by se chystaly k obřadu obětnímu,

a poklona, kterou uvítala obecenstvo, projevovala posluchačům pohrdání, jako je kdysi projevovala k návštěvníkům.

Představení „Génia“ začalo.

Jeho dějištěm byl vnitřek stanu.

Čtyři mladé, velmi pestře oděné cikánky seděly v něm kolem ohně, všechny hnědé do olivova, všechny kočkovité, svižné a prudké. Usmívaly se na sebe, skláněly se k sobě, ukazovaly si červený hedvábný šátek. Z ruky do ruky si jej podávaly hbitě, rychle, jako by šlo o dětskou hru, a jejich záliba v pestrém cárku byla zřejmější při každém taktu, kterým Ilonka provázela jejich nevinný rej. Usedaly, poklekaly, vstávaly, tiskly šáteček k ňadrům i k lícím, zkoušely, které sluší nejlépe. Ale když cikánka v rudé sukničce shodila šerpu a chtěla si jím ovinouti hlavu, přiskočila cikánka v modré sukničce a vyrvala jí kořist. A modré cikánce vyrvala ji cikánka zelená, a zelené fialová. A naráz bylo z hravých družek rozčepýřené klubko, zuby blýskly, penízky na hrdlech cinkly, ruce se zdvihly.

Ilončin klavír zaduněl trhaně, prudce, nabádavě.

A napětí rozezlených dívek již již přecházelo v boj, když odkudsi z pozadí, daleko za stanem, se ozvala tichá hudba.

Klavír umkl, několik něžných houslových taktů zaševalilo jemným, zaklínajícím šepotem.

A rozhádané dívky naslouchaly chvilku jako nechápavé, odstoupily pak od sebe, usmály se váhavě, napřed jako bezděčně vstříc krásným tónům, pak již na sebe, vzaly se za ruce, červený šáteček zavlál nad nimi jako zástava míru a opona se zvolna shrnovala nad jejich smířením.

Důstojníci u vína se roztleskali, ostatní sál zůstal naprosto němý.

Druhé jednání ukazovalo stejnou dekoraci.

Tentokrát se čtyři cikánky nehádaly o červený šáteček, hádaly se patrně o to, která je nejkrásnější.

Nebylo bez půvabu, jak se točily před střípkem zrcadla, jak se v něm zhlížely, jak mu ukazovaly bělost chrupů i čerň rozpuštěných

vlasů pohyby plnými primitivní záludnosti, a jak se jejich koketerie podbarvovala pýchou a závistí.

A zase rostla hádka a zase se rozduněl klavír, jako by se jej dotýkaly paličky, ne prsty, a hřměl doprovod k spleti mladých útočných paží.

Ale v okamžiku, kdy se nad hlavami dívek již vznášely zaťaté pěsti a oči sršely nevraživostí, zazněla opět hudba houslová.

Klavír mlčel, šepot houslový zněl tentokráte blíže, prosebněji, sladčeji.

A zaťaté pěsti poklesávaly, závist v cikánských očích hasla, bojovné úsměvy něžněly a čtyři dívky tančily opět tanec na usmířenou.

„Tato věc by věru zasluhovala lepšího obecenstva, než má,“ pravil jeden z důstojníků a téměř výbojně se rozhlédl sálem.

„Nadbytek fantazie v ní opravdu není,“ poznamenal jeho druh posměšně, „a dav cení jen křiklavé efekty. Ale dva tři oddaní ctitelé najdou se i pro nové odstíny.“

Tentokrát hnuli dlaněmi i turisté i nalíčená dívka a její mladí společníci, pouze hráči za sloupovým nedali se vyrušiti.

Třetí jednání následovalo stejně rychle jako druhé. A zase byl na jevišti stan s ohníčkem a zase kolem něho seděly čtyři mladé cikánky.

Tentokrát neměly rudého šátečku ani zrcadélka, ale zato měly podobiznu, obrázek mladého krasavce patrně, na který se usmívaly, který laskaly, divoce tiskly k ňadrům, vášnivě líbaly.

A když jej nejbystřejší z dívek uchvátila a chtěla skrýti za pestrý živůtek, vrhly se na ni družky jako tři mladé dravice. A rázem byla na jevišti spleť mladých svalů, napřažené paže, prsty v rozházených černých hřívách, strhující rej žárlivosti a zpupnosti. Každá ze sokyň urvala na chvilku drahý obrázek, ale musila jej zase vydati, a divoká bolest s křepčivou radostí tryskala z mladých těl.

Ilončin klavír běsnil, až místnost duněla, rozvláté suknice na jevišti vířily v stále prudším kole, vášnivěji a vášnivěji rozvíjel se boj sokyň.

A najednou zablýskly čtyři dýky, žihadlovým kmitnutím se vznesly k bodnutí, brázdíce šero i hluk přeletem náhlého, zlověstného ticha.

Housle se ozvaly. Dýky utkvěly ve vzduchu. Čtyři cikánky stály jako zkamenělé bohyně pomsty.

A ze šera do svitu se ozývala prosebná, lkavá, konejšivá hudba.

Hráči přestali míchat karty, nalíčená kokota vypjala krk, přivřela oči a pootevřela ústa, jako by lokala, dívka u kredence vzpružila ospalá ramena, sklepník jako černá linie utkvěl u bílého sloupu.

Dívám na jevišti ožily strnulé tváře, nenávist chabla v napjatých svalech, žárlivost ve vytřeštěných očích jihla.

A rázem zazvonily čtyři dýky o kameny na ohništi.

A tu jako na povel vystoupil z přítmi v pozadí bílý Génius, snad strážný, světlý duch temného rodu cikánského, snad zosobněná hudba. Na skloněné hlavě svítil věnec z růží a bílá říza splývala s křehkých dívčích ramínek.

Jako zjevení vstoupila v kruh tanečnic, který se němě utvořil kolem ní a poklekl k modlitbě. A každý jejich pohyb byl nyní díkem a holdem.

Génius pokročil zvolna až k rampě, hlavu oddaně nachýlenou k houslím, pohled nevidoucí nic z banalit kolem, do nitra pohroužený, oddaný pohled horoucího hudebníka.

Teprve nyní zasvítilo celé jeho mládí. Jako čtyři vědoucí, zkušené ženy jevily se mladé cikánky vedle této dívky, jejíž říza měla něco z nevinnosti dětské košilky a lokte strohou tvrdost nejranějšího panenství. Růžový věnec na rozpuštěných vlasech seděl pevně a naivně, jak si jej pouze děti pokládají na hlavy o průvodu božítělovém, a tvář, ještě nevyhraněná v určité rysy, byla bledá bledostí nedokrevných dětí, ne trpících žen.

Potlesk se tentokrát opravdu rozburácel, zdálo se, že v sále přibýlo rázem mnoho, mnoho dlaní a že se předstihují v třeskném hluku. Poslední takty docela zaplavilo toto pozdní uznání, promíšené nadšenými výkřiky.

Ale dívenka u rampy dohrála náměsíčně, teprve když poslední zvuk dochvěl se nad ní, poklesly jí ruce s houslemi, a tělo se shýblo naučenou školní poklonou před sebe, napravo, nalevo. Teprve pak zdvihla víčka a veliké, smutné a udivené oči rozhlédly se sálem a jejich jasná modř se zakmitla přelétavým a jako udiveným úsměvem.

Důstojník sedící před Cyrilem zdvihl plný pohár, ukláněje se k jevišti.

„Trochu více techniky a bude to fenomenální,“ řekl svému společníku. „Od prvního večera ti pravím, že jsou tanečnice passé, dřív než začaly, ale toto že je možnost, možnost! A snad ani techniky netřeba, jenom trochu ohně. Ta maličká volá po zkušeném učiteli.“

„Nebo po zkušeném milenci,“ poznamenal druhý důstojník, nalil si též do pohárku a tentokrát připil on.

V tu chvíli přistoupil k Cyrilovi sklepník.

„Pane,“ pravil mu. „nepřál byste si snad střík šampaňského? Nepochybně jste se zchvátil dlouhou turistickou partií a hudba k únavě – to je zlé, dávno jsem vyzozoroval. Také koňak máme výtečný.“

„Děkuji vám,“ řekl Cyril, neslyše vlastního hlasu. Nevěděl ani, šeptá-li, nebo křičí.

„Jste tak bledý, pane. Pokoje máme ve všech cenách. A v Nagy Zöldu je lékař. Odpustte, pane, ale vypadáte, jako byste ho potřeboval.“

Cyrl se poněkud vzpružil tímto zájmem.

Oranžová opona byla již shrnuta, potlesk dobouřil a u klavíru zhasínal kdosi lampy.

„Jaký nestvůrný omyl!“ myslil si již souvisle. „Kolik modrookých dívek chodí světem! Ostatně, tato je přece starší. Zcela určitě je starší než Hanina dcera. A z těch modrookých čtrnáctiletých kolik jich umí obstojně hrát na housle! Jaký nestvůrný omyl... omyl... omyl...“

Rty se mu chvěly.

„Snad nekřičím hlasitě: omyl, omyl, omyl!“ zděsil se náhle a rozhlédl se celým sálem.

Nikdo si ho nevšímal. Pouze sklepník stál dosud před ním.

„Povězte mi, jak se jmenují... jak se jmenuje...“

„Ach tak, slečny! Maryška, Ninoš, Gizela, Salomé. Příjmení neznám.“

„Jak se jmenuje dívka, která hrála na housle?“

„Nemohu sloužit pánovi! Žabka se jí říká. Bud' žabka, nebo génius. Po představení sem nikdy nechodí, tak nikdy neslyším jména, když se připíjí. A slečna Löwanyiová jen oznámí: ‚Náš génius si šel lehnout... naše malička již spí...‘ A hned je vidět, jak se o ni stará a jak ji má ráda.“

„Děkuji vám,“ řekl Cyril zase zcela mechanicky.

Myšlenky se utišily. Šlo ovšem jen o nestvůrný omyl. O sugesci... O spojení představ... O pitvorný, hloupý omyl!

Jenže omyl měl neodbytnost kulky. Zasáhl mozek. Tkvěl v něm. A představy se nedaly rozpoutat. Bylo mu třeba mluvit, neměly-li se mu zase rozvrátit všechny myšlenky.

„Kdy odjíždí Löwanyiová se svými žákyněmi?“

„Nemohu přesně říci. Myslím však, že zítra dopoledne odjíždí směrem k Prešpurku. Zaslechl jsem, jak slečna Salomé připíjela včera s jedním pánem na shledanou v Prešpurku. Také ostatní připíjely, z toho soudím.“

„Děkuji vám,“ řekl Cyril již po třetí a začal si býti vědom, jak směšný je tomuto klidnému člověku.

„Nemohu zde již déle čekat. Doneste slečně Löwanyiové můj lístek.“

A napsal Ilonce prosbu, aby ho ihned přijala v záležitosti, pro kterou ji hledá již mnoho dní a na mnoha místech. Týká se jejího velikého přítele, jehož oddaným žákem je. A doufá, že si připomene jméno člověka, který je před lety navštěvoval tak často a byl vždy vlídně uvítán.

Podepsal. Byl tomu rád, jako by byl šťastně přeskočil propast.

„Pouze v záležitosti svého velikého přítele,“ řekl ještě jedenkrát sám sobě.

Potom skutečně vypil střík šampaňského a čekal. Čtvrthodina minula, půlhodina minula. Vypil ještě druhý střík.

Kulka v mozku netkvěla již tak nehybně, rozvíjela se v řadu obrazů... Jak nesnadno porovnávat vzpomínkové obrazy s bezprostřední skutečností po... po kolika letech? Počítal... Také jakousi ošklivou podobiznu kdysi roztrhal... vycpané racky, malované moře... a postoj, kterým ustrašené dítě drželo housle... ten postoj...

Chtělo se mu vyskočit a okamžitě běžet za Ilonkou.

Ale poručil si jen třetí sklenici.

A rozbité představy se hned zase pojily... Podoba, která mu ochromila soudnost, netkvěla jen v gestu. Dokud viděl pouze gesto, žádný nestvůrný omyl ho nepřepadl... Prokletá podoba tkvěla v očích, a ty byly zcela jistě očima člověka, který ho kdysi stál tolik muk... Nikdy by si na něho nebyl již vzpomněl, jako nevzpomínáme na ropuchu, která nám skočila do cesty, jakmile zmizí s očí. Nikdy, ne. Nebýt dneška, který ho přivedl sem... pod střechu Arnolda Silbermanna...

Několik návštěvníků projevilo značnou netrpělivost. Sklepník právě komusi odpovídal, že neví, proč se dámy dnes tak omeškaly. Ale přijdou, jistě přijdou, není mu známo, proč by nepřišly.

Řeči mu bzučely do uší, ale nemohly dosáhnout jeho myšlenek.

„Pranic mi není po dceři Rudolfa Hanga, i je-li to ona! Je-li... Jaká pitvornost připustiti vůbec takovou domněnku! Ano, má modré oči, které se lesknou, ale nikdy neměly Hangovy oči takového výrazu... A hraje dobře. Doutná v tom opravdu jiskra talentu, kterou by dobrý učitel snad... I děti velmi tupých otců mohou hráti dobře. Ano, nutno připustit... je to ostatně velmi častý případ... Viktor Jarnovský je žvanil, jemuž není rovno... a kdysi si vymyslel fraškovitou situaci, hodnou jeho šaškovské fantazie: otectví, které se dokazuje hrou na housle...”

Sklepník se poklonil.

Cyrilovi se zdálo, že čeká hodiny a hodiny na Ilončinu odpověď, ale černé poklony se lekl jako nečekané výzvy.

„Slečna Löwanyiová nechá prosit. Pokoj číslo osmnáct, pane.“

Povstal, rázem vrácen skutečnosti.

„Pranic mi není po dceři Rudolfa Hanga,“ opakoval již s úlevou, kráčeje chodbou hotelovou. A jak míjel číslo po čísle, každé klidnilo jeho tvář i jeho krok. U čísla osmnáctého vydechl osvobozen.

Nestvůrný omyl od něho odstoupil, věděl, že neupustí ani od jedině z otázek, které měl uchystány pro Ilonku. A že k nim ani jedině nepřidá.

Pokoj, do něhož vstoupil, by zatarasen kufry a krabicemi. Na stole pod lampou kupily se stuhy a pera, pásy a šerpy, krabičky a hřebeny tak vysoko, že temná hlava Ilončina se za nimi zdvihla jako za hračkářskou barikádou.

„Vy jste to! Ano, vy jste to!“ zvolala dříve, než spatřil celou její tvář. „Nevím dávno, jak se jmenujete, ale po těch netrpělivých očích poznala bych vás okamžitě! Ó, věděla jsem, že se přece musí ukázat některý z pánů, na něž nebožtík tak křičel a kteří mu za to div ruku nelíbali! Nikoho na světě, pane, nikoho bych dnes nebyla přijala, kromě člověka, který zná můj život z dřívějšíka a pozná jej dnes. Vy povíte světu konečně vše, co lze říci o Ilonce Löwanyiové! Povíte, jistě že povíte!“

Nikdy ji neviděl Cyril tak živou a rozechvělou. Měla dosud řasnaté černé šaty s otevřenými rukávy, v nichž hrála při produkci, ale pohyby, kterými nyní smetala věci ze židle i stolu, nebyly již ani váhavé, ani obřadné.

„Posad'te se, pane, posad'te se zcela blízko, a vyslechněte historii ženy, která pláče. Ano, učinil byste nejlépe, kdybyste svou knihu – jde přece o knihu, není-liž pravda? – vůbec začal mými dnešními slzami. Pláči. Pláči od včerejšího večera a nikdo o tom neví, neboť losem umělců je hltati slzy a rozdávat radost. I můj veliký přítel řekl kdysi něco podobného. A pan Arnold Silbermann to potvrdil. Snad to víte i vy, pane?“

Povšiml si teprve nyní, jak je uslzena. Víčka měla zpuchlá a koutky oční plné vláhy. A sotva skončila prudkou uvítací řeč, zabořila hlavu do šátku a rozplakala se znovu.

Přednesl suše svou žádost. Otázky, dávno připravené, řadily se mu ve věty přesně jako při soudním výslechu.

Ilonka přestala štkáti.

„Rukopisy?! Korespondence?! Kam by se byly poděly, pane?! Rukopisů jsme nikdy neměli, kromě jakýchsi starých not, které mi mistr poručil spálit hned, když jsem se k němu nastěhovala. A dopisů jsme měli jen malilinký balíček, který vlastnoručně hodil do ohně, když již věděl, že se musíme stěhovat z malého domku. Těch jsem se nesměla nikdy ani dotknouti, jak mám tedy vědět, co v nich stálo! Ó, starý pán byl čím dále tím podivnější a umíněnější. Mohl až do smrti žít mezi těmi krásnými věcmi, které jsem nahromadila, nebýt jeho vzdorovité pýchy. Kteréhosi dne, když už bylo strašně zle, přišly nám z Vídně peníze. Nějaký hrabě je poslal a psal velmi, ó velmi lichotivě a sliboval, že učiní vše, aby byl veliký hudebník zbaven nejnaléhavějších starostí. A chcete vědět, jak to skončilo, pane?“

Přisvědčil živě.

„Mistr odpověděl hraběti na otevřeném lístku, že jen proto odejel z Vídně, aby nemusil vidět, jak tam malovaný orel slintá orly živé, a vrátil peníze i lichotivý dopis. Tak se rozčilil, až jsem myslila, že mu sloužím při posledním záchvatu. A nikdy nenabyl již plného vědomí, na štěstí, pane, i na neštěstí. Hraběcí pomoc odkopl, ale pomoc od různých šumařů přece jen přijmouti musil – není tedy dobře, že o tom vlastně nikdy už nezvěděl? Ale neštěstí bylo, že nezvěděl už ani o mých triumfech. Celé město o mně mluvilo a on si to, bohužel, bohužel, ani nemohl přečíst v novinách! Ale já jsem u něho přece zůstala až do posledního dechu, pane, ač jsem tenkrát mohla mít všechny boháče u svých nohou. Ano, pane, taková jest Ilonka a tak dovede býti vděčná! Jenže svět nemá smyslu ani pro

velikost mužů, ani pro nezištnost žen! Nejste jediný, který se mne ptal na mistrovu pozůstalost, Bože můj.“

Ilonka se opět rozplakala. Mocná hrud' se jí zvedala štkavým vlnobitím, ale trpná výčitka z očí nedala se odplaviti ani proudy nových a nových slzí.

„Ne, svět nevěřil mému idealismu a div mi nevyčítal, že bažím po hamižném dědictví, já, která jsem po celý život bažila jen po slávě! Kolikpak mi bylo roků, když mne po prvé viděl tančit na jevišti? Nemyslím, že více než patnáct, a řeknu-li šestnáct, přidávám si, věřte mi. A on mne vyhledal a řekl mi: ‚Ty jsi ubohé dítě se smutnýma očima, nemáš nikoho a nic, pojd' ke mně, svět by tě pošlapal, protože ty neumíš šlapat po něm. Pojd', neboť talentu nemáš a slavná nikdy nebudeš, dívkenko, ale z toho si nic nedělej, sláva je jen k tomu dobrá, aby bylo co odhazovat. Ukáži ti, jak se to dělá, chceš-li...‘ Plakala jsem tenkrát velice, pane, neboť talent mám, nemám jenom postavy k němu, ale přece jsem se nemohla hněvat na toho starého pána, který mi říkal ‚dívkenko‘ trochu jinak než ostatní muži. Ó, ze starých mužů jde na hodné opuštěné dívky hrůza, ale z něho nešla. Myslíte, že byl jediný, pane? Ó, prosím vás, snažně vás prosím, řekněte, že nebyl jediný!“

A Ilonka učinila jeden ze svých rozvlátých pohybů, jako by se již již chtěla vrhnouti na zemi a obejmouti Cyrilovy nohy. Pohlédl na ni udiveně a netrpělivě.

„Nemyslím, že byl ojedinělý v tom, jak se choval k mladým dívkám. Byl jedinečný v jiných věcech. Peníze hraběti Staudingovi tedy vrátil?“

„Ano, vzpomínám si, tak nějak se onen dobrý hrabě jmenoval. Ale k čemu o něm mluvit? O hraběti přece nebudete psát?! Vždyť jste byl na našem představení! Ó, pane, před sádrovými sloupy v Kis Zöldu hrála se večer co večer věc, která patří na královské jeviště, a tu věc nikdy neviděly oči hodné její krásy a nikdy už neuvidí ani neuslyší – v tom jest můj veliký smutek! Jenom vy jste povolán říci o ní světu, vy a Arnold Silbermann, který však neřekne. Ach, on mi

tolik sliboval, když angažoval mou společnost! Myslila jsem nejinak, než že jsou jeho lázně plny amerických milionářů a našich velmožů, kteří rozšíří mou slávu po světě, a zatím hotel zůstal téměř prázdný, a jen sem tam nám zatleskal turista nebo důstojník, který v Nagy Zöldu nemůže nudou vydržet, nebo páreček, který si vyjel na výlet. Jinak tu všichni hosté jen hrají v karty, vždyť jste musil sám vidět! A o něm jsem se domnívala, že je všestranným znalcem, pane, ale není. Pro tanec neprojevil vůbec smyslu! Kdo tedy má roznést mou slávu po světě? Každý rozený talent láká přece sláva, pane. Vždyť vy to znáte, měl jste také rukopis v našem gotickém regálu a čekal jste na mistrovo doporučení. Jste už slavný, pane?"

„Nemyslím.“

„Ó! Ale jakési jméno snad přece jen máte, že? A napíšete-li nyní knihu o mně a o mistrovi třeba také, lidé se jí přece všimnou a moje škola může v zimě vystoupiti i ve Vídni.“

Sepjala před Cyrilem kypící ruce.

„Pište o mně, pane, pochopte, jak neskonale smutný je můj osud! Jiná na mém místě by si byla zoufala a zase jiná by se byla zahodila, ale já jsem měla stále na paměti, že můj veliký přítel nenáviděl stejně lidi, kteří si zoufají, jako ty, kteří se zahazují, a že vždy říkal: ‚Dávej lidem, co máš nejlepšího, abys unesl, co ti vezmou,‘ – a založila jsem svou školu. Hle, řekla jsem si: ještě za dvacet, ba pětadvacet let může býti některá z těch mladých dívek slavná a říci lidem, kteří budou psát její životopis: ‚mou učitelkou byla Ilonka Löwanyiová!‘ Ale nyní musíte psáti vy, který jste mne znal, dokud jsem žila s mistrem. Vždyť on by vám ani v záhrobí neodpustil, že jste mne zarmoutil, ač neuznával můj talent. Ale kdyby viděl a slyšel ‚Génia‘, ach, jistě by mi zase řekl: ‚dívenko‘, tak něžně a moudře, jak jediné on dovedl. Rozumíte mi, drahý pane?!“

„Vaše představení bylo skutečně... bylo skutečně tak dobré, jak za daných okolností mohlo býti,“ pronesl Cyril váhavě. Zželelo se mu přece jen Ilončiných lačných očí.

Zazářila, jako by byl vyslovil vrcholnou chválu, celá její tvář se vzpružila ohromnou radostí.

„Tedy přece! Ó, já jsem tušila, že jste velikým umělcem, pane, a umělec pozná druhá! Jaké štěstí, že jste přijel právě dnes a viděl náš vrchol! Vid'te, že jsme dávaly všechny, co máme nejlepšího? Vštěpuji tuto mistrovu zásadu žákyním, a třeba mi nerozuměly všechny, je celek přece úchvatný. Všiml jste si, jak mává Salomé šerpou? Ach, tak cudně a tak oddaně! A Gisela, když hledí do zrcadla? I v jejím náhrdelníku je citizádost, pane! A Ninoš, která odhazuje dýku? Třicet hodin jsem cvičila pouze tuto dýku, pane, a vy byste o ní nepsal?! O scénách závěrečných nemusím snad ani mluvit, vždyť to jsou ony perly, které okouzly Arnolda Silbermanna! Jako hypnotizován byl, když po prvé slyšel našeho Génia! Musím vám tedy napřed vypravovati o Arnoldu Silbermannovi, abyste správně pochopil všechny informace, které vám podám o své taneční škole. Ale upozorňuji vás, že musíte o něm psát velmi taktně, ač jste viděl mé dnešní slzy, jichž vlastní příčinou je tento náš velkodušný mecenáš.“

Cyril povstal.

Po každé, když vyslovila Silbermannovo jméno, přemáhala ho ošklivost. Nyní v něm vzkypěl hnus.

„Nechci, abyste se mnou mluvila o onom člověku!“ vykřikl do ulekané a uplakané tváře před sebou. „Nechci, abych zaslechl jeho jméno ještě jedenkrát! Přišel jsem, abyste mi vypravovala o velikém člověku, a vy mi vypravujete malichernosti, které mne vydraždí! Ale snad bych snesl i malichernosti, život nás věru učí snášeti je, ale nesnesu, abyste se mnou mluvila o Arnoldu Silbermannovi. Trpím i tak vědomím, že sedím pod jeho střechou, zde, v Zelniče. Otravuje mne, myšlenky mi mate. Zním ho dávno a nechci o něm vědět více, než vím.“

Také Ilonka povstala. Všechny rysy její tučné a bolestné tváře slily se v ustrašený údiv a vyčítavé oči ulpěly na Cyrilovi.

„Vy muži býváte vždy tak nespravedliví k sobě,“ vzdychla. „Nebo dokonce nevěříte, pane, že je pan Arnold Silbermann opravdu veli-

kým znalcem hudebním a mecenášem všech talentů, které potká?! Ach, pane, on se nikdy nechlubí, a přece, mluvíte-li s ním půl hodiny, vidíte celý průvod talentů, kterým k uznání, ba k slávě pomohl on!“

Zasmál se sykavě, ovládl se však.

Ilonka Löwanyiová byla přece jen příliš nicotná.

Nyní setřela dvě veliké slzy, které jí vyhrkly z očí za jeho smíchu.

„Jenom mně ke slávě nepomůže, pane, ač jsem ho, věru, prosila více než vás. Ale rezignovala jsem a žehnám mu přece! Ať tedy pomůže ke slávě mému drahému Géníu...“

Slzy konečně dokanuly a Ilončina tvář zazářila smírem.

„Komu? Kdo? Jak se jmenuje dívka, o kterou se chce starat Arnold Silbermann?“ zařval nepřítelně.

Nechtěl se ptát. Otázky se však vyvalily jako krev z náhle otevřené rány.

Zatvářila se ještě citověji, sešpulila ústa, přivřela vlhká víčka.

„Ano, pane, budu vám vypravovati její román. Je krutý a zajímavý a oživí velice vaši knihu, týká se mne hluboce a zračím se v něm celá. Tedy, tato malá dívka, toto zajímavé dítě, jest vskutku pronásledováno osudem a já vám zevrubně vyložím...“

„Ptal jsem se pouze po jménu!“

„Po jménu, já vím a povím. Píše se po druhém muži své matky, Kürthyová. Rodina Kürthyů byla v Uhrách vždy známa a do nedávna byla i bohata, ale o toto dítě se starati nechce. Matka jeho prý velmi ublížila svému druhému choti, domnívám se, že skončil špatně, a po jeho smrti nechťeli příbuzní ani slyšet o vdově, tím méně o jejím dítěti z prvního manželství. Snad by obě byly umřely hladem, kdyby si paní Kürthyová přece nebyla našetřila nějaký kapitálek vedle svého chotě. Ale veliký asi nebyl, neboť matku i dceru jsem již před dvěma lety vídala u Jarnovských. Paní Kürthyová měla totiž bratra, který řídil v Pešti velmi zajímavou kancelář. Mnohá kolegyně si na něho stěžovala, ale já jsem neměla, proč si stěžovat, mně kdysi vymohl i na řediteli honorář za dva přidané tance a já tak ráda věřím

o lidech, že jsou poctiví! Ale mé pocity sem zatím nepatří. Chci jen říci, že jsem několikrát navštívila onoho pana Jarnovského a viděla tam bledou holčičku. Sedávala vždy v koutku u kamen a já jsem myslela, že patří k inventáři pana Jarnovského, který zaměstnával několik dětí. Ale kdysi se rozzuřil, přede mnou vystrčil děvčátko ze dveří a křičel za ním, že neumí nic jiného než držet v ruce housle a vidličku u cizího stolu. Ani později že nebude moci potřebovat děvče tak hloupé a tak ošklivé! Cítila jsem, že je nemá vůbec rád, ale jaký div, pane? Nemí každý tak šlechetný, aby miloval dítě, které mu hodí někdo do cesty.“

„Zkraťte toto vyprávění,“ požádal Cyril tiše.

Obrazy se mu zase draly do předrážděného mozku a její plačtivou, neodstíněnou řečí všechny odporné představy vystupovaly ještě ošklivěji.

„Vždyť je krátké, jak mohu! A není vlastně ani co vyprávět, je jen nad čím zaplatat! Matka onoho děvčátka se totiž kteréhosi dne zastřelila. A jak, pane! Před bratrem, před švagrovou, před svou vlastní dcerou! Nic netušíc přišla jsem den nato k Jarnovským a nemohu říci do jaké hrůzy! On byl na policii kvůli jakémusi ošemetnému protokolu, jeho žena šla na obchodní pochůzku, mrtvola byla z domu pryč a krev v jídelně umyta – a přece hrůza, hrůza, pravím vám! Slyšel jste již někdy plakat čtrnáctiletou? V celém pozdějším životě nepláče se již tak, pane. Všechny slzy a vzlyky dětské jsou ještě v takové hrudi a všechna dospělá bolest už k nim. Takové vyžle kvílí jako Meluzína, když ji vyhnal muž, a jako batole, které si rozbilo panenku, dohromady. A když den předtím vidělo sebevraždu vlastní matky, je v něm tolik děsu, který se musí vybouriti, že jsem zůstala jako přimrazena, když jsem tenkrát viděla ten zármutek. Chtěla jsem s maličkou promluvit, ale kdepak, ona a řeč! Křičela, jako by po ní samé sahala smrt, a tloukla hlavou do kamen. Musila jsem odejít, ale marně jsem si doma říkala celý den: ‚co je ti po cizím pláči?‘ – druhého dne jsem byla u Jarnovských zase. ‚Nejí,

nespí, vytřeštila se,‘ povídala mi Jarnovská, ‚porad'te, co s ní máme dělat?‘ A dovedla mne k rohožce v kumbále za kuchyní. Holčička měla horečku a já jsem u ní zůstala. Ach, vy nevíte, jak si zamilujeme dítě, kterému jsme učinili něco dobrého! A já jsem si ji opravdu zamilovala a stále si jen vzpomínala, jak bylo mému mládí, než potkalo mistra. Já opravdu vím, jak je opuštěným holčičkám, a již tenkrát mě napadla jistá podobnost mezi osudem mým a osudem tohoto ubohého dítěte. Vyseděla jsem ještě nejedno půldne v kumbále za kuchyní a viděla jsem, že maličká dosud neužila na světě nic, jenom rány, a že má na těle nejednu modřinu a nejeden naběhlý pruh po bičíku. Bála se hrozně každého člověka, vždyť i ze mne měla dlouho strach a netroufala si ani říci, ať jí vody podám nebo kousek chleba. Sotva totiž horečka přešla, bylo vidět, jaký má hlad. Snad se od otčímovy smrti pořádně nenajedla, a kdybych nebyla po každé něco v taštičce přinesla, byla by patrně v kumbále za kuchyní umřela nejen smutkem, ale i hladem. Strýc ani teta se o ni nestarali, nezeptali se ani, není-li třeba zavolat lékaře.

Oni měli tenkrát ustavičné protokoly a vyšetřování na vyšetřování, a byli oba velmi nervózní. Ale já jsem přece jen netušila, jakými podvodníky jsou. Vždyť oni mi slíbili peníze, pane! Jarnovský mi povídá doslova: ‚Vím, velectěná, že zakládáte taneční školu světového významu, prosím vás, najděte v ní i místo pro tuto holku. Nejsem ovšem tak bláhový, abych neviděl, že se hodí do taneční školy tak jako já do armády spásy, ale zato by vám mohla býti k ruce při jiných věcech, vždyť tanec a brnkání na housle se dá nějak spojit, a nedá-li, může vás ta žába denně masírovat, muzikantské prsty jsou šikovné.‘ Ach, pane, šprýmovnějšího a výřečnějšího člověka nad něho není, vmluví do člověka, co vmluviti chce, ani žádný vydřiduch mu neodolal, jak jsem měla odolati já? Snažila jsem se mu vysvětliti, že každá má chovanka musí donéstí příděl, jakési budoucí věno, protože nechci vychovávat dorost pro libovůli chamtivých a chlíp-ných ředitelů, a myslila jsem, že mi dá pokoj, ale nedal, pane. Slíbil

mi peníze, opakuji, a při tom jsem po prvé slyšela, že pan Kürthy nebyl vlastním otcem Jelviným. Jarnovskému nebylo v oné době příliš do smíchu, ale když mi vypravoval, jak kdysi vlastní krkavčí táta odkopl toto své dítě a veškeru starost o ně jak svalil na strýce, smál se tak, že jsem až pochybovala o jeho dobrých smyslech. „A já jsem se skutečně staral, pokud bylo v mé moci,“ pravil, „ted’ je přece jen definitivně řada na něm, to přece uzná váš právní cit, slečno?“ Přisvědčila jsem, jak ani není jinak možno, a příštího dne jela Jarnovská do Vídně. A hle, stalo se, več jsem se ani neodvážila doufat! Za několik dní po jejím návratu poslal krkavčí otec peníze opravdu.“

„To není pravda!“ vykřikl bezděčně.

Podívala se na něho smutně a vyčítavě.

„Vždyť jsem je držela v ruce, pane! Svědomí se v něm hnulo, v necitovi! Patnáct tisíc korun poslal, ač jsem žádala pouhých pět a Viktor Jarnovský mi je skutečně odpočítal na dlaň. Deset si účtoval za vlastní vydání a na pět jsme uzavřeli smlouvu. Ach, jakou radost jsem měla, nedovedu vůbec říci! Vždyť jsem tenkrát myslila, že bez oněch peněz nemohu holčičku vůbec podržeti – a ted’ najednou bylo vše rozřešeno. Ještě týž večer jsem vzala dítě k sobě a ono bylo téměř tak šťastno jako já, když si smělo ustlati na pohovce v mém pokoji. A tenkrát jsem je také slyšela opravdu hráti na housle. Pravím vám, pane, ač takovým věcem nerozumím, že již tenkrát hrálo lépe než první houslistka v naší dámské kapele. Taková výhra! Pět tisíc, a ještě talent! Zdálo se mi, že sám veliký přítel mi poslal tuto trefu ze záhrobí, a potěšením jsem nespala celou noc. Na druhý den mi hrály nohy, jako by je ani prokletá tloušťka nezatěžovala, a k Jarnovskému jsem letěla, jako bych měla lehounké perutě. Ach, pane, ale jak jsem se vlekla nazpátek, toho nevypovím! Domovník mi sdělil, že oba manželé v noci odjeli neznámo kam. A všechny peníze vzali ovšem s sebou, mně nechali u domovníka jenom dopis. A žádnou prosbu nebo omluvu, jak byste snad myslil, ne, jenom radu, ať pošlu holku

do Vídně, jestli se mi naprosto nehodí, že mi posílají adresu. A kdyby to byla alespoň adresa otceva! Ale ne, nějaké slečně Barylové jsem ji měla poslati, která prý ji přijme volky nevolky... Nu, není to skutečný román, pane? Nebude se báječně vyjímati ve vaší knize?"

Neodpovídal.

Temná a těžká mlha zavalila mu myšlenky a srdce jako by ani nebušilo. Jako kus tuhé, studené hmoty cítil je v prsou.

„Ano pane, přiznávám se, že mi bylo strašné hořko, nám důvěřivým lidem bývá vůbec často hořko, ale toto bylo přece jen i nad mou sílu! Už už jsem pomýšlela, že oné slečně Barylové, která je snad vzdálenou příbuznou dítěte, napíši, ať si přijede pro neteř, každý den jsem se chystala, ale odhodlati jsem se přece nemohla, neboť dítě se po každé rozplakalo, když jsem mu řekla, že má jeti k jakési tetě Barylové. Nikdy neslyšelo jejího jména. Z počátku, když jsem mu mluvila o cestě, domnívalo se, chudinka, že pojede k otci – a to vám bylo hrozně dojemné. Považte, těšilo se na otce, který je vyhnal, když sotva chodilo a žvatlalo! A dokonce se naň pamatovalo! Jak ze sna začalo najednou povídat, že byl dobrý a že hrál překrásně na housle. Nu, housle věřím, vždyť takový talent se vždy dědí po otci, ale dobrý člověk?! Kdyby v něm byla jiskra citu, alespoň by se byl přijel podívat, komu bude odevzdáno jeho patnáct tisíc, a já jsem nemusela o ně přijíti!“

„Dost!“ zachroptěl Cyril. „Byla jste vskutku laskava, slečno Löwaniová, neposlala jste dítě ani slečně Barylové, ani někam do útulku pro zanedbanou mládež, ale učinila jste je Géníem své společnosti. Jsem vám vděčen... jménem onoho otce třeba, který se nechce starati o své dítě. Nutno jistě předpokládat, že žije v Končinčině nebo v Polynésii, aby se pochopilo tolik surovosti.“

Smál se, ale mrazivá hmota v prsou netála a její tlak se dral do hrdla. K zalknutí oškливо mu bylo.

„I kdyby žil mezi Hotentoty, nemohla bych mu odpustiti takový hřích! Uvažte, co by se bylo z Jelvušky stalo beze mne! Slečna Barylová

je tuze podezřelá, když ji doporučuje člověk jako Viktor Jarnovský, a na útulky pro zanedbanou mládež nelze příliš spoléhat, pane! Čistota mladičkých dívek je často chráněnější u poslední dámské kapely než v nich. Beze mne, pane, by tato holčička dnes hrála v nočních dupárnách! Ach, jak málo mužů dovede říci: dívkenko, tak, jak kdysi řekl můj drahý přítel mně! A ona je tak poslušná! Na každého, kdo po ní něco chce, se podívá, jako by se bála, že ji udeří, a hned všechno udělá. A to já znám, pane, mé vlastní dětství bylo celé takové. Byla bych si беруšku přece jen podržela, i kdyby neuměla vůbec sáhnout na housle. Po každé, když jsem na ni pohlédla, vzbudila se ve mně památka na mého velikého přítele a cítila jsem lásku, o které on dovedl tak krásně mluvit. A Prozřetelnost odměnila mou velkodušnost: když první znalec slyšel našeho Génia, prorokoval mu velikou budoucnost a gratuloval mi k akvizici, jakou je má mladá houslistka.“

„Byl tímto znalcem... zdejší hoteliér?“ zeptal se a cosi nevýslovně ohavného prodíralo se mu vzpomínkami.

„Pan Arnold Silbermann nás viděl a slyšel skutečně první,“ zvolala radostně. „Jsem tak ráda, pane, že vás mé vypravování začalo zajímati, že opravdu chcete naslouchati dále. Vždyť teprve přijdeme k vlastnímu obratu. Skutečně, člověk nemusí být zrovna pámbíčkářem, aby ho život naučil věřit v Prozřetelnost, která řídí lidské osudy. Pan Silbermann přijel do Pešti hledat nějakou uměleckou atrakci pro své nové lázně, něco vskutku apartního a vysokého. Byl upozorněn skladatelem ‚Génia‘ na náš ensemble, a pranic ho neodstrašilo, že jsme ještě neměli jména ve veřejnosti. ‚Tím lépe,‘ pravil mi svým jedinečně bystrým způsobem, ‚vy založíte slávu Kis Zöldu a on založí slávu vaši.‘ Ano, tak se vyjádřil hned po prvním dějství, po druhém mi slíbil sérii článků ve velikých denících a po třetím plakal. Ano, plakal! Tak ho dojal Génus, že zaslzel, a já jsem ani nežárlila, že tolik slávy nesklízejí tanečnice, ale naše malá chráněnka. Zajímal se o ní od prvního okamžiku, a když jsem mu vyložila její život jako nyní vám, zaplakal zase a jen a jen naléhal, ať

už jsme tady, nemohl se ani dosytiti našich výkonů. Ach, pane, duši opuštěné malé dívenky dovedou vidět jen velicí umělci!”

Cyril povstal.

Také Ilonka se zvedla.

Mlčeli vteřinu, oba hledali slova.

A rázem klesly Ilonce ruce podle těla, dech se zrychlil a tupě unylé oči ustrašeně zamžouraly.

„Vám se snad přece nezdá, že se Arnold Silbermann podobá našemu velikému společnému příteli?“ zašeptala skomíravě.

A když mlčel, pokračovala ještě bázlivěji:

„Vy ho znáte a nevidíte této nápadné podoby? Ó, pane, vždyť jsem vám již pravila, že muž muže vidí vždy špatně! Vy snad znáte Arnolda Silbermanna jako umělce, Arnolda Silbermanna jako obchodníka, Arnolda Silbermanna jako muže ze společnosti, ale nemůžete ho znáti v jeho poměru k ženám. A o ten jde, pane! Jen proto jsem svolila k loučení, které je mi tak bolestné, že vím, jakým rukám jsem svěřila mladičský talent. Snad jsem dala všanc budoucnost své školy a tím svou vlastní slávu, ale svolila jsem přece! Ano, pane, to jest ona velká věc, která musí přijíti do vaší knihy, má-li svět opravdu zvědět, čemu se Ilonka Löwanyiová naučila od velikého člověka! Oběti se naučila. Neboť co jest těch několik stovek, které jsem přijala na odškodněnou zatím, než se mi podaří najíti novou houslistku –“

Zaječela bolestí.

Sevřel jí ruce jako do kleští.

„Zavolejte sem okamžitě dívku, o které mluvíme,“ vykřikl a ona zbledla strachem z jeho hlasu.

„Ó, pane, kdybych ji mohla zavolat, nebyl byste mne dnes našel v slzách. Ale nemohla jsem přece býti tak bídně sobecká a státi v cestě jejímu štěstí?! Vždyť vy nevíte, jakou budoucnost jí prorokuje. Jak jsem tedy měla bránit, pane?! Svědomí by mne uštvalo k smrti, kdybych i já byla křivdila dítěti, kterému až dosud křivdili všichni. Svolila jsem, ano...”

„K čemu?“

„Aby odjela s ním. Hned po dnešním představení sedla s panem Silbermannem do kočáru a teď jsou již dávno ve vlaku. Ach, štkala bych, štkala bych do rána, kdybych stále neměla na paměti, jak dobře se chudinka bude nyní míti: světový učitel ji bude vzdělávat a Arnold Silbermann jí bude přítelem a rádcem. A zrovna tak jí bude říkat ‚dívkenko‘, jako mistr říkával mně. Chápete již podobu, pane?“

Pustil Ilončiny ruce.

Kolšovský kříž za hvězdné noci, liščí kroky a tvář až nepříčetná dravou nestoudností vynořily se mu z paměti a postály před ním s určitostí přejasného obrazu, zatím kdy se mu krev rozbušila zběsilým tepem, že neviděl Ilonky a neviděl žádného předmětu kolem sebe. Zdálo se, že omdlévá nad osudem dcery Rudolfa Hanga.

„A vy jste to připustila?!“ probral se konečně.

„Ovšem, pane, a jsem hrda, jako jsem dosud nebyla! Ó, nemaťte mne tím hrozným podezřením, které vám čtu z očí. Jakou musíte míti vinu na svědomí, že nevěříte v ušlechtilé pohnutky! Vždyť se vám přiznávám, že také mne napadla stejná ohavnost jako teď vás, ale daleko jsem ji odhodila a sama sebe ještě za ni vyplísnila. A poslední pochybnosti mi odplašil on sám. Řekněte: může míti špatné úmysly muž, který chce dovésti dceru k otci?! A to on chce, pane. On říká, že zná muže, který opustil své dítě a vydal je na pospas všem křivdám a všemu utrpení a všemu nebezpečí, že ho zná a že ho vyhledá i s dítětem. A holčička, která z počátku tak plakala, že má jíti ode mne, ach, jak ta se zatěšila, že uvidí tatínka, pravého tatínka. Kolem krku padla panu Silbermannovi samou radostí...“

Vzpamatoval se úplně. Viděl již zase Ilonku, cítil, že dovede souvisle myslit i mluvit.

„Nevím, najde-li Jelva svého otce,“ řekl mrazivě, „ale vím, že Arnold Silbermann najde svého soudce.“

A bez pohledu na Ilončinu ustrašenou ubohost opustil Silbermannův krov.

V poledne příštího dne stál Cyril u prvního křížanského stavení.

„Silbermann sem přijel na úsvitě,“ myslil si, vstupuje do dědiny.

Pozdní červenec sálal z bílých zdí, paloučky zešedly žárem a jenom prach, zvířený prudkými kroky, provázel jeho chvat.

Kdekdo byl v polích, pracovali muži, ženy i zvířata, jenom chalupy stály nehybně a volaly na jeho vzpomínky příkře a slnivě.

Nezastavil se u žádné. Ne u té, v níž kdysi bydlila Marie s macechou, ani u té, v které žil tenkrát Vítek Háj, ani u té ne, která teď měla na malovaném průčelí tabulku se jménem Jana Vanského.

Rychle, ale přesně kráčel kupředu. A jeho myšlenky byly jasné.

Strašný nepokoj, který ho včera v noci hnal bez dechu z hotelu na nádraží zelenské, ztišil se u pokladny. Právě ve chvíli, kdy již již chtěl koupiti lístek do Vídně, spadl z něho bleskným rozhodnutím, myšlenky nabyly určitého cíle a v jediném okamžiku změnily směr jeho cesty.

„Vždyť Silbermann vůbec nejel do Vídně,“ pochopil v oné křížovatkové vteřině a místo do rakouského rychlíku vstoupil do vlaku jedoucího k moravským hranicím. A jízdou ho pak teprve napadly i všechny rozumové důvody.

„Neukázal by přece svou kořist Andule Srbecké,“ myslil si, skřípaje zuby, „ta věru nemá očí, které by po svém boku chtěly viděti sokyni! A pak: hledá-li podlec jako on bezpečnou skrýši, najde ji spíše v Křížanech než ve Vídni.“

Jakési mrazivé uspokojení pocítil v letní noci a byl mu vášnivě rád. I příliš jasné obrazy mu oddálilo, i strašný vztek jako by v něm podřímł. Ale jen proto, aby se probudil v tím větší síle v pravé chvíli.

„V pravé chvíli! V pravé chvíli!“ znělo mu z rachotu kol ostrým a zlověstným rytmem.

V probdělé noci představil si bezpočtukrát a do nejmenších podrobností Silbermannův domek na osamělém pahorku, vzpomněl na každou barevnou linku v průčelí, na každý hřebík ve stěnách, na každý suk v podlaze.

A od samého kraje dlouhé dědiny, zdálo se mu, že jej vidí, tiskl se mu na oči, volal starobylou střechou i pestrým malováním.

Šel poledním tichem, které se valilo vesnicí jako těžký stříbrný proud, a neviděl více než jediné stavení, které měl před zrakem již tolik hodin a na něž ukázala neviditelná ruka jeho vnitřního rádce.

Ale když stál konečně před ním, div že je poznal.

„Zpustlo za deset let více, než může zpustnout nejpodlejší hříšník,“ uvědomil si, patře na špinavé zdi, z nichž oprýskaly líbezně malované úponky a slily se v ohavné skvrny nad otlučeným žudrem i nad okny. Zápraží bylo vylámáno a došky, zmuchlané dešti a orvané větry, visely jako šeredné metly až k zavřeným oknům. Parádní domek Světých Křížan stál tu jako stará pazderna, pohrdavě zanedbaný, vyzývavě zarputilý. Kalná okna byla zastřena záclonami s vrstvou slitého prachu v každém záhybu a chodník, vedoucí pod žudro, byl zarostlý, jako by naň deset roků nebyla vstoupila lidská noha.

Cyril obsáhl a odhadl toto vše jediným pohledem, ale jeho jistoty neubýlo.

„Za těmito okny zúčtujeme definitivně!“ řekl si, přistupuje k domovním dveřím.

Zaklepal několikrát.

Uvnitř nezaslechl ani zvuku.

Zabušil. Po každém úderu se mu zdálo, že se dunivá ozvěna dere z jeho vlastní tlučené hrudi.

Zalomcoval klikou, jako by ji chtěl vytrhnouti.

Dlaň se zašpinila lepkavou rzí, ale domek zůstal němý. Hlouček drobných dětí začal se sbíhati kolem stupínků a v blízkých chalupách se rozštěkali psi.

Polední slunce pražilo na mužskou bezmoc a na dětský smích. Pouze domek byl až černý tichem.

„Třeba tedy vejítí zadním vchodem,“ uvědomil si po vteřinách. Bez rozmyšlení sestoupil znovu na cestu a obešel dědinu.

Potkal několik vrchovatých vozů, spatřil sem tam i ženu, vracející se z pole s prázdným košíkem od oběda, ale za zahradami nebylo již živého tvora.

Jen vedro stálo jako slnivá zeď podle potoka téměř vyschlého.

„Není času na vzpomínky!“ cítil znovu, když spatřil pramen, který kdysi zpíval do jeho vzrušených dní a nocí.

Došel rychle Silbermannovy zahrady, dřív než se nadál, stál před vysokým plotem ze sukovitých prken. Dvířka, která se v něm kdysi otvírala na polní cestu, byla zevnitř přepažena pevnou kládou.

Pokud mohl nahlédnouti skulinami, viděl jen zahluchlou poušť, již se po léta nedotkl pěstitel. Křoviska se rozrostla do zelených chumáčů, zdivočelé malení a kopřivy draly se až za plot.

Všechno bylo nepřístupné i mrtvé.

Napravo se tyčila osamělá stodola, nalevo se táhla sousední zahrada trnovím obrostlá.

Bylo nutno vejítí do ní, pátrat, nedá-li se alespoň z ní vniknout do zahrady Silbermannovy.

Prodral se živým plotem, nestaraje se ani na vteřinu, spatří-li ho někdo, bude-li mu odpovídati na cizí otázky.

Humno bylo rozlehlé, plné bramborů a okurek a žáru a ticha. Nikdo ho nestřežil, nikdo neměl ani proč střežiti. Až na křížanskou náves se táhlo dlouhým pruhem, ale plot, který od něho dělil Silbermannovu zahradu, byl stejně vysoký jako plot od potoka.

Prošel marně podle něho neviděn nikým a nevida nikoho než vlastní pitvorně krátký stín.

Zbývala ještě čtvrtá možnost.

„Poslední,“ řekl si a po prvé od včerejší noci prošla mu srdcem pochybnost.

Stodola z druhé strany byla široká a rozlehlá. Zed' z nepálených cihel s několika křížovými otvory, které se z vysoka tměly černou prázdnotou, a prales kopřiv, který vyrůstal pod nimi, bylo vše, co spatřil.

A za sebou vyschlý potok, lipami vroubenou cestu do Kolšova a v daleku jako skvrny na slivě modři schýlené postavy na polo-sežatých polích.

Bezradný vztek se na něho zašklebil.

„Byl bych se přece mýlil?!“ myslil si, oči znova vbodnuté do skulin Silbermannova plotu a úzkost mu stoupala do hlavy jako rudý žár. „Jaká šílená myšlenka mne včera přepadla a pudila sem?! Jaké dábské vnuknutí mne hnalo do této mrtvé díry?!“

Zakolísal jen na vteřinu.

„Zúčtujeme definitivně, a ještě dnes!“ věděl už zase v nejbližší chvíli. „Zúčtujeme, jakmile se dostanu do této mrzké zchátralé peleše! Jenže tato zchátralá peleš se podobá věži se zdviženým mostem a se železnou bránou! Přes tento plot nedostane se ani křížanský kluk, a dvířka, kterými jsem kdysi procházel tak snadno, že mě ani nenapadlo podívat se, jak jsou záludná, otevřeš jedině sekyrou, kterou nemám! Nezbývá než vrátit se do dědiny a lomcovat tak, že se tentokrát i stařena z poslední chalupy přijde podívat na pěsti, které jsou dosti pádné, aby vnikly do její hluchoty! A dolomcovati se konečně přece...“

Obrátil se znovu k sousední zahradě, aby měl cestu co nejkratší, ale ani plotu tentokrát nedošel.

Zvuk rozbrázdil pusté ticho, nejasný jakýsi šramot, jehož směru nepoznal a původu neodhadl. Ale měl určitý dojem něčí blízkosti.

Srdce se mu zastavilo. Viděl již, jak se otvírají dvířka zahradní, strnul očekáváním. Kdo z nich vystoupí? Bledé, ustrašené dítě, s očima, které nedávno viděly sebevraždu vlastní matky a které snad již dnes v noci vyděsila hrůza ještě větší? Nebo ryšavý podlec a komediant, kterého mu osud vydá v této samotě?

Dvířka u plotu zůstala nehybná, ale nejasný zvuk zesílil.

A najednou viselo ze střechy vysoké stodoly půl postavy. Po žluté zdi sunuly se bosé nohy, hledaly první otvor, utkvěly v něm, veliká, pevná ruka dotápala se okraje břidel a kopřivy zašuměly pod těžkým dopadem prohnutého těla.

Očadlý, ramenatý voják vztyčil se po vteřině mezi nimi. Dlaně měl do krvava odřené, ale nedbal o ně, jen hlínu a slámu, která poskvřnila císařský kabát, přehorlivě smetal mrskavými pohyby.

Cyril stál mžikem vedle něho.

Mladík se ulekl, zachvěl se, zdál se vrávorati. Černé oči ustrašeně zamžikaly a zapadlé rty ve vychrtlé tváři se pokrřivily leknutím jako prudkou bolestí.

„Zloděj!“ pomyslí si Cyril. „Zloděj, který ví, že o žních lze bezpečněji krásti v poledne než o půlnoci. Ale nebudu tě zdržovat, chlapíku, zbytečně se mne bojíš! Čekám na jiné padouchy, než jsi ty! Jen povědět mi musíš, koho jsi viděl na své výpravě!“

A velitelsky se otázel:

„Viděl jste Arnolda Silbermanna?“

Voják pivoňkově zrudl, jak se zachechtal.

„Koho že jsem měl vidět?! Ani takového jména jsem jakživ neslyšel.“

„Ale z této střechy je přece vidět do jeho dvora?“

„Kdo chce vědět, ať si tam vyleze sám,“ pronesl mladík a stáhl rty, jako by byl bezzubý.

V tu chvíli ho Cyril poznal.

„Martine!“ zvolal a zatřásl jeho ramenem, jako kdysi, když ho chtěl potrestati za Vítkovo leknutí. „Neptal jsem se vás, co jste tam dělal, chci však vědět, koho jste tam viděl. Mluvte okamžitě!“

Červený voják hleděl, jako by nechápal rozkazu.

„Já jsem Antonín Šimků z Kolšova, a žádný Martin. A pod střechou jsem se díval na hnízda, nic jiného jsem tam neviděl. Natož nějakého Silbermanna! Neviděl a dost!“ Mumlal stále nesrozumitelněji, ale Cyril cítil, jak se rameno pod jeho rukou chvěje.

„Když jsi neviděl, tedy jsi patrně hledal, a když jsi hledal, vědělš, že můžeš najít,“ zahřměl na něho a cítil, jak se chvěje i vlastní jeho ruka, která rameno svírá.

Hleděli na sebe, ale neviděli se.

A stejná podoba jako by stála před oběma, nenáviděná tvář, na níž se setkaly jejich prahnoucí pohledy jako v pitvořícím zrcadle.

„Nelži, kluku! Pustím tě okamžitě, řekneš-li, žes ho viděl, ale dovleču tě do dědiny potupně jako zloděje, neodpovíš-li.“

Voják se kroutil, jako by se svíjel bolestí.

„Krást nechodí, kdo myslí, že je doma ten, koho přišel navštívit. A kdo za Silbermannovým plotem z nás dvou první byl, těžko by se dalo dokázat. Vy jste potkal mě a já jsem potkal vás,“ vyjekl posupně.

Prohnul se, div neklekl, a než se Cyril nadál, vysmekl se mu zpod ruky jako kdysi a utíkal.

Letem byl u potoka, skokem stál na druhém břehu.

Bylo marno dohánět ho, ale bylo nutno domluvit se s ním. Cyril se vrátil znovu do vesnice. Nezbytně musil zjistit, mluvil-li opravdu s Martinem.

Nechtěl vstoupit pod střechu Jana Vanského, ale věděl, kde pátrati po křížanských novinkách.

V hospodě bylo prázdko a dusno. Rozlitá kořalka páchla z dubových stolů i z podlahy, u plechového šentyše klímala hospodská.

„Vojáka hledám!“ vzbudil ji Cyril drsně.

Zamžourala na cizince s nevlídností hostinských, okamžitě poznávajících člověka, jenž nepřišel posedět.

„Kde by se vzal voják tady na dědině?“ pronesla pohrdavě.

„Martina hledám, vojáka na dovolené.“

Probrala se nadobro z dřímoty.

„Nic neřeknu, protože se nic nestalo,“ rozmluvila se hbitě. „Aby se chlapci trochu nepoškádli v hospodě! Jestli jste z města od soudu, můžete se zase vrátit, odkud jste přišel, a zeptat se pánů, jestli už dočista zapomněli, že byli kdysi mladí! Ale jestli jste slyšel

jenom tak cosi po dědině zvonit, pamatujte si, že klepy roznášet je hanba a míchat se do cizích věcí že se nepatří ani na starou babu.“

Podařilo se mu rozmluviti ji úplně.

Zvěděl, že den předtím došlo v hospodě ke rvačce, která skončila dvěma rozbitými hlavami a škrábnutím do zad, které si odnesl Martin Burda. A hádka že vznikla, jak tu vznikají všecy. Trochu se Martinovi posmívali, že hledí šourem, trochu ho škádlili, že z vojny půjde rovnou zase k doktorovi do kuchyně, ale Martin jenom seděl a dělal, že neslyší, dokud nezačali řeč o děvčatech. Ale aby zdejší chlupci o nich nezačali! Napřed škádlili Martina jen tak na slepo, která ze zdejších nevěst je prý nejpěknější, aby se hodila pro něho, ale potom jeden, který chodil s Martinem do školy, spustil starou písničku, že se Martinovi přece nikdy nelíbila křížanská děvčata, protože si od malička všimal jen těch z Kolšova. A tu se všichni rozesmáli, jenom Martin najednou vstal, bledý jako stěna, a začal švidrat ještě více než jindy. A jakýsi šelma chlapec povídá: „Proč ho škádlíte s tou galankou z Kolšova, když víte, že se mu vdala spíš, než s ní začal chodit?!“ A druhý, ještě veselejší, vykřikl: „Jenom se neví, jestli už je sezdaná v templu,“ – ale než dořekl, měl sklenici na hlavě a krev se mu valila z čela, a druhý dostal legátkem, a třetího by jistě nebyl minul, kdyby nebyl včas křivák vytáhl a nevěděl, kam ho strčit, aby z Martina trochu bujnosti vyšlo.

„Ale dohromady to všechno nebylo nic,“ skončila stará hospodská a celé její srdce bylo u rváčů. „Ti dva, co dostali do hlav, byli hned ráno v práci a Martina taky možná svrbí smích, který utržil, víc než záda. Ale nejvíc ho, myslím, trápí, že ho doktor nepochválí.“

„A vy jste dnes neviděla Arnolda Silbermanna?“ přerušil ji Cyril prudce.

Podívala se na něho jako na šprýmaře.

„Koho? Pantátu Zirblmana?“ spráskla ruce, až suše zachřestily. „Toho tady už pomalu nikdo ani nezná. A i když sem někdy přijede na nějakou hodinu, jenom k doktorovi si zajde.“

Nenaslouchal déle. Úzkost z možného omyslu přepadla ho znovu, dravěji ještě než po prvé, a když vstoupil znovu do žáru na návsi, zachvěl se zimomřivě. Strašné byly tyto nehybné chalupy, strašné i nehybné stromy. A v něm bouřilo tolik chvatu, tolik netrpělivosti, tolik rdousící úzkosti, že běžel podle nich, proklínaje každým krokem jejich zkamenělou němotu.

„Nezbývá tedy opravdu nic jiného než jít k Janovi,“ řekl si a po desíti letech po prvé vešel k bývalému příteli.

Sín byla prázdná a chladná a lahodný klid vál z bílých stěn, zelený stín padal sem z lípy před stavením a lehký zápach léků přilnavě utkvíval na šatech. A vše dohromady: klid, bělost, zelený stín i tento ledva citelný pach vzbudilo představu klášterní předsíně.

„Mnich, ovšem,“ uvědomil si Cyril letmo. „Jak jinak by žil Jan Vanský než v lahodě a přemítání.“

Dveře na dvůr byly otevřeny, nějaká stará žena tam zametala.

„Pan doktor není doma,“ zavolala na cizince, „musel jít ještě před obědem do Kolšova; on se opravdu šestkrát v týdnu ani nenají pro samu práci. Ale můžete na něho počkat, jděte jen do světnice, u nás se smí, i když on tam není.“

„Nehledám jeho, hledám Martina Burdu.“

Přistoupila k němu s pohledem, který mu připomněl hospodskou. Patrně ho také považovala za někoho od soudu.

„Nemíním se ho vyptávat, jak se popral včera v hospodě, natož abych ho udal! Ale mluvit s ním chci okamžitě. Je přece doma?“

Oči služčiny se zatřpytily soucitem.

„Dyť chudák leží od božího rána,“ sdělila důležitě, „celé dopoledne blábolil v horkosti, teprve až mu pan doktor dal prášek, usnul k poledni. Ale než jsem se vrátila z pole, přišla na něho horkost zase. Vstal a chtěl živou mocí na nádraží, i ranec si chystal, ale už ho ani nedovázal, svalil se a leží jako zabitý.“

Odstrčil ji z cesty.

Martin opravdu ležel v ordinačním pokoji na pohovce, zkroucený, ale nehybný, oči křečovitě zavřené.

„Nepřetvařuj se!“ vykřikl na něho Cyril. „Viděl jsem dobře, žeš sevřel víčka teprve, když jsem stál na prahu! Jsi mi nanejvýš podezřelý, Martine! Neodpovíš-li hned na všechny otázky, jdu pro četníka.“

Chytil ruku, která bezvládně visela z pohovky, a škulbl jí několikrát. Martin zastenal mezi zaťatými zuby, ale očí neotevřel a ruka, kterou Cyril držel, páčila horečněji než jeho vlastní.

Klekl k pohovce, srdce se mu rozbušilo, až se košile vlnila.

„Nezavolám četníka, neboj se mne! Hrozil jsem ti jenom proto, abych tě probral. Dám ti peníze, kolik peněz budeš chtít, tolik ti dám, ale řekni pravdu. A jazyk si dám spíš vytrhnout, než bych prozradil, kde jsme se dnes již potkali. Ale řekni jediné: je on tady?“

Martin nezdvihl víček a Cyril pokračoval vášnivěji a vášnivěji:

„Ublížil ti kdysi a ty ho nenávidíš! Ale co je to proti tomu, jak ublížil mně a jak ho nenávidím já! Jako rodní bratři jsme se potkali u jeho plotu, Martine! A ty víš víc než já, a neřekl bys mi to?“

„Zabít bych nikdy nedokázal, ani Vítka jsem nedžigl,“ zaskuhral Martin a otevřel oči.

Vysoká horečka z nich zatřeštila.

„To není odpověď!“ vybuchl Cyril a sám již nedovedl mluvit zřetelně. „Zabít bych dnes dokázal já. Po tobě nechci nic než odpověď. Je tady?“

Martin trhl tělem, jako by upadal v křeč. Hlava se mu zkroutila k oknu.

„Mluv! Mluv!“

Ale Martin již nepromluvil.

Přetvařoval se? Upadl v bezvědomí? Cyril nedovedl rozeznati.

A zase plynuly olověné vteřiny.

„Život bych dal za jistotu!“ myslil si a Martinova horečka jako by přešla docela do jeho žhnoucích očí. „Již kdysi se mi takto zdálo, že bych dal život za jistotu... A vůbec vše, co jsem žil dnes, prožil jsem

již kdysi. I prokletý zavřený dům i strašnou sílu v zaťatých pěstích znám... Jenže tenkrát jistota přišla, přišla a zahнала šílenství, které mi již již strašilo v mozku... A v onen hrozný den, to také nějak souviselo s bledým dítětem... Vůbec, vše, co jsem žil temného a smutného, souviselo nějak s bledým dítětem. I ten můj strašný vnitřní rozpor... Marie ví o něm snad, má hudba ví o něm jistě. Jenom sobě jsem ho chtěl zalhávat, jenom sobě.“

Představy se mu mátly. Otevřenými dveřmi viděl síň plnou chládku, s dlouhou lavicí podle stěny, na které snad čekávali Janovi pacienti, než přišli na řadu, a jak na ni pohlížel, pocítil nesmírnou únavu, ale věděl, že nesmí odpočinouti, že musí vyčkati, až se probudí Martin a řekne mu slovo rozhodné, a věděl zároveň, že čeká, co nikdy neuslyší, a že je vše vratké a mátožné v něm i mimo něho.

A najednou do síně, plné šera, padl široký, bílý pruh, domovní dveře se otevřely, nějaké hlasy zazněly a on stál rázem v proudu těchto hlasů jako ve větru z jiného světa.

„Vidíte tedy vlastníma očima, že jsem se nemýlil!“ volal od prahu Arnold Silbermann a Cyril se musil opřít o dveře, aby neomdlel z této příliš náhlé jistoty, z tohoto hlasu, který se řinul překotnou, nervózní výmluvností. „A vy jste nevěřil, doktore, protože vy mi nikdy nevěříte dost, ač mám vždycky pravdu! A vše bylo, jak jsem řekl: přijel jsem do Křížan časně zrána, a ovšem, lehl jsem si po probdělé noci, když jsem napřed jakž takž uvedl chalupu do pořádku, alespoň uvnitř. Mladí lidé po takové cestě usínají hned, a ani rány dělové jich neprobudí, ale já, téměř stařec? Slunce mi stálo už kolmo nad střechou, než jsem vůbec zdříml, a sotva jsem byl v prvním snu, slyším šramot. Zdálo se mi, že přichází ze dvora, vyjdu tedy na dvůr – ale kde nic, tu nic. A sotva stojím na dvoře, poznávám, že kdosi klepe z ulice. Halucinace, nebo co? pravím si, ale nešlo o přelud. Zachytil jsem ještě obrys postavy, jak utíká od mých dveří, a znám pouze jediného člověka, který má tak strohou šíji i při rychlé chůzi, a tím je tento pán u vašich dveří. Přiznávám se, trvalo několik minut, než

jsem se úplně probral z úžasu a dalších několik, než jsem se vydal za ním. A místo něho potkám vás – a považte, milý pane profesore, doktor nebyl ani příliš udiven, když mne spatřil, ale když jsem se ho ptal, mluvil-li už s vámi, div mne neprohlásil za blázna! Lituji pouze, že jsme se nevsadili. Mám velice rád nevinné sázky...”

Silbermann mluvil teď k oběma současně, ale jako proti vlastní vůli. Věta vyrážela z věty a všechny je provázel nezadržitelný sykot z údivu a vzrušení.

Cyril nehybně, jako přimrazen, slyšel odporný zvuk, nechápaje smyslu. A neviděl napřed nic než veliké brýle, které se před ním kmitaly, jako by se smály a také poprskávaly. Potom spatřil čísi ruku, která se již několik vteřin vztahovala k němu. Byla zajisté rukou Janovou. Také jasné oči nad Silbermannovým ramenem byly patrně jeho.

„Cyrile, proboha, jako svůj vlastní přízrak vypadáš! Stalo se něco Marii?!“ vykřikl teď Janův známý hlas. „Co je s ní?!“

Cyril se zase zachvěl, jako by tep srdce otřásl celou jeho postavou.

„S Marií?! Nic. Čeká na mne. Nevím, zda se dočká,“ promluvil do prázdna.

Natáhl ruku před sebe, jako by zkoušel. Byla již zcela pevná, poslouchala ho.

„Přijíždím přímo ze Zelničky, Arnolde Silbermanne!“ řekl tiše a hrozivě.

Silbermann měl měkký límec a kus červeně-žlutého krku krabátilo se nad ním.

A krk jako by se náhle nadul přemnožstvím slov, která už neměla průchodu.

„Ze Zelničky? To z Kis Zöldu? Tak? Z hotelu ‚Hungaria‘ dokonce?! Ó, jak podivné! Vždyť já sám byl jsem tam teprve nedávno, před několika dny. Ba, snad říkám hodinám dni. Nu, odjel jsem. Odjel jsem proto, že jsem nebyl spokojen se sezonou. Lidé nerozuměli mým velikým úmyslům. Všichni mne zklamali. Lidé bez umění by byli zvířaty. A oni je odmítají. Jsou tedy zvířaty.“

Slov byl stále ještě nadbytek, ale věta nevyrážela již ze věty, jedna za druhou se krčila podivně krátká a vyděšená.

„Kde je dívka, s kterou jste v noci odjel ze Zelničky?!“ a Cyril postoupil ještě o krok.

Silbermann se hbitým kmitnutím postavil za Jana.

„Pan profesor je tak rozrušen,“ zarepetil, kryt jeho zády. „Domnívám se, že má sluneční úpal, a není divu, vždyť běhal po Křížanech v poledním žáru. Starejte se o něho, doktore, lidé v takovém stavu bývají docela nepřičetní. Nevědí ani co mluví, ani co s rukama dělají.“

Jan byl téměř tak bled jako Cyril.

„Nerozumím ničemu z vašich řečí,“ promluvil konečně. „Stalo se něco velmi zlého?!“

„Zvíš, co se stalo i co se stane, Jene. Nepotřebuji soudce, ale chci svědka. A odstup o krok, abys nezaštiťoval padoucha.“

„Doktore! Ať má úpal, nebo ne, bojme se ho oba! On je tak příšerně nevděčný! Vždyť víme, čím se vám odměnil za nejnezištnější přátelství a co udělal mně za veškeru mou velkomyslnost! Plival po nás obou po celý život, a to byl přičetný! Dnes třeští. Bojme se ho! Bojme se ho! Chápete přece, že mluví z cesty?!“

„O jednom člověku jsem se dnes ráno také domníval, že mluví z cesty, když tvrdil, že se zpod vašich záclon dralo světlo a stíny že se kmitly za nimi. Myslil jsem, že vyšel z hospody opilý a zraněn a že přišel domů v horečce. Ale měl pravdu, Cyril má jistě také pravdu.“

A Jan se obrátil se prudce k příteli a stál teď čelem proti dvěma mužům, které dělil už jen jeho stín.

Silbermann se zkroutil, jako by mu Janův odstup zlomil páteř.

„Běda lidem příliš šlechtným!“ zakvílel. „S dívkou jsem tedy odjel ze Zelničky! Veliký Bože, co by si lidé mysli, kdyby toto slyšeli! On je s to říci, že jsem ji unesl, že jsem ji koupil! On je s to říci, že ji chci zkazit! On je docela nepřičetný! Má v očích šílenství a vy mne nechráníte, doktore! Mne nikdy nikdo nechránil, jenom já jsem vždy chránil všechny uražené a ponížené: vdovy, sirotky,

umělce. I vás jsem chtěl kdysi chrániti, doktore, tenkrát, když jsem přijal ony peníze. Ale vy jste byl hloupý a já ještě hloupější, protože jsme nepoznali, kdo z nás je jediné vychytralý a nevděčný. On. Soudí všechny lidi podle nejpřísnějších paragrafů, ale pro sebe upraví každý lidský a mravní zákon tak, aby mu nepřekážel v žádné touze ani v žádné choutce. Manželku zapudí, přítele zradí, zaviní ženinu sebevraždu a tchánovu hroznou nemoc, dítě vydá zmaru – ale čistý je jako lilie a plívá po svých obětech. Nadčlověk! Tvůrce! Koruna lidstva! Zástupce boží na světě! A já ubohý Žid jako bych byl stvořen jediné k tomu, abych napravoval jeho viny. Ano, prohlašuji: odvezl jsem ze Zelničky mladičkou dívku, ale jenom proto, abych také na ni napravil křivdy, které na ní spáchal on.“

„Prokletý komediant!“ zařval Cyril a jeho ruka byla bleskem na měkkém, nadutém krku a pod palcem a ukazováčkem ucítla tepny a mezi nimi tvrdý ohryzek.

„Prokletý komediant, chlípničku, lháři! Ty lotře špinavý a potouchlý, ty parazite, který saješ z lidí myšlenky a city, a když zhynuly v nicotě tvého nitra, chrlíš je na ně zpět jedovatým posměchem! Nepustím tě, i kdyby slabý Jan mnou lomcoval ještě víc a skuhral jméno boží ještě hlasitěji.“

Prohnul Silbermannovu hlavu dozadu, přitiskl ji ke zdi a zběsilá rozkoš mu stoupala z ruky do očí, které patřily na hroznou, rudnoucí tvář. Ústa měla dokořán a oči již vyplňovaly celá skla velikých brýlí.

V tu chvíli mu padla tíha zezadu na obě ramena.

„Odstup!“ vykřikl zběsile na tuto cizí sílu.

Na Janově čele stály ohromné kapky potu.

„Nemluvím ti o žádném přikázání, Cyrile, žádného bys teď nedbal. Ale na ni pamatuj, na ni, která čeká, aby se přece dočkala,“ zašeptal chraptivě.

Cyriľova ruka klesla bezvládně. Jan ji sevřel a již nepustil.

Silbermann se trochu vzpamatoval. Mluvit dosud nemohl, ale oči se mu pomalu vracely do staré podoby, i fialový ruměnec bledl.

„Jene! Příštipkáři!“ vyčítal Cyril drsně. „Proč jsi neodešel, když jsi nemohl snést tohoto pohledu?! Marie by první pochopila, že se stalo, co se stát musilo. Nelkala by slabošsky nad mým činem, nelkala by ani nad mou smrtí, kdyby věděla, že musila přijít po něm. Její láska je silnější než všechny zákony, i než sama smrt! A ty se opovážíš vpadnout mi do zad jejím jménem?! Sentimentální zákeřníku!“

„Neřekl jsem, že je svrchovaně nevďěčný?“ zaskuhral Silbermann prvním zvukem, který mohl vydati z osvobozeného hrdla. „Teď po vás plívá za to, že jste ho zachránil od šibenice.“

„Mlčte, když mluví on!“ povel mu Jan. „Jedině on má právo říci mi strašné věci, které se udály mezi vámi.“

„Strašné věci že se udály?! Šlechtnost, na jakou druhou slunce nesvítí, se udála! Veliký talent jsem zachránil pro lidstvo! Dítě jsem vysvobodil z nástrah! A ať chcete nebo nechcete, plnou pravdu povím já. Já. Vám oběma!“

Zotavil se do té míry, že mohl udělati své veliké gesto a trochu dryáčník, trochu prorok, postavil se před Jana.

„Vězte: onen veliký, beze mne zmaru zasvěcený talent, ono nevinné dítě, které ohrožovaly hodinu co hodinu úklady nesvědomitých svůdců, ona modrooká holčička, o které ještě uslyší svět, se jmenuje Jelva Trojušová a je vlastní dcerou člověka, který mne chtěl uškrtit. – A teď sud'te, doktore!“

Jan sklopil hlavu.

„Odejděte, pane Silbermanne,“ požádal tiše.

„Napřed mi rozkážete mlčet, protože mluví on. On! A když se nedám zakřiknout a povím pravdu do vašich uší, které jsem vždy považoval za uši vnímavé, tu řeknete: odejděte, abyste jemu, Jemu nemusil říci: odpros a poděkuj na kolenou! Ale já neodejdu a budu mluvit ještě dál a tentokrát jen k vám, vy viníku. Poslyšte tedy dobře: z vás vychází nákaza, zákeřná a plíživá nákaza, a já jsem ji chytil, Bůh se mnou! Prokazuj dobro, pomiluj bližního, smiřuj lidi, rozsívej lásku! Od chvíle, kdy jste kdysi přišel ke mně a beránčíma očima

mne zmátl, nezbabel jsem se těch prokletých toxinů. Pocítil-li jsem čas od času záchvaty černé zimnice, bránil jsem se sice, posmíval jsem se vám, vaši diagnózu jsem si doplňoval, ale nákaza se nedala setřásti. A vždycky jsem cítil, že přijde chvíle, kdy podlehnu a provedu něco neuvěřitelně, blbě šlechtného. A v Zelniče jsem konečně podlehl, provedl jsem to – a měl jsem být za to uškrcen. Všechna vina padá na vás.“

„Nevěř mu ani slova,“ řekl Cyril mrazivě. „Za Kolšovem stojí kříž. A Andula Srbecká byla také dítětem, když ji tam přilákal on.“

„Na naší víře nebo nevíře záleží zde přece tak málo, Cyrile! Neskonalé smutné však je, že on sám neví, lhal-li teď, nebo ne, a že toho nebude nikdy vědět. Pochop to a ucítíš, jak je ubohý a jak ubohý byl vždycky,“ řekl Jan a přistoupil těsně k Silbermannovi.

„Není na nás soudit,“ pravil a jeho modrý pohled hořel dávným, čistým a trochu teskným plamenem. „A důležité to také není. Ale důležité v této chvíli je, abyste nám okamžitě dal klíče od svého domu.“

Silbermann sáhl do kapsy, ale byl opravdu tak schvácen, že musil usednouti na lavici dřív, než z ní zase vytáhl ruku.

„Tak vy, doktore, se tedy půjdete podívat na setkání otce s dcerou? I já jsem se tak bezmezně těšil, až mu ji trochu zotavenou přivezu do Vídně, a on užasne nad mou prozřetelnostní činností! Ale ani to mi není přáno! Ne, necítím již dosti síly, abych dnes prožil ještě něco víc, než jsem právě prožil. Jediné, nač se ještě těším, je, jak my dva si zítra pofilozofujeme o tomto vpravdě složitém případě, můj podivný etiku.“

„Dosti slov!“ vykřikl Cyril, sahaje po klíčích.

Ale Silbermann je držel pevně a posměšný škleb se zjevil na jeho tváři odulé i propadlé zároveň.

„Ještě nedám! Myslíte snad, že Arnold Silbermann se stal vaším otrokem proto, že jste ho chtěl uškrtit? Ne, právě proto ne, a povím vám ještě své slovo a vy se už neopovážíte sáhnouti mu na hrdlo,

pyšný pane, vztekly pane, hříšný pane! Teď svou démoničnost budete už zase ukládat jen do hudby, které lidé nebudou rozumět, protože nikomu nepovíte, jací běsové vám řvou do sladké erotiky a do posvátného vlastenectví! A oni se neztiší, nikdy neztiší! K svému vrcholnému dílu se nedostanete vůbec, budete sám svár a zmatek a děs až do smrti vedle své luzné ženy proto, že jste chtěl uškrtit člověka! A to je má pomsta, metafyzická pomsta, ale nejsladší pomsta...”

Zašklebil se ještě nenávislněji do smutných, vášnivých očí Cyrilových. Ale než mu škleb proběhl celou tváří, strnul v koutcích úst, ve svalech lícních, ve vráskách na čele.

Dveře pokojové se rozletěly.

„Chytlo!“ zahučel voják v rozhalené košili. „U Silbermanna hoří! Hned se pozná, kdo je tam a kdo ne.“

Klíče zazvonily o dlaždičky a z lavice se zhroutilo těžké tělo.

„Polekal ses, Žide?!“ zařval voják a poskočil, vrávoraje. „Vždyť já jsem nechtěl nic jiného než tě pořádně polekat v tvém pelechu, a ty jsi zatím tady! Ale polekal ses přece, jak se patří, a to je dobře – zabít jsem tě nechtěl, to ne!“

Cyrl nelidsky zastenal a zdvihl klíče, ležící vedle nehybného těla Silbermannova.

„Snad nepřijdu pozdě,“ vykřikl.

„Bůh s tebou, příteli,“ řekl mu Jan. „Utíkej a já přijdu za tebou v první vteřině, kdy budu moci. Nyní nemohu. Slyšíš, jak chroptí? Snad již nikdy nepromluví lidskou řečí. A Martin třeští. Stala se hrůza.“

„Stala se hrůza, Jene. Řekni Marii, že jsem ji nade vše miloval. Ona vše pochopí, zná mne.“

„Já tě také znám, Cyrile.“

„A já jsem tě poznal, Jene.“

Řekli si poslední slova již jen očima, ale rozuměli si zcela.

Na násvi byl ruch bezmocných tvorů.

Děti a stařeny otvíraly okna, děti a stařeny vybíhaly na prahy.

„Chvála bohu, je to jenom ta židovská rachotina!“ slyšel Cyril jaksi z dvaceti úst současně. „Děcka, leťte honem na pole, ať se nikdo zbytečně nepoleká.“

Silbermannova střecha hořela, jako by někdo nad ní napjal červené, ale vyrudlé sufity, až směšně vyrudlé na pozadí leskle modré oblohy, tuhé jakési cáry, které se sotva zachvívaly. Zcela mrtvé by se byly jevily, kdyby se chvílemi nerozdouvaly, ale ne větrem, jehož nebylo, nýbrž jakousi neznámou silou z nitra. Modré vlajky, celá řada drobných, modrých vlajek naskočila pak na ně a zamávala sírovými plamínky. A pokaždé, když naskočila, zdála se znamením k veselému ohňostroji, neboť jiskry kolem ní vylétly tlumem jako z nevyčerpatelné prskavky.

„Došky dohořívají, už je oheň na trámech... Jaké štěstí, že Židova chalupa nemá souseda...“, zaslechl Cyril v svém šíleném chvatu.

„Snad byste tam nevkočil pro trochu starého haraburdí! A člověka tam není, ani zvířete!“ vykřikl na něho stařecký hlas, když již stál na vyšlapaných stupních. „Starejte se raději o chalupy vedle, přeskočit přece jen může. Všichni se musíme starat o chalupy vedle, a ne o tu prázdnou.“

„Já o tuto jedinou,“ odpověděl a trpce štiplavý pach i žár padal na něho ze střechy.

Byl pružný, jako z ocele byl, když odmykal. Únava z něho dávno spadla, ani na hrůzu, kterou sotva opustil, již nevzpomněl.

„Všemohoucí, Veliký, Věčný, jehož jména neznám, ale k jehož slávě jsem chtěl stvořit své vrcholné dílo, dej mi místo něho vykonat malý lidský čin! Snad jsem opravdu chtěl vraždit, ale není ve mně již touhy po pomstě, jen touha po tvé milosti!“ myslil si na prahu.

Konečně otevřel.

V síni nebylo ani tolik puchu a horka jako na zápraží, pouze oči musil dobře otevřít, kouř sem pronikal shora a všechno, co zrak zahlédl, bylo jako pod mléčným sklem.

Ale on tady znal opravdu každou desku i každou cihlu. Proběhl svým bývalým pokojem, v němž nezůstalo už nic z krásných sbírek a z vlídného nábytku, proběhl i Silbermannovou světnicí, která při spuštěných záclonách vypadala jako sluj naplněná kořistí, snešenou bez ladu a skladu, spatřil jeho otevřený kufr a postel, z které vstal, když ho vzbudily rány, pléd i cestovní čepici.

Člověka neviděl.

Bylo mu znova vejíti do síně.

Kouř trochu zhoustl a nad hlavou bylo plno praskotu a sykotu.

Ani vteřiny hrůzy si však neprotrpěl. Kouř měkce a povolně ustupoval mu z cesty a sykot nebyl strašný, připomínal praskání suchých prutů nebo hořící nať, když se pekly brambory.

Dveře do zadního kumbálu byly zavřeny.

Přiložil k nim ucho, nebyl s to rozeznati, hýbá-li se za nimi někdo.

„Zadusila se,“ napadlo ho a na vteřinu se zalykal. Ale musel se hned usmáti. Nebylo to zde tak hrozné, aby se někdo dusil. Opravdu, jako dětské ohýnky na bramboříštích syčelo a dýmalo to odněkud, ale zatím o tom věděla jen střecha, z které lítaly rakety.

Opřel se pevně o dveře, bylo k tomu třeba více síly než přitisknout Silbermanna ke zdi. Potom povolila závora, dveře se prohnuly dovnitř, a on stál krokem v pokojíku. Měl takové směšně malé okýnko do dvora, tento temný úzký pelech, který mu kdysi nabízel Silbermann, než ho slavnostně jmenoval svým hostem. A okýnko bylo zastřeno záclonou a na té ještě visel nějaký plášť.

Byl skokem u skla, shodil plášť i záclonu, vyrazil malou tabuli.

A rázem viděl, jak se prostor zatřpytl v jasném světle. Z pohovky v rohu se vztyčila rusá hlava a bledá drobná ruka mnula oči, jako by pod víčky bylo ještě plno snu.

„Nestalo se ti nic?! Neublížil ti nikdo?!“ vykřikl, skláněje se nad ní.

Polekala se cizího člověka. Modré, ještě zcela dětské oči upřely se na něho s pokornou bází.

„Posílá vás strýček Viktor?“ zašeptala.

„Ne, neposílá mne strýček Viktor, ani paní Löwanyiová, ani Arnold Silbermann. Přišel jsem pro tebe sám. Pojď se mnou a hned.“

Dívala se na něho, ramínka se jí zachvívala.

„Odsud já půjdu jenom s panem Silbermannem, protože on mne doveze k tatínkovi. Kde je pan Silbermann? On se mnou chce k tatínkovi až po prázdninách, ale já ho budu velice prosit, abychom jeli hned.“

„Máš ho tak ráda, toho svého tatínka?“ zasmál se Cyril vesele.

Zatvářila se tajemně. Líčka jí rozsvětlil přelétavý, ale důležitý úsměv, zatímco její hlas zněl pořád ještě trochu ze sna.

„Maminka vždycky říkala, že ho neznám, všichni říkají, že ho neznám, i pan Silbermann myslí, že ho neznám... Ale já ho znám přec.“

„Ó,“ řekl a jak se smál, tekly mu slzy po tvářích, „to je podivné, že ho znáš. Kdyby stál vedle tebe, poznala bys ho?“

Podívala se na něho pátravě, zamyšleně, už živě.

„Kdyby hrál na housle, poznala bych. Já jsem byla velice maličká, když on u nás doma hrál na housle, ale kdybych byla tak stará jako třeba pan Silbermann, tatínkovy housle bych poznala hned.“

„Bože! A já tu nemám houslí!“ zasmál se znova. „Má drahá, musíš mi už bez nich uvěřit, že jsem tvým tatínkem já. Ale já ti to brzy dokáži. Ještě dnes si o ně zatelegrafujeme a maminka nám je přiveze.“

Hleděla tak užasle, tak vyjeveně a mile, že se musel pořád jen smát.

„Hrozně tě mám rád,“ mluvil a zářil. „Ty nic neříkáš, snad tomu přece nevěříš, že jím jsem. Ale jen počkej, až my dva budeme spolu! Umím ještě víc než na housle hrát, umím mít velice, velice rád! Nahradím ti všechno, cos vytrpěla. Krásně budeš hrát a budeš mít radost ze sebe i z celého světa.“

Blankytný třpyt se jí zachvěl ve velikých duhovkách. Jako dvě veliké slzy, které nemohou skanout pro radost.

„Perlový strom...“ zašeptala. „Na ten jsem já nikdy nezapomněla.“

„Co to mluvíš? Nerozumím ti. Co je to: perlový strom?“

Začervenala se, jako by lhala.

„To já nemohu říci,“ pronesla chvatně, „nikdo neví, jenom já vím – já a můj tatínek. Vždycky jsem si myslela, až my dva budeme spolu, bude to tak krásné, že já zase řeknu: perlový strom. Mám strašně ráda housle, ale perlový strom, to je ještě více než housle, ač housle v něm také musí krásně hrát. Ty jistě víš, co to je.“

„Vím,“ usmál se blaženě. „Říkám mu jinak, ale na tom nezáleží.“

A najednou potemněla blankytná záře před ním, celá dívčí tvář se zalila stínem i celá světnice.

„Cyrile, pro živého boha! Kde jsi?!“ zaznělo zblízka a Janova hlava se vychýlila do světnice.

„Není možná vniknout sem tímto oknem, ale není už vůbec možná dostat se do domu síní. Za každou cenu hled' proniknout do druhého zadního pokoje a vyskočit na dvůr, jinak jsi ztracen!“ volal jeho zděšený hlas.

Cyril se usmál i na tuto bledou zděšenou tvář.

Potom ovinul ruce kolem malé dívenky, složil si ji do náruče a donesl ji k oknu.

„Ty vězíš v okně jako ve svěráku, ale ona je jako proutek,“ povídal vesele, jako by pořád ještě nechápal svrchovaného nebezpečí, „odstup, abych ji pěkně dostal na boží vzduch. Zdá se mi opravdu, že to tady není už příjemné.“

Holčička se teprve nyní polekala.

Pod oknem se dělo cosi děsného a člověk u něho stál jako v plamenech, osvětlen ohnivým pruhem, který odněkud šlehal až po jeho ramenech.

A ten člověk ji chopil za hlavu a přímo vysoukl do tohoto plamene a kouře tak prudce, jako by též ona byla žhavá.

Ale ještě uviděla tatínka.

Jeho překrásná tvář, plná radosti a laskavosti, se teď nachýlila k bledému muži a usmála se.

„Ty, Jene, jsi nějak dokonale vyhrál, pamatuj si to! Víš? Kdysi v noci jsi mne navštívil také oknem a také v tomto domě. Šlo tenkrát též o toto dítě... Ale teď utíkejte do zahrady, přijdu za vámi hned!“

Podíval se ještě, jak vykračují z ozářeného pruhu a jak tlum jisker letí za nimi.

„Moudrý je Jan a vždycky byl,“ pomyslí si. „Opravdu, jak je lhostejné, je-li opravdu mou dcerou, nebo ne, když ji mám tak rád! Jakým bloudem, jakým pyšným pošetilem jsem byl, že jsem se k této jediné pravdě nedostal dřív. A jakým mstivým soudcem... Já! Málo a byl bych se stal vrahem.“

Vše trvalo jen již zlomky vteřin, ale on v nich prožil celý svůj život, pochopil své srdce a všechna lidská srdce pochopil a láska v něm hořela celou svou slávou.

Síní byla již výhní, jako by se shora propalovala pec a praskot zněl a sykot, jako by se stěny chtěly sesouti.

Pět kroků mu zbývalo do protějšího pokoje k záchrannému oknu.

Vkročil odhodlaně do plamenů, ale musil zavřít oči, musel si zastříti celou tvář, aby mohl vůbec udělati pohyb kupředu.

„Živote, žádnou bolest ani žádnou radost jsi mi nezůstal dlužen,“ myslil si, „všechno jsi dal a všechno jsi dneškem vyvrcholil! Jak ti děkuji! Jak se mýlí Silbermann: Hvězdná symfonie... dílo mé nejkrásnější přece přijde... A Marie! Jak ji budu milovat po dnešku a jak ona mne... Jsem velice šťasten... velice šťasten, zachráněn... vykoupen...“

Ale již nedomyslí.

Cosí zachřestilo, zřítílo se, na temeno mu padlo horkou, drtivou tíhou.

„Toto je smrt. A je dobrá. Perlový strom? Ne... Hvězdná symfonie, má...“, ucítil blažen, ale ne již rozumovým ani pudovým, ale jakýmsi žijícímu člověku neznámým chápáním.

Našli ho teprve po dlouhé chvíli.

To už byly Křížany plné lidí, oheň uhašen, propadlé trosky odstraněny ze síně.

U samých dveří ho našli, s hlavou pod těžkým trámem, který spadl z krovu.

Vytáhl ho Jan a lidé mu pomohli donést mrtvolu do jeho tichého domu.

Jako z kamene byl Jan Vanský, když ukládal tohoto člověka, který už přestal být člověkem, na vlastní lůžko, když ho vlastníma rukama umyl z kouře a popele a rozbité temeno když mu ovázal tak uměle, jako by ošetřoval ránu nemocného. Jako z kamene byl, ale v očích mu planulo tolik bolesti, že si lidé ani netroufali zeptati se, kdo že je cizinec, o kterého tak truchlí.

Potom usedl k němu a nepohnul se dlouho, dlouho. A hovořil se sebou, s ním i s velikým svým poznáním.

„Pojďte si odpočinout, pane, měl jste příliš mnoho práce dnes a příliš namáhavé,“ řekla mu hospodyně. „Vždyť já budu Martina opatrovat a dám pozor, aby mně z lůžka neutekl. A pantáta Zirblmann vás už potřebuje tak málo jako tento chudáček. Už jsou si rovni na pravdě boží. Pojďte, pane doktore, a lehněte si po práci.“

Zdvihl nehybnou tvář, bledší než tvář mrtvého.

„Mám dnes ještě jednu práci,“ odpověděl, povstávaje, „nejbolestnější práci, kterou jsem kdy konal. Musím hned jet do Vídně oznámit milující ženě, že jí zahynul muž.“

Hospodyně se pokřižovala, tak úzko a posvátně jí bylo z hlasu, který pronesl tato slova.

V rohu Janovy zahrady šuměla podzimní jabloň.

Plavý zářijový svit kmital se mezi rudými jablky a teplo se poslední silou opíralo o lehátko poblíže besídky.

Ležela na něm bledá žena nehybné tváře a cítila slunce jako krutého nepřítel, který se vtírá i pod semknutá víčka.

Den ze dne mu ji, bezbrannou, vydávali na pospas, den ze dne útočil tu na ni urputněji, den ze dne častěji donucoval ji k čemusi hroznému.

Donucoval ji otevřít oči a vidět příšeru.

Stála před ní. Tvarů neměla, barev neměla, slizká byla jak vlažné pomyje, a přece z ní šel mráz. Vydechovala kol dokola nesčetnými ohavnými tlamami a jejího hnusného puchu byl plný vzduch, plná zahrada, plný svět.

„Život!“ pomyslila si bledá žena a zasténala.

A potom již nemyslíla na nic, ale nesmírná hrůza na ni padla z toho, že její sten zazněl téměř hlasitě, a ruce, které ležely spjaty na hrudi, že již věděly o své poloze, proklaté věci, ruce, které netuhly! A ještě proklatější věc trásla se pod nimi. Tepala den ze dne znatelněji a nebyla mrtva, ač měla být.

Hnus proběhl vyhublým tělem od hlavy k patám, hrozný svou bezmocí proti všemu, co žilo, ať se to jmenovalo zvuk, ruka, nebo srdce.

A najednou si žena uvědomila: byl letní večer, plný hvězd, a k ní, která tenkrát doopravdy žila, přišel člověk, který pravil: je třeba, abys hned jela se mnou... a vzal ji a odvezl a dovedl sem... do tmy... do tmy...

Dosud po každé, když pochopila, kde je, zapadla slizká, špinavá, mrazivá příšera. Odstoupila, sama se propadla do nepaměti, do tmy, která ji zplodila a která jediná dovedla nad ní zvítěziti.

Dnes nezvítězila.

Plavý teplý nepřítel vnikal do celého těla a bledá žena zaskuhrala hrůzou. Slunce se opíralo o zoufalství, které se ucítilo v troskách těla.

Mladičká holčička v černých šatech stála za mřížovým besídky a zaslechla kvil. Ušima šel do mozku, do srdce, do morku kostí.

„Poručil: nechod' k mamince, až se probudí, za nic na světě k ní nechod', sám k ní půjdu,“ myslila si v úzkostech a hleděla na branku v plotě a čekala a čekala, až přijde on, který tak rozkázal.

Nesrozumitelné, ale hrozné stenání netichlo.

„Slzy jí netekou, ale pláče, a jak pláče!“ uvědomovala si poslušná holčička. „A já vím, že pláče o tatínka. Vždyť ani na jeho pohřeb nemohla jít, sotva ji strýc Jan dovedl k rakvi, spadla a probrat ji

nemohl. A přece byl tatínek tak krásný, když tam ležel, nic z jeho hrozných rány nebylo vidět a jenom se usmíval, jako když naposledy mluvil tenkrát v okně.“

A zase zaznělo z lehátka zakvílení tak bolestné, že všechny myšlenky od ní odstoupily.

Vyběhla z besídky, rudá jablka jí zasvítily nad hlavou, utrhla v běhu nejnížší a již stála u lehátka jako černý štíhlý sloupek.

„Nechtěla bys?“ zeptala se tichounce a položila jablko na sepnuté ruce s vyschlými modrými žilami.

Bylo chladné a hebké, modré žíly je ucítily vlídnou tíhou. Ale potom se zachvěly ruce a odhodily je žalným škubnutím, až se po bílé pokrývce skutálelo do nízké trávy.

A při jeho zvuku zdvihla se mléčně bílá víčka a dvě prázdné, neskonale smutné oči se vytréštily na černé děvčátko jako na přízrak.

„Ty jsi – ta,“ pochopila Marie.

„Já jsem – ta,“ řekla Jelva a věděla okamžitě, co znamená slovíčko: ta. Ta, pro kterou zahynul tatínek. Ó běda, ó hrůza!

Zalomila rukama a byla by se chtěla propadnout.

„Já, já jsem ho měla také tak ráda jako ty!“ zavzlykala a poklekla k lehátku. „Ještě jsem ani nevěděla, jak se jmenuji, a už jsem ho měla nesmírně ráda. On byl tak dobrý a krásný a věděl vždycky, co je to perlový strom. On mu říkal jinak, ale věděl, co to je, povídal mi ještě naposledy, že dobře ví. A potom se zabil pro mne a já mu už nikdy nebudu moci říci, jak nesmírně jsem ho měla ráda... Jenom když budu hrát, povím mu to a on uslyší.“

Zapomněla docela na Janovy zákazy, vrhla uslzenou tvář na sepnuté ruce a plakala a plakala.

Mariina nehybná tvář se pohnula.

Jako tekuté olovo sběhly po ní dvě ohromné slzy a ona je cítila.

„Odpusť mi, proboha, že já jsem – ta,“ zaštkala ještě holčička a ty ohromné slzy z prázdných očí stekly jí při tom do vlasů.

Jiné odpovědi nedostala.

Potom vrzla branka, kroky šly od plotu a ona se velice polekala. Celý život věděla, že musí poslouchat, celý život se neprohřešila proti žádnému zákazu – a strýce Jana dnes neposlechl!

Byl blízko, musil ji vidět, a ona neměla odvahy povstati ze země a říci mu, jak se stalo, že se tak prohřešila. Jen oči trochu zdvihla vstříc jeho krokům.

„My tu dnes pláčeme spolu,“ řekla mu a zase jí bylo, jako by se měla propadnout, tentokráte trestem za to, že rozplakala maminku.

Podivně se proměnila Janova tvář. Zbledl a popošel ještě o krok. Usmíval se? Plakal také? Ne, nemohla toho poznat, viděla jenom, že se nehněvá. A ještě udělal krok, ale potom se musil opřít o jabloň. Sklonil čelo a ona již měla odvalu přistoupiti až k němu.

„Jelvuško,“ řekl tiše, „jaké štěstí, žeš ji rozplakala! A poznala tě opravdu, věděla, kdo klečí vedle ní?“

„Věděla. Řekla mi: ‚Ty jsi – ta.‘“

„A když to řekla, neklnula, netřeštila?“

„Ne. Plakala.“

Napřímil se a přistoupil těsně k nemocné.

„Marie!“ řekl tiše a pevně. „Volám tě do života!“ A řekl to hlasem, který prosil, velel i odprošoval současně. Hrozný hlas a sladký, je- muž nebylo uniknutí.

A zase zdvihla víčka s neskonale smutných očí.

Přísně a zádumčivě něžně hleděl na jejich žal, na jejich nové křečovitě přivření.

„Život – je příšera,“ zašeptala Marie do prázdna.

„Prostonala jsi dlouhou nemoc, takovou, v níž není chvíle, kdy by za člověkem nestála smrt nebo šílenství. A já jsem činil, co činiti možno, abys jim nepropadla, a dnes už vím, že nepropadneš. Hodinu po hodině pozoruji, jak se ti vrací síla i rozum, i když je zapíráš jako hřích a zradu, a jsem šťasten. A přece: velice jsem se o tebe bál až do této chvíle. Nyní se nebojím a jsem blažen. Vždyť ani tvé srdce neodumřelo.“

„Zbav mne příšery!“ zakvílela, jako by nebyla pochopila ani slova z toho, co mluvil.

Usmál se přísně a zádumčivě.

„Ty myslíš, že ztráta je koncem lásky, dnes to ještě myslíš, a proto nechceš život a laješ mu. A smrt by ti byla drahá i z mé ruky. Strašně mi zněl hlas, kterým jsi ji po mne žádala v hodinách nepřítelnosti, a přece ne tak strašně, jako ten, kterým ji po mně žádáš vědomě. Kdybych byl slabochem, dal bych ti ji, Marie, dal, neboť nebylo v mém životě větší touhy než splnit nějaké tvé horoucí přání, a ty to víš. Ale co bych ti dal, plně svou touhou i tvou, byl by dar zpozdilce bloudícímu a směna dvou slabostí. Myslíš snad, že ošídíš věčnost, budeš-li žít o několik roků kratčeji, než je ti vyměřeno? A kdo ví, zda vůbec budeš žít několik roků, Marie! Smrt může přijít ke komukoliv z nás a v kterékoli vteřině, a nejen tehdy, když hyneme ve službě nejvyšší, jako zahynul Cyril. Práva na svůj život nemá nikdo, ne práva si ho sobecky vzít, ne práva si ho sobecky zachovati. Pochopíš to, jakmile procítíš příklad toho, který byl odvolán od tvé pozemské lásky.“

Zaštkala. Bylo tak nesnesitelné slyšeti z cizích úst, že odešel.

Okamžiky tekly do věčnosti.

„A lze bez lásky žít?“ vydralo se jí konečně z hrudi.

„Nelze.“

„Vidíš!“ vykřikla zlomeným hlasem, ale oči se jí zaleskly vítězstvím.

Usmál se plachou jinošskou bolestí v uzrálé tváři.

„Bez lásky vůbec nelze žít, ale bez lásky milostné ano,“ zašeptal.

Nechtěla vidět, ale musila. Léta muk, léta bolesti zavolala na ni z jeho něžných a přísných očí.

A jabloň... ano, byla to táž jabloň, o kterou se opíral, kdysi, dávno, dávno, když jeho vroucí mladé pohledy prosily ji po prvé o lásku.

„Velmi jsi trpěl, Jene,“ zašeptala a slzy jí polily. „Až dnes, až v této chvíli jsem pochopila jak.“

„Velmi jsem trpěl, Marie. A všechno se mi zdálo tak nesmyslné jako tobě dnes, život byl příšerou a já jsem volal smrt, když jsi odešla ode mne ty. A proto vím, že i tak – možno žítí.“

Mluvil stále tišeji, stále vážněji, ale jeho oči byly teď jedinou září. Cítila ji na celé bytosti jako před chvílí sluneční svit, ale nebyla krutým nepřítelem.

Pomalů se rozpjaly její ruce, zachytily se lehátka, opřely se, unesly dokonce již trup.

Pomohl jí usednouti, opřít se.

„A proto vím, že i tak – radostně možno žítí,“ dodal a usmál se plaše.

Hleděli si do očí. Neskonaleý smutek zůstal v jejím pohledu, ale prázdnoty v něm nebylo.

„Kde jsi vzal sílu, Jene, a kde jsi mám vzítí já?“

Mlčel. Viděla chvění jeho hrudi.

„Kde?!“ vykřikla. „Hle, sedím, přejdou týdny, budu i chodit, cítím to, já bídna! I mluvit budu a myslit budu, slunce bude vycházet a zapadat nade mnou, a já budu tedy žítí. Ale jak unesu život, Jene?! Ten nesmyslný zmatek, ten nesmyslný vír, tu spleť vin a neskonale bolesti?! Jak se v ní nezalknu žalem, jak nerozpadnu prázdnotou?! A ty říkáš: radost, bláhovče! Kde je cesta, která k ní vede zoufalce?“

„Bůh,“ odpověděl nehlasně a vryvně.

Podívala se tak, jako by toto slovo slyšela po prvé.

„Bůh?“ opakovala tupě.

„Není jiné cesty,“ řekl, usedaje vedle ní, aby mohl mluvit co nejtišeji. „Není jiné cesty než cesta k Němu a od Něho a skrze Něho zase k člověku, k lidem. Tušil jsem to, Marie, já, zmatený hoch, jako to tuší každé neokoralé srdce. Tušil, ale dlouho nepochopil. Musila přijít bolest a vina a svár a všechno to nesmyslné zlo, které teď cítíš ty, i do mého života, než jsem poznal, jak jsem bídny i se svým vznešeným tušením Jeho zákona, který jsem nedovedl plnit. A potom jsem si tápavě našel cestu k Němu a žil jako prostý poslušník Jeho

vůle, nestaraje se, jaký smysl dají mé skutky, jakmile jsem cítil, že jsou konány skrze Něho, který nestanovil hrází mezi lidmi a ustanovil lásku, prvním a jediným svým příkázáním. A ne lásku k jedinému člověku, Marie. A vzpomínal jsem na tebe a Cyrila, a chvěl jsem se o vaše štěstí více, než jste se chvěli vy. Neboť všudypřítomna jest smrt a základy pozemského štěstí má v moci ona, ale lidé, kteří milují příliš svého druhu, zapomínají na ni tak snadno. A ona pak přijde, veliká boží služebnice, a černé zoufalství dolehne na malomyslné. Jejich láska zhasne, místo aby se rozhořela mocnějším plamenem a postavila se zcela do Jeho služeb.“

Povstal z přemíry vzrušení.

„Žiji opravdu radostně, Marie, ač mne osud neušetřil žádné bolesti. Srdce zakotvené nekolísá. A bylo-li tak šťastné, že vidělo, co jsem viděl já: nejvyšší míru lidského štěstí na drahém člověku, který šel vykonat skutek svrchované lásky, už nejen nezakolísá, ale ani nezapochybuje o výsostném řádu vesmírném. A tak jsem já viděl Cyrila v jeho hodině poslední. Věříš mi?“

„Věřím,“ zašeptala. „Jeho srdce hořelo a hledalo své obětiště. Ó, Jene, jak krásný byl, když se ztišil zmatek v jeho nitru, když tvořil nebo miloval. On neříkal ‚Bůh‘, ale hledal Ho vším svým uměním, celou svou bytostí.“

„Vím to, Marie, a vím, že nejsem hoden než skloniti čelo před jeho světlou památkou, ale chci jíti za jeho vzorem do posledního dechu, po cestě, kterou ukázal. Neboť teprve tenkrát jsem pochopil bez výhrady smysl lásky a všecken zmatek ode mne odstoupil navždy.“

„Ale já jsem tak nesmírně slabá, Jene!“ zaštkala. „A tolik odboje je ve mně, kolik zoufalství. Ó, Jene, ty to víš! Četl jsi vždycky v lidských srdcích hlouběji než kdokoliv jiný, ač jsi byl hochem zmateným a plachým. Jak myslíš, že mohu vstoupiti na cestu, kterou mi přikazuješ? Vždyť já proklínám Boha, k němuž mne posíláš, a ty chceš, ať Ho miluji! Zničil mne jako červa, jak se teď mohu k Němu doplaziti!“

Odtáhl dlaně, jimiž si přikryla oči.

„Vstoupila jsi již na svou cestu,“ řekl a zase prosil i velel zároveň. „A sláva každé pravé cesty k Němu je v tom, že se nikdo z ní nevrací. A proto jsem blažen, Marie, blažen, jak jsem dosud nebyl nikdy. Vidíš, tam to malé, černé děvčátko? Tys mu neklнула, Marie. Vid', že je máš ráda? A čím k němu budeš laskavější, tím ti bude dražší...“

Marie pohlédla do trávy, tucha ruměnce naskočila jí na líce.

„Podej mi je, prosím,“ zaprosila.

Nevěděl hned, oč žádá.

„Jablíčko od malého člověka.“

Nerozuměl pořád ještě, ale zdvihl jablko a ona po něm vztáhla průzračnou dlaň.

„Ze stromu poznání,“ řekla. „Ze stromu nového poznání,“ a usmála se prvním smutným úsměvem.

Božena Benešová
Člověk II

Ilustrace na obálce Igor Zakowski/Shutterstock.com
Redakce Markéta Teuchnerová

Vydala Městská knihovna v Praze
Mariánské nám. 1, 115 72 Praha 1

V MKP 1. elektronické vydání
Verze 1.0 z 23. 12. 2022

ISBN 978-80-274-2732-1 (epub)
ISBN 978-80-274-2733-8 (pdf)
ISBN 978-80-274-2734-5 (prc)